

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ

କାବ୍ୟ ସଞ୍ଚୟନ

ପ୍ରଥମ ଶ୍ଳୋ

ଖ୍ରୀ. ୧୯୨୩-୧୯୪୩

ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

ପ୍ରକାଶକ— ସ୍ୱରୂପ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି,

କଟକ ।

୧୯୪୪

ମୁଦ୍ରାକର—
ବାବୁଲୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଚର, ବି. ଏ.
ସାରସ୍ୱତ ଗ୍ରେସ
କଟକ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ—୫୦୦

ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧୯

ଦେବନେ ପ୍ରୀତିରୁ ବନ୍ଧୁ ସୁଧା ପାର ଛଣି ?
 ପ୍ରୀତିବନ୍ଧ୍ୟା ତୁମ ଲାଗି ବହୁବ ଉଜାଣି !
 ଯତ୍ନବନ ଗଲେ ଜର ହେବ ଯତ୍ନବନ,
 ତୁମ୍ଭ ପ୍ରୀତି ଶୁଷ୍କ କାଷ୍ଠ ଅଥବା ଚନ୍ଦନ —
 ପତ୍ନୀ ସେ ଦିନ ଧରା ! କାହିଁ ପାଇଁ ତର ?
 ପାଷାଣରେ ହେଲେ ଘଷି ପୀରତି ସୁନ୍ଦର !
 କାଠକୁ କରୁଛ ଯନ୍ତ୍ର, ଦେଖି ନ ଚନ୍ଦନ !
 “ଗଲ ଗଲ ରୂପ” ବୋଲି ହୃଦୟ ସ୍ମୟନ —
 ଦିବସେ ସହସ୍ରଥର । କର ଅତି ଯନ୍ତ୍ର !
 ବଢ଼ିଯାଏ ଆବଳତା, ନାହିଁ ମିଳେ ରତ୍ନ !

—୩—

ଝଡ଼ବାର ଯାହା ଝଡ଼ ! କାହିଁକି ଅକୁଳ ?
 ପୁଣି ଶୂନ୍ୟ ବ୍ରତତୀରେ ପରପୂର୍ଣ୍ଣ ଫୁଲ !
 ଗଲେ ପୁରତନ ନବୀନର ଅଗମନ,
 ସବୁ ବିବର୍ତ୍ତନ ମେଲେ ବିକଶେ ଜୀବନ !
 ହସନ୍ତ ଦେବତା, ଅଜ କିବା ଭାନ୍ତିଭୟ ?
 ଅବର୍ତ୍ତନେ ବିବର୍ତ୍ତନେ ଜୀବନର ଜୟ !
 ଜୀବନ ଅମୃତ ରୂପ ପୀରତି ବିକାଶ .
 ମୃତ୍ୟୁରୁପାନ୍ତ ଦେଲେ ସବୁ ରହେ ପ୍ରୀତି-ହାସ !
 ସେ ରୂପ ଲେଖିବ ନାହିଁ ଶୃଙ୍ଗାର ରଚନା,
 ସୌର ତାପେ ନବଭାବେ ତା ପ୍ରୀତି ମୁଚ୍ଛିନା;
 କାଶିନା ଅଶକା, ବ୍ରାତ, ରଖିବା ଗୋପନ,
 ଶତ ଘୃଣ୍ଣି-ଝଞ୍ଜା ଜାଣି କରଇ ବରଣ ।

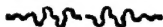
ଜୟପୁରୀର କଳା ପ୍ରପଳ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ
ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିନୟଦେବ ବର୍ମା, ଇ. ଲିଟ୍.

ସୂଚୀ

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
୧ । ଉତ୍ସର୍ଗ		✓ ୨୪ । କଳ୍ପନାମୟୀ	୩୭
୨ । ନବଯୌବନ	୨	୨୫ । ଅରୂପ କୁସୁମ	୩୯
୩ । ଚିଲିକାରେ ଶୁଦ୍ଧି	୭	୨୬ । ଉଷାଲୋକେ	୪୦
୪ । ନିର୍ଜଳ ଉପବନେ	୭	୨୭ । ରୂପ ଲହରୀ	୪୧
୫ । ଗୌଷ ପବନ	୮	✓ ୨୮ । ନବ ବର୍ଷାନୁଭୂତି	୪୨
୬ । ନୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ	୯	୨୯ । ଅଭିସାର ସ୍ମୃତି	୪୩
୭ । ସନ୍ଧ୍ୟା	୧୦	୩୦ । ନବବର୍ଷା ସଙ୍ଗୀତ	୪୪
୮ । ଉଷା	୧୧	୩୧ । ଅନୁଶୋଚନା	୪୬
୯ । ଅରୁଣ	୧୩	୩୨ । ବଦେଶିନୀ	୪୮
୧୦ । ହିନ୍ଦପଦ	୧୩	୩୩ । ଅଗ୍ନି ଉପହାର	୫୦
୧୧ । କବି ପ୍ରେୟସୀ	୧୪	୩୪ । ପ୍ରଶ୍ନ	୫୧
୧୨ । ଶାରଦା ପୂର୍ଣ୍ଣି	୨୦	୩୫ । ମୁକ୍ତିସେନା	୫୨
୧୩ । ପ୍ରୀତି ଅବାହନ	୨୨	୩୬ । ସ୍ମୃତି	୫୩
୧୪ । ଗୋଲପ ପିତାସା	୨୩	୩୭ । ସନ୍ଧ୍ୟା ମେଘ	୬୦
୧୫ । ବ୍ୟଥା ନିବେଦନ	୨୪	୩୮ । ମୁକ୍ତି ସ୍ୱପ୍ନ	୬୧
୧୬ । ବର୍ଷା ସଙ୍ଗୀତ	୨୬	୩୯ । ରୂପ କଥା	୬୩
୧୭ । ପ୍ରଣୟୀର ସ୍ୱପ୍ନ	୨୭	୪୦ । ଯୌବନ ପୁରା	୭୫
୧୮ । ବନ୍ଦୀ ସ୍ମୃତି	୨୯	୪୧ । ମୁକ୍ତିସେନା ସଙ୍ଗୀତ	୭୭
୧୯ । ପ୍ରୀତି ଅନୁଭୂତି	୩୦	୪୨ । ପରାଜିତ ସ୍ୱପ୍ନ	୭୯
୨୦ । ବ୍ୟଥା ମାଧୁରୀ	୩୧	୪୩ । ଗୋଲପର ବ୍ୟଥା	୮୦
୨୧ । ମାନ ଫୁଲ	୩୩	୪୪ । ଦୋଳ ପୁଷ୍ପମା	୮୧
୨୨ । ଗୋପ ବାଳକର		୪୫ । ଶୁକ୍ଳହେମା	୮୫
ପ୍ରୀତି ଅନୁଭୂତି	୩୫	୪୬ । ଅରଜା	୮୭
୨୩ । ଗୋପ ବାଳାର			
ଅଭିଯୋଗ	୩୫		

କ୍ରମ	ପୁସ୍ତକ	ପୃଷ୍ଠା	କ୍ରମ	ପୁସ୍ତକ	ପୃଷ୍ଠା
୪୭	ଉପମା	୧୭	୭୩	ଅଭିସାରକା	୧୪୮
୪୮	ଅଳକା	୧୦୦	୭୪	କାଶ୍ୟାପ-ସ୍ତୋତ୍ର	୧୪୯
୪୯	ସକଳ ଶୋଚନା	୧୦୩	୭୫	ବୈଧବ୍ୟ	୧୫୫
୫୦	ବରହ ପୁରାଣ	୧୦୪	୭୬	କରମର୍ଦ୍ଦିନ	୧୫୯
୫୧	ମୃଦ ଭଗବାନ	୧୦୭	୭୭	ରମ୍ୟାରାଜ	୧୬୨
୫୨	ସେନା ସଙ୍ଗୀତ	୧୦୮	୭୮	ପ୍ରଥମ ଅସାର	୧୬୩
୫୩	ସାଥୀ	୧୧୦	୭୯	ପ୍ରଭାତ	୧୬୫
୫୪	ଶେଷ ପୁସ୍ତକ	୧୧୩	୮୦	ଶ୍ରୀମତ-ପ୍ରଣୟ	୧୬୬
୫୫	ବର ନବୀନ	୧୧୫	୮୧	ପ୍ରଣୟର ଅଦ୍ୟ	୧୭୦
୫୬	ବୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦନା	୧୧୭		ଅନୁନୟ	
୫୭	ସାହା ସଙ୍ଗୀତ	୧୧୯	୮୨	ରଘୁନାଥ କଳ୍ପବ	୧୭୩
୫୮	ବର୍ଷା ବରଣ	୧୨୧	୮୩	ରଘୁନାଥ	୧୭୭
୫୯	ନିଶିଥ-ସାହା	୧୨୨	୮୪	ଅଗ୍ରସ୍ୟ	୧୮୦
୬୦	ସନ୍ଧ୍ୟା-ଅରଣ୍ୟ	୧୨୪	୮୫	ଦେବଦୂତ	୧୮୧
୬୧	ଅମୃତାଳର ଉଦ୍ଭିଷ୍ଟ	୧୨୫	୮୬	ପ୍ରଣୟର ଅଦ୍ୟାଶଙ୍କା	୧୮୫
୬୨	ଭରତ ଭଣ୍ଡ	୧୨୭			
୬୩	ବୁଦ୍ଧ	୧୩୦	୮୭	ଚନ୍ଦ୍ର ଚକୋର	୧୮୮
୬୪	ରାଧାକୃଷ୍ଣ	୧୩୩	୮୮	କାସର ବୁଦ୍ଧ	୧୯୦
୬୫	ଶିଶୁ ସ୍ତୋତ୍ର	୧୩୬	୮୯	ପଥସ୍ତୋତ୍ର	୧୯୪
୬୬	ଉତ୍କଳ ଗୀତ	୧୩୮	୯୦	ପାଦୁଶାଳା	୧୯୫
୬୭	ଉତ୍କଳ ଗୀତ	୧୪୦	୯୧	ସଶାକାଙ୍ଗୁଳା	୧୯୭
୬୮	ଦେବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ	୧୪୨	୯୨	କବିପ୍ରିୟା ପ୍ରତି	୧୯୮
୬୯	ସୁପ୍ତ ଦେବତା	୧୪୩	୯୩	ପଦ୍ମର ଅରଣ୍ୟ	୨୦୦
୭୦	ଶକ୍ତିକା	୧୪୫	୯୪	କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ	୨୦୨
୭୧	ଦୁରର ସା ଥିଲା	୧୪୫	୯୫	ସାତଜା	୨୦୭
୭୨	କରଣ ଅସିଦ୍ଧ	୧୪୭	୯୬	ରଘୁନାଥମାନନା	୨୦୮
	ଦୁଆରେ		୯୭	ସୁଗନ୍ଧ	୨୧୦

କ୍ରମସଂଖ୍ୟା	ପ୍ରଶ୍ନ	କ୍ରମସଂଖ୍ୟା	ପ୍ରଶ୍ନ
୧୮୬ । ବନପୁର	୨୧୧	୧୨୪ । ଅଧୁନିକ ବର୍ବରତା	୨୭୭
୧୮୭ । ମହାନିର୍ବାଣ	୨୧୫	୧୨୫ । ଅଗଭର	୨୭୮
୧୮୮ । ବୁଦ୍ଧ ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ	୨୧୬	୧୨୬ । ବନ୍ଦୀ-ବନ୍ଦନା	୨୭୯
୧୮୯ । ପ୍ରକୃତି ପ୍ରଣୟ	୨୧୭	୧୨୭ । ଭକ୍ତର ଗର୍ବ	୨୮୦
୧୯୦ । ସୁଦ୍ଧା କର୍ପଣ	୨୧୮	୧୨୮ । ବେଶ ରଚନା	୨୮୧
୧୯୧ । ରୂପାନ୍ତର	୨୧୯	୧୨୯ । ପଥେ ଘାଟେ	୨୮୨
୧୯୨ । ଦୁର୍ଗରକ୍ଷା	୨୨୦	୧୩୦ । ବଧୂ ଦର୍ଶନ	୨୮୩
୧୯୩ । ଦଣ୍ଡାଦେଶ	୨୨୧	୧୩୧ । ମାଟିର ଉପହାସ	୨୮୪
୧୯୪ । ଶିଳ୍ପକାଳ	୨୨୨	୧୩୨ । ଜନ୍ମ ସମସ୍ୟା	୨୮୫
୧୯୫ । ଗର୍ବ	୨୨୩	୧୩୩ । ବନ୍ଦୀ ଶାର	୨୮୬
୧୯୬ । ଭିକ୍ଷୁବୀତି	୨୨୪	୧୩୪ । କୌଣସି ପ୍ରଣୟୀଙ୍କ	
୧୯୭ । ରୂପ ପରିଚୟ	୨୨୫	ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ	୨୮୭
୧୯୮ । ବନ୍ଦୀ ଅପସ୍ତମ୍ଭ	୨୨୬	୧୩୫ । ନର ଦେବତା	୨୮୮
୧୯୯ । ଦେଶ ସେବା	୨୨୭	୧୩୬ । ତରୁଣ ଶକ୍ତି	୨୮୯
୨୦୦ । ପ୍ରୀତି ପରିହାସ	୨୨୮	୧୩୭ । ଶୃଙ୍ଗାର କଳା	୨୯୦
୨୦୧ । ଦଣ୍ଡବିଧାନ	୨୨୯	୧୩୮ । ଗୁଣ ଶୃଙ୍ଖଳା	୨୯୧
୨୦୨ । ହରିଜନ	୨୩୦	୧୩୯ । ପ୍ରଭା	୨୯୨
୨୦୩ । ବଳୟ	୨୩୧	୧୪୦ । ପଞ୍ଚସର	୨୯୩
୨୦୪ । ପ୍ରୀତି ସ୍ବରୂପ	୨୩୨	୧୪୧ । ଶୂନ୍ୟବାଦ	୨୯୪
୨୦୫ । ପ୍ରଣୟ ଲିପି	୨୩୩	୧୪୨ । କର୍ମସା ଗୌତମୀ	୨୯୫
୨୦୬ । ବାସର ପୁର	୨୩୪	୧୪୩ । ଉପା	୨୯୬
୨୦୭ । କୌଣସି ତରୁଣୀ	୨୩୫	୧୪୪ । ପୌରୋହିତ୍ୟ	୩୦୦
ଲେଖିକାଙ୍କ		୧୪୫ । ଶରତର କଳାଲେଖକ	୩୦୧
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ	୨୩୬		୩୦୨
୨୦୮ । ଭିକ୍ଷୁ ଗୀତ	୨୩୭	୧୪୬ । ସିନ୍ଧୁଜାରେ	୩୦୩
୨୦୯ । ଜନନୀ	୨୩୮	୧୪୭ । ଉପମା ବିଶେଷ	୩୦୪
୨୧୦ । ପ୍ରଭୁତ୍ବ ବିକାର	୨୩୯	୧୪୮ । ଶୋଚନା ନାହିଁ	୩୦୫
୨୧୧ । ଭରତବର୍ଷ	୨୪୦		

ଶୁଦ୍ଧିପତ୍ର

ପୃଷ୍ଠା	ପାଠ	ଅଶୁଦ୍ଧ	ଶୁଦ୍ଧ
୨୧	୨୨	ଚକ୍ରବାକ	ଚକ୍ରବାଳ
୭୧	୮	ମୋହୁଥିଲା	ଶୋହୁଥିଲା
୭୪	୭	ସମାନ ପଡ଼ିବ	ସମ ନ ପଡ଼ିବ
୧୦୮	୧୯	ଶୁଙ୍ଗଳ	ଶୁଙ୍ଗଳ
୧୧୦	୧୨	ପିପ୍ପୁଷ	ପୀପ୍ପୁଷ
୧୧୮	୯	ଅଦେଶ	ଅଦେଶ
୧୨୧	୧୧	ଶରଣି	ସରଣି
୧୪୪	୪	ଶରଣି	ଶରଣି
୧୪୫	୧୧	ରୁଦ୍ଧିଥିଲି	ରୁଦ୍ଧିଥିଲି
୧୫୮	୧୮	ରୁଣିତ	ରଣିତ
୧୭୦	୧	ଶିକତା	ସିକତା
୧୭୮	୨୧	ଜରଦ୍‌ଗବ	ଜରଦ୍‌ଗବ
୧୮୩	୧୦	ନରବେ	ନରବେ
୧୮୯	୧	ପ୍ରଭାକ	ପ୍ରଭାତ
୨୧୭	୧୧	ନିରୁପମ	ନିରୁପମ
୨୧୮	୧୧	ପ୍ରଭୁ	ପ୍ରଭୁ
୨୩୯	୧୭	ନମି	ନମି
୨୪୧	୪	ଖସିପଡ଼େ	ଖସିପଡ଼େ ଭୁଲି
୨୫୩	୨୦	ଘେନ	ଘେନ
୨୫୮	୨	କାଣି	ବାଣି
୨୭୫	୧୮	ଭୂମିର	ଭୂମିରେ
୨୭୨	୨	ଅନ ଯାଗର ବଦଳି	ଅନ ଯା' ଗରବ ଦଳି
୩୦୫	୨	ଯୁଗଣ	ଯୁଗଳ

ଉତ୍ସର୍ଗ * —

ଏ ଜୀବନ ପଥେ କେତେ ଜଣାଶୁଣା ଦୋଷୀ;
ଚଳ ସେ ମରମେ ଛନ୍ଦରୁ ଦେଉ ତୋଳି,
ଏ ମୋର ଅଲୋକସ୍ଥୟାର ସ୍ବପ୍ନ ଲେଖା,
ଅରପିଲି ପଥେ ! ନିଅ ଅବା ନାହିଁ ତୋଳି ।

ଜୀବନର ପଥେ ନିମେଷ-ମିଳନ-ସାଥ !
ମୌନ ମୋ ଗାଣା, କେତେ ମତେ ଚଳି ଛୁଇଁ;
ବିହ୍ବଳ କଲ ଭୁଲ୍ଲଭଲ କାଳରାତି,
ବନ୍ଦନା ଗୀତେ ଧନ୍ୟ ହୋଇଛୁ ମୁହିଁ ।

ମଧୁର ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା, ସ୍ବପ୍ନ ଅଳସ ଆଖି;
ମଧୁର ପୀରତି କରୁଣି କାନ୍ଦ ବାଣୀ,
ମଧୁର ନିମେଷ ବନ୍ଦନ ପ୍ରୀତି ରାଖି,
ଧନ୍ୟ ଏ କବି ଜୀବନ ପୀୟୂଷ ଛଣି ।

ଜୀବନ ଯୁବ୍ୟ ସିନ୍ଧୁ ବେଳାରେ ବୁଲି;
ଦେଖିଛି ଅମର ଅରୁପର ଦେଉ କେତେ,
ବାସନା ମସୀରେ କଢ଼ିକିତ କାହିଁ ତୁଲି,
କ୍ଷମ ଅପରାଧ ମିଳିତ ମୋ ପଥେ ସେତେ ।

ନବ-ଯୌବନ ~~~

ମୁଁ ଗୋ, ଅସିଅଛି ନବ ଯୌବନ

ନବ ଯୌବନ !

ମୁଁ ଗୋ, ମଧୁସୂଦନର ଅସିଛି ଭାସି,

ଭରଅଛି କରେ କୁସୁମରାଣି,

ମୁଁ ଗୋ, ମଧୁରୁଲେ ନିତ ହସଇ ରସଇ

ସ୍ବପ୍ନେ ଭାସଇ

ସ୍ବପ୍ନେ ଲସଇ

ସ୍ବପ୍ନକୁ କରେ ରୁଦ୍ଧନ !

ମୁଁ ଗୋ ଯୌବନ

ନବୁ ଯୌବନ !

ମଳୟ ଡାକ୍ ନିଃଶ୍ବାସ

ମୁଁ ଗୋ ନିଃଶ୍ବାସ

ମୁଁ ଯେବେ ମଳୟ

ପରଶେ ମାତଇ

ଜଗତ ବହଇ

ନାହିଁ ମୋତେ ତଳେ

ବିଶ୍ବାସ ଅଗୋ ବିଶ୍ବାସ !

ମୁଁ ଗୋ, ମୋ ବାରତା ତାଳେ

ନୀରବ ଗାନେ,

ସକଳ ସୃଷ୍ଟି ସରଳ ପ୍ରାଣେ,

ହସାଏ ରସାଏ

ପୁଣି ମୁଁ ଭସାଏ

ଅସୀମ ସ୍ବପ୍ନେ

ଚନ୍ଦ୍ର କରଣେ

ତଳ ତଳ ତଳ

ଜଳ ଦରପଣେ
ମୁଁ କି ନା ଜଗତବନ୍ଦନ;
ନବ ଯୌବନ
ମୁଁ ଗୋ ଯୌବନ ।

ତରଳ କାନ୍ତ ଗୁହାଣରେ
ମୁଁ ଗୋ ସ୍ବପ୍ନଟି ପରି
ଭାସିଯାଏ;
ସ୍ବିଚ୍ଛା ଲଳିତ ଅଙ୍ଗଗନ୍ଧେ
ମାଡ଼ିଯାଏ ।

କିଏ ଅବା ଜାଣେ ଗର୍ଭୀର ନୀରବେ
ତାଳଇ ଯେତେ ମୁଁ ରୁମ୍ଭନ,
ଅପେ ମାଟି ପୁଣି ମତାଏ ଅନକୁ
ଯୌବନ ମୁଁ ଗୋ ଯୌବନ !
ଭେଟିଲେ ଗୋଲପୀ ଅଞ୍ଚଳ,
ମୁଁ ଗୋ, ଶିଶୁସମ ସଦା ରଞ୍ଜିତ,
କେଉଁ ମଳୟ ପରଶେ ତରଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣ
ସେ ଅଭା ଉଠିଲେ ଖେଳି,
ମେଲିଦିଏ ମୋର ପ୍ରଣୟ-ପସର
ସକଳ ଲଜ୍ଜା ଠେଲି ।

ମୁଁ ଗୋ, ଅଙ୍ଗେ ତାହାର ଲଖିଯାଏ
ମୁଁ ଗୋ, ରମଣୀୟ ମଧୁଗୁଣିଯାଏ,
ପୁଣି ବଡ଼ ସରପାରେ ଡାକିଯାଏ,
ଅଜ, ଅସ ଗୋ ଅସ ଗୋ ଅଦରଶୀ ମୋର
ମଳୟେ ରଚିବା ଘର,

ମଧୁର ପ୍ରଣୟେ ଭୁଲିଯିବା ଶେଷ
ସକଳ ଅପଣା ପର !

ସଖି ! ତୁମେ ହେବ ମୋର ନନ୍ଦନ,
ପ୍ରିୟ ନନ୍ଦନ;

ତୁମ, ମଧୁର ସ୍ବପ୍ନେ ବିହରବି ସୁଖେ
ଅସିଅଛି ମୁଁ ଗୋ ଯୌବନ
ନବ ଯୌବନ !

ମୁଁ ଗୋ, ଭୁଲି ଉଠଇ ତଟିନୀଟି ପର
ହାସା ହେନାର ଚେନେ,
ମେଢ଼ି ଚଳେ ମୁଁ ଶୂନ୍ୟ ଗଗନେ
ଲଳିତ ମଧୁର ଛନ୍ଦେ

ସେହି ସ୍ବରେ—
ମୋର ଅନ୍ତର
ହୁଏ ଧରହର !

ନ ଜାଣିଲ ଅବା କେଉଁ ମୋହନାର
ମନ୍ତ୍ରର ସେ ଗୋ
ମନ୍ତ୍ରର !

ତହୁଁ, ଅଙ୍ଗେ ବିଜୁଳି ଚମକ ପୁଟେ !
ବିଜୁଳି ପର ମୁଁ ସୁରପଥ ଧରି
ଦିଗ ଦିଗନ୍ତେ ନିମେଷେ ଛୁଟେ !
ନ ମାନଇଁ ବାଧା, ବନ୍ଧ,
ସେବେ ଏ
ପେଲ ଚିର ଅନନ୍ଦ !

ଗୋଈଁ ବୁଲେ କାହିଁ, କେଉଁ ଗଛତଳେ
ଅହା ସେ ଅତୁଳ ନନ୍ଦନ !
ମୁଁ ଗୋ, ଯୌବନ !

କେବେ କେବେ ମୁଁ ଗୋ   ଗୁହଁ ରହେ ପ୍ରିୟ
ପଞ୍ଜିବାଳାର ହଂସ ଗତି,
କଷେ କଲସି   ସରଳ ଗୁହାଣୀ !
ଟଳପଡ଼େ ଦେଖି ତରଳମତି ।

ସରଳ ସେନେହେ   ନିମିଷେକ ଲଗି
ବିହ୍ୱଳ ମୁଁ ଗୋ ବିହ୍ୱଳ,
ତାଳଇ ତା କାନେ   ତା ମରମ ବାଣୀ
ବିଦ୍ୟୁତ ଗର ଚଞ୍ଚଳ !
ଅସିତ୍ତ ଅଜି ମୁଁ ଯୌବନ,
ନବ ଯୌବନ !

ଅଙ୍ଗେ ତୋହର   ପରଶି ଦଣ୍ଡେ
ମଳୟ କରବି ବର୍ଷଣ !
ସନ୍ଧ୍ୟା ମୋହର ସୁନ୍ଦରୀ
ତାର ପରଶେ ଉଠଇ ମାତି
ସେ ଗୋ, ମୋହ କରେ କେତେ ବାନ୍ଧଇ ନିତି
କୁସୁମ ଜାତିକି ଜାତି
ବକୁଳ ମଞ୍ଜି କରବାର
ମୋର, ଅନ୍ତର କରେ ଅସ୍ଥିର
ମୋ ଗଳା-ଭୂଷଣ   ମଞ୍ଜିମାଳାଟି
ବକୁଳ ମୋ କରକଙ୍କଣ

ସନ୍ତୁ ଯାଏ ଯାର

ମରମ ଦୁଆରେ

ବାଜି ଉଠେ ଖରେ,

ମଧୁ ରସରରେ,

ବିଷ ଦୁଆରେ—

ଅସିଅଛି ଅଜି

ସୌବନ ମୁଁ ଗୋ,

[୧୧୨୩]

ସୌବନ ।

ଚିଲିକାରେ ଗୁଡ଼ି —

ଚିଲିକାର ଶୂନ୍ୟ ପରପାରୁ

ବାନ୍ଧି ଧୀର ପଦେ ଚଳି ଅସେ,

ସ୍ନିଗ୍ଧ ସେହି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଅନାରୁ

ଶତ ସ୍ବପ୍ନ ଗଗନେ ବିଭାସେ ।

ଗମ୍ଭୀର ତା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟମାଧୁରୀ

ସରଗର ସୁଧାଧାର ସମ—

ଅଲୋକିତ, ମରୈ ସଦା ହୃଦ

ତାହା ଲଗି ବ୍ୟାକୁଳ ମରମ ।

ଗୁଡ଼ି ଗୁଡ଼ି ସ୍ନିଗ୍ଧ ସେ ଅଞ୍ଚଳ,

କୁଳଅସେ ସ୍ବପନ ଚଞ୍ଚଳ ।

ନୀରବ ଯେ ସକଳ ନୀରବ !

ନିସ୍ତବଧ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ସବ ।

ଏ ଶୋଭାର ନାହିଁ ତ ମରଣ
 ପ୍ରାଣସ୍ପର୍ଶୀ ସତ୍ୟ ସ୍ବମଙ୍ଗଳ;
 କର ଯୁବା ଅନନ୍ଦେ ବରଣ
 ଦେଇ ଘେମ ପୁତ ଅଶ୍ରୁଜଳ ।

ନିର୍ଜନ ଉପବନେ

ନିର୍ଜନ ଉପବନେ ଏକାକୀନୀ ପୂଲ୍ ଗୋ
 ଭୁଲ୍ ଚର ସୁନ୍ଦର ନିଜରୂପେ ଭୁଲ୍ ଗୋ ।
 ନାରବେ ରହିବି ଭୁଲ୍,
 ମୋ ଗୀତଟି ଯିବି ଗାଇ,
 ବିଭୋର ପରାବେ ମୃଦୁ ସମୀରଣେ ଝୁଲ୍ ଗୋ ।
 ରୂପର ଭିଖାରି ମୁଁ ଗୋ
 କୁସୁମରାଶି
 ତୋଳି ନିତି ଗଲେ
 ଯାଏଁ ଗୋ ଭାସି ।
 ନାରବ ମୋହର ଭୋଗ,
 ନାରବେ ପରାଣ ଯୋଗ,
 ରୂପେ ଛନ୍ଦେ ସୁଗନ୍ଧେ
 ହରାଏଁ କୁଳ,
 ରୂପସ୍ରୋତେ ମରବାକୁ
 ସଦା ଅକୁଳ ।
 ମନ୍ଦେ ସମୀରେ ସହି
 ଝୁଲ୍ ଗୋ ଝୁଲ୍ ।

ପୌଷ ପବନ

ପରଶ ପରଶ ପୌଷ ପବନ

ଛୁଲ୍ଲ କର ଏ ମରମ,

ସରଥରେ ସବୁ ସଙ୍ଗୀତ ମୋର

ମଉଳଇ ମୋର କରମ ।

ସେଇ ଫୁଲ ପରି ପଡ଼ିବି ମଉଳି

ଶୀତଳ ଅଙ୍ଗେ ବୋଲି ଦେବ ଧୂଳି

ଝରି ପଡ଼ୁ କରୁ ଅକୁଳ ଏ ଭୂଳି

ବଢ଼ଇ ଅସୀମ ଭରମ

ଛୁଲ୍ଲ କର ଏ ମରମ ।

ସେ କାକଳି ପରି ଅସୀମ ଶୂନ୍ୟ

ନୀରବେ ଲୁହାରି ମରଣ,

ଭୁଲିବି ଯେସନେ ଭୁଲଇ ସନ୍ଧ୍ୟା

ଜନମର ସବୁ କଷଣ ।

ସୁନ୍ଦର ଏଥୁ କାହିଁ ନାହିଁ ମିଳେ

ସ୍ବପ୍ନ-ପୁଲକ ନ ପରଶେ ତଳେ

ନିଃସ୍ବ ଜନର ଅସୀମ ପିପାସା

ନିଭାଇବା ତୁମ ଧରମ,

ଛୁଲ୍ଲ କର ଏ ମରମ ।

ନୈରାଶ୍ୟ

କେତେ, ସୁନ୍ଦର ସେଇ ମିଶ୍ରୁ ଶଗନେ
ରହୁଛି ବୁଦ୍ଧି,
ପରାଣପରଣୀ ଭସାର ମାଧୁରୀ
ନିଭୁଛି କାହିଁ ।
ସୁନ୍ଦର ପୁଲ ପଡ଼େ ନିତ ସ୍ବର
କରୁଣ କଣ୍ଠେ ଗୀତ ଯାଏ ମର
ପ୍ରାଣ-ପରକାଶୀ ପୁଲକ କାକଳି
ନାହିଁରେ ନାହିଁ
ସରବ ମଳିନ ଦିଶଇ ନିମେଷେ
ରହୁଛି ବୁଦ୍ଧି ।

ସମୀରଣ ଆଜି କରେ ନିତ ଏଥୁ
ହାହାକାର ,
ଭକ୍ତଲି ଭଞ୍ଜ ସୀମାହୀନ ବ୍ୟଥା
ଶତଧାର ।
ଆକୁଳ କଣ୍ଠେ ନ ଧରଇ ଗାନ,
ସୁନ୍ଦର ଏଥୁ ଚର ଅବସାନ,
ନ ଶମଇ ତଳେ ତରୁଣ ପ୍ରିୟାସା
ନିତ୍ୟ ଗାର,
ରହୁଛି ବୁଦ୍ଧି ।

ସନ୍ଧ୍ୟା

ସନ୍ଧ୍ୟା ! ତବ ବ୍ୟଥାର ଦାନ

ଯାଚଇ ଅଜି ପ୍ରାଣ,

ତାଳ ତାଳ

ଅମୃତ ସେ

ଶାନ୍ତି ଅବସାନ !

ବେଦନା ସ୍ପର୍ଶେ ମାତବ ଚିତ୍ତ,

ସ୍ମରବ ପ୍ରାଣପରଶୀ ଗୀତ,

ଶୁଣିବ ଗଛ-ପତର ଲତା

ଆକୁଳେ ଡେରି କାନ,

ଯାଚଇ ଅଜି ପ୍ରାଣ ।

ବକ୍ର ନିଃସ୍ୱର ଚର ହତାଶ

ବେଦନା ମୋର ଧନ,

ବିଶ୍ୱ ସୁଖ ସ୍ୱପ୍ନ ହେଲେ

ନ ଲୋଡ଼େ ଯିତ୍ର ମନ ।

ଦିବସ ଶେଷେ ସକଳ ଧନ,

କରୁଣ ଗୀତେ ସମର୍ପଣ—

କରବି ସୁଖେ

ଜୀବନ ପୂର୍ଣ୍ଣ

ପୀରତ ସ୍ମୃତ ମାନ ।

ଶାନ୍ତି ଅବସାନ !

ଉଷା

ହୃତାଶୁ ମୁଁ ଗୋ ଜୀବନ ସାର
ଜନମ ମୋର ବ୍ୟର୍ଥ

ଜୀବନ ଏକ ଅଶ୍ରୁଧାର
ନ ବୁଝେ କିଛି ଅର୍ଥ ।

ଉଷା ! ଉଷା ! ନାଥ ହେ ଅଶ୍ରୁଧାର
ନିଃସ୍ବ ଜନ ଶତ ସମ୍ପଦ ସାର ।

ଗାଇଛି କେତେ ବିକଳ ସ୍ବରେ
ଏ ବୀଣା ମୋର ଅକୁଳ ଭରେ
କିଏ ବା ତାକୁ ଶୁଣିଛି ଥରେ ?
ପିପାସା ଅଶା ବ୍ୟର୍ଥ,
ନ ବୁଝେ ତେଣୁ
ଏଇ ଜୀବନ ଅର୍ଥ ।

ମୋ ଅଖି ଅଗେ ସନ୍ଧ୍ୟା ରହି
ଯାଇଛି କେତେ ବହୁ,
ବିକଳେ କେତେ ଡାକିଛି ତାକୁ
ମରମ କଥା କହୁ,
ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ ମୁଁ ହୋଇଛି ଦେଖି
ସକଳ କର୍ମ ମୋର ଉପେଖି
ପକ୍ଷୀ ଭୂଲେ ଗାଇଛି ଯେତେ
ପବନେ ଗଲ ମିଶି
ଦେଖିଛି କେତେ ନିଶି ।

ଭୂଷା ! ଶାଲି ରହୁଛି ଅଶ୍ରୁଧାର
ହତାଶ ପ୍ରାଣ ଭଗ୍ନ ହାହାକାର ।
ମଉନି ଗଲ ତୋଳିଲି ଯେତେ
କେ ପୁଲ ସାର,
ହାସା ହେନା ବକୁଳ ମଲ୍ଲୀ
ଚମ୍ପକର ହାର ।

ସକଳ ମୋର ମଳିନ ନାରଖାର,
ସକଳ ଗରେ ଭରିଛି ହାହାକାର,
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏ ଜୀବନେ ସଦା ବ୍ୟର୍ଥ
ଭୂଷା ! ତେଣୁ ବୁଝଇ ନାହିଁ
ଭଗ୍ନ ଜୀବନ ଅର୍ଥ ;
ରଚଇ କେତେ ଜଳନ୍ତାର •
ମୁରୁଧ ମଧୁ ଛନ୍ଦ
ଲେଖଇ ଛବି ପରାଣ ଡାଳି

ଏ କି ହତାଶ ଗଳ !
ସମୀର ପାଶେ କରୁଛି ବ୍ୟଙ୍ଗ
ଗଗନ କେତେ ଦେଖାଏ ରଙ୍ଗ
ଛୁଇଁ ତୁଲି ଧୁଳିରେ ଯାଏ ଲେଟି
ସକଳ ନେତ୍ର ଅନ୍ତରାଳେ

କାନ୍ଦି ଭଞ୍ଜେ
ଭଗ୍ନ ପ୍ରାଣ ଗୋଟି ।
ତୁମ ଅରୁଣ ଅଞ୍ଚଳେ ଗୋ
ଅବର ମୋର ତନ୍ତ୍ର,
ସକଳ କ୍ଷିତ ନିଅ ଗୋ ହରି ମନ୍ତ୍ର ।

ଅରୁଣ

ଅରୁଣ ! ତାଳ ପରାଣେ ପବିତ୍ରତା,
ନିଭି ଯାଉ ମୋ ଦୁଃଖ ଯତ ବ୍ୟଥା ।
ଅସିଲ୍ଲ ଅଜ ପଶାଳି ତନ୍ତୁ,
ସକଳ ମାୟା ଚୁଟାଇ ମନ୍ତ୍ର,
ଶୁଣିବି ବସି ଅରୁଣ-ବନ୍ତୁ
ପରାଣିପ୍ରିୟ କଥା,
ତାଳ ହେ ପବିତ୍ରତା !
କାହାର ସ୍ନିହେ କରିଣି ଝଲେ
ତରଳ ଜଳ ବାନ୍ଧେ ?
ପକ୍ଷୀ ଶତ ଯାନ୍ତି ଭଡ଼
କେଉଁ ପ୍ରିୟର ଲକ୍ଷ୍ୟେ ?
କେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନର ଅସୀମ ଆଶେ;
ତରଣୀ ଦୂରେ ମୃଗଧେ ଭାସେ ?
ଗୌଦଗେ କି ଶାନ୍ତି-ସ୍ୱର
ପୁଲକ ମାଦକତା !
ଅସୀମ ତେଜେ ବସାଇ ପ୍ରାଣ
ଭୁଲିବି ସବୁ ବ୍ୟଥା ।

ଛୁଳପଦ

— ୧ —

ଉଦାସ ନୟନେ ଗୋଲପ ରହୁଛି ବୁଦ୍ଧି
ସ୍ନିହେ ସୋହାଗେ ଡାକିଯାଏ ଭାଷା “ସହ !”
ପତର ଗହଳ ଖଞ୍ଜନ ଭଠେ ଗାଭ,
ଅଳସ-ସ୍ୱପ୍ନେ ବେଳା ମୋର ଯାଏ ବହୁ ।

—୨—

ଏ ଯେ ତୁମ ଶୀତ କଣ୍ଠସ୍ଵର
ଥର ଥର ଦୂରୁଁ ଅସେ ଭାସି !
ପିପାସାରେ ପ୍ରାଣି ଜର ଜର
ନୀରବ ଗୋ କଳପନା ରାଶି ।
ବ୍ୟଥାର କି ଅତଳ ଅନନ୍ଦ
ନୈରାଶ୍ୟର ନିଶବଦ ଶାନ୍ତି,
ଗଭୀର ସେ ସେନେହର ଛନ୍ଦ !
ସ୍ଵପ୍ନେ ଝଲେ ଅନବଦ୍ୟ କାନ୍ତି !
ସେ ଶୀତ ସଙ୍ଗୀତେ ସେହି ସ୍ଵରେ
ମିଶ୍ରି ଏ ମୋ କରୁଣ ଜୀବନ,
ହତାଶ ମୁଁ ତର ସୁଖେ ମରବେ
ବହି ଶତ ବିଫଳ ସ୍ଵପନ ।

କବି ପ୍ରେୟସୀ

—୧—

ତୁମେ, ଭାସିଯାଅ କାହିଁ ସନ୍ଧ୍ୟା ମଧୁର ସ୍ଵପନେ
ତୁମ, ମୃଗର ନୁପୁର ମନ୍ଦେ ବାଜଇ ମରମେ ।
ତୁମେ, ସେନେହ ସୋହାଗେ ଚାହିଁ ଯାଅ,
ତୁମେ, ଅକୂଳେ ଗୀତଟି ଗାଉଯାଅ,
ମୁଁ ଗୋ, ନୀରବେ ଢାଳଇ ବ୍ୟଥାର ଅଶ୍ରୁ
ବ୍ୟଥାରେ ଅନାଏଁ ଗଗନେ,
ଭାସିଯାଅ କେଉଁ ସ୍ଵପନେ ।

ତୁମେ, ମୋହଲଗି ସିନା ଭରସା ପକ୍ଷୀ
 ଗୋର ହୃଦାଗ ଛନ୍ଦ,
 ବେଦନା ବିମଳାନନ୍ଦ,
 ତେଣୁ, ନିମେଷେ ଦେଖିଲେ କରୁଣ ରୂପଟି
 ଗଳିପଡ଼ି ବାଧା ବନ୍ଦ !
 ଥାଅ ଥାଅ ଦୂରେ ପାଶେ ଅସ ନାହିଁ,
 କରୁଣ ନୟନେ ଦୂରୁ ଯାଅ ଗୁହଁ,
 ତୁମର ପୃଥକେ ଦୁଃଖର ଗୀତ
 ଗୁଞ୍ଜିବି ବସି ଜୀବନେ
 ସନ୍ଧ୍ୟା ମଧୁର ସ୍ବପନେ ।

—୨—

ତୁମେ, ନବୀନ ଭସାର ଗୋଲପ ଗନ୍ଧବନ୍ଧ,
 ମୁଁ ଗୋ, ଅସୀମ ସେ ପଥେ ଅନ୍ଧାରରେ ଅହରହ,
 ତରଳ ସେ ରୂପେ ହୁଏ ମୁଁ ଅମୃତହର
 ତୁମେ, ନିଶୀଥ ସ୍ବପ୍ନ ! ଦିଅ ନାହିଁ ଥରେ ଧରା !
 ତୁମେ, ଗନ୍ଧ-କୁସୁମ-ସୃଷ୍ଟି,
 ତୁମେ, ଭସାର ସ୍ନିଗ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟି,
 ତୁମେ, ଅମର ସ୍ବପ୍ନାନନ୍ଦ,
 ତୁମେ, ସ୍ବପ୍ନ କବିର ଛନ୍ଦ,
 ତୁମେ, ଅଧୀର ସନ୍ଧ୍ୟାତାରା,
 ତୁମେ, ମଳୟ-ମଦର-ଧାରା !
 ତୁମେ, ମଧୁ ବସନ୍ତ ରମ୍ଭନ
 ତୁମେ, ତୃପ୍ତି ନୟନ-ନନ୍ଦନ,

ମୁଁ ଗୋ, ପାଇ ପାଏ ନାହିଁ ପ୍ରୀତିଛଣା-ସୁଧା-ଅନ୍ତରେ
 ତୁମେ, ବ୍ୟାପିଯାଅ କ୍ଷଣେ ଭଗ୍ନ ପରାଣ'ଯନ୍ତରେ,
 ମୁଁ ଗୋ, ମୁଗ୍ଧ ନୟନେ ଅକୁଳତା ଭରି ରୁହେଁ;
 ମୁଁ ଗୋ, ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୀପେ ବହୁଳ ଗୀତ ଗାଏ,
 ତୁମେ କର କିଆଁ ମୋତେ ଅସୀମ ପଥର ଯାନ୍ତୀ
 ମୁଁ ଗୋ, ସଙ୍ଗୀତ ଗାର ଗୁଲିଥାଏଁ ଦିବା ରାତି ।

—୩—

ତୁମେ, ଭାସିଯାଉଥିଲ ନୀଳ ଆକାଶର ପଥେ,
 ତୁମ, ଶୀତ କଟିତଟେ ଆବୃତ ଘନ ମେଖଳା,
 ତୁମେ, ସ୍ବପ୍ନ ରୁଦ୍ଧି ହସୁଥିଲ ମନମତେ,
 ଆଗୋ, ନବଯୌବନ ଅମ୍ବରେ ନବ ଚପଳା !

ଚନ୍ଦ୍ର ମନ୍ଦିର ଗୋଲପ କ୍ରେ,
 କଣ୍ଠ ତରୁଣି ତରଳ ଛନ୍ଦ,
 ଝରୁଥିଲା ଯେବେ-ସମୀର ଅଳ
 ରୁଦ୍ଧ ଅଙ୍ଗ ଶର ଆନନ୍ଦ !

ହସି ଚାଲୁଥିଲ ଆପଣା ରୂପେ ନିମଗ୍ନ,
 ବୁଲି ବୁଲି କେତେ ଦେଖୁଥିଲ ସୁଖ ସପନ !
 ବକୁଳ ମଞ୍ଜି ହାସ୍ତା ହେନାର ସଙ୍ଗେ,
 ଚନ୍ଦ୍ର ଉଠିଲେ ତରୁଣ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣେ ରଙ୍ଗେ,
 ନବ ବିଳାସିନୀ ଛଇ ହୋଇଥିଲ ବନ୍ଦନ,
 ବହୁଳେ ଗୁହଁ ଗାଇଲି “ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ! ନନ୍ଦନ !”

ମୁଁର ଅଜ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଗୁଡ଼

ପ୍ରେୟସୀ ମୋ ଅସ,

ହାସନା ହେନାର ଗନ୍ଧ-ବନେ

ଲଗିଛି ପ୍ରଣୟ ରାସ

ଗୋଲ୍ଲପ କେତେ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖେ,

ବିରଲେ କବି ଚନ୍ଦ୍ର ଲେଖେ ,

ସ୍ବପ୍ନର ଏ ସୃଷ୍ଟି ମେଲେ

ମଳୟ ମେଲେ ବାସ,

ଅସ ଗୋ ପ୍ରିୟ ଅସ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଅଙ୍ଗେ ତାଳିବ ବସି

ମୃଗ୍ୟ ତରଳ ଦୁଷ୍ଟି,

ସ୍ବପ୍ନର ଗନ୍ଧ ହେବ

ପ୍ରଣୟ-ଫୁଲ ବୃଷ୍ଟି ।

ସ୍ବପ୍ନେବାଳା ଅଳସ ମୁଖେ,

ନିରେଖି ଥରେ ମରବି ସୁଖେ,

ଜୀବନ ମୋର ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ

ଦେଖି ସେ ମୁକୁ ହାସ

ପ୍ରେୟସୀ ମୋ ଅସ ।

ସୁନ୍ଦର ମୋର ରଞ୍ଜିତ ମେଘ

ସୁନ୍ଦର ମୋର ଗଗନ,

ସୁନ୍ଦର ନୀଳ-ସଲିଳ-ସୃଷ୍ଟି

ସୁନ୍ଦର ମୃଦୁ ପବନ ।

ସୁନ୍ଦର ତୁମ୍ଭ-ସଙ୍ଗୀତ,

ଅଗୋ, ସୁନ୍ଦର ଉଷା ଇଚ୍ଛିତ,

ସୁନ୍ଦର ମୋର ଅଲୋକେ ଖେଳଇ

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଜୀବନ

ସୁନ୍ଦର ଏଇ ଭୁବନ ।

କୁସୁମ-ବିଳାସୀ ସନ୍ଧ୍ୟା ମୋର ଗୋ

ଧୀରେ ଚଳିଅସେ ସୁନ୍ଦର,

ଲଳିତା ସୁଧି ସୁନ୍ଦର ପୁଣି

ସମୀରଣ ଧୀର ମର୍ମର ।

ତୁମ ପାଶେ ବସି

ଲୋଡ଼ଇ ନାହିଁ ମୁଁ ମରଣ,

ମୁଁ ଗୋ, ଅନନ୍ଦ କରେ ଚନ୍ଦ୍ରନ !

ନିତ୍ୟ ନବୀନ ସୃଷ୍ଟିରେ ନିତି

ରଚଇ ମୋହର ସ୍ବପନ !

ସୁନ୍ଦର ଅଜି ଭୁବନ !

—୭—

ଏ ଜୀବନ ଗୋଟା ଧରି ବାଜଇ ଗୋ

ବ୍ୟର୍ଥତାର କରୁଣ ସାତେଣୀ,

ତରୁଣି ନିଃଶ୍ବାସେ ଛନ୍ଦେ ହାହାକାରେ

ପୌବନର ଉନ୍ମାଦନା ଜଣି ।

ଗଢେନେ ପବନେ ମୋର ଭରା ହାହାକାର,
ମୋ ଲେତକ ଭରେ ଘାସ କୁସୁମ ନାହାର,
ଶ୍ୟାମଳ ସ୍ୱପନେ ମୋର ଝଲଇ ବେଦନା,
ବେଦନାର ସୃଷ୍ଟି ନିଜ କରେ କଳପନା ।
ଶୁଣିବ ବେଦନା ମୋର ? ଅସ, ଅସ,

ସିନ୍ଧୁ ପଥ ରହୁଛି ଅନାହିଁ,
ନିରେଖି ସେ ଛଳ ଛଳ ବେନି ଅଖି

ପୁଲକେ ମୋ ଛନ୍ଦ ଯିବି ଗୋର ।

ସଞ୍ଚାର କରିଛି ମୋତେ କେତେ ଉପଦ୍ରାବ,
ମଉନେ ସହିଛି ଦୁଃଖ ପଦାଘାତ ପ୍ରାସ,
ମାତର ଗୋ ବନ୍ଦୁ ଦିନ୍ତୁ ଅଛି ଅଭିଳାଷ,
ଶୁଣିବ ମୋ ଗୀତ ତୁମେ ବ୍ୟାକୁଳ ପରଶେ—
ଚର ଭଗ୍ନ ଅନ୍ତରର ଭାଷ,
ଅଛି ଏକ ଦାନ ଅଭିଳାଷ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ଜୀବନର ବିପୁଳ ଫଳନ
ବ୍ୟର୍ଥତାର ଦୂରନ୍ତ ରାଗିଣୀ,
ସେନେହେ କରିବ ଅଦ୍ୱି ଶତକ୍ଷତ ବ୍ୟଥା
ମାଧୁର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତିଦାନେ ଦୁଃଖ ନେବ କିଶି ।

—୧—

ଆଜି, କୁସୁମ ରାଜ୍ୟେ ଭଡ଼ିଯାଏ ମୋର ମନ,
କୁସୁମ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ବସି ଅନୁଷ୍ଠାନୀ,
କୁସୁମ-ମନ୍ଦାର ପିଇବାକୁ ମୁଁ ଗୋ ବାଇ,
ଛଡ଼ିଦିଅ ପ୍ରିୟ ପ୍ରଣୟେ କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ।

କେତେ, ଗୋଲପ ମନ୍ତ୍ରୀ ବକୁଳ,
 ନବ, ଚମ୍ପକ ହେନା ଅତୁଳ,
 ମୃଦୁ, କାମିନୀ ନିଆଳୀ ଚନ୍ଦ୍ର
 କରେ, ରଜନୀ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଳ,
 ମୁଁ ଗୋ, ଫୁଲ ଉପବନେ ଶ୍ରମର
 ମୁଁ ଗୋ, ପରାବେ ରାଗେ ଅମର,
 ଶୁଭଦିଅ ପ୍ରିୟେ ଶୁଭଦିଅ ବେନି କର
 ନିଶୀଥ ସ୍ବପ୍ନ ଭୁଲି ଆଜି କର ପର ।
 ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରାଣର ସୀମାହୀନ ଏତେ ଅଶା,
 ନିଭାଇବ କାହିଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରଣୟ-ଭାଷା ?
 କୁସୁମ ଗରେ ରୂପେ ଅନନ୍ଦେ ଭାଷେ,
 ମନ ବଳେ ଆଜି ମରବାକୁ ଫୁଲ ହାସେ,
 ତୁଟାଇ ଦିଅ ଗୋ ବନ୍ଦନ
 ତାଙ୍କେ ମୋତେ ଦୂର ଅମରବନ୍ଧର ନନ୍ଦନ ।

ଶାରଦ ସ୍ମୃତି

ଅକାଶ ଆଜି ଶୁଭ୍ର ବେଶେ
 ହେଲା ଚଞ୍ଚଳ,
 ସମୀରଣେ ଖେଳି ବୁଲେ
 ଏକା ଅଞ୍ଚଳ !
 ଶେଫାଳିକା ଅମୃତହର,
 ତାର, ଗନ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରଦିଗ ଭର
 ଆଜି ବିଶ୍ବପ୍ରାଣି ପରଶି ଲେ
 ପୁଣି ମଙ୍ଗଳ !

ସେ ଯେ, କାଶ ପୁଲେ ଭରିଛି ତନ୍ମୁ
 ଶ୍ୟାମଳ ଶିରେ
 ତାର, ମନ୍ଦହାସ ଖେଳି ବୁଲେ
 ନଭେ ଅସ୍ଥିରେ !
 ମାଳତୀ ତାର କଙ୍କଣୀ,
 ସ୍ମୃତେ, ଅଙ୍ଗୁ ଗନ୍ଧ ଚନ୍ଦନ,
 ପାଗଳ ସେ ଯେ ଖେଳି ବୁଲେ
 ଦଳି ଅର୍ଗଳ ।

ଅସ ଅଜି ରୁଦ୍ଧ ଦ୍ଵାର
 ମୁକ୍ତ କରି ଗୋ,
 ହସ ଖେଳେ ଅପଣା ପ୍ରାଣୀ
 “ ନେବା ବର ଗୋ ।

ବଳମ୍ବ ଅଭି ନ କରି ଗୋ
 ନିରାଶେ ଅଭି ନ ଭର ଗୋ
 ଏଇ ସମୀର ପଥ ଧରି
 ଚାଲି ସରି ଗୋ ।

ହସ ଖେଳେ ଅପଣା ପ୍ରାଣୀ
 ନେବା ବର ଗୋ ।

ବଳକା ଅଜି ମାଳ, ମାଳ,
 ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଚନ୍ଦ୍ରବାକ,
 ଯାଆନ୍ତି ସରି ସ୍ଵପ୍ନ ପରି
 ମୁଗ୍ଧ ବିହ୍ଵଳ,
 ଅକାଶ ଅଜି ଶୁଭ୍ର ବେଶେ
 ହେଲ ଚଞ୍ଚଳ ।

ପ୍ରୀତି ଆବାହନ

ତୁମେ, ବୋଲି ହୋଇ ଅସ ଅରୁଣି ଉପାର କରଣି

ତୁମ ପଦସଂସାରେ ଚମକି ଗୁହେଁ ସ୍ବପନେ
ମୁଁ ଗୋ, ଭୁଲିଯାଏଁ ମୋର ହୃଦାଶି ବିକଳ ଜୀବନ
ତୁମେ, ନିତି ନିତି ମୋତେ ଡାକିନିଅ ମଧୁବିଜନେ ।

ଅସ ଅସ ମୋର ସୁଖ ଅବସାନେ,
ପ୍ରଭାତ ଗୋଲପ ଖୋସି ବେନିକାନେ,
ଭାଦର ବାଦଲେ ଉଡ଼ାଇ ଅଳକ,
ଫଗୁଣ ପବନେ ଜଗାଇ ପୁଲକ,
ତୁମେ ଅସ ଧୀରେ ଅସ,

ଦେଖିଲେ ସେ ରୂପ କାହିଁ ଯାଏ ମୋର ପ୍ରାସ ।
ତୁମେ, ଶୀତଳ ଗଣ୍ଡେ ଭାଳିଯାଅ ଶତ ରୁମ୍ଭନ,
ତୁମେ, ପ୍ରଣୟର ମଦେ ଭୁଲିଯାଅ ବାଧାବନ୍ଧନ,
ତୁମେ, ଅସୀମାନନ୍ଦ ଅସୀମ ପ୍ରଣୟବର,
ତୁମ, ମୋର ହାସେ ମରେ ମୁଁ ଅମୃତହର,
ମଧୁର ପ୍ରଣୟ ! ମଧୁର ସ୍ବପ୍ନ ପ୍ରିୟା,
ଅଶେଷାନନ୍ଦ ପୁଲକି ଉଠଇ ହୃଦା !
ମରଣ ! ମରଣ ! ଅସ ନାହିଁ, ରହୁ ତୁରେ !
ଅଶେଷ ପ୍ରଣୟ ଉତ୍ସବ ମୋର ପୁରେ ।

[୧୯୨୪]

ଗୋଲପ ପିପାସା

ଏକ ଗୋଲପ-ପ୍ରାଣର ଅସୀମ ପିପାସା

କାହିଁବା ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ସୁନ୍ଦର—

ତୁମେ, ଗୁହ୍ୟଯାଅ ଖାଲି ଗୁହ୍ୟଯାଅ,

କହୁବଞ୍ଚି ବ୍ୟଥା ନାହିଁ ମୋର ଭ୍ରଷା,

ନିଶୀଥ ସ୍ବପ୍ନେ ସଞ୍ଚର—

ତୁମେ, ଗାଢ଼ଯାଅ ଖାଲି ଗାଢ଼ଯାଅ ।

ଯେତେ ଏକ ଅଖି ଭରେ ଲହୁଧାର,

ଯେତେ ଏ ପରାଣ କରେ ହାହାକାର,

ଯେତେ ପୁଣି କ୍ଷତ ବିକଳ ପରାସ,

ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନେ ଦୀର୍ଘଶ୍ବଥସ,

କାହିଁ, କାହିଁ ତୁମ ଅନ୍ତରେ ଥାନ ?

ଗୁହ୍ୟଯାଅ ଖାଲି ଗୁହ୍ୟଯାଅ;

ମୋର, ଜୀବନର ସୁଖ ଚିର ଅବସାନ !

ପାର ଯେବେ ଥରେ

କରୁଣ ରସରେ—

ଗାଢ଼ଯାଅ ଖାଲି ଗାଢ଼ଯାଅ ।

ଏ ଅଳସ ବାଣୀ ତୁମକୁ ଗୁହ୍ୟ ମୁଁ

ଲେଟାଇ ଦେବି ଗୋ ଥୁଲିରେ

ସନ୍ଧ୍ୟା-ବନ୍ଧ-ରୂପ-ଅନନ୍ଦ

ନ ଲେଖିବି ଏକ ତୁଲିରେ !

ତୁମେ, ଗୁହ୍ୟଯାଅ ଖାଲି ଗୁହ୍ୟଯାଅ !

ତୁମ, କରୁଣ ଛନ୍ଦ ବାଢ଼ଯାଅ !

ଶୁଣିବ ! ଶୁଣିବ ଅକୁଳ ନୀରବେ,
 ଶୁଣିବ ସେସନେ—
 ଲୋଭକ-ନୟନେ—
 ନୀଳ ଦାସ ପୁଲ,
 ସନ୍ଧ୍ୟା ନୀରବ
 ଛନ୍ଦ ଅଦୁଳ,
 ଶୁଣିବ ସରବ
 ଗାରମାଅ ତୁମେ ଗୁହଁମାଅ !

ସେଇ ସଙ୍ଗୀତ ଅଧୀରେ ଅସିଲେ ସର,
 ମୁଁ ଗୋ ତୁମର ଚପଳ ଗୁହାଣରେ ଯିବି ମର ।

ବ୍ୟଥା ନିବେଦନ

ତୁମେ, କେସନେ ଜାଣିବ ଗୋ ଅସୀମ ପ୍ରୀତି ମୋର,
 ଭ୍ରଷ୍ଟାର ଏ ସେନେହ ଅଶା ପିପାସା ଘୋର?
 ତୁମେ ତ ରହ କେଉଁ ଦୂରେ ଗୋ,
 ସନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ବପ୍ନ ସେ ପୁରେ ଗୋ ।

ମୁଁ ଗୋ ତୁମର ପଥ ଗୁହଁ ଅକୁଳେ ଯାଏ ଗାର
 ଶୟନେ ଜାଗରଣେ ଶାନ୍ତି ମିଳେ କାହିଁ ?

ନୀରବେ ମୋ ମରମେ ମରେ ଗୋ;

ତୁମ ସେନେହ ପ୍ରୀତି ଭରେ ଗୋ ।

ମରମ ତଳ କଥା କେହି ତ ଜାଣି ନାହିଁ
 ଭଦ୍ରାସେ ପୁଛଇ କେ ‘ମଳିନ କାହିଁ ପାଇଁ ?’
 ଅକୁଳ ଜୋଛନାଟି ବାଦଲ ତଳେ ଖେଳେ,
 ଗୋଲପ ପ୍ରାଣକଥା ସତେ ପରାଗ ମେଳେ,

କେହି ତ ନ ଜାଣଇ ଥରେ ଗୋ,
ଗୋପନ ପ୍ରୀତି ପ୍ରାଣେ ମରେ ଗୋ ।

ତୁମେ ଏ ପାଶେ ଗଲେ ପରାଣ ପ୍ରୟ ଚର
ଗୋର ସରମରେ ତଳକୁ କରୋ ଶର ।
ଅବର ଦିଏ ସବୁ ବ୍ୟଥା ଗୋ,
ବରହ ପ୍ରୀତି ମାଦକତା ଗୋ ।

ଏ ପଥେ ଗଲେ ତୁମେ ମଳୟ ବହେ ପ୍ରାଣେ,
ତୁମର ଦେହ ଗର ଭାସଇ ଶତଗାନେ,
ସକ୍ୟା ହସେ ଖଳ ଖଳ ଗୋ
ଭଲ୍ଲସଇ ହୃଦୟ ଗୋ,

ତୁମର ପ୍ରୀତିଲଭ ତଳେ ତ ଅଶା ନାହିଁ
ଖାଲି ମୁଁ ଯାଏ ଗାଇ ଗୋପନେ ରହେ ରହି
ସବୁଠି ଦେଖେ ତୁମ ଛା
ତୁମରଲଗି ମୁହିଁ କବି ଗୋ

ବତାସ ଯାଉ ବହୁ ବେଦନା ଯାଉ ଦହି,
ପରାଣ ହେଉ ଯତ ସବୁ ମୁଁ ଯିବି ସହି,
ମରଣ ଅଗମନେ ଛଳ ଛଳ ନୟନେ,
ସୁନାଲ ଅକାଶକୁ ଗୁହ୍ୟିବି ଥର ମନେ,
ଶେଷ ଗୀତଟି ମୋର ଗାଇବି ଶୁଭକ୍ଷଣେ

ତୁମେ ତ ଚରଦନ ମୋର ଗୋ
ଛୁଡ଼ି କି ପାରେ ପ୍ରୀତି ଡୋର ଗୋ ?

ବର୍ଷା ସଙ୍ଗୀତ

ଆକାଶେ ମାଡ଼ିଛି ବଜ୍ର ବାଦଲ

ସାଇଁ ସାଇଁ ବହେ ପବନ;

ପୁଲକି ଉଠଇ ପେଲା ଅଙ୍ଗେ

କି ଅବା ନବୀନ ଯୌବନ

ପ୍ରଳୟର ଏକ ଉନ୍ମାଦ ଡାକ

ଏକ ମୁର୍ଚ୍ଛନା ଥରେ ଆଶପାଟ,

କେଉଁ ମନ୍ତ୍ରାଳ ତାକେ ଅସ ଅଜ୍ଞ

ମୁକ୍ତ ବିଶ୍ଵ ଅଙ୍ଗନ !

ସାଇଁ ସାଇଁ ବହେ ପବନ ।

ବାହାରେ ଭିତରେ ଯୌବନ ଖେଳ

ବରଷାର ଧାରା ପ୍ରାନ୍ତରେ,—

ଛୁଟଇ ଯେସନେ ଅନନ୍ତ ସୁବା

ନବ ଯୌବନ ମନ୍ତ୍ରରେ ।

(ମୋର) ଅବଶ ପରଶି ନୁହେଁ ସମ୍ଭାଳି

ଉନ୍ମାଦ ଶିଖା କିଏ ଗଲେ ଜାଲି !

ବରଷା ସହିତେ ଅନ୍ତର ଖେଳେ

ମୁକ୍ତ ସକଳ ବନ୍ଧନ !

ସାଇଁ ସାଇଁ ବହେ ପବନ ।

[୧୯୨୩]

ପ୍ରଣୟୀର ସ୍ୱପ୍ନ

ଯହଁ, ସନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ନିଗ୍ଧ ଅଳସ ନୟନେ ଗୁହେଁ,
ଯହଁ, ମଳୟ ଅସୀମ ପ୍ରଣୟର ଗୀତ ଗାଏ,
ଯହଁ, ନିତ୍ୟ ନବୀନ ଯୌବନ ବାଣୀ ବାଏ,

ସେ ଦେଶେ ଯିବି ମୁଁ ସେ ଦେଶେ ଯିବି ।

ଯହଁ, ଗନ୍ଧ-ବକୁଳ ସମୀରଣେ ପଡ଼େ ଝର
ଯହଁ, ହାସ୍ତା ହେନାର ନିଃଶ୍ୱାସ ଭଠେ ଭର
ଯହଁ, ନିତ୍ୟ ମୁକ୍ତ ନବୀନ ପ୍ରଣୟତରା,

ସେ ଦେଶେ ଯିବି ମୁଁ ସେ ଦେଶେ ଯିବି ।

ଯହଁ, ସନ୍ଧ୍ୟା ପବନେ ଗୋଲପ ପଡ଼େ ନା ଭୁଟି,
ଯହଁ, ସୌରଭକୁଳ ମାଳତୀ ମଲ୍ଲୀ ଫୁଟି,
ଯହଁ, ନିତ୍ୟ ପ୍ରଣୟ ଷଟ୍ପଦ କରେ ଲୁଟି,

ସେ ଦେଶେ ଯିବି ମୁଁ ସେ ଦେଶେ ଯିବି ।

ଯହଁ, ଅକାଳରେ ହେଲେ ବହେ ନାହିଁ ଅରେ ଶୀତ,
ଯହଁ, ପ୍ରଣୟୀ କଣ୍ଠ ପ୍ରଣୟିନୀ ଶୁଣେ ଗୀତ,
ଯହଁ, ନ ଫେରଇ ଅଖି କ୍ଳାନ୍ତ ନୃସର ଚିତ,

ସେ ଦେଶେ ଯିବି ମୁଁ ସେ ଦେଶେ ଯିବି ।

ଯହଁ, ଶ୍ୟାମ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଗୁହଁ ରହେ ଘାସ ଫୁଲ,
ଯହଁ, ପ୍ରଣୟ କଣ୍ଠେ ଉଛୁଳେ ଢ଼ିନିକକୁଳ,
ଯହଁ, ନିର୍ଜନ ବନେ ନିର୍ଝର ବ୍ୟଥା ଠୁଳ,

ସେ ଦେଶେ ଯିବି ମୁଁ ସେ ଦେଶେ ଯିବି ।

ଯହୁଁ, ସମୀରଣୀ ଯାଏ ଗଣ୍ଡେ ପରାଗ ବୋଲି
 ଯହୁଁ, ପ୍ରଣୟୀ ସହୃଦେ ପ୍ରଣୟିନୀ ଖେଳେ ଦୋଳି,
 ଯହୁଁ, ପାଦପ ଲତାରେ ଝୁଲଇ କୁସୁମ ଥୋଲି,
 ସେ ଦେଶେ ଯିବି ମୁଁ ସେ ଦେଶେ ଯିବି ।

ଯହୁଁ, ସନ୍ଧ୍ୟା ଗଗନେ ଝୁଲଇ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ,
 ଯହୁଁ, ଭ୍ରମିଆସେ ମଧୁ କୋକିଳ କଣ୍ଠ ବହୁ,
 ଯହୁଁ, କୋମଳ ସ୍ଵରଟି ମଉଳି ନ ପଡ଼େ ମହୁ,
 ସେ ଦେଶେ ଯିବି ମୁଁ ସେ ଦେଶେ ଯିବି ।

ଯହୁଁ, ସ୍ଵର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଅସୀମାନନ୍ଦେ ନନ୍ଦନ,
 ଯହୁଁ, ମୁକ୍ତ ପ୍ରଣୟ ମାନେ ନାହିଁ ବାଧା ବନ୍ଧନ,
 ଯହୁଁ, କ୍ଳାନ୍ତ ବିଷାଦ ନ ମାନି ଝରଇ ରୁମ୍ଭନ,
 ସେ ଦେଶେ ଯିବି ମୁଁ ସେ ଦେଶେ ଯିବି ।

ଯହୁଁ, ଗଗନେ ପବନେ ଅସୀମ ସ୍ଵପ୍ନ ଭରା,
 ଯହୁଁ, ନାହିଁ କୋଳାହଳ ବ୍ୟଙ୍ଗ ଡାବୁ ଖରା,
 ଯହୁଁ, ମୁଗ୍ଧ ନୟନେ ପ୍ରଣୟ ଅମୃତହରା,
 ଯହୁଁ, ମଦରଗରେ ଯୌବନ ଦିଏ ଧରା,
 ସେ ଦେଶେ ଯିବି ମୁଁ ସେ ଦେଶେ ଯିବି ।

ଅସ ପ୍ରଣୟିନୀ ସେ ଦେଶେ ଯିବା ଗୋ ଅସ,
 ରୂପ ପାଶେ ଭଳି ପିଇବି ବକୁଳ ବାସ,
 ଦେଖିବା ସ୍ଵପ୍ନ ପ୍ରଣୟ ଅମର ହାସ,
 ଭୁଲିବା ମରଣ ବେଦନା ବିକଳ ପ୍ରାସ !

[୧୯୨୪]

ବନ୍ଦୀ-ସ୍ୱପ୍ନ

ଲୁଚି ଲୁଚି କାହିଁ କୋକିଳ ଉଠଇ ଗାର,
ମଳୟ ପବନେ ଅଜି ସେ ହେଲଣି ବାଇ,
ତା ପଛେ ମାତର ଛଇଲ କଜଳପାତ,
ମନେ ପଡ଼େ ମୋର କେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନର ରାତି !

କେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନର ସନ୍ଧ୍ୟା ମୋ ଅବସାନ,
ସେ ପ୍ରଭାତ ଲଗି କାନ୍ଦି ଉଠେ ମୋ ପ୍ରାଣ,
ପ୍ରଣୟୀ ଯେସନେ ପ୍ରଣୟ-ସ୍ପର୍ଶ ଲଗି
ଜନନୀ ଯେସନେ ରହେ ଶିଶୁ ଲଗି ଜାଗି ।

ମନେ ପଡ଼େ କେଉଁ ଭାଷଣ କାନନ ଭୂଇଁ
ବନ୍ଧି ସେ ପଥେ ଏକା ଚାଲିଥାଏ ମୁହଁ,
ଲତା ନିକୁଞ୍ଜେ ମଳୟ ପହଞ୍ଚି ଯାଏ,
'କୁହୁ କୁହୁ କୁହୁ' ଅଥୟ କୋକିଳ ଗାଏ ।

ନିରଜନ ବନେ ରତେ ମୋ ସ୍ୱପ୍ନର ସୃଷ୍ଟି,
ଭାସମାନ ପରା ପରା ଗଣ୍ଡେ ବୋଲି,
ସରଳ ସେନେହେ ଲଖି ରହେ ମୋର ଦୃଷ୍ଟି
(କେତେ) ଶରଧାରେ ଯାଚେ କାନନ କୁସୁମ ତୋଳି ।

ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ୱପ୍ନ ସ୍ୱାଧୀନ ପ୍ରଣୟ ମୋର
ଜାଣି ନାହିଁ ଅଜି କିଏ ଗୋ ଜଗାଇଁ ଗଲ
ଛୁଲ୍ଲ ଜଲ କେ ପୁଣି ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ତୋର
କେଉଁ ସଙ୍ଗୀତ ଉଜାଟ କରି ମଲ !

ପ୍ରୀତି-ଅନୁଭୂତି

ତୁମେ ମୋର ଚର ଜୀବନ ତରୁଣ ସ୍ବପନ,
ତୁମେ ମୋର ନବ କାବ୍ୟ ଅରୁଣ ବସନ,
ତୁମେ ମୋର ପ୍ରିୟ ବକୁଳ ମଦିରା-ଘର,
ତୁମେ ମୋର ନବ ଗୋଲପ-କରୁଣାନନ୍ଦ ।

ତୁମେ ମୋ ନିତ୍ୟ କୋକିଳ କଣ୍ଠସ୍ବର,
ତୁମେ ମୋ ସତ୍ୟ ମନୋହର ମଳୟର,
ତୁମେ ମୋ ସନ୍ଧ୍ୟା ମୁରୁଧ ଅଳସ ନୟନ,
ତୁମେ ମୋ ଚିତ୍ତ କେନ୍ଦ୍ରମତେ କର ହରଣ ।

ତୁମେ ମୋର ନବ ନୀରଦ ଅଙ୍ଗେ ଚପଳା,
ତୁମେ, ମଳୟ-ଅଙ୍ଗ-ମୁରୁଧ-ବକୁଳ-ମେଶଳା,
ତୁମେ,   ଲହରୀ ଛନ୍ଦ
                  ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ,
ମୁଁ ଗୋ,   ତୁମର ସେନେହେ
                  ମୁରୁଧ ଅଙ୍ଗ,

ତୁମେ, ନବ-ଯଉବନ-ମୁକ୍ତା-ମାଣିକ-ମୋତି
ତୁମେ, ନିରାଶ ବିଶ୍ବେ ଦବ୍ୟ ଅମର ଜ୍ୟୋତି !
ତୁମେ ଛୁଲ୍ଲ ମରମେ ସ୍ବର୍ଗ ଗଙ୍ଗାଧାରୀ,
ତୁମେ ମୋର ଦୂର ନୀଳ ଗଗନର ତାରୀ !

ତୁମେ, ଛଳ ଛଳ ଗୁହ୍ୟ ମାଳତୀ ଗର-ବନେ,
ପୁଣି, ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା-ସପନ-ଅମର-ସିଂହାସନେ,

ତୁମେ, କେତେ ରୁପେ ମୋର ଅନ୍ତରେ ଯାଅ ଗାର,
ମୁଁ ଗୋ, ମୁଖ୍ୟ ପରାଣୀ ଗଗନକୁ ରହେ ଗୁହଁ !

ନାହିଁ ଅବସାଦ,

ନାହିଁ ପରମାଦ,

ସଂଶୟ, ଭୟ,

ଦ୍ରବ୍ୟ ବିବାଦ,

ଅସୀମ ପ୍ରଣୟେ ଚିତ୍ତ ବୃତ୍ତି ଲୟ !

ତ୍ୟାଗ ମନ୍ତ୍ରେ କରେ ମୁଁ ଗୋ ସବୁ ଜୟ !

ଅସ ନାହିଁ ପଛେ ଥରେ ହେଲେ ମୋର ବାସେ,

ଅସ ନାହିଁ କେବେ ମୋ ସୁଖ-ସ୍ବପ୍ନ ନାଶେ ।

ନାରସ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଦିଅ ନାହିଁ କେବେ ଧରା,

ମୁଁ ଗୋ, ଦୂରୁ ଥରେ ଗୁହଁ ହୋଇବି ଅମୃତରା ।

କଳସନାଥାତ ସ୍ବଦୂର ସ୍ବପ୍ନ ସ୍ବର୍ଗ,

ଆଗୋ, ତାଳି ଯାଉ ନିତି କରୁଣି ଛନ୍ଦ ହର୍ଷ !

~ ମୁଁ ଗୋ, ନାରବ ସେନେହେ ତାଳି ଦେଇଛି ଏ ମତ,

ନାରବ ଲେତକେ ପୀରତର ପରଶିତ !

ବ୍ୟଥା-ମାଧୁର୍ୟ

ମଳୟ ଆଜି ପ୍ରାଣେ

ଦିଅଇ କେତେ ବ୍ୟଥା

ମାତର ତୁମ ବ୍ୟଥା ମଧୁର,

ଶତ ମଳୟରୁପେ

ଏ ପଥେ ଲେ ଗୁଲି !

ଗୁହଁଛି ମୁଁ ବିରହବଧୂର ।

ବକୁଳ ତରୁ ଶିରୁ ପଡ଼ିଲା ଝରି,
ବିଷମ ଲଜେ ମୁଁ ଗୋ ଗଳିଟି ସରି ।

ସପନ ପରି ଅସି ସପନେ ଗଲ ଚଳି

ଗଭୀର ସ୍ନେହ କରି ବ୍ୟକତ

ମଧୁର ରୂପ ଗୋଟି ଅସୀମ ଅନୁରାଗେ

ମନୁ କି କରିପାରେ ତ୍ୟକତ ?

ସୁନ୍ଦର ସତ୍ୟ ପ୍ରୀତି ପାଇଛି ଆଜି !

ଅସୀମ ଆଶା ସ୍ଵର ଭଞ୍ଜ ବାଜି !

ମଧୁର ଏଇ ଧରା ହୃଦୟ ଲାଗି ପରା

ମଧୁର ନିମେଷର ମିଳନ

ମଧୁର ଏଇ ପଥେ ନିତି ଗୋ ନିରେଖିବା

ଅସୀମ କ୍ଷଣିକର ସମନ ।

ଯାଅ ଯାଇଛ ପୁଣି ଅସିବ କେତେ ମତେ

ଅସୀମ ପରାଣର ଭରସା

ନାରସ ଏ ହୃଦୟେ ମଳୟ-ଗଗନରୁ

ବକୁଳ ଗନ୍ଧ ଗୋ ବରଷା !

ଯାଇଛ ଯାଅ କିଛି ଭାବନା ନାହିଁ ;

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୀତ ମୋର ଯିବ ଗୋ ଗାଇ ।

ମାନ-ପୁଲ୍ଲ

ରୁହଁବ ନାହିଁ ଥରେ ମଉଳି ପଡ଼େ
ମଳୟ ଉପବନ ଫୁଲଟି,
ସକଳ ତା ସୁଷମା ସକଳ ସଉରଭ
ଧୂଳିରେ ଅଜି ହୁଏ ଢୁଳଟି ।
ଜୀବନେ ଅଜ କିଛି ନ ଦେବ ନାହିଁ
ଇନ୍ଦର ଲୋକପରି ଯାଅ ଗୋ ରୁହଁ ।
ସେତକି ଏ ଜୀବନ ପାଥେୟ ତାର
ସେତକି ଜୀବନର ଧନ ଗୋ,
ଅସୀମ ଅନ୍ଧାରୁ ସ୍ୱତୀଶ ହାହାକାରେ
ଅମର ଅଲୋକର କ୍ଷଣ ଗୋ ।
ସେତକି ପ୍ରତିଦାନ ପାରିବ ନାହିଁ ?
ବିପ୍ଳବେ ବ୍ୟଥା ତାର ଯାଉଛି ଗାଈ ।
ଜାହାଁକି ଦେଖାଇଲ ସ୍ୱପନ ଲୋକ ?
ଏତେ ସେନେହ ଏତେ ପୀରତ ?
କାହିଁକି ନିଠୁର ହେ କୁସୁମ ସୁକୋମଳ
ପରାଣ ଗୋଟି ଦେଲ କରତ ?
ପ୍ରଣୟ ସୁଖ ଅଶା ତରଳ ମଧୁଭାଷା
କାହିଁକି ଭାଲିଗଲ ଯତନେ ?
କାହିଁକି, 'ଅସ ଅସ ଡାକଇ ମଧୁମାସ'
ସୋହାଗେ କହିଗଲ ଗୋପନେ ?
କାହିଁକି ସେହି ମନ୍ଦ ମଧୁର ହାସ ?
ସକଳ ସୁଖ ଅଜି ଦିଅଇ ପ୍ରାସ

ତୁମର ପୂଜାରେ ଯେ ଅରସି ଥିଲ ମନ

ଭରୁଣ ଦେହ ଯଜ୍ଞବନ ଗୋ,
ପୂଲକେ ଘେନି ଥରେ ବରଗୋ ହତାଦରେ

କହିଲ “ନାହିଁ ପ୍ରୟୋଜନ” ଗୋ ।

କହିଲ ନାହିଁ ପଦେ ମଧୁର କଥା,
ଗଭୀର ବ୍ୟଥାରେ ସେ ନୋହିଲ ମଥା ।

ଅଜି ସେ ଅନାଦୃତ ଏକାକୀ ବନ୍ଧୁ ହେ

କାହିଁକି କ୍ଷଣେ ବହେ ମଳୟ,
କାହିଁକି କଲ୍ପନା ଛଳନା ହାହାକାରେ

ଭରମେ ତୋଳେ ସୁର ନିଳୟ ?
ମୁରଲୀ କ୍ଷଣେ କିମ୍ପା ଯାଏ ଗୋ ଡାକି
କାହିଁକି ମରେ ପ୍ରାଣ ପ୍ରଣୟ ଗୁଣି ?

ଜଳଗଲ୍ଲଣି ତାର ସକଳ ଗଭରବ

ଅଜି ସେ ଦାନ ଦ୍ଵାନ ପ୍ରାଣୀଟି,
ତେବେ ବିଷମ ଅଶା ଅକ୍ରଳ କରେ

ପରାଣ ପାରୁନାହିଁ ଜାଣିଟି ।

ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ କାହିଁ ମିଶି ପାରେ ସେ ନାହିଁ
ସକଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତା’ ଗଲେ ଗୋ ଗୁହଁ !

ତୁମେ, କେସନେ ଭୁଲିଗଲ ସରଳ ପ୍ରୀତି

ଗଭୀର ଜୀବନର ଦାନ ଗୋ ।

ଲକ୍ଷ ହତାଦରେ କାହିଁ ତ ହେଲେ ଥରେ

ଭୁଲେନା ତା ମଉଳା ପ୍ରାଣ ଗୋ
ଜୀବନେ ଲେଡ଼ା ତାର କିଛି ତ ନାହିଁ,
ଅଦୂରୁ ଥରେ ଖାଲି ଯାଅ ନା ଗୁହଁ ।

ଗୋପ ବାଳକର ପ୍ରୀତି ଅନୁ ଭୂଷଣ

ଦେଖିଲେ ଥରେ ତାର	କଜଳ କଳା ଅଖି,
ପଥକ ପ୍ରୀତି ପାଦେ	ପରାଣ ଯିବ ଲାଖି ।
କଳା ସେ କଳା ହେଉ	ଶୋଚନା କିଛି ନାହିଁ
ମୁଁ ଗୋ ତାହାରିପାଇଁ	ସେ ତ ମୋହୁରିପାଇଁ ।

ଦେଖଇଁ ନିତି ତାକୁ କୁଟୀର ପଥ ପାଶେ .
 ମଉ ମରାଳ ପରି ଚଳେ କଳସୀ କାଶେ
 ଦେଖିଲେ ମୋତେ ସେ ଗୋ ଲଜରେ ମରେ ଦୁରୁ
 ତଳକୁ ପୋତ ମଥା ଫେରାଇ ନିଏ ଭୁରୁ ।

ଲଳିତ ଯଜୁବନ	ତା ଦେହୁଁ ପଡ଼େ ପାଟି,
ଶ୍ୟାମଳ ଶାଢ଼ୀ ଖଣ୍ଡି	ଯତନେ ପିନ୍ଧେ ଅଣ୍ଟି ।
ଚିଲିକା ପ୍ରାନ୍ତରେ ମୁଁ	ବର୍ଣ୍ଣିଣୀ ଦେଲେ ବାଇ
ସକଳ ଲଜ ତେଜି	ମୋ ପାଶେ ଅସେ ଧାଇଁ ।
ନିବିଡ଼ ରୂପେ ମୁଁ	ହୃଦୟେ ଧରେ ଟାଣି,
ନୀରବ ପ୍ରୀତି ଅନ୍ତେ	ବିରହ ଦିଏ ହାଣି ।

[୧୯୨୫]

ଗୋପ ବାଳାର ଅଭିଯୋଗ

ତୁମକୁ ମୋହୁ ରାଣ	ଛଡ଼ ପଶନ୍ତ କାନି,
ଜାଗିବେ ପୁରନାଗ	ପାରିବେ ସବୁ ଜାଣି ।
ଛି, ଛି, ତୁମରି ଶ୍ରାବ	ନ ଗଲ କାଳେ କାଳେ,
ମୋ ପୋଡ଼ା କରମକୁ	ପଡ଼େ ମୁଁ ତୁମ ପାଲେ ।

ଦେଖିଲ ଗିରି ଶିରେ	ମଳିନ ଶଶଧର,
ଗଲେଣି ରୁଡ଼ି, ଅଭ	ନ କର ହରବର ।
ପୁରୁଷ ଦର୍ଶୁ ପୁଣି	ସିନ୍ଦୁର ଅସେ ପାଟି
ଶୁଭକ ତରୁ ମେଢ଼.	ଶଞ୍ଜିନ କାକ ପାଟି ।
ଚିଲିକା କୋଡ଼ୁ ଧୀର—	ଶୀତଳ-ସମୀରଣ
ଭଟି ଅସର ହୁଅ	କମ୍ପଇ ଘନ ଘନ ।
ଛୁ, ଛୁ, ଏ ରୁମ୍ଭନ ।	ମିନତି, ଥାଉ ଥାଉ !
କଟୋଳ ଅରୁଣିମା	ନିଭବ ନାହିଁ ଅଭ !
ମଳିନ କର ଗଣ୍ଡ	ଅଧର କେଶ ବେଶ,
ତେବେ ଭ୍ରମତ ନାହିଁ	ହୁହଁଇ ପ୍ରୀତି ଶେଷ ।

[୧୯୨୫]

କଳ୍ପନାମୟୀ

ଚର କଳ୍ପନାମୟି !
 ତୁମ, ଉଦ୍ବୃତ ରୂପ— ଅରୁଣ-ଅଲୋକେ
 ହସିଥିଲ ମୋର ମନ୍ତ୍ରୀ ।
 ଉଦ୍ବୃତ ଉଷା ତରୁଣି ଜୀବନେ,
 ପୁଣ୍ୟ-ତାରକା ଚନ୍ଦ୍ର ଶୁକଳେ,
 ତୁମର ପରଶେ ଜୀବନର ଗାଥା
 ଛନ୍ଦେ ଯାଇଛି କହୁ
 ଚର କଳ୍ପନାମୟି ! ୧ ।

ରୂପର ପିପାସା   ଜଗାଇଲ ପ୍ରାଣେ
 ବହୁଳ ଲେଖକଧାର !
 ସ୍ୱପ୍ନମୟି ଗୋ ଚର ସୁନ୍ଦର,
 ଧନ୍ୟ କଲ ଏ ମରୁ ଅନ୍ତର,
 ବୋଲିଦେଲ କାହୁଁ   ମଧୁ ମଳୟର
    ନବ ମଞ୍ଜିକା ବାସ,
    ଦେଖିଛି ମନ୍ଦ ହାସ,
 ଭୁଲିଛି ଜୀବନେ   ଶତ ବିଫଳତା!
    ଭୁଲିଛି ଗୋ ଶତ ପ୍ରାସ । ୨ ।

ଅଗୋ, ଉତ୍ସବମୟି !

ମୋ ତରୁଣି ମନ   ରମ୍ୟ କାନନେ
    ତୁମେ ଗୋ ସବଜୟୀ ।
 ରୂପର ଅମର   ସେ ପୀୟୂଷ ଗୁଣି,
 ଅପଲକ ମୋର   ମୁଖ୍ୟ ଏ ଅଖି,

ଧନ୍ୟ ଜୀବନ ଧନ୍ୟ ସ୍ୱପନ—

   ଧନ୍ୟ କବିତା କବି,
    ତୁମ ରୂପ ବିଭା ଲଭି,
 ମନେ ନାହିଁ ମୋର   ଦୁଃଖର ଦିବା
    କେସନେ ଯାଇଛି ବହି,
 ଅଗୋ ଉତ୍ସବମୟି ! ୩ ।

ଅଗୋ କୌତୂହଳମୟି !

   ହେ ଚର ଚପଳ   ଚର ଗୁଡୁଫେ
    କବି ପ୍ରାଣି ଯାଅ ଦହ ।
 ସନ୍ଧ୍ୟାର ମେଘ !   ପୀରତର-ରାସ !
 ମନ୍ଦ ସେ ହାସ   ସୁମଧୁର ପ୍ରାସ,

ସୁଦୂର ଗଗନ   ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଗୋ.
ପଡ଼ି ନାହିଁ କେବେ ଧରା,
ତୁମଲଗି କବି ପରା—

ଖୋଜଇ ଅକୁଳେ   ପ୍ରାନ୍ତର ବନ
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅମ୍ବ-ହରା !

ଅକୁଳ ଜୀବନ   ଶ୍ୟାମଳ ସେହେ
ଥରେ ଗୋ ମଳୟ ବହୁ,
ଲୁଚି କୌତୁକମୟି ! । ୪ ।

ହେ ଚର ପୁଣ୍ୟମୟି !
କବି ଯୌବନେ   ପୌଷ ପବନ
ଅଜି ଖରେ ଯାଏ ବହୁ !
ଝରେ କିଶଳୟ, ସୁପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ,
ଶୂନ୍ୟ କାନନେ କୁସୁମ ଗନ୍ଧ,
ଶୂନ୍ୟତା ଚିତ—   ମନ୍ଦିରେ ଅଜି
ବେଦନା ଅଶ୍ରୁ ପୂଜା;
ରୂପ-ରହସ୍ୟ   ପଡ଼ି ନାହିଁ ତଳେ ବୁଝା !
ସବୁ ଅସ୍ଥିର,   ସବୁ ନଶ୍ୱର,
ସକଳ ମେଲେ ଗୋ ତୁମେ ସୁନ୍ଦର,
ହସୁଛି ଜୀବନ   ଅରୂପ ପଦ୍ମ !
ଅଜାତର କଥା ଭାଳି,
ଅଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଦ୍ଧ୍ୟଥାଳି,
ସ୍ୱପ୍ନଲୋକର   ଅଶ୍ରୁ ଦ୍ରାସ୍ୟ
କହ ନେଇ ଅବା ନାହିଁ ?
ଅଗୋ କଳ୍ପନାମୟି !

ଅରୁପ-କୁସୁମ

ଅଜି ଭଦ୍ରଧନ୍ବର ସପ୍ତରଙ୍ଗେ

ହୃମର ରୂପ ଝଲିଲା

ଅରୁପ କୁସୁମ ତୋଳିବାକୁ

ମନ ବଳିଲା ।

ଝରେ ଝର ଝର ବର୍ଷା ବନ୍ଧୁ,

ଭରୁଲେ ପୀରତ କନକ ସିନ୍ଧୁ,

ଅଜି ନାହିଁ ମୋର ଭାଷା କେସନେ ସଜନି

କହିବି ପୀରତ ଜଳିଲା ।

ଅସୀମ ପିପାସା ! ଅକାଶ କୁସୁମ

ତୋଳିବାକୁ ମନ ବଳିଲା ।

ହୃମର ବିରହେ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋକେ

ଅମୃତ ଅଶା ଖେଳେ !

ଅଗୋ, ମଧୁର ବର୍ଷା ମେଳେ !

ମୁଁ ଗୋ, ବନବିହଙ୍ଗ ଏକା ଏ କୁଟୀରେ .

ଧରେ ତାନ ଅବହେଳେ !

ସେ ଗୋ, ମେଘ ମହ୍ଲାର ଅବା ଜାଣେ ନାହିଁ,

ହୃମର ସେ ନାମ ବିହ୍ବଳେ ଗାଇ,

ନିମ୍ନୀଳତ ଅଖି ଦେଖଇଁ ଗନେ—

ଭୁବନ ପୈର୍ଥ ଟଳିଲା,

ଅପରୂପ ରୂପ ପାଦପ

ଲତାରେ ଝଲିଲା !

ଉଷାଲେକେ ✦

ଅଳସ ଉଷାର   ଅଲେକେ ଝିଲିଲ
କାହାର କନକ ଅଖି;
କ୍ଳାନ୍ତ ପରାଣ ସେ ରୂପେ
ରହିଲା ଲାଖି !

ଅପେ ଅପ ଅଳି   ସବୁ ବନ୍ଦନ,
ସକଳ ଦୈନ୍ୟ   ଗୁଣି ହିମନ,
ଗଳିଗଲା ଧୀରେ ଯେସନ ନାହାର
କି ପୀରତ ସୁଧା ଗୁଣି ।
କାହାର କନକ ଅଖି ।

ସେତ, ଶଶିକର ଅଶା, ସେନେହ, ପୀରତ,
ଶଶିକ ସ୍ବପନ ମାୟା,
ମୋର, ବିକଳ ପରାଣ ଖୋଜି ବୁଲେ ସେହି
ଅକୁଳ ନୟନ ଛନ୍ଦା !

ସେହି, ତରୁଣ ପରାଣ କରବାକୁ ପାନ
ଦିବା ନିଶି ତୋଳେ ମୋ କରୁଣ ଗାନ,
(ମୁଁ ଗୋ) ପୂର୍ଣ୍ଣ କରବ ସେ ଅଲେକ ତେଜେ
ଜୀବନେ ରହେ ଯା ବାକି,
ରୂପ ପାରାବାରେ
ସେ ପୀରତ ସୁଧା ଗୁଣି ।

ରୂପଲହରୀ

ଭୁବନେ ଖେଳଇ ରୂପର ଲହରୀ

ଗଗନୁ ଝରଇ ଅରୂପ ମଧୁ

ସବୁ କଥା ଭୁଲି ଅସ ଏ ବିଜନେ

ପିଇବା ବସି ଗୋ ଜୀବନ ବନ୍ଧୁ ।

ଯାଏ ପୌବନ କେତେ କଥା ଭୁଲି,

ପୃଥେ ନାହିଁ ଦିନେ ରକ୍ତ ଏ ଥାଲି,

“ସଫଳ କର ତୋ ଜନମ !” ଡାକଇ

ନଦୀ ଅରପାରୁ ଚକୋର ବଧୂ;

ସନ୍ଧ୍ୟାରୁ ଝରେ ଅରୂପ ମଧୁ ।

ଅସୀମ ଏ ରୂପ ସତ୍ୟ ନିତ୍ୟ,

ମିଥ୍ୟା ସକଳ ସପନ;

ଜୀବନର ବ୍ୟଥା ହିମନ ଭୁଲି

ସଜନି କରିବା ବରଣ ।

କାହା ରୂପେ କହୁ ନିତ୍ୟେର ସନ୍ଧ୍ୟା,

ବକୁଳ ମଞ୍ଜି ରଜନୀଗନ୍ଧା ?

କାହା ରୂପେ ବାଇ ଅଜି ଏ କୋକିଳ

ଗାଇଯାଏ ଗୀତ ଅଶାର ଛନ୍ଦ,

ଭୁବନେ ଖେଳଇ ରୂପର ଲହରୀ

ଗଗନୁ ଝରଇ ଅରୂପ ମଧୁ ।

ନବ ବର୍ଷାନୁ ଭୂତା

ନବୀନ ବରଷାରେ ତୁମର ଅନୁଭବ ମଧୁର,
ମଧୁର ପୁଣି ସ୍ଵରସୋହାରୀ ଏ ଗୁଡ଼ିକ ବଧୂର ।

ମଧୁର ମନ ମତେ,
ଏ ବାତାୟନ-ପଥେ—

ଗୁହଁ ବା ଦୂରମଥ ବଧୂର,
ତୁମର ଅନୁଭବ ମଧୁର !

ବରଷା ଝର ଝର ଘନ ତମିର ନଭୁଁ ଝରଇ,
କେତେ ବାସନା ଜାଗି ତରୁଣି ମରମରେ ମରଇ !

ସମୀର ଅବିରଳ,
ହସଇ ଖଳ ଖଳ,

ନବୀନ ପ୍ରୀତିସମ ଥରଇ !
ବାସନା ମରମରେ ମରଇ ।

ପୀରତି-ବେନି-ପ୍ରାଣି ବରଷା କୋଳେ ଏକ କର ଗୋ,
କୁଟୀରେ ବସି ବସି ବେନି ନୟନେ ନୀର ଭର ଗୋ,

ବରଷା ଅନୁଭବ,
କବିତା ନବ ନବ,

ବିରତି ଗଲେ ସହଚର ଗୋ,
ଭ୍ରାନ୍ତେ ସାଜନ୍ତି ଯଦୁ କର ଗୋ ।

ସେନେହ-ସିନ୍ଧୁ ନେହେ ଦେଖନ୍ତୁ ଚପଳାର ଚଳଣି,
ଅନ୍ଧାର ମେଘ କୋଳେ ଯୁଗଳ ପ୍ରାଣି ଏକ ସଜନୀ,

ଭୁଲି ସଂସାର ମାୟା,
 ବେଦନା ଦୁଃଖ ଗୁଣ୍ଡା,
 ତରୁଣୀ-ପୀରତିର-ବରଣ-ସୁଖ-ଭୋଗ, ସଜନୀ !
 ବରଇ ସମୀରଣେ ଯେସନ ସ୍ବପ୍ନାବେଶେ ରଜନୀ ।

ଅଭିସାର-ସ୍ତୁତି

ସେ ତ ଅସିଥିଲ ଦିନେ ଏସନ ନୀରବ ରାତିରେ,
 ମୋର ତରୁଣ ମନଟି ଅଧୀରେ ଉଠିଲା ମାତିରେ ।
 ଅସିଲା ଯେସନେ ନିଶାର ସପନ,
 ଲେଉଟକଣ୍ଠରତ କଜଳ ନୟନ,
 ସେ ବା, ମଳିନ-ମଳୟ-କୁସୁମ-ବେଦନା
 ବନ୍ଦୁ ଅଣିଥିଲା ଛତରେ,
 ଅସିଥିଲା ଦିନେ
 ଗଭୀର ନୀରବ ରାତିରେ ॥

କେଉଁ ବିରହର ରୁଦ୍ଧ ଦୁଆରେ
 ଡାକିଲା ଚକୋର ଭିଖାରି,
 ଅବୋଧ କଜଳପାତ କାହା ପାଶେ
 ଘନ ଘନ କଲ ଗୁହୀର ?
 ବିକଳ ଜୋଛନା ! ତାଳିଲା ସେ ନୀର,
 କୋମଳ ହୃଦୟ ହେଲା ତା ଅଧୀର,
 କହିଲା... “କବି ଗୋ ଗାଇବ କି ଥରେ
 ବେଦନାର ରାଗ କତିରେ
 ଅଜି ଏ ଗଭୀର ରାତିରେ ?”

ଛୁଇଁଲି ବାଣୀର କରୁଣ ତାରଟି
 ଝରିଲା ଗଗନ୍ତୁ ଲେଉଟକ,
 ବସିଥିଲା ପାଶେ ପାଷାଣୀ ସମୀରେ
 ଭଞ୍ଜୁଥିଲା ତାର ଅଳକ ।
 ଥିର ହେଲା ଗୀତ କରି ହାହାକାର !
 କଣ୍ଠହାର ସେ ଦେଲା ଭୟହାର,
 ଶୂନ୍ୟ ମିଶିଲା ହୃତାଶ ଯେସନେ
 ଚିର କଳ୍ପନା ସାଥରେ !
 ଅସିଥିଲା ପାଶେ
 ଗଭୀର ନୀରବ ସ୍ବପ୍ନରେ !

ନବ ବର୍ଷା ସଙ୍ଗୀତ

ପାଲେ କଲଣି ନବୀନ ବର୍ଷା
 ଭକ୍ତ ମନ !
 ମଳୟ ଯେସନେ ଜୋଛନା ବାହେ
 କୁସୁମ ବନ !
 କ୍ଳାନ୍ତ ନୟନେ ଦୂରେ ନିରେଖିବା
 ମିଥ୍ୟା ! ସତ୍ୟ ଖାଲି ଭ୍ରାସିଯିବା !
 ଶିଫ୍ତ ପାଗଳ ସମୀରଣ ଭୁଲେ !
 ତାକିଛି ଘନ,
 ଭୟେଷା କର ବିଷାଦ କ୍ଳାନ୍ତ
 ଭକ୍ତ ମନ !

ଦଳିତ ପରାଣ,   ଯୌବନ ମୋର,
ଗାଥ ରେ ଅଜି !

ଯୌବନ ମୁହିଁ   ନିତ୍ୟ ଅମର !

ଜରପଦେ ମୁଁ କି ପଡ଼ିବି ଭାଜି ?
ଜୀବନ କାହିଁରେ ଜୀବନ କାହିଁ ?

ଏ ଭୁବନ ତଳେ,

ବଜ୍ର ବାଦଲେ,

କହ କାହିଁ ତଳେ,

ସେ ଅଲୋକ ମିଳେ ?

ଚର ଅନନ୍ୟ, ଜୀବନ କାହିଁ ?

ଗୁଲ୍ କଳ୍ପନା ପବନ ସହିତେ

ଏହି ମୃତ ଦେଶେ,

ଜୀବନ ନାହିଁ ଗୋ,

ଜୀବନ ନାହିଁ ।

ଗାଥ ଗୋ ଦଳିତ ବୃକ୍ଷ ଲତକା

ନଦୀ ପବନ ପୁଲକ ପ୍ରାଣେ,

ବର୍ଷା ଅସିଛି ବଶେ ଅଜି ରେ

ଅସିଛି ଅସାର କବର ଗାନେ ।

ଗୋଲପ ପ୍ରାଣର ଗୁହିଁ ବୁ କି ଥରେ

ମଳିନ କ୍ଳାନ୍ତ ନୟନ ମେଲି ?

କବିତା ରସିକ ହାସ୍ତା ହେନାର

ଦୁଆରେ ବର୍ଷା କରଇ କେଲି !

ଶେଲେ ସେ ଗଗନେ ପବନେ ଅଜି,

କବିତା ଛନ୍ଦେ ପଡ଼ଇ ଭାଜି,

ସ୍ବପ୍ନ-ବିଭୋର ଧରଣୀ ଗଲେ

ରସିଛି ଅଜି !

ବିଶ୍ବ ମୁକ୍ତ ସକଳ ରହିେ,
ନବ ଅନନ୍ଦେ,

ଅମରର ଗୀତ

ଉଠଇ ବାଜି !

ସକଳ କଣ୍ଠେ

ଜୀବନ ! ଜୀବନ !

ଅସୀମ ପୀରତ କାହିଁ !

ବନ୍ଧନ ସବୁ

ମୁକ୍ତ କରି ଗୋ

ଦୂରଦେଶେ ଯିବା ଧାଇଁ !

ବିଶ୍ବ ତନ୍ତ୍ର ଏକଇ ଛନ୍ଦ,

ଏକଇ ପୂର୍ବକ, ପ୍ରୀତି ଅନନ୍ଦ;

ଶୁଣ ଶୁଣ କବି

ମୂର୍ଖ, ଶୂନ୍ୟ !

ଏକଇ ପାଗଳ ଦିଶେ,

କାହାର ଶ୍ବେଦ

କ୍ଷିପ୍ର ସ୍ବରଟି

ଧାନ୍ନ ବାଦଲେ ମିଶେ !

ସଙ୍ଗୀତ ମେଳେ

ପୀରତର ମେଳେ

କବିତାର ଅନୁଭବ,

ଅରେ ବର୍ଷାର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ !

କୋଳାହଳ ଭେଦ

ଉଠଇ ଗଗନେ

ପ୍ରିୟାସା ଅଶାର ରବ ।

ଗାଅ ଗାଅ କବି ଜୀବନର ଗୀତ,

ଅନନ୍ଦ କର କର ଗୋ ଚକ୍ରତ,

ପ୍ରେୟସୀ ଅଜି ଭାଳିଦିଏ ତାର

ସକଳ ଧନ !

ନବ ବର୍ଷାରେ

ନବ-ଅନନ୍ଦ-

ନିମନ୍ତ୍ରଣ !

ପ୍ରମୋଦନା

ପାଶୋରବ ବୋଲି   ବିଫଳ ଜୀବନେ
 ଭଲଇଁ ଥରକୁ ଥର,
 କାହିଁ ପାଇଁ ପୁଣି   ଯତ୍ନବନେ ବାଜେ
 ଗୋର କରୁଣ ସ୍ଵର !

କାହିଁକି ଗଗନେ   ହସଇ ସନ୍ଧ୍ୟା,
 ଫୁଟଇ ମଞ୍ଜି   ରଜନୀଗନ୍ଧା,
 ମୁଁ ଯେ, ଶୂନ୍ୟତା ମେଲେ   ରଚିବି ସ୍ଵପ୍ନ
 ନିତି ନିତି ପ୍ରୀତି ଭର !

ପାଶୋରବ ବୋଲି
 ଭଲଇଁ ଥରକୁ ଥର ।

ମୁଁ ଯେ, ଶ୍ରାବଣ ରଜନୀ   ସ୍ଵର୍ଗେ ହୃଦୟ
 କରିବି ଅଶ୍ରୁସିନ୍ଧୁ,
 ଶିଶୁ ସମୀରେ   ଗପଳା ହାସ୍ୟ
 କହିବି “ରକ୍ତ ରକ୍ତ !”

ଜୀବନରେ ଯାହା ହୁଏଁର ସେବାର
 ବିଫଳ ତା ଲାଗି ଏତେ ହାହାକାର
 ହତାଶର ଗୀତେ   ପୁଣି ଜୀବନ !
 ସେ ଅଶାନ୍ତି ମନୋହର !
 ପାଶୋରବ ବୋଲି
 ଭଲଇଁ ଥରକୁ ଥର !

ବିଦେଶିନୀ

ଶାନ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟା   ହସଇ ମଧୁରେ
ମୁକ୍ତ ନାରବ ସରଣୀ
ବିଦେଶିନୀ ଆଗେ   ମେଲି ଦିଅ
ତବ ତରଣୀ ।

ଯୌବନର ଏ ମଧୁର ଯାତ୍ରା !
ପରଶଇ ନାହିଁ ବିଷାଦ ମାତ୍ରା !
ମୁହଁ ଅଭିଳାଷ   ମୌନେ ଚଳି ଗୋ
ହସଇ ବିଭୋର ଅବନୀ ।
ମେଲି ଦିଅ ତବ ତରଣୀ ।

ନବ ଯୌବନ   ଫାଟି ପଡ଼େ ସହ
ଆଜି ଏ ମୃଗ୍ୟ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ,
ଯେସନ ଗନ୍ଧ—
ମଞ୍ଜି ରଜନୀଗନ୍ଧାରେ ।
ମୁଁ ଗୋ, ଭୁଲି ଅପଣାକୁ   ସିଏ ସେହି ସୁଧା
ନାରବେ ବସି ଏ ଅନ୍ଧାରେ ।
ହେ ଅପରିଚିତା ! ବିଦେଶିନୀ
(ତୁମେ) ସ୍ବପ୍ନ ? ସତ୍ୟ ? ମାୟାବିନୀ ?
(ମୋର) ଅନ୍ତର ମନ   ଗାଞ୍ଜୁଛି ଅଧୀରେ
ତୁମର ମଧୁର ଅଗମନୀ !
ମନ ମଧୁର ସ୍ବରଧ୍ବନୀ,
ତୁମେ ମାୟାବିନୀ !

ଝଲଇ ମଧୁରେ   କୋମଳ କପୋଳେ
    ଅସ୍ତ୍ର ରବିର ଚନ୍ଦ୍ରନ;
 ନିମୀଳିତ ଅଖି   ଅମୃତ ହାସ
    ପରାଣ ଅବା କି ସ୍ତମ୍ଭନ !
 ସେଇ ହାସେ ପ୍ରାଣ ବସାଇବାପାଇଁ,
 ଅକୁଳ ଗଗନ ସମୀରଣ ବାଇ,
 ପକ୍ଷିକଣ୍ଠ ଶୁଭର ଉଠେ ଗାଉ
    ଅଧୀରେ ଅସର ରଜନୀ
    ମେଲିଦିଅ ତୁମ ତରଣୀ !

ସମୀରେ ଦୋଳଇ   କବରୀ, ଅଙ୍ଗେ
    ରହେ ନାହିଁ ନୀଳ ଅଞ୍ଜଳି,
 ତରୁଣ ରୂପର   ନିମେଷ ସ୍ପର୍ଶେ
    ସକଳ ବିଷ ଶୂନ୍ୟ !

ଚଞ୍ଚଳ ପ୍ରାଣ   ଯେସନେ ପେଲା
 ଗମ୍ଭୀରେ ଲେ   ମାତର ସରଳା
 ତରୁଣ କମଳ   ବନେ ମୋ କମଳା
    ତଳ ଗୋ କନକବରଣୀ !
    ମାଡ଼ିଅସେ ଭ୍ରମ ରଜନୀ !

ଗାଇବି ବସି ମୁଁ —   ମୁଗ୍ଧ ସ୍ବପ୍ନେ ?
    ଛନ୍ଦ ଦୁହର ସ୍ମରଣୀ,
 ଅଜ୍ଞାତେ କରୁଁ   ଖସିଛି ଯନ୍ତ୍ର
    କବିତ୍ତ ଏ ମନ ହରଣୀ ।
 କୋମଳ ଅଙ୍ଗ କୁସୁମ ଗନ୍ଧେ
    ମୁଗ୍ଧ ପରାଣୀ ସ୍ତମ୍ଭିତ ।

କ୍ଷୁଦ୍ର ମୋ ମନ-ମଳିନ-ଗଗନ

ସ୍ବପ୍ନ ହେଲଣି ରଞ୍ଜିତ ।

ଅଜ କହେଁ ଗୀତ ! ରୂପ ପାରାବାରେ
ଯୌବନ ଅରପଣ ।

ଅଜ ଦେବା ଖାଲି ମୃକ୍ତ ପରାଣେ
ସଞ୍ଚିତ ସବୁ ଧନ !

ନିଅ ନିଅ ତୁମେ ତରା ଧୀରେ ବହୁ,
ସ୍ବପ୍ନସାଗରେ ବିହ୍ୱଳେ ସହୁ,
ଶସିପଡ଼େ କାନ୍ଦୁ କୁସୁମଟି ଧୀରେ
ଖୋଟି ଦେବି ଆଗୋ ରମଣୀ ?

ଗୁଲି ଗୁଲି ଦୂରେ
ଅସର ରୁଦ୍ର ଚଳନା !

ଅଶ୍ରୁ ଉପହାର

ନିଜ ନିଜ ବସି ତୁମର ବିରହ
ଅଶ୍ରୁରେ ରଚେଁ ହାର,
ଏତକ ମୋହର ଜୀବନର ଦୂଳେ
ଅନ୍ତମ ଉପହାର ।

ପାଇ ନାହିଁ ଆଉ କିଛି ତ ଜୀବନେ,
ଭରମିଛି କେତେ ତରୁଣ ସପନେ,
ସକଳ ହର୍ଷେ ସୁଖ-ଆନନ୍ଦେ
ବାଜି ଉଠେ ହାହାକାର !
ଅଶ୍ରୁରେ ରଚେଁ ହାର ।

ଏକଇ ଜୀବନ ବିଫଳ ଗୋ ମୋର
 ତହିଁ କାର ଲଭ ହାନି ?
 ମୁଁ ତ, ତୁଟାଇ ଦେଇଛି ସକଳ ମମତା
 ଶୁଣିବି ବୋଲି ସେ ବାଣୀ ।

ମୁକ୍ତ ପରାଣେ ବଢ଼ାଏ ମୋ କର,
 ବହେ ପ୍ରିୟତମ ଧର ଧୀରେ ଧର !
 ଜୀବନର ଚର କଣ୍ଠକ-ପଥେ
 ଛୁଡ଼ିଯାଏ ଶୀତ ତାର,
 ଅଶ୍ରୁରେ ରଚେ ହାର !
 (ସମାପ୍ତ-ସ୍ମୃତି)

[୧୯୨୫]

ପ୍ରଶ୍ନ

ଜୀବନଟା କି ଖାଲି ଅକୁଳ ନୟନରେ
 ଚାହିଁବା ?
 କୁଟୀରେ ଏକା ବସି ଉଦାସ ଗୀତ ନିତ
 ଗାଇବା ?
 ପାଗଳ ବେଶ ସାଜି,
 ଶିଳ୍ପୀ ଭଳି ଅଜି
 ଉଦାସେ କହି ଯାଏ ଯାହାକୁ ଖୋଜୁ
 ସେ ତୋ କାହିଁ ବା ?
 ସକଳ ଭୁଲି ଅସ ପାଗଳ ଗୀତ ଅଜି
 ଗାଇବା ।

ସୁଦୂର ଅଜାତରେ ଭରମ ହେଲା

ଥରେ ଜୀବନେ,

ଅଉ କି ନ ଫେରକ ଶାନ୍ତି ସୁଖ

କ୍ଷଣ-ସପନେ ?

ଦଳିତ ଏ ପରାଣେ ସେ କର ଯିବ ନାହିଁ

ପରଶି ?

ଦିନେ କି ସୁଖୀତଳ ବାଦଲ ଯିବ ନାହିଁ

ବରଷି ?

ସମ୍ବତ ଅଖି ଜଳ,

ତହିଁ କି ନାହିଁ ପଳ ?

ସୁଖର ଆଶା ଭର ପ୍ରିୟର ଅନୁରୂପ

ଧାୟିବା ?

ଜୀବନଟା କି ଖାଲି ଅକୁଳ ନୟନରେ

ଘୁଞ୍ଚିବା ?

—୧୯୨୫—

(ସମାଧି-ସ୍ମୃତି)

ମୁକ୍ତି ସେନା

ମୁକ୍ତି ସେନା ! ମୁକ୍ତି ସେନା !

ଦୁଃଖ କି ଭାବ ? କି ଅବା ଭୟ ?

ନାୟକ ତୋହର ଅନ୍ତର ଚିର

କରଳ ମୃତ୍ୟୁ କରିଛି ଜୟ ?

ଗବେ ନିଶାଣ ଅଜି ତୋଳି ଧର !

ମୃତ୍ୟୁ ଦୁଃଖେ ଫୁଲାର କର !

ପୋଛ ସେ ଅଶ୍ରୁ ଅଛୁହାସେ
 ମିଳିତ କର ତୋ ଶକ୍ତିରୟ;
 ଭୈରବେ ଗାଅ, ଗମ୍ଭୀରେ ଗାଅ,
 ସତ୍ୟକୁ କିଏ କରିବ ଜୟ ?
 ନାହିଁରେ ଭୟ !

ତୋହାର ତ୍ୟାଗେ ଭୟ ଉପରେ
 ଉଠିବ ସତ୍ୟ ଧୂଳି !
 ଆରେ, ଭୈରବ ଭେରା ବଜା !
 କମ୍ପି ଉଠୁ ସେ ଶୀତଳ ରକ୍ତ
 କମ୍ପୁ ମିଥ୍ୟା ମଜ୍ଜା ।
 କହ କହ ନତ ନ କରିବୁଁ ଶିର
 ଦେବୁଁରେ ରକ୍ତ ନୟନର ନୀର
 ନ ଟଳିବ ପାଦ ମୁକ୍ତି ମାର୍ଗ
 ନ ଟଳିବ କେବେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଲୟ;
 ସତ୍ୟକୁ କିଏ କରିବ ଜୟ ?

ସ୍ୱାତି

୧—ସେ ତ, ଚପଳା ସହୃଦେ ଗଲଣି ବାଦଲେ ଲେଟି,
 ଆଜି, ଦେଖିଛି ତା ଶୀତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତନ୍ତୁ ଗୋଟି ।
 ଗଣ୍ଡେ ତାହାର ଚନ୍ଦନ ଦାଗ
 ଛୁଟିଥିଲା ପଛେ ନବ ଅନୁରାଗ
 ପ୍ରଣୟ ପାଗଳ କାହାର ସେ ରୂପ ? ବନ୍ଦୀ ତା ମରମଟି !
 ଦେଖିଛି ତା ଶୀତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତନ୍ତୁ ଗୋଟି ।

ଖେଳିଲା ପରାଣେ ଲୁପ୍ତ ଅଣାଟି

ସେଇ ଦୂର ଅଜାତର;

ନବ ଯୌବନେ ବାଜିଥିଲା ଯେବେ

ମିଳନ ମଧୁର ସ୍ଵର !

ନାହିଁ, ନାହିଁ, ସେ ତ ହୁଏଁ ପାଇବାର !

ଖାଲି ଗାଇବାର, ଖାଲି ଗୁହଁବାର,

ନ ଗୁହଁ ଉଦାସେ ଲାଗିଲା ସଫଳ

ଜୀବନ ପୁଣ୍ୟ କୋଟି;

ଦେଖିଛି ଥରେ ତା ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ତନ୍ମୁ ଗୋଟି ।

୨— ଶ୍ରାବଣ ମେଘ ଅଜି ଶିଫ୍ତ ପର ଦୂରେ

ଯାଉଛି ଧାର୍,

ସକଳ କଥା ଭୁଲି ଦୁଆର ପାଶେ ସେ ତ

ଥୁବ ରେ ଗୁହଁ !

ଲେତକ ଛଳ ଛଳ, ପୃଷ୍ଠେ ଲେଟୁଥିବ

ଅନ୍ଧାର ଗନ୍ତା

ଘନ କାଳିମାବୃତ, ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ସନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ମୃତି—

ଯୌବନ ଅବା !

ଶ୍ରବଣ ଶାସିଥିବ କନକ ଅବତଂଶ

ବଳୟ କରୁଁ,

ତରୁଣ ହୃଦୟଟି ପାଲଟି ଥୁବ ପୁଣି

ନିଦ୍ରାଘ ମରୁ !

ପେଶଲ କଟି ତାର ସ୍ତନ ଜଘନ ଭାବ
 ନ ପାରି ସହି
 ବାତାୟନ ସମୀପେ ଲଢ଼କା ସମ ପଡ଼ି
 ଥିବ ସେ ଲଭି ।

ଅବା ସେ ଭାବୁଥିବ ଜୀବନ କଥା ତାର
 ନୟନ ବୁଜି,
 କବି ତୋ କଳପନା ପ୍ରଶର ହେଲେ ଅବା
 ପାରିବୁ ବୁଝି ।
 ବରଷା ଆଜି ନବ ତରୁଣୀ ପ୍ରାଣେ ଯେତେ
 ଲଗାଏ ବ୍ୟଥା,
 ସବୁ ସେ ସହୁଥିବ ସରଗ ଶଶି ସମ
 ସରମନତା ।

ପରାଣ ସହଚରୀ ନାହିଁ ତା ପାଶେ କେନ୍ଦ୍ର
 କହିବ ଧୀରେ
 କୋମଳ କଥା ପଦେ—କପୋତ ପୋଛିବୁ ତୁ
 ଲେଉଟକି କି ରେ ?
 ହୁଏତ ସେ ଅନ ଜନ, ଯଦ୍‌ବନର ଚର
 ଭକ୍ତ୍ୟୁଳ ମଣି
 ତୋହର ପ୍ରିୟ ସେ ତ ମାନସେ ପରମାଦ
 କାହିଁକି ଶଶି ?

କରୁ ସେ ଅବହେଳା ଫେରାର ନେଉ ମୁଖ
 ତୋହର କଥା
 ନ ଥାଉ ପ୍ରାଣେ ତାର ବିଫଳ ହେଉଥାନ୍ତେ
 ତୋ ଆକୁଳତା ।

ତା ଶୁଭ କଳପନା ତାହାର ସୁଖ ଚନ୍ଦ୍ରା

କି ଦୋଷ ସେଥି ?

ନିଶ୍ଚୟ ନିବେଦନ କରିବା ଶିବ ପାଶେ

ମଧୁର ଏଥି ।

କେତେ କେ କରେ ପାପ ଅନ୍ୟାୟ ଅବିଚାର

କରମ ଘୋର,

ତୋ ପ୍ରିୟଜନ ଲାଗି ଏତକ ଅଧିକାର

ନାହିଁ କି ତୋର ?

ସକଳ ଭୟ ଭୁଲି କର ତୁ ନିବେଦନ

କରୁଣା ଗାନେ

ନିଠୁର ବାନ୍ଧବାସ୍ତ୍ର ଦିଅନା ପରମାଦ

ଅବଳା ପ୍ରାଣେ ।

—ତାର, କନକ ଅଖି ତାର କଜ୍ଜଳ ଅଖି

ଝର ଝର ବରଷାରେ ଯାଉଛି ଡାକ ।

ବାତାୟନ ପଥେ ଦୁର ଶୂନ୍ୟ ବେଳାକୁ ଚାହିଁ,

ନୀରବ ନୟନ ତାର ଗାଉଥିଲା ନାହିଁ ନାହିଁ,

ଅସ୍ତ ଗଲେଣି ରବି ମନ୍ଦିରେ ଅସେ ନାହିଁ

ତପଳ ଏ ସମୀରଣ ତାର ସାଖି !

ତାର କଜ୍ଜଳ ଅଖି,

ଝର ଝର ବରଷାରେ ଯାଉଛି ଡାକ ।

ଝାଞ୍ଜି ବନେ ଶୁକ୍ଳଧୂଳି ତାର ସମବେଦନାର
 ହାହାକାର କରୁଣି ଶୁଅସ,
 ଭଗ୍ନ ଲହରୀ ଗୀତେ ସିନ୍ଧୁ ଅସୀମ ପାରେ
 ତା ବେଦନା ମଳିନ ଆଭାସ !
 ପକ୍ଷୀଗୀତେ ଲାଗିଥିଲା ତା ହୃଦାଶ ନାହିଁ ନାହିଁ
 ନରେ ରୂପ ମଳିନ-ସୁଷମା
 ଶ୍ରାବଣ ପନ୍ଥୋଧର ମଳିନ ଉଦବର
 ବହେ ତାର ନୟନ ଉପମା !

ବେଳାନିଳ କେବେ ଆସି ପୋଛୁଥିଲା ଲହରୀ,
 ଚଞ୍ଚଳ ଈଶିତରେ ବୁଣି ଚିକୁର ସାର,
 ମରମ ପରଶି ତାର ଯୌବନ ହାହାକାର
 ଛନ୍ଦେ ମୋ ରହୁଗଲା ଗୁପ୍ତେ ଲଖି !
 ତାର କନକ ଆଖି !
 ଝର ଝର ବରଷାରେ ଯାଉଛି ତାଳି ।

ଟ—ସେ ରୂପର କାହିଁ ତୁମ୍ଭ ସଜନୀ
 ମାଧୁରୀର କାହିଁ ଶେଷ ?
 ତୁଷିତ ପରଶେ କରିଛ ତ ତୁମେ
 ସ୍ବପ୍ନର ସମାବେଶ !
 ଯେବେ ଗୋ ଅସୀମ ହେବ ଏ ଜୀବନ,
 ନିର୍ନିମେଷ ଏ କ୍ଳାନ୍ତ ନୟନ,

ସ୍ବଦୁର ହେବ ଗୋ ଭାଷଣୀ ମରଣୀ
 ଶାନ୍ତି ପରାଣୀ ଲେଖା ।
 ସେ ରୂପର କାହିଁ ତୃପ୍ତି ସଜନୀ
 ମାଧୁରୀର କାହିଁ ଶେଷ ?

ଜାଣିଛି ଅସୀମ ଛନ୍ଦ ସୁଚନା,
 କର ସେ ପରାଣୀ ଅତଳ,
 ହେ ଚର ଶୁଭ୍ର ବିମଳ !
 ସନ୍ଧ୍ୟାର ରାଗେ ମଉଳି ଯିବ ଗୋ
 ପୀରତଲେହନ କମଳ !

ତା ପରେ ଦୁଃଖ ହୃତାଶ ମୋହର
 ତୁମର ମଧୁର ହାସ,
 ତୁମର ଗୋ ଅଶା ପୀରତ ମୁକ୍ତି
 ମୋ ମରମେ ଚର ପ୍ରାସ !
 ପିଅନ୍ତି ଯେବେ ସେହି ରୂପ ଗୋଟି
 ଅଧୀରେ ବସେ ଥରେ ହେଲେ ଲେଟି
 ଧନ୍ୟ ଜନମ ମୋର ଶତକୋଟି
 ବେଦନାର ସମାବେଶ;
 ସେ ରୂପର କାହିଁ ତୃପ୍ତି ସଜନୀ
 ମାଧୁରୀର କାହିଁ ଶେଷ ?

✽—କଳ୍ପ ମେଘର ଶୀତଳ ପବନ ଲାଗିଲା,
 ମୋର ଛୁଲ୍ଲ ପରାଣେ ପୀରତିରା ବ୍ୟଥା ଜାଗଲା ।
 ବହୁ ଦିବସର ସହିତ ଲହୁଧାରା ସେ
 କାହାର ଅନ୍ଧାର ଅଜ୍ଞ ଗୋ ପରାଣ ପରାସେ !
 ଅକୁଳ ଏ ମୋର ଯୌବନ କବା
 ବରଷା ଦୁଆରେ ମାଗିଲା ।
 ଶୀତଳ ପବନ ଲାଗିଲା !

ସେ ଦିନ ତ ମୋର ଦୁଆରେ ଅକୁଳ ବରଷା;
 ସେ ଦିନ ତ ତାର ଝରିଲା ପୀରତିରାସା;
 ସେ ଦିନ କବିତା ଛନ୍ଦ ଦେଲି ମୁଁ ମେଲି;
 ସେ ଦିନ ପବନେ ଅଲୋକ ଅଶାର କେଲି;
 ରମ୍ୟସ୍ତୁ ସେ ଯୌବନ ପଟେ
 ନିଭିଗଲା କାହିଁ ସହସା !
 ଦୁଆରେ ଅକୁଳ ବରଷା ।

ପାଇଛି ଅଜ୍ଞ ଗୋ ଯୌବନ ଚର ସୁଷମ,
 ମଳିନ କବର ବିଜୟ ମାଲ୍ୟ ରୂପଣ,
 ରକ୍ତ ଜୀବନେ ନାହିଁ ନାହିଁ ତଳେ ଶୋଚନା !
 ନାହିଁ କଲ୍ପନା ! ସେ ଲାଗି ନାହିଁ ଗୋ ବେଦନା !
 ପାଇଛି ଯା କିପା ହୁଏତ ଯାଏ ହୃଦ ?
 ବରଷାରେ ସେ ମୋ ଦୁଷଣ !
 ଯୌବନ ମୋର ସୁଷମ ।

[୧୯୨୫]

୨—ତୁମେ ଅସ ଅଜ୍ଞ ବରଷା ସହୃଦେ ଭ୍ରମି,
 ତୋଳି ନିଅ ମୋର ମଳିନ ବାସନା ଗୁଣି,
 ବୁଲିଯାଏ ଘାସେ କଜଳ ବାଦଲ ଛାଇ,
 ରୂପର ତୋଫାନ କରେ ଅଜ୍ଞ ମୋତେ ବାଜି,
 ସ୍ବପ୍ନମୁଖ ଚର ବାଞ୍ଛିତ
 ଚର କଳ୍ପନାବାସୀ !
 ଯାଅ ତୁମେ ପୁଣି
 ବରଷା ସହୃଦେ ଭ୍ରମି ।

ଭାଦର ମେଘର ପବନ ଖେଳଇ କେତେ,
 ତଟିନୀ ସଲିଳେ ପୁଣି ଶ୍ୟାମ ଧାନସିନ୍ଧେ,
 ସବୁଠି ପୁଲକ, ଚନ୍ଦ୍ର ଅନନ୍ଦ ହର୍ଷ,
 ଭଗ୍ନତରୁଣି କେବଳ ଏଥୁ ବିମର୍ଷ
 ଚର ନିତମ୍ବର ବିଫଳତା ପ୍ରାଣେ
 କଣିଆଇ କରେ ଚକିତେ !
 ପବନ ଖେଳଇ ସେତେ ।

ଶାରଦା ଅଗମେ ହୃଦୟ ହାହାକାରେ—
 ବୁଝିବି ଶୂନ୍ୟ ? ନ ବଳକ ମନ ବାରେ !
 ଏ ସୁଷମା ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ରିତ ହେବାପାଇଁ
 ପ୍ରିୟାସା-ଅକୁଳ ମନ ମୋର ମାନ୍ଦୁକୀୟ ;
 ପୀରତ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣେ ସୁକ୍ତ କର ଗୋ
 ଶିଶୁ ଏ ମେଘ ଧାରେ;
 ଅନ୍ତର ହାହାକାରେ !

୭—

ପୀରତ ଅସିଲ ଅଧରେ ମୁରଲି ଧରି
ବେନି କାନେ ତାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗୋଲପ କଲି ।
ଗୋଲପର ହାର ତା ଶିରଭୂଷଣ,
ତା ବେନି ନୟନେ ମୁଁ ଧ୍ୟେ ଧ୍ୟାନ,
ବଡ଼ ଚପଳ ସେ ତନ୍ତୁ ଉଠୁଥିଲା ଥରି;
ପୀରତ ଅସିଲ ଅଧରେ ମୁରଲି ଧରି ।

ତା କଟି ମେଖଳା କର କଙ୍କଣ

ମୋହୁଥିଲା କେତେ ଫୁଲେ,
ଅଶା ଶତଦଳ ପୁଟୁଥିଲା ଆହା

ତା ପାଦ ପରଶ ଧୂଲେ,
ତାକୁ, ଦେଖିଦେଲେ ଥରେ

ସବୁର ମନ ତ ଧୁଲେ,
ଶୋହୁଥିଲା କେତେ ଫୁଲେ । ୧ ।

ଛଳ ଛଳ ମେଘ ଦୂର ନଭକୋଣ

ତା ରୂପେ ପଡ଼ିଲା ଲଭି,
ଭଲସି ଉଠିଲା ମନ୍ଦା;

ଅବନତ ତରୁ କାନେ କାନେ କିବା

ସମୀରଣ ଲୋ କହ ।

ଗାରଲ ସେ ଗୀତ କହୁଲା ଅସଂଧ୍ୟା ।

କହ କବି ତୋର ଅନ୍ତର ବ୍ୟଥା,

ଅଧରୁ ରକତ ଥୋପି ପଡ଼ୁଥିଲା

ପଡ଼ୁଥିଲା ଗୀତ ଝରି,

ପୀରତ ଅସିଲ ଅଧରେ ମୁରଲି ଧରି । ୨ ।

୭୧—

ଜୀବନଟାକୁ ସେ ଗାଢ଼ଲ ପୀରତ
 ସ୍ଵର୍ଗ-ଅନନ୍ଦ-ଛନ୍ଦେ,
 ତାକିଲ ସେ ଲଗି ଭରିଦେବି ଅସ
 ମୁରୁଧ କୁସୁମ ଗନ୍ଧେ ।
 କାହିଁକି ଅକୁଳ ନୀରସ ଭୁବନ ଦ୍ରବ୍ୟେ ?
 ହରଇ ଗେନ୍ତୁ ନୀରବ ପୀରତ
 ରାଣି ମନ୍ଦେ ମନ୍ଦେ !
 ପୀରତ କୁହଇ ନାହିଁ ମନକଥା,
 ଭୋର ହତାଶେ ନୁଆଁଇଲି ମଥା;
 ବହୁଲେ ଲହୁ ଭାଲିଲି ଅତୁରେ
 ଧୂଳିରେ ଲେଟନ୍ତି ମର !
 ପୀରତ ଅସିଲ ମଧୁର ମୁରଲୀ ଧର ! ୩ ।

୮—ଦୂରର ଯା ଚର ଅନ୍ତରେ ଅନୁଭବ;
 ସେହି ତ ରକ୍ତ ଜୀବନର ଗଉରବ ।
 ସେଥିଲଗି ସିନା ଅଶା ଶତଦଳ,
 ଯୌବନ ଲହେ ଶୁଭ୍ର ବିମଳ,
 ନ ଥାଏ ପରାଣେ ଶତ ବାସନାର ରବ;
 ଦୂରର ଯା ଚର ଅନ୍ତରେ ଅନୁଭବ !
 ଶାନ୍ତ ମଧୁର ଶାରଦା ଗଗନ
 ମୁକ୍ତ ଶ୍ୟାମଳ ପ୍ରାନ୍ତର,
 ପବିତ୍ର ମେଲେ ଅନନ୍ଦ ଗୀତ
 ନୀରବେ ପରଶେ ଅନ୍ତର ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ଗଗନ ସ୍ଵନ୍ଦର କିବା

ଅଶାର ରକ୍ତେ ରଞ୍ଜିତ !

ଜାଣୁ ମୋ ବାଣୀ ଗଗନକୁ ଗୁହଁ

ଗୋବ କି ଅଜି ସଙ୍ଗୀତ ?

ଚିର ଜୀବନର ଯେତେ ବୃଷଳତା,

ବିଶ୍ଵର ଶତ ଶତ କ୍ଷତ ବ୍ୟଥା,

ଧନ୍ୟ ସକଳ ! ଶୋନୋ ନାହିଁ ତ ଲବ !

ଦୂରର ଯା ଚିର ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତର୍ଭବ ।

୯— ଅପଶାର ବୋଲି ରଖିଛି ଯାହା ମୁଁ ପ୍ରାଣେ,

ଦେଇପାରେ ମୁଁ ଗୋ ଦେଇପାରେ ଦାନ ଗାନେ !

ଦେଇପାରେ ସବୁ ସକଳ ନୟନେ,

ଚିରଦିନଲଗି ଶୂନ୍ୟ ଏ ମନେ—

ନ ଗୁହଁବି ପଥ ଅଭି ଅଶା-ଅଭିମାନେ !

ଅପଶାର ବୋଲି ରଖିଛି—ଯାହା ମୁଁ ପ୍ରାଣେ ।

କହୁନାହିଁ ମୁଁ ତ ସେ ଅସୀମ ସୁଖେ

ହେବି ବୋଲି ଖାଲି ଭ୍ରାଣୀ,

ନିଅ ନିଅ ଅଜି ଅଦରର ଧନ

ଜୀବନ ରହେ ଯା ଲାଗି ।

ଜାଣିଛି ମୋହର ଶୂନ୍ୟ ଅସନ !

ଗଗନ ପବନ ଥର,

ନ ଡାକିବେ ଥରେ କୁସୁମ କାନନ

ନ ଉଠିବି ଅଭି ଭର !

ସେହି ଦାନେ ମୋର ପୁଣି ଜୀବନ,
ସନ୍ଧ୍ୟାର ରାଗେ କମଳ ସେସନ,
ପୁଣି ମୋ ସୁଖ ଜୀବନର ବ୍ୟବଧାନେ;
ଦେଇପାରେ ମୁଁ ଗୋ ଦେଇପାରେ ଦାନ ଗାନେ ।

୧୦—ଯିବ ? ଯିବ ଯେବେ ମେଲଣି ଦେବ ମୁଁ ହସି,
ଦୁର୍ବଳ ସମାନ୍ ପଡ଼ିବ ମୁଁ ଗୋ ଲଣି ।
ମାତର ଜନମେ ନାହିଁ କି ମମତା—
ଏ ରୂପେ ? ଏ ଅଣି ଦେଉନାହିଁ ବ୍ୟଥା ?
ଯାଅ—ଗଲେ ପଛେ ଅଶ୍ରୁ ଶିଖିବ ବସି ।
ମେଲଣି ଦେବ ମୁଁ ହସି ।

ଦେବ ବୋଲି ଅଜି ତରୁଣ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରାଣ,
ଧରିଅଛି ଦେଖ ମୁକ୍ତ ଉଦାର ଗାନ !
ଯେସନେ ଶାନ୍ତ ସିନ୍ଧୁ ଗଗନେ ଶୁଦ୍ଧ,
ଅବସାଦ ମାୟା ନୟନେ ମୋହର କାହିଁ ?
ଯାଅ, ଯାଅ, ସୁଖେ ! ଉନ୍ମୁଳ ତୁମ ମୁଖ !
ତୁମର ସୁଖେ ସେ ଅସୀମ ମୋହର ସୁଖ !
ମୋ ପୀରତ କୃଷ୍ଣେ ପାପକବ୍ଧିତ,
କୃଷ୍ଣଇତ କେବେ ବାସନାଦୃଷିତ,
ଲଜିଯାଅ ମେଘେ ତରୁଣ ହୃଦୟ-ଶଶି !
ମେଲଣି ଦେବ ମୁଁ ହସି ।

୧୧— ଶାରଦା ଜୋଛନା ରାତି ଧୀରେ ଅସେ ପାହୁ ଗୋ
ବ୍ୟଥୁତ ଚକୋର କିପା କାନ୍ଦେ ?
କ୍ଳାନ୍ତ ନୟନେ କବି ଦୂରପଥ ଚାହିଁ ଗୋ
କରୁଣ ସ୍ଵରଟି ତାରେ ବାଜେ ।

ଶାନ୍ତ ନୀରବ ଏହି ଧରା ଗୋ
ପୁଣ୍ୟ ତରଳ ମଧୁ ଜୋଛନା,
ଅଜି ତୁମ ଅଭିସାର ପରା ଗୋ
ସୂର୍ଯ୍ୟ ପରାଣି କରେ ଜଳନା !

ମୁକ୍ତ ଗଗନେ ଚାହିଁ ଯୌବନ ମାଗେ
ଜାଗ୍ରତ ରୁଣ୍ଡି କି ଅଶା ଗୋ,
ଅଙ୍ଗେ ଶୀତଳ ବାଆ ମନେ ମୋ ଲାଗେ
ମୋ ପୀରିତ ପାଏ ନାହିଁ ଭ୍ରଷା ଗୋ ।

ଶାନ୍ତ ତାରକା ଦୂରେ ଗାଉଅଛି ସଙ୍ଗୀତ
ପୀରିତର ସତ୍ୟର ଛନ୍ଦ,
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଲତକା ତରୁ ପ୍ରୀତିରସେ ରଞ୍ଜିତ
ପ୍ରାଣିଭରା ମୂଲକ ଅନନ୍ଦ ।

ବ୍ୟଥୁତ ଚକୋର କିବା ଶୋଚନା ?
ସତ୍ୟ ସେ ନୁହଇ ରେ ଛଳନା !
ସୁମଧୁର ବ୍ୟଥାର ଅନଳେ ସେ,
ଶାନ୍ତ ସେ ମୃତ୍ୟୁ ପରଶରେ !
ପବିତ୍ର ଅନ୍ତର ବଳେ ସେ
ଦୁଃଖ ସେ, ନୁହଇ ହରଷରେ !

ଅଙ୍ଗେ ବିମଳ ବିଭ୍ରା ଖେଳଇ

ଅରୁଣ ଅଧରେ ତାର ହାସରେ;

ତରଳ ପୀରତି ପ୍ରାଣ ଗଳଇ

ବିଶ୍ୱେ ତା ପ୍ରୀତି ପରକାଶରେ ।

ପୀରତି ନୟନ ତାର ଭଜଳ,

ଧରିଛୁ ସେ ଚର ଅଶା କମଳ,

ଧନ୍ୟ ଜୀବନ ତୋର ଧନ୍ୟ ନିରାଶା ଘୋର,

ଜନମ ବେଦନା ତୋର ସଫଳ !

କାଗ ମୋର ଯୌବନ ଜାଗ ରେ !

ଅଙ୍ଗେ ଶୀତଳ ବାଆ ଲଗଇ !

ତରୁଣ ପରାଣ ଅନ୍ତରାଳରେ

ତୋ ବେଦନା ଦୁଆରେ ସେ ମାଗଇ ।

ସଂଶୟ ଶୋଚନାଟି ଠେଲି ରେ,

ଦିଅ ମରମର ଗୀତ ମେଲି ରେ;

ଦିଅ ଦିଅ ପୀରତିର ଅଭ୍ର ସେ,

ଦିଅ ସବୁ ସତ୍ୟର ବିଭ୍ରା ସେ !

ଅମର ଜୋଛନା ରାତି ଯାଏ ଧୀରେ ପାହୁ ରେ

ବ୍ୟଥାତ ଚକୋର ନାହିଁ କାନ୍ଦେ !

ଦୀପ୍ତ ନୟନେ କବି ଦୂର ପଥ ଚାହିଁ ରେ

ପୀରତି ସ୍ମରଣ ତାରେ ବାନ୍ଧେ !

୧୭—

ଦୂର ଦେଶେ ଦିଶେ କାର କନକ ତରା,

କିଏ ସେ ଗୋ ଜଣା ପଡ଼େ ତୁମର ପର ।

ଶାନ୍ତ ତଟିନୀ ଜଳ,
 ପୀରତରେ ତଳ ତଳ,
 ସନ୍ଧ୍ୟାର ରାଗ ନୟନ ପଡ଼ଇ ଝରି,
 ତୁମେ ଅବା ବହୁ ନିଅ କନକ ତରା !

ସ୍ଵାର୍ଥ ବେଦନା ମୋର ପରାଣୀ ଜାଲେ,
 କେସନ ତୁମର ସାଧୁ ଲଭଇଁ ଭାଲେ ।
 ନୀରବେ ରୂପର ଭୋଗ,
 ନୀରବେ ପରାଣୀ ଯୋଗ,
 ନାହିଁ ମୋ କରମେ । ତନ୍ତ୍ର ଉଠଇ ଥର,
 ଦୂର ଦେଶେ ଦିଶେ ତୁମ କନକ ତରା ।

ନୃପା କାନେ କହୁ କିବା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା;
 ନତଶିରେ ଶୁଣେ ଗିରି ମଧୁର ବ୍ୟଥା ।
 ବିରହ ବ୍ୟଥାଟି ଜାଲି,
 କେଉଁ ଦୂରେ ଯାଅ ଚାଲି,
 ମୃଦୁ ହାସେ ପୂଟେ ପୁଲ ଅବନୀ ଭର;
 ଦୂର ଦେଶେ ଦିଶେ ତୁମ କନକ ତରା !

୧୩—

ମଧୁର ପୀରତ ନିମେଷ ମିଳନ,
 ମଧୁର ପୀରତ ନିମେଷ ସ୍ପର୍ଶ;
 ସେତକ ଜୀବନେ ଅସୀମ ଭରସା !
 ସେତକ ତ ଆଶା ଅମର ହର୍ଷ !
 ନିମେଷ ମିଳନେ ଅନ୍ତର ଖୋଲି,
 କାହା ପାଶେ ଧାଏଁ ଦୁଇ କର ତୋଳି,

ଅନ୍ତର ପାଶୁ କର ନାହିଁ ଦୂର,
 କାହା ପାଶେ ଗାଏ ମୁଁ ଗୋ କମର୍ଷ !
 ମଧୁର ପୀରତ ନିମେଷ ସ୍ପର୍ଶ ।
 ସେ ମଧୁ ମିଳନେ ପଡ଼ାଇବ କର ?
 ଭାଳିବ ଲୋଭକ ମୁକ୍ତାବିନ୍ଦୁ,
 ତୁମର ପରାଣ ବେଳାରେ ଲୋଟିବି
 ମୁଁ ଗର ଅକୁଳ ଗଭୀର ସିନ୍ଧୁ !

ମୁଦିବି ନୟନ, ପରଶିବ ସୁଖେ,
 ଅଶାର ଅଲୋକ ଖେଳିବ ଏ ମୁଖେ,
 ନ ଚହୁଁବ ଦୂରେ ଅନ୍ତର ପ୍ରିୟ
 ଛିନ୍ନ-ଜୀବନ-ଚର-ଅଦର୍ଶ !
 ମଧୁର ପୀରତ ନିମେଷ ସ୍ପର୍ଶ !

୧୪—

ମଳୟ ଯେବେ ସହ	ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରାଣ ଦ୍ଵାରେ ବହୁଲ,
ସନ୍ଧ୍ୟା ତାର ଯେବେ	ତରୁଣୀ କାନେ ଧୀରେ କହୁଲ,
“ଜାଗରେ ଜାଗ ଯୁବା !” ... ଅଳସ ନୟନେ ମୁଁ ଚାହିଁଲି—	
ସକଳ ହରଷରେ	ମିଶାଇ ତୁମ ବ୍ୟଥା ଗାଇଲି ।
ଗୋଲପ ଯେବେ ଲୁଚି	ପବନେ ପ୍ରୀତି ଦେଲା ମିଶାଇ,
ହାସା ହେନା ଯେବେ	ଜୋଛନା ତହୁଁ ଦେଲା ନଗ୍ନ,
ଅକୁଳ ପିକ ଗୀତ :—	ସ୍ଵପ୍ନ-ରଥ ବହୁ ! ଅଇଲି—
ମଧୁର ଗୀତେ ତାର	ମିଶାଇ ତୁମ ବ୍ୟଥା ଗାଇଲି ।
ବିଷ୍ଣୁ ବିହ୍ଵଳ ଗନ୍ଧେ	କଲା ଯେବେ ବକୁଳ,
ନ ଜାଣେ କାହିଁ ପାଇଁ	ବିଜନେ ବସି ହେଲି ଅକୁଳ,

ତକୋର ପ୍ରିୟା ଅଗେ
ଶୂନ୍ୟ ଗୁହ୍ୟ ଏକା

ଗାଈଲ “ନଦୀ ପାରେ ରହୁଲି !”
ତୁମର ବ୍ୟଥାଟି ମୁଁ ଗାଈଲି ।

୧୫—

ମେଲଣି ବେଳ ହେଲା ! “ସିବ ମୁଁ !” ବୋଲି ଧୀରେକହୁଲି;
ସୁଦୂର ଅଭିସାର-ଉଦାସ- ଗୁହ୍ୟାଣିଟି ବହୁଲ ।
“ସିବ କି ଗୁଲି ସତେ ?”— “ହାଆ” କହୁଲି ମର ବାରତା,
ମାତର କାହ୍ନି ପାଇଁ ତଳେ ତ ଡୁଟେ ନାହିଁ ମମତା ?
ଅମର ସେହି ହାସ ମୁଖିନୀ ନିରୁପମ ମଧୁର,
ମିଳଇ କାହ୍ନି ଭବେ ? ଭାଲି ପରାଣ ଚିର ଅତୁର !
ପାଷାଣ ପରାଣରୁ କେସନେ କରବି ମୁଁ ଅନ୍ତର ?
କେସନେ ଭୁଲିବି ମୁଁ ଅମର ପ୍ରୀତି ଚିର ସୁନ୍ଦର ?
ଜୀବନେ କେତେ ନିଶି ଗୁହ୍ୟ ତୁମ ପଥ, ଗୁହ୍ୟ ଛି ନିରଳସ ନୟନ,
କେତେ ମୁଁ ଦିନୁ ଦିନ ପୁଣି ଏ ସୁଦୂର ମିଳନ ।
ନଗନ ଯୌବନ ବିପଳ ବ୍ୟଥା ଗଣି ଗୁହ୍ୟ କି ?
ବରଷା ବାଆ ଦୂରେ ପାଶେ ଆକୁଳେ କେତେ ଗାଈବି ?
ଧୀର ତଟିନୀ ନୀର ପ୍ରବଳ ବେଗେ ଯାଏ ବହୁ ଗୋ,
ସହବ ଅବସାଦ ସୁଖମା ପାରେ ନାହିଁ ସହ ଗୋ !
ଜୀବନେ ନାହିଁ ଯେବେ କେସନେ ତୁମ କବି ହତାଶ ?
ତୁମର ପୀରତର ଅଭାସ !

(ସମାପ୍ତ-ସ ତ

ସନ୍ଧ୍ୟା ମେଘ

ଅଜ, ସନ୍ଧ୍ୟା ଗଗନ ସହୁ ସୁନ୍ଦର,
ରଞ୍ଜିତ ମେଘ ଗଢ ମନ୍ଦିର ।

ଦୂର ପୂର୍ବ ଉପବନ୍ଧୁ ଧୀରେ ବହେ ସମୀରଣ,
ନିର୍ଜନ ଡାରତରୁ ସମ୍ପନ୍ନ ନିମଗନ,
ଶାନ୍ତ ବିଭୋର ସହୁ ଶ୍ୟାମଳ ଗିରିବନ
ବନ୍ଧନ ନ ମାନଇ ଅନ୍ତର;
ସନ୍ଧ୍ୟା ଗଗନ ସହୁ ସୁନ୍ଦର ।

ଏସ ଏସ ସଜନୀ ରେ ସୁଖେ ଦେବା ଭସାଇ
ସମୁଦ୍ରା ସଲିଳେ ନବ ଯୌବନ,

ସୁମୁନ କଲଣି ଗୋ ବନ୍ଧୁ ପରାଣ ମନ

ସୁମୁରସିକ କବି କୁନ୍ଦନ ।
ଏଇ ଶୁଣି ଦୂରୁ ଆସେ ସମୀରଣେ ଥର ଥର,
କୁସୁମ ସୁରଭ ଅବା ନିଶାନ ପ୍ରଣୟ ପରି,
ଲଜ୍ଜା ସରମ ଭୁଲି ଯୌବନେ ନେବା ବରି
ସ୍ଵରବାସି-ବାସ୍ଥିତ ମନ୍ଦିର;
ସନ୍ଧ୍ୟା ଗଗନ ସହୁ ସୁନ୍ଦର ।

[୧୯୨୪]

ମୁକ୍ତିସ୍ତବ

ବନର ମୟୂର ନଗର ସୌଧେ
ବସି ଭାଲେ ମନେ ମନେ,
ପ୍ରଭାତ ପବନେ ଦକ୍ଷିଣା ମେଘ
ଭାସିଥାସେ ଅନୁକ୍ଷଣେ ।

ଭାଲେ କାହିଁ ମୋର କାନନ ଭୁବ୍,
ଭଞ୍ଜ ଯିବି ଆଜି ସେ ଦେଶେ ମୁହିଁ,
କଳା ମେଘ ନରେ ଯାଏ ପହଞ୍ଚି,
ପାଦପ ଲଢ଼କା ଉଠଇ ଥର,
ଭଞ୍ଜଯିବି ମୁଗୋ ଭଞ୍ଜଯିବି !
କିଏ ପାରିବ ଧର ?

ବଜ୍ର ତୋହର ଚରଣଯୁଗଳ
ବିଫଳ ସ୍ଵାଧୀନ ସପନ !
ମୁକ୍ତି ? ସେ ତୋର କାଳ୍ପନା ସିନା
କାହିଁ ବା ସୁଦୂର କାନନ ?

ବନର ମୟୂର ଆକୁଳ ନୟନେ
କଜଳ ମେଘକୁ ଚାହିଁ,
ଭାଲେ ମନେ ମନେ ନିଶାନ ବର୍ଷା
ସଙ୍ଗୀତ ଦେବି ଗାଇ ।
ଗର୍ଜେ ବଜ୍ର ଗଗନଭରେ,
ଚଢ଼ଳ ଦାମିନୀ ପୁଲକେ ଥରେ,

ବହୁ ଶିକର ଶୀତଳ ବାଅ,
 ତାରତରୁ ସୁଖେ କହଇ ଆହା !
 ଭଲଇ ମୟୂର ଅସୀମ ମୁକ୍ତି
 ସଙ୍ଗୀତେ ସତେ ନାହିଁ ମୋ ରହା ?

‘ବଜା ତୋହର ଚରଣ ଯୁଗଳ, ବିଫଳ ମୁକ୍ତି ସପନ;
 ମୁକ୍ତି ସେ ତୋର କଳ୍ପନା ସିନା ! କାହିଁ ସେ ସୁଦୂର କାନନ !’
 ବନର ମୟୂର ଦେଖଇ ସ୍ବପ୍ନ ଦୂର ବନ ତରୁଣାଶେ,
 ଶ୍ୟାମ ପ୍ରାନ୍ତରେ ବିରହିଣୀ ପ୍ରିୟା ଅକୁଳ ପରାଣେ ଡାକେ !

ଦୁଃଖ ବିରହ ବାରତା କହି;
 ଶିଶୁ ଜଳଦ ଯାଉଛି ବହି,
 ବନ ଅନନ୍ତ ପୀରତି ସୁଖ,
 ଭାଲି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମୟୂର ମୁଖ !
 ଭାଲେ ଉଡ଼ିଯିବି ରମ୍ୟେ ପ୍ରିୟା
 ବଦନ, କି ମୋର

ଶୋଚନା ଦୁଃଖ ?

‘ବଜା ତୋହର ଚରଣ ଯୁଗଳ ବିଫଳ ମୁକ୍ତି ସପନ
 ମୁକ୍ତି ? ସେ ତୋର କଳ୍ପନା ସିନା ! କାହିଁ ସେ ସୁଦୂର ଗଗନ ।’
 ଭାଲଇ ମୟୂର ବିଫଳ ସ୍ବପ୍ନ ? ବିଫଳ ଏ ମୋର ଜୀବନ ?
 ଧନ୍ତି ନାହିଁ ଶୁଭେ ମୁକ୍ତିର ଗୀତ ଅନୁଭୂତ ବହେ ପବନ !

ମରଣ ଗୋ ତୁମେ ରହିବ ଦୂରେ,
 ମୁକ୍ତିର ଗୀତ ପରାଣ ପୁରେ !
 ବାଜୁଛି ବାଜିବ ଯିବି ମୁଁ ଉଡ଼ି,
 ଆସିଅଛି ଏଥୁ ମୋ ପଥ ଦୃଢ଼ !

କଳ୍ପନା ହୁଏ ସତ୍ୟ ସେ ମୋର ସ୍ବପ୍ନ ସ୍ବପ୍ନ !

ସେ ଦେଶର ନବ ରସ ଶିଖାଏ ଯାଏ ନା ବୁଝ !

ତାଙ୍କ ତାଙ୍କ ପୁଣି ଅକୁଳେ ପ୍ରିୟା;

ସମୀରଣ କର ଦରପ ହୁଅ !

ହସି ଉଠ ଦୂର ପାଦପ ଲତା,

ଶ୍ୟାମ ଗିରି ଭୁବ୍ କରାଅ ବ୍ୟଥା !

ଅମର ମୁକ୍ତି ! ଅମର ସ୍ବପ୍ନ ! ନତ କରେ କିଏ ଏ ମୋର ମଥା ?

ପାଗଳ ! ଶିଫ୍ତ ! ହେ ଜଳଦ କହ ସେ ଦେଶ କଥା !

ବଜ ମୋହର ଚରଣ ଯୁଗଳ ? ବିଫଳ ମୁକ୍ତି ସ୍ବପନ ?

ମୁକ୍ତି ? ସେ ମୋର ଜୀବନର ସତ୍ୟ ! ବନ୍ଦନ ହେବ ମୋରନ ।

[୧୧୨୭]

ରୂପ କଥା

ଭାଦର ନାଳାକାଶ ବାଦଲ ରଖେ ଅଜି ଘୋଡ଼ାଇ;

ମେଘର ଶତ ପାଳେ ଅରୁଣ ଅରେ ଯାଏ ଅନାଇ ।

ଏସନେ ତା ନୟନ

ପରଶି ଯାଏ ମନ,

ପାଦପ ଲତା ଯଥା ସମୀରେ,

ତରୁଣି ଥର ଉଠେ ଅଧୀରେ ! ୧ ।

କଜ୍ଜଳ ଦୂର ମେଘ ନୀରବ ଅଖି ତାର କଜ୍ଜଳ

କୋମଳ ଶ୍ୟାମ ଘାସେ ଶିଶିର ବିନ୍ଦୁ ସେ ସଜଳ

କଜ୍ଜଳ ବେଶୀ ଗୋଟି,

ହେଲାରେ ପଡ଼େ ଲେଟି,

ଅଧରୁ ଥୋପି ପଡ଼େ ରକତ,

ବଧୂଳି ଲଜେ ମରେ ନରତ ! ୨ ।

ଜା'ହାସେ ଶାରଦର ଶୁଭ୍ର ଶେଫାଳିକା ଝୁରଇ,

ଭରାଏ ଜଙ୍ଗଲ ଧବଳ କାଶ ବନ ଥରଇ;

ନାବିକ ତରା ବହେ,

ତା ଗୁଣି କେତେ କହେ,

ସାଧବ ଘର ହିଅ ମିଥୁଳା ପୁରେ ତାର ସଭଧ;

ଯେ ଦେଶେ ଭାସିଯାଏ ଉଦାସୀ ସମ

ଧଳା ବଜ୍ରଦ । ୩ ।

ଦୂରଦେଶର ରଜା ଯେତେ ଯେ ଅସିଲେ ତା ଅବାସେ.

ତା ରୂପ ମୋହେ ସବୁ ଫେରିଲେ

ନତଶିରେ ଛତାଶେ;

ଯୋଗୀ ସେ ଥିଲ କାହିଁ,

ଅସିଲ ଗୀତ ଗାଇ,

ଦୁଆରେ ବାଣୀ ତାର ବଜାଇ,

ତରୁଣୀ ଧୂତ ଦେଲ ହଜାଇ । ୪ ।

ଭସ୍ମବୋଳା-ତନ୍ତୁ ବସନ ଗଇବିକ ମୋହିଲ,

ବରଣିମାଳା ଗଲେ ଲମ୍ବାଇଲ ନବ ଛଇଲା ।

ମୁରୁଧ ମୁଖେ ଚାହିଁ,

କହିଲ ଗାଇ ନାହିଁ,

ଅଜ୍ଞ କେ ଗୀତ ତୁମପରତ !

ବୁଝାଇ ଦେଲ ପ୍ରାଣେ ଅମର ପୀରତର ସରତ ! । ୫ ।

ମିଥୁଳା ରାଜପଥେ ଯୁଗଳ କର ଧରି ଚଳିଲେ;

ମିଥୁଳା ପୁରନାଶ ଟାପର କର କେତେ କହିଲେ ।

ଯୋଗୀ ସେ କହେ ମୁଁ

ସେସନେ ଶୋହେ ଶଶୀ

“ମରଣ ଛାଡ଼ା ମୋର ପରାଣ ଘେରୁଥିଲା ସୋହାଗି !

ଜଣିଛି ମରଣକୁ ପୀରତ ଗୀତେ ଅଜ୍ଞ ତୋ ଲାଗି !” ୭ ।

[ପାଠକ, ୧୯୨୭]

ଯୌବନ ପୂଜା

ପୌଷ ଜାଗେ,

ଶିଶିର ଲାଗେ,

ପରାଣ କରେ ହିମନ;

ଏ ତନ୍ତ୍ର ମୋର,

ନବୀନ କର,

ଶ୍ୟାମଳ କର ଯୌବନ ! । ୧ ।

ଅଧର ଭର

ମନ୍ଦିର ସ୍ତର

ପଞ୍ଚୁ ଗୋ ସାରା ଭୁବନେ;

ଅଳସ ଆଖି

ପୀରତ ଲୁଖି

ବିହରୁ ଚର ସପନେ ! । ୨ ।

ସପନ ଲୋକ,

ବେଦନା ଶୋକ,

ପରଶେ ନାହିଁ ଲବେ ଗୋ;

ମଧୁର ବ୍ୟଥା,
ପୀରତ କଥା,

ନାହିଁ ନ ଥିବ ଭବେ ଗୋ । ୩ ।

ଶ୍ୟାମଳ ଧରା,
କୋମଳ ଶରା,

ପିପାସୁ ପ୍ରିୟ ଗୁହାଣି;

ନ ସରେ ସୁଖ,
ନିରେଖି ମୁଖ,

ବିରଳେ ଦିବା ରଜନୀ ! । ୪ ।

ବକୁଳ ମଲ୍ଲୀ

ସୁରଭି ସ୍ୱର

ପଡ଼ଇ ନୀଳ ଗଗନୁଃ "

ଉଠଇ ଗାର

ପୀରତ ବାର

କୋକିଳ ଦୂର କାନ୍ଦନ୍ତୁ । ୫ ।

ଅଳସ ତେ

ତରୁଣୀ ଅତି;

ସେ ଡାକେ ଗୁହ୍ୟ ମେଢ଼ି;

ଅଳପେ ହସେ

ତରୁଣୀ ରସେ

ପରାଣ ଉଠେ ପୁଲକି । ୬ ।

ପରାଣ ଯୁକ୍ତି

ହୋଇନି ପୂର୍ଣ୍ଣ

ଜୀବନ ପୂଜା ମହତ,

ନୟନେ ମୋର

ସପନ ବୋଲ

କପୋଳେ ଲଜ ରକତ ! ୭ ।

କୁସୁମପରି

ମୋ ଦେହ ଭରି

ମାଧୁରୀ କର ସଞ୍ଚାର

ଶ୍ୟାମଳ କର

ରୁଚିର କର

ମଳିନୀ ଜାଣି ସଂସାର । ୮ ।

ନିରେଖି ଜର

ପରାଣେ ପରା

ଦେବତା କରେ ହୃଦୟ;

ଶ୍ୟାମଳ କର

ନବୀନ କର

ଅମର ନବ ଯୌବନ । ୯ ।

[ପାଠଶାଳା, ୧୯୨୭]

ମୁକ୍ତିସେନା ସଙ୍ଗୀତ—

ଜୀବନ ଦୀପ ନିଭିଲ, ଧରା

ପରାଣୀ.ଘେରି ବାଜିଲ ଖରେ

ତୁମର ଚିର ବିଚ୍ଛନ୍ନ ବାନା

ଅନ୍ତରର ଦେବତା ଅସ୍ତେ

ତମିର କଲ ଗ୍ରାସ,

ମୃତ୍ୟୁ ଅଛନ୍ଦାସ !

ଧରୁକୁ କାହା ବଳେ ?

ପ୍ରଦୀପ ନାହିଁ ଜଳେ ।

ଅରତ ଶଙ୍ଖ ନ ଉଠେ ବାଜି, ଦେବତା ତୁମ ଦେଉଳେ ଅଜି,
ସ୍ବସର ମୃତ୍ୟୁ ଦୈନ୍ୟ-ବ୍ୟଥା ଛୁଳୁ ପ୍ରାଣ ତଳେ,

ପ୍ରଦୀପ ନାହିଁ ଜଳେ ! । ୧ ।

ତୁମର ବାଣୀ ବହୁରୁଁ ଶିରେ ଭରସା ନାହିଁ ପାଇଁ,
ତମିର ଘୋର ଶୂନ୍ୟ ସିନ୍ଧୁ ! କେସନେ ତରା ବାହୁ ?
ତରଜେ ଡେଇଁ ଉଠିଛାସେ, ଭରସା ନାହିଁ ପରାଣେ ଅସେ,
ଶ୍ରାବଣ ରାତି ଅସର ଘୋଟି ନୀରବେ କୁଳେ ଗୁହୁ !
ଭରସା ନାହିଁ ପାଇଁ । ୨ ।

ଚର ଜୀବନ କଣ୍ଠଧାର ! ଅଦେଶ ପୁଣି କିବା ?
ଶକ୍ତି ନାହିଁ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ! ଲଘୁ ଅମ ଦିବା ।
ଅଶ୍ରୁ ଶାଳି ଅଶ୍ରୁହାରେ କରୁଛୁ ନିବେଦନ,
ଭକ୍ତ ଜାହା, ଅସ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ, ସକଳ ଅଭ୍ୟାଜନ ।
ତୁମର ବାଣୀ ବକ୍ତ୍ର ସମ ନେବାକୁ ଶିରେ ହେବୁ କି ସମ ?
ରକ୍ତାସ୍ନାନ ପରାଣେ ପୁଣି କରବୁ ତୁମ ରଣ,
ସକଳ ଅଭ୍ୟାଜନ । ୩ ।

ଅମର ତୁମେ ଅଜୟ ତୁମେ ଜୀବନ ରାଜା ଚର,
ଏ ବାଣୀ ପ୍ରାଣେ ସତ୍ୟ ହେଉ ପତାଇ ଦେବୁଁ ଶିର !
ତୁମର ସତ୍ୟ ଦାସୀ କର ମୃତ୍ୟୁ ଯେବେ ଅସେ
ବରଣ କର ନେବୁଁ ହେପ୍ରିୟ ଚର ବିଜୟୋତ୍ସାସେ !
ତୁମର ବାଣୀ ମର୍ମେ ଫୁଟୁ, ଅବିଶ୍ବାସ ଦୁଃଖ ତୁଟୁ,
ମୁକ୍ତି ପଥ ସରଳ ହେବ ସକଳ ନିବନ୍ଧନେ !
ପରାଣ-ପ୍ରିୟ ଅମର ତୁମେ ଏ କଥା ରହୁ ମନେ ।

ପ୍ରଭୃତ ସ୍ବପ୍ନ

ବନ୍ଧୁ ସଜଳ ନୀଳ ଅଖି,
ଭ୍ରମର ଅକାଶ ତାର ସାକ୍ଷୀ,
ପ୍ରଭୃତ ଶୀତଳ ପବନ ପରସ୍ପେ,
ପରାଣ ଦୁଆରେ ଯାଏ ଡାକି ।
ବନ୍ଧୁ ସଜଳ ନୀଳ ଅଖି । ୧।

ଶୁଭ୍ର ଶିଉଳି ପଡ଼େ ଝର,
ବିରହ ମଳିନ ହାସ ପର,
ଏ ଦୂର ବିଦେଶେ କାହାର ସମନେ
ସୂର୍ଯ୍ୟ ପରାଣ ରହେ ଲୁଖି ।
ବନ୍ଧୁ ସଜଳ ନୀଳ ଅଖି । ୨।

ତା ବେଦନା ବହେ ବିଭ୍ରବରା,
ନୀଳ ଧାନ ସେତେ ଭୃଷରା,
ସମୀର ଲହରେ ତା ଚପଳ ଚିତ
ପରାଣର କଥା ରହେ ଚାକି ।
ବନ୍ଧୁ ସଜଳ ନୀଳ ଅଖି । ୩।

କିଏ ଗୋ ବଞ୍ଚିଣୀ ଉଠେ ବାଇ,
ବନ୍ଧୁ ପଥଟି ଗୁହଁ ଗୁହଁ
ନୀଳ ଧାନସେତ କରଇ ଅଧୀର,
ତରୁଣି ଶ୍ୟାମଳ ପ୍ରୀତି ଗୁଣି
ବନ୍ଧୁ ସଜଳ ନୀଳ ଅଖି । ୪।

ନୀରବ ନୟନେ ପଦେ କଥା
ସେ ଲୁଗି ଜୀବନେ ଏତେ ବ୍ୟଥା

ମାତର ସେ କଥା ହୁଏ ନାହିଁ କୁହା
ଛନ୍ଦ କବିତା ସବୁ ପାଞ୍ଜି;
ବନ୍ଧୁ ସଜଳ ନୀଳ ଅଖି । * ।

ଏ ରୂପର ନବ ନବ ଖେଳା,
ତନ୍ତ୍ର! ଅଳସେ ବହେ ବେଳା;
ଭାବର ମେଘର ରଞ୍ଜିତ ରାଗ
କିଏ ଗୋ ପରାଣେ ଯାଏ ମାଣି ।
ଦୂର ପରବାସେ ମଧୁର ବିରହ
ବନ୍ଧୁ ସଜଳ ନୀଳ ଅଖି । ୭ ।

[ସୁରୁକ୍ଷ, ୧୯୨୮]

ଗୋଲ୍‌ପର ବ୍ୟଥା

ଦିବସ ମୋର ବିଫଳ ଗଲା ନ ହେଲା କହି ଜାବନ କଥା,
କ୍ଷଣକ ପ୍ରୀତି ଭରସା କରି ମରମେ ମଲା ମରମ ବ୍ୟଥା ।
କୁସୁମ ଦଳ ଗୋଟିକ ଗୋଟି,
ସନ୍ଧ୍ୟା କୋଳେ ପଡ଼ିଲେ ଲେଟି,
ବିରୋଧେ ମୁହଁ କା ପଥ ଚାହିଁ ମୁଦିବ ବେନି
ନୟନ ପତା । ୧ ।
ଦେଖିଛ ତାକୁ ଥରେ କି କବି ?
ପୁନିଅ ଶଶି ସାଗର ଛବି ।
ମରାଳ ଛଳି ଅଳସ ଗତି ପ୍ରିୟ ଅଖି —
ସରମ-ନତା । ୨ ।

ଯେସନେ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରଶେ ଭୂଇଁ,
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଳୟ ଯାଏ ଗୋ କୁଇଁ
 କୋଇନା କଲେ ପଶାଳି ପାଦ ସେ ଅସେ ଲଜେ
 ନୁଆଇଁ ମଥା । ୩ ।

ଶୁଦ୍ଧି ଲେ ସେ ତ କମଳ ପୁଟେ
 ସବୁଜ କ୍ଷେତେ ସମୀର କୁଟେ,
 ରୂପ ସାଗରେ ଖେଳଇ ତେଜ ହସଇ ଚନ୍ଦ୍ର
 ପାଦପ ଲିତା । ୪ ।

ଶେଫାଳି ସମ ହରିଲେ ହାସ,
 ନ ରହେ ପ୍ରାଣେ ବେଦନା ପ୍ରାସ
 ଅରଇ କାଶ ସୁରଭି ଶ୍ବାସ ଲୁଟଇ ଯେତେ
 ପ୍ରୀତି ମମତା । ୫ ।

ବିଫଳ ମୋର ମଧୁର ବାସ,
 ଅଧରେ ପୁଟି ମରଇ ହାସ,
 ବିଜନ ପୁରା ବିରହେ ତାର କି ଶମଶାନ
 ଜାଣିବ କେ ତା । ୬ ।

[ସୁରୁଲିଅ, ୧୯୨୮]

ଦୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା

ପରାଣ ପୁନିଅ ଚନ୍ଦ୍ର !
 ବାନ୍ଧ ସଜନି ବାନ୍ଧ,
 ପୀରତ ନିବିଡ଼ ଭୁଜ ବନ୍ଧନେ
 ଲୟ ହେଉ ଅବସାଦ !
 ପରାଣ ପୁନିଅ ଚନ୍ଦ୍ର ।

ବିଶ୍ୱ କଣ୍ଠ ଅଜି,
 ସଙ୍ଗୀତ ଭଠେ ବାଜି !
 ଏକଇ ଛନ୍ଦ ଗୀତ,
 ଅଦର ମମତା ପ୍ରୀତି !
 ବିହ୍ୱଳ କରି ଗାଏ,
 କଳ୍ପନା କାହିଁ ଧାଏଁ,
 ଅନ୍ତରେ ପୁଣି   ବାସୀରେ ଖେଳଇ
 ଜେଛନାର ଅହାଲଦ !
 ଫଗୁଣ ପୁନିଅ ଗୁଢ !

କେଉଁ ସଜେ ଅଜି   ପରଶି ଗଲଣି
                          ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଳୟର ବାଣୀ
 ଶୁଣେ ଏସବୁ   ଅମୃତ ପରା
                          ପିଅ ଗୋ ସଜନି ଶୁଣି ।
 ଜୋଛନା ପାବନେ   ସରଗ ମର୍ଦ୍ଦ୍ୟ
                          ପଡ଼ୁ ନାହିଁ କିଛି ବୁଝା
 ମୁକ୍ତ ପବନେ   ଗଗନେ ଭୁବନେ
                          ନବ ବସନ୍ତ ପୂଜା ।
 ଗୋଲପ ମଦିରା-ରାଗେ,
 ଦୁମେ ନବ ଅନୁରାଗେ,
 ରଞ୍ଜିତ କର ପ୍ରାଣ,
 ଅଣ ଗୋ ଅବର ଅଣି,
 ଦିଅ ବୋଲି ମୋର ଦେହେ,
 ନବ ବସନ୍ତ ମେଘେ !

ଅନ୍ତରଭର ବାସେ,
ମନ୍ଦ ମଧୁର ହାସ୍ୟ !

ମାତ ଉଠୁ ପ୍ରାଣୀ   ବିଷ୍ଣୁ ସହସ୍ରନାମେ

ଭୁଲି ସଂଶୟ ବାଦ !

ପରୁଣ ପୁନଃ ଶୁଦ୍ଧ !

ଅଜ ଜୋଛନାରେ   ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଲପ

ପୂର୍ଣ୍ଣ ମଧୁର ମଙ୍ଗୀ

ସୌବନ ବନେ   ନବ-ବସନ୍ତ-

ଉଦୟବ ଦୁହେଁ କଳି ।

ଭୁଲ ଭୁଲ ସବୁ   ସଂଶୟ ଦୁର୍ଗ

ଅନନ୍ଦ ନିଅ ବର !

ସଖିକର ପ୍ରୀତି—   ପୁଲକେ ନିଅ ଗୋ

ଜୀବନ ଅମର କରି !

ଭଜାଡ଼ି କର ଗୋ   ମାଧବୀ ଜୋଛନା

ନାହିଁ ଭୟ ପରମାଦ

ପରୁଣ ପୁନଃ ଶୁଦ୍ଧ ।

କୋକିଳ ଉଠଇ ଗାର,

ବକୁଳ ଗନ୍ଧେ ବାର,

ପରୁଣେ ତା ଚପଳତା

ପୀରତ ମଧୁର ବ୍ୟଥା,

ଗୁରୁ କିଶଳୟେ ଲତା—

ପାଦପର ମାଦକତା .

ଅକଳନ ଅଜି   କାଶ୍ମିର ବନେ

ଗରବେ ତୋଳିଛୁ ମଥା !

ନାହିଁ ନାହିଁ ଅବସାଦ !

ଫଗୁଣ ପୁନଃ ଶୁଭ !

ବିଶ୍ୱର ନରନାରୀ,

ସକଳେ ଆମେ ଗୋ ଆଳ !

ବୃଦ୍ଧ ତରୁଣ ଯାହୀ,

ଭଠ ଆନନ୍ଦେ ମାତ !

ନବ ବସନ୍ତେ କବି,

ରଞ୍ଜିତ ବାଳ ରବି,

ଅସ୍ଥାନ କରେ ମଧୁ ଉତ୍ସବେ

ଖୋଲ ଗୋ ଦୁଆର ଖୋଲ !

ଆଜି ପୀରତର ଦୋଳ ।

ଅସ ଗୋ ଅସ ଗୋ ଶିଶୁ,

ତୁମ ସଙ୍ଗୀତ ମିଶୁ,

ଏ ମୋର ସ୍ୱର୍ଗ ପ୍ରାଣେ,

ଉଛୁଡ଼ି ଜୀବନ ଗାନେ,

ଘୌଷ ମରଣ ଭୟ,

ଅବହେଳେ ଆଜି ଜୟ ।

ମୁକ୍ତ କର ଗୋ ପ୍ରାଣ,

ଭର ବସନ୍ତ ଗାନ,

ମଞ୍ଜୁ କୁସୁମ ଗନ୍ଧ,

ମନ୍ଦ ମଳୟ ଛନ୍ଦ,

ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦିଗ ଭାଗ,

ଜୀବନ ଦେବତା ଜାଗ !

ନିବାନ କୁଞ୍ଜେ   ଶୁଭର କାହାର
ମନ୍ଦ ମୁରଲୀ ନାଦ !
ଫଗୁଣ ମୁନିଅ ରୁଦ ।

[ପୁରୁଲିଅ, ୧୯୨୮]

ରାଜ-କେମା

ରାଜାର ତନୟା ସ୍ୱପ୍ନ ରାଜ୍ୟ
ସଙ୍ଗୀତେ ତାର ବାସ,
ଏକ ପଥେ ଯାଉଁ ଭାଳିଲେ କେତେ
କୁସୁମ ଧୁବଳ ହାସ ।
ନ ଥିଲା ତା ଅବକାଶ !

ତା ଦେହ ଗଲେ ପ୍ରାଣ ମନ ବାଲ,
ସୃଷ୍ଟି ତରୁଣ ରହିଲା ଅନାଲ,
କହିଲା ଅଧୀର “ମୁରୁଧ ମୁଁ ହିଁଠାରୁ !”
କହିଲା ସେ “ନାହିଁ ନାହିଁ ।”
“ବିଫଳେ କାହିଁକି ଅସ ?”
ନ ଥିଲା ତା ଅବକାଶ ।

ରାଜାର ତନୟା ଚାଲିଗଲା ଯେବେ
ଗସିଲା ତା ଗଭା ଫୁଲ;
ତରୁଣ ମନ ଅକୁଳ !
ଅଧୀର ପରଶେ ନେଲା ତା ଗୋଟାଇ,
ବସେ ଜଡ଼ ସେ କହିଲାତ “ନାହିଁ,

ନାହିଁ ଅନ୍ଧ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ସମତୁଲ,
ଚିର ଅମୃତ ଏ ମୋ ପୀରତର ପୂଲ ।”
କହେ ଜେମା ପୁଣି “କଣ୍ଠକେ ପ୍ରୀତି କାହିଁ ?”

“ପୀରତ କୁସୁମ ନାହିଁ ।”

ରଜଜେମା ଆହା ଛାଡ଼ି ଗଲା ତାର
କନକ ନୃପୁର ଗୋଟି;

ତା ପାଦ ପରଶେ ଉଷର ପରଶେ
ଉଜ୍ଜଳ ତାରକା କୋଟି !

ତରୁଣୀ ତା କରେ ଯତନେ ଖଞ୍ଜି,
କାହାରୁପ ଭାବେ ରହେ ସେ ମଞ୍ଜି,
ଜେମା କହେ “ଆଗୋ କନକ ବଳୟ କାହିଁ ?”
“ମଳିନ ଆଭରେ ପୀରତ ଫୁଟଇ ନାହିଁ ?”

ମୃତ୍ୟୁ ତରୁଣୀ ଗାଇଲା ତା ବାଣୀ ଧରି;
ମାଧବୀ ନିଶୀଥେ ଅବା ଯଉବନ ପରି;
ଗାଇଲା ଅମର ରୂପର ବିକାଶ.

ଦୁମର ସେ ଲାଲା ଦୁମର ସେ ହାସ,
ଧନ୍ୟ ଅଜି ମୁଁ ଅସିଛି ଅତ୍ୟୁତବ !
ଗାର୍ଯ୍ୟବି ଗୀତ ସୁନ୍ଦର ଅଭିନବ ।

ହସି କହେ ଜେମା ଗୁହଁ,
“ବନ୍ଦୀ ମୁଁ ତୁମ ଠାଇଁ !”

“ନିଅ କବି ମୋର କଣ୍ଠର ଅଭରଣ ।
କିଏ ଶିଖାଇଲା ସଙ୍ଗୀତ ବିମୋହନ ?”

[୧୯୨୯]

ଆରତି

୧- ଅଶ୍ରୁରେ ମୋର ଆରତି,
ତୁମ ଜୟ ମୋର ଭରଣୀ,
ତୁମର ବିଜୟ ନିଶାଣି ଧରି ମୁଁ
ଲଭେଁ ଗୋ ପରାଣେ ଶକତି । ୧।

ଦୁଃଖେ ମୋର ଗୋ ମାତ୍ର ତୁମ ଦାନ,
ଅନ୍ଧାରେ କହ ଗାରବାକୁ ଗାନ !
ନିଃସ୍ୱ ହେଲେହେଁ ତୁମ୍ଭେ ପରାଣ
ଅରପେ ବିନୟ ଭକତି ।
ଅଶ୍ରୁରେ ମୋର ଆରତି । ୨।

ଏ ମରୁଡ଼େ ନାହିଁ ଯଦି ମୋର ଆନ,
ଜାହା ମନ୍ଦିରେ ନାହିଁ ଅସନ,
ଅଛି ପ୍ରିୟ ତବ ପ୍ରୀତି ଆହ୍ୱାନ,
ହେ ମୋର ଜୀବନ ମୁକତି ।
ଅଶ୍ରୁରେ ମୋର ଆରତି । ୩।

ଶାନ୍ତ ତଟିନୀ ଅନାଏ ଗଗନେ,
ସନ୍ଧ୍ୟା ତାରକା ନଭ ଅଙ୍ଗନେ,
ନୀରବ ମୃଦେ ଶାର ତରୁ ସମ
ପୟରେ ଭାଳିବି ପ୍ରଣତି ।
ଅଶ୍ରୁରେ ମୋର ଆରତି । ୪।

୨— ଯହିଁ ଫେରେ ମୋର ଦୃଷ୍ଟି,
ତୁମର ରୂପର ସୃଷ୍ଟି !

ଜୀବନ ଦେବତା ତୁମର ପ୍ରକାଶ,
ମୃତ୍ୟୁ ଅକାଶ ଚୁରୁ କାଶ ହାସ ।
ଜୀବନର ଯେତେ ବିଫଳ ପ୍ରୟାସ
ବେଦନା ତୁମର ତୃଷ୍ଣି;
ଏ ଧକଳ ଘେନି ମୋର ଚର ନଟ
ତୁମର ରୂପର ସୃଷ୍ଟି । ୧।

ପ୍ରଭାତ ଅଲୋକ ଯାଏ ଗୋ ମିଳାଇ,
ପ୍ରାନ୍ତର ବନ ନଦୀ କହେ ଯହିଁ
ନାହିଁ ଗୋ ଦେବତା ଦୈନ୍ୟ ଗୁଣି
ଅଜାତ ଜୀବନ ସୁଟି ।

ମୋ ଜୀବନ ପୂଜା ମଳିନ କୁସୁମେ
ତୁମର ରୂପର ସୃଷ୍ଟି ! । ୨।

ମିଳନ ପ୍ରଥମ ଅସ୍ପୃଶ ହାସ,
ମରଣର ବ୍ୟଥା ବିଛେଦ ପ୍ରାସ,
ଗଲ ଯା ତା ଲାଗି କାହିଁକି ପ୍ରୟାସ ?
କାହିଁକି ଲୋତକ ବୃଷ୍ଟି ?
ଜୀବନ ଯଜ୍ଞେ ପ୍ରୀତି ଅନନ୍ଦ
ଭାଳି କର ରୂପ ସୃଷ୍ଟି ! । ୩।

୧ — (ହେବେ) ଅନ୍ତର ଗାଏ ସର ଅସିଲଣି ବେଳ,
ଯୁଗଳ ପରାଣି ଘେନି ଲଗାଅ କି ଖେଳ ?

ପ୍ରୀତିରେ ପରାଣି ଅହା ଦିଅ ଲର,
ଅନ୍ତର ବାଣୀ ଧୀରେ ଭ୍ରମେ ଥର,
ବନପ୍ତ ଗୋ ମୋର ଅବନତ ହୁଏ ଶର ।
ହେ ମୋର ଦେବତା ତାଳଇଁ ଅଶ୍ରୁ ନୀର !

ମିଳନର ରାଗେ ବରହ ଗୋ ଯାଏ ମିଳି,
ଜୀବନ ସ୍ବର୍ଗେ ମୃତ୍ୟୁ ହୁଅଇ ଲଳି ;
କି ମଧୁରେ ତାଙ୍କ ବସିଲେ ଦୁଆର କିଳି
ଅମା ଅନ୍ଧାର ଭେଦି ହସେ ଶୁଭଦିନ ।
ଗାଏଁ ଜୀବନର ଗାଥା;
ହେ ମୋର ଜୀବନ ଦାତା !

ତୁମର ଅଲୋକେ ବିକଶୁ ଜୀବନ

ଶୁଭ୍ର କମଳ ସମ,

ତୁମ ବିଶ୍ବାସେ ଦୁଃଖ ଦୈନ୍ୟ

ସଦ୍‌ବିବାରେ ହୁଏ ସମ ।

ଜୀବନ ନିକଷେ ନିଅ ମୋତେ କଷି

ହେ ମୋର ଜୀବନ ପ୍ରିୟ !

ଅକି କି ଅଦେଶ ଦିଅ ?

ନାହିଁ ସଂକୋଚ, ନାହିଁ ନାହିଁ ବୟ,
ତୁମର ପ୍ରୀତିରେ ପରାଣି ବଲୟ,
ଜାଣି ମୁଁ ଜୀବନ କରବାକୁ ଅରପଣ;
ଅଜ୍ଞାତେ ମୋର ଏ ସକଳ ଅୟୋଜନ !

ଦିଅ ଗୋ କର୍ମ ଭାର;
ତୁମର ଆଜ୍ଞା ସାର !

ପବିତ୍ର କର ସୁନ୍ଦର କର

ଏ ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରାଣ !

ସକଳ କର୍ମେ ଗାଏ ମୁଁ ତୁମର ଗାନ !

ତୁମର ଯୋଗ୍ୟ କର ନିଅ ମୋତେ

ଦିଅ ଗୋ ତୁମର ଦାସୀ

ଜୀବନ ଯଜ୍ଞେ ଶତ ଅନନ୍ଦେ

ଏତକ ମୋହର ଭିକ୍ଷା ।

[ଉପେନ୍ଦ୍ର, ୧୯୨୧]

୪—

ଅଜି ଦେବ, ବୋଲି କେଉଁ ଦାସୀ,

ଲଗାଇଲ ଏ ପରୀକ୍ଷା ?

ହେ ପରମ ପ୍ରିୟ ଅନ୍ତରତମ

ମାଗିବିକି ଅଜି ଭିକ୍ଷା ?

କେତେ ରୂପେ ଭାବେ ନେଉଛ ପରୀ,

ଦୁଃଖ-ଅକୁଳ ପଡ଼େଁ ଯେବେ ଥକି,

ଦୈନେ ମାଗିଛ ଜୀବନର ଦାନ

ମୋ ଜୀବନ ପ୍ରହେଳିକା !

ଲଗାଇଲ କି ପରୀକ୍ଷା !

ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ବାତ୍ୟା ଏ ଜୀବନେ କେତେ

ବିକଳ କରୁଛୁ ପ୍ରାଣ,

ଆଗୋ ଚରନଟ ଅନନ୍ଦ ହାସେ

ଗାଇବାକୁ କହ ଗାନ !

ପ୍ରଶଂସା ପ୍ରଶଂସା ଦିଅ ଗୋ ମିଳାଇ,
 ସେନେହ ପ୍ରୀତିରେ ଦୁଃଖ ଯେ ନାହିଁ,
 ଅଶ୍ରୁ-ଅକୁଳ-ପ୍ରଶଂସା ବିନୟେ
 କରେ ତୁମର ପ୍ରତୀକ୍ଷା !

ତୁମର ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ଗୋ
 ଏତକ ପୟରେ ଭିକ୍ଷା ।

[ଡସେମ୍ବର, ୧୯୨୯] ———

✽— ରୁଦ୍ର ହେ ମୋର ପ୍ରିୟ,
 ଅଶ୍ରୁ ବେଦନା ଦିଅ ।
 ମରଣ ସମାନ ଆସୁ ଘନ ଘୋଟି,
 ବନ୍ଧ ପରଶି ହେଲେ ଯାଉ ଲେଟି,
 ସିତ ଉପହାସେ ପରସ ପବନ !
 ଜୀବନର କୁଳେ ଗୁହ୍ୟ—
 ତୁମ ଜୟ ଯିବି ଗାର ।

ତରଳ ଅସିରଳ ଚେର ଅଗଣିତ
 ବନ୍ଧ ମୁଁ ଦେବି ପାତ
 ଅଗୋ ଦରଦ୍ର ସାଥୀ !
 ଅଲୋକ ବିଦୁନେ ଖେଳୁଅଛି ଯହିଁ
 ଅମା ଅନ୍ଧାର ରାତି !

ତୁମର ପୀରତ ଭରସା ମୁଁ କର,
 ଅକୁଳ ସାଗରେ ବାହୁ ନେବି ତରଙ୍ଗ
 ଯେତେ ରୂପେ ଆସ ସୁନ୍ଦର ଶିବ
 ମୋର ଚର ବରଣୀୟ ।
 ରୁଦ୍ର ହେ ମୋର ପ୍ରିୟ ।

୭— ପ୍ରଭାତ ଅଲେକେ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତଭାତ !
 ଚିର ଅମୃତ ହେ ମୋର ଜୀବନ ନାଥ ।
 ଜୀବନ ସହିତେ ଉଠିଲୁ ହେ ଥର
 ମଳୟ ପରଶେ କିଶଳୟ ସର !
 ଅମୃତ ଶତଦଳ ।
 ନିଅ ମୋ ଅଶ୍ରୁଜଳ ।
 ପ୍ରଭାତ ସହିତେ ସକଳ ସୃଷ୍ଟି ବନ୍ଦେ,
 ତଟିନୀ ଅକାଶ ନିତ୍ୟ ନବୀନ ଛନ୍ଦେ;
 ତୁମର ପୟରେ ଜୀବନର ଜୟ ଗାଏ,
 ନୀଳ ପରବତ ମୁଗ୍ଧ ନୟନେ ଚାହିଁ !
 ନାବିକ ଚଳାଏ ତରୀ
 ତୁମ ଜୟ ଗାନ କରି !
 ପୁରୁଷ ଗଗନେ ଗାଏ ତବ ଜୟ ସୁର୍ଯ୍ୟ,
 ମଳିନ ମୃତ୍ୟୁ ତବ ପଦତଳେ ପୂଜ୍ୟ ।
 ଗୌଦିଗେ ଅଜ ପୁଣ୍ଡର ଏ କି କାନ୍ତି !
 ଏକି ଗୋ ମାଧୁରୀ ଶାନ୍ତି !
 ତଟିନୀ ବସେ ଶାନ୍ତି ସୁଷମ ସ୍ଥର !
 ତେସନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରୂପ ରହିବି ରୁହିଁ;
 ଦେବି ମୋ ମୁକ୍ତ ପ୍ରାଣ,
 ଚିର ଦୀପ୍ତ କି ଦେବି ମୁଁ ପ୍ରତିଦାନ ?

୭— ଜୀବନ ପଥ ଯେବେ ଯାଏ ହଜି
 ଅକୁଳ ବେଦନାରେ ବୁଲେ ଏକା,
 ବୁଧୁର ପ୍ରାଣ କା'ର ରସେ ମଳି
 ଖୋଜଇ ହେବ ବୋଲି ଥରେ ଦେଖା ।
 ଖୋଜଇ ପଡ଼ିବର ଶିଳବନ
 ଶରଳ ନଦୀ କୁଳ ଧାନ କ୍ଷେତ,
 ଶୂନ୍ୟ ଜନପଦେ ସମୀରଣୀ
 କି ଭ୍ରଷା କହିଯାଏ ଜାଣି ସେତ ।
 ଦବସ ଶେଷେ ରବି ଯାଏ ବୁଡ଼ି
 ଯାଏ ଯେ ଉଡ଼ି ବାସେ ମୁକ ପକ୍ଷୀ,
 ପରାଣ ଟାଏ ମୁଁ ଗୋ ପଥ ଦୁଡ଼ି
 ଜୀବନ ପଥେ ଏକା ଗଲି ଥକି ।
 ଦୁଡ଼ିଲେ ଦୁଡ଼େ ପଛେ କି ଶୋଚନା ?
 ଦେବ କି ନାହିଁ ଥାନ ଚିର ଲଜା ?
 ଶତ ଲେଖକ କର ବରଷଣୀ
 ଏ ଦେଶେ ଭାଳି ଯିବି ମୋର ବ୍ୟଥା ।
 ମୁକ ଶରଳ ଏଥୁ ରହ ଗୁହଁ,
 ଶାନ୍ତ ଏ ଅକାଶ ବିମୁକତ;
 ଭବନା ପ୍ରାଣେ ଅଭି କାହିଁପାଇଁ
 ରଗିବି ମୋ ସପନ ଏଥୁ ଶତ ।
 ବିରାଜି କୁଟୀରଟି ବିରୋଳରେ
 ବନ୍ଧୁ ପଥ ମୋର ଥିବି ଗୁହଁ,
 ସନ୍ଧ୍ୟା ଗୋଧୂଳିର ଅଲେକରେ
 ନିତି ଏ ପଥେ ଯାଏ ବାଣୀ ବାଇ ।

ସ୍ୱପ୍ନର ପଥକ ଗୋ ନାହିଁ ଦେଖି ?
 ଭୂଷଣ ଶିଶୁଘ୍ନାନ ରୂପ ତାର ?
 ଲହ୍ମ ରକତେ ପ୍ରୀତି ଯାଏ ଲେଖି,
 ସୃଷ୍ଟି ବ୍ୟଥା ତାର ଗଳାହାର ।
 ମନ୍ଦହାସେ ପୁଣି ତା ଅଧର
 ଧରନ୍ତି ପ୍ରଣୟ କି ଅନୁରାଗେ ?
 ଫୁଟେ ଅମର ଗୀତ ଜୀବନର
 ଫୁଟେ କମଳ ଶତ ଦିଗ ଭ୍ରାମେ ।
 ଧନ୍ୟ ହୁଏ ନିଖିଳର ବ୍ୟଥା
 ଝଙ୍କୁ ଝଙ୍କର ତାର ଜାହାଜୀ,
 ଶାନ୍ତି ସରଗର ମାଦକତା
 ବହୁ ସେ ନିତି ଆସେ ମୋର କବି !

୮— ମଧୁ ମଳୟର ଦ୍ରାବେ,
 ସୁନାଳ ତଟିନୀ ଧାରେ,
 ନିରେଖିଲି କାର ଶୁଭ୍ର ମୂରତି,
 ଚିନିଯେ ପରାଣି ଭାଲିଲା ପ୍ରଣିତ,
 ଗାଈଲ 'ହେ ମୋର ଅରୂପ ଶକତି
 ଅଜି ତବ ଅଭିସାରେ—
 ଅସିତ୍ତ ବଧୂର ପ୍ରଣୟିନୀ ତବ
 ସୁନାଳ ତଟିନୀ ଧାରେ !
 ମଧୁ ମଳୟର ଦ୍ରାବେ ।

ଶୁଣିଛି ଅଜି ଗୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଯେ ତାଙ୍କ,
ତରୁ ମର୍ମରେ ! ମୁହିଁ ନିବାକ,

ରହିଛି ସ୍ୱପ୍ନରେ କି ଭରସା ରଖି
ଗଲିଲ ଅଶ୍ରୁଧାରେ,
ମଧୁ ମଳୟର ଦ୍ୱାରେ ।

ତାଙ୍କ ପୁଣି ମତେ ବସନ୍ତ ସଖା,
ଭୁଲେ ଅବହେଳେ ମୁହଁ ଶିଖା;

ସକଳ ମଳିନ କୁସୁମ ଭୁଲି,
ତଟିନୀ ପର ମୁଁ ପଡ଼ିବି ଉଛୁଳି,
ସୁନ୍ଦର ତବ — ରୂପ ରସେ ମଜି
ଯାଉ ମୋ ଚିତ୍ତ ପୀରଣରେ ହଜି
ଅଜି ! ଏ ତଟିନୀ ଧାରେ,
ମଧୁ ମଳୟର ଦ୍ୱାରେ !

ଅଦୂରେ ଶୋଭଇ ଅମ୍ବ ମୁକୁଳ,
ତା ସମ ପରାଣ କଲ କେ ଅକୁଳ ?
ଜଡ଼ିତ କର ଗୋ ପ୍ରେମ-ଦୁକୁଳ

ବିରହିଣୀ-କବି-ଅଙ୍ଗେ;
କୁସୁମର ଅଶା ଭର ଏ ଚିତ୍ତେ
ମରଣକୁ ଭୁଲେ ଏ ରୂପ-ଜାଡ଼େ,
ସ୍ୱଚ୍ଛ ପୁତ ପ୍ରୀତି-ସଙ୍ଗୀତେ
ଅମର ମନ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗେ !

ବହୁ ଗୋ ବହୁ ଗୋ ମନ୍ଦ ପବନ,
କହୁ ଗୋ କାନୁ ଶୈଳ କାନନ,

ରହ ନା ନିମେଷେ ଭ୍ରାସମାନ ତରା,
ଅକୁଳତା ଭର ଯାଏ ମୁହଁ ମର,
ହୃଦ୍ ଲହରୀ ତଟିନୀରେ ତୋଳି,
ଛୁଟିଛ କା ଅଶେ ପାଲ ଦେଇ ଖୋଲି ?

ମିଳିବ କି ତାର ଦେଖା ?
ପାଇଛ ତା ପ୍ରୀତି ଲେଖା ?
ଯିବି ମୁଁ ତା ଅଭିସାନେ !
ତାକିଲେ ସେବା ଅକୁଳକଣ୍ଠେ
ମଧୁ ମଳୟର ଦ୍ଵାରେ !

୧—ପଦ୍ମ ପବନରେ ପାଦର ଲତା ଅଜି ସରବ,
ଛୁଟିଲେ ପୁରତନ ତେସନେ ଛୁଟିବି ମୁଁ ଗୋ ଗରବ;
ଅଶା ବାସନା ରାଜି
ସକଳ ତେଜ ଅଜି,

ତୁମର ଦୁଆରେ ମୁଁ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ତରୁସମ
ଏଡ଼ି ମୋହ ଭରମ ବୁଝିବି,
(ତୁମ) ପୀରତ ରାଜସଭା ଅସନ ତଳେ ଉଭା
ହୋଇ ମୁଁ ବନ୍ଦନା ଗାଇବି ।
ତଟିନୀ ପୁତଳରେ ସ୍ଵାହାନ ସମାପନ
ସାରି ସହଜେ ତୁମ ପୃଥନେ ନିମଗନ;
ସକାଶମ ପ୍ରଭୁ ରହିବି ପଥ ଚୁଡ଼ି
ଭିଖାରୀ,
ଯେକାଳେ ହରଷରେ ପ୍ରଜାତୀ ଗଗନରେ
ବିହଗେ ଯାଉଥିବେ ବାହାର ।

ଅସ୍ତ୍ର ଉପନକୁ ଯେକାଳେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ,
ସ୍ବପ୍ନଲୋକେ ତରା ନାବିକ ଯିବ ବାହି,

ଗନ୍ଧ ଉପବନ୍ଧୁ କୁସୁମ ସୁବାସିତ ତୋଳିବ;
ଅରତ ଲାଗି ତବ ଅଶ୍ରୁ ପସରାଟି ଖୋଲିବ।

[୧୯୨୯]

ଉଷଣୀ

ପ୍ରଥମ ମିଳନବାସେ,
ମିଳିଲି ଯେ ଦିନ ହୃଦୟ ଦୁଆରେ
ଉଷଣୀ ଅଲୋକ-ହାସେ ।

ଭାଲିଲି ତୁମେ ସେ ତରୁଣ ସପନ,
ସ୍ବପ୍ନନ କର କୁସୁମ କାନନ,
ମୋ ମନ ବନ୍ଧନ, ବଡ଼ ଅଶୋଭନ—
ଚଳିବ ଆପଣା ପଥେ;
ନନ୍ଦନ ସୁର-ରଥେ !

ଭାଲିଥିଲି ତୁମେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଭାରକା,
ହେମ କୁରଙ୍ଗୀ ହୃଦୟର ଦକା,
କଳରା ଭେଜି ଅସିଦ୍ଧ ଅଳକା
ଲଗାଇବ ବୋଲି ମାୟା;
ତୁମେ ମରାଗିକା ଛାୟା !
ଅଥବା ପ୍ରଭାତ କାସାରେ କମଳ,
ଘନ ନୀଳକଣ୍ଠ କୁଳ ଧବଳ,

ବଜୁଲି ଛଟକେ କାନ୍ତ ଚପଳ—

ଯିବ ବୋଲି ଯଶେ ଅସ୍ତ,
ତରୁଣ ଜୀବନେ ନାନା ରୂପେ ଭାବେ,
ହୃମର ଲଲା ସମସ୍ତ ।
ଅଞ୍ଜନ କଳା ଶଞ୍ଜନ ଅଖି,
ସ୍ୱପ୍ନ ତରୁଣେ ଦେଲ ଯେବେ ଡାକ
ଅନ୍ତର ମୋର ଗରଳକୁ ଗୁଣି
କହିଲା “ନାହିଁ ଗୋ ନାହିଁ”
“ଜୀବନର ଶେଷେ ନବ ଅୟୋଜନ
କର ଅବା କାହା ପାଇଁ ?”
ମନ୍ଦେ ହସିଲ, ଗୁହଁଲ ଅଳ୍ପ,
ନନ୍ଦନ-ପୁଲ-ବୃଷ୍ଟି-କଲ୍ପ,
ଅବାସେ ପ୍ରଭାତ ମନ୍ଦ ଅଲୋକ
‘ସିଞ୍ଚିବନ ଯାଏ ଛୁଇଁ’,
ଚମକି ଉଠିଲି ଯେସନେ ତଟିନୀ
ସ୍ୱରଭି-ମଳୟ-ଭୁଇଁ ।

କହିଲି ମୁଁ “ନାହିଁ ନାହିଁ”
“ପୌଷେ ଅଜ୍ଞ ଏ ପୀରତର ଦୋଳ
ଲଗାଇବ କାହିଁପାଇଁ ?”
ଜୀବ ହେଲ ଗୋ ସୁଧି !
ଦୂର ଦେଶେ ଗଲା ଯାଣି !
ବହୁଳ ଜୀବନେ କର୍ମର ବାସୁ
ସରିଲା ତରଣୀ ସରିଅସେ ଅସୁ

ଦେରିଲ ଅଶ୍ରୁ ଅନନ୍ଦ ଗୁହଁ—

ତରୁଣ ଲେ ଗୋଟି,

କି ଅବା ଭାରତା କୋଟି !

ମଳିନ ପଡ଼ିଲା ବାସନା-ବିଳାସ

ଛୁଲ୍ଲ ସକଳ ପୀରତର ପାଶ

ପରାଣି କାହିଁକି କରେ ଉପହାସ ?

କାହିଁ ପୂର୍ଣ୍ଣର ଛବି ?

ପଶ୍ଚିମେ ବୁଡ଼େ ରବି !

ଫେରିଲେ ବିହଗେ ବଳାକା ଅକାଶେ

ତଟିନୀ ଜାରେ ମୁଁ ରୁଦ୍ଧିଛି କା ଅଶେ

କାଲଗି ଶୂନ୍ୟ ମନ୍ଦିର ପ୍ରାସେ

ପୁରିଛି, କାହିଁବା ମୁକୁ ?

ଦେବ କିଏ ଅଜି ଯୁକ୍ତି ?

ଗୋଧୁଳି ଅଲୋକେ ପୁଣି ଛବି କାର

ଝଲଇ ? ନାହିଁ ଗୋ ତଳେତ ବିକାର,

ସ୍ଵନ୍ଦର ପୁତ ଶୁଦ୍ଧ ଅପାର

ବାସନା ବସନ ଢେଜି

ପଦ ସଞ୍ଚାରେ ସଙ୍ଗୀତ ତୋଳି

ଅସକେ ନ ପାରେଁ ହେଜି !

ଦେଖିନି ଏସନେ ପୁତ ମୁରତ

ଅନ୍ତରୁ ଅସେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉକତ

ପୀରତ ଅଶ୍ରୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରଣିତ

ଭାଲେଁ ଅଜି ଦେବି ଭାଲି,

ବୃଥାପାଏ ଦନ ଭାଲି !

କହୁଲି ହେ ଦେବୀ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁହିଁ,
 ପୁଣି ପରଶେ ଯାଅ ଥରେ ଛୁଇଁ,
 ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମାନ   ତୁମେ ଅଜି ଭବି
 ନାଶ ଗୋ କାଳିମା ରାଶି;
 ପୁଣି-ପୀରତ-ସଙ୍ଗୀତ-ପରକାଶି ।
 ଏ କି ଅଭୂତ ଦେଶେ ଆଣି ମେଲି,
 ବିଶ୍ୱାସ ହୁହେଁ, ପାରୁ ନାହିଁ କଲି,
 କିଏ ପୁଣି ତୁମେ   ବିରଚିଲ କେଲି
 ବୁଝୁଁ ଏକି ନୂଆ କଥା ?
 ପୁଣି ଅଜାତ ମମତା !

ପରକାଶ ପୁଣି ବାସର ଯାମିନୀ ହାସ
 ଅଜିକାର-ପ୍ରୀତି ଦୂର ଜୀବନର ପ୍ରାସ
 ସେ ଦିନର ମାୟା   ଅଜି ଜୀବନର ତ୍ୟାଗ !
 ଦୁଷାର ଶୁଭ୍ର ଅମୃତ ଅନ୍ତରାଗ !

[୧୧୨୧]

ଅଳକା

ଯେ ଦେଶେ ନୀଳ ତଟିନୀ ଜଳେ
 ଯାଉଛି ଭାସି ସପନ ତରା;
 ଯେ ଦେଶେ ରାତି ଲଜାବତୀ
 ଦବସ ଶେଷ ପଳାଏ ଥର;
 ପାଦପ ମୋହେ ଯେ ଦେଶେ ଲତା,
 ନ ସହୁ ପ୍ରୀତି ସୋହାଗ ବ୍ୟଥା,

କୁସୁମ ଡାଳି

ପତର ତଳି

ଫଗୁଣେ ନବ ପୀରତ ପର

ଯାଉଛି ଭାସି ସପନ ତରା ।

ସେ ଦେଶେ ଭରା ମଳୟ ଗୁରୁ

ଫୁଲ ପରାଗ ଯାଏ ଗୋ ବୋଲି,

ପୀରତ ଦୋଳେ କାମିନୀ ଜନ—

ଉତ୍ତରାୟ ଯାଏ ଗୋ ଖୋଲି;

ଭୋର ଲଜେ ନୃଆଁର ଅଖି,

ବାରେ ପ୍ରିୟା ପୀରତ ରାଖି,

ନିଶୁନ ଭୁଇଁ ପ୍ରଣୟୀ ଗୁହଁ

ରୁମ୍ଭନଟି ଯାଏ ଗୋ ତୋଳି,

ଉତ୍ତରାୟ ଯାଏ ଗୋ ଖୋଲି ।

ମୁକୁଳ ମଦେ ମୁଗ୍ଧ ପିଙ୍କ

ପ୍ରିୟାରେ ତାକେ ଅକୁଳଭରେ,

ଚପଳଶେଳା ଖଞ୍ଜିଗୁଡ଼ି

ଲଗାଇ ଭ୍ରମ ନୃତ୍ୟକରେ;

ସ୍ନାହାନ ରତା ନବ ତରୁଣୀ,

ଚକିତେ ବ୍ୟଥା ଲଭଇ ପୁଣି,

ଶସର ବାସ

ସରମ-ହାସ

ଯାଏ ଗୋ ଭାସି ତଟିନୀ ଜଳେ ।

ପ୍ରିୟାରେ ତାକେ ଅକୁଳଭରେ ।

ସେ ଦେଶେ ନୀଳ

ଶଇଳ ମାଳ

ଅକାଶେ ତୋଳି ରହଇ ମଥା;

ହୃଦୟ ରବି

ଅକୁଳ କବି

ସେ ଦେଶେ ଗୁହଁ କହେ ତା କଥା ।

ସେ ଦେଶେ ଶୀତ ମଳିନ ଶରୀ,
 ଶୂନ୍ୟ ରାତେ ଯାଏ ଗୋ ଲକ୍ଷି,
 ସେ ଦେଶେ ପ୍ରିୟା ଅକୁଳ ହୁଅ
 ମୋ ଲଗି ଚୁହୁଁ ତାଳଇ ବ୍ୟଥା
 ଅଶ୍ରୁଭାରେ ହୁଅ ଏ ମଥା !

କାନନ ମୁଗ ତଟିନୀ ଜାରେ
 ସରଳ ନେତ୍ର କାହିଁକି ଥରେ ?
 ଶୂନ୍ୟ କୁଞ୍ଜେ ବିଧୁର ପ୍ରିୟା—
 ମୃଗନୟନୁ ଅଶ୍ରୁ ଝରେ;
 ମଳିନ ବେଶ ଶିଥିଳ କେଶ,
 କରେ ବଳୟ ଦିଏ ଗୋ କେଶ,
 ଫଗୁଣ ରାସ ମନ ଭଦ୍ରାସ !
 ମରମ ବ୍ୟଥା ମରମେ ମରେ
 ସେ ଦେଶ କବି ନାରବେ ସୁରେ ।

ବିଚ୍ଛେଦେ ତା ଅଳସ ଗତି
 ମଳିନ ଅଖି ଅଶ୍ରୁଭର,
 କଷ୍ଟକିତ କୁସୁମ ଶେଷ
 ଶୂନ୍ୟ ଦିଶେ ଫଗୁଣ ଧର !
 ମୋ ରାଜଜେମା ଜାଗର ଜାଲି,
 ଦବସ ଜାଗେ ମିଳନ ଭାଳି,

ଲେଖଇ କବି ଅଶ୍ରୁରେ ତା
 ସୁଦୂର ଦେଶେ କାବ୍ୟ ପର ?
 ଶୂନ୍ୟ ଦିଶେ ଫଗୁଣ ଧର ।

ଯକ୍ଷର ଶୋଚନା

ସୁଦୂର ମୋର ଜାନନ ଭୂଇଁ
ବରଜ ଅସି ଭରମେଁ ଦୂରେ,
ସେ କେଉଁ ମାୟା ହରଣୀ ପଛେ—
ମରଣ ଅବା ! ନିରତେ ଦୂରେ ।

ଶଇଳ ବନ ଶ୍ୟାମଳ ଲତା,
ନୀରବେ ଡାଳେ ପରାଣ ବ୍ୟଥା,
ଏ ଦେଶ ମରୁ ଜୀବନ ଘ୍ନାନ !
ଏକାକୀ ମରେଁ ପରାଣ ପୂରେ । ୧।

ଜନମ ଭୁଇଁ ଘେରନ୍ତୁ ନଈ
ନଈକା କେତେ ଯାଏ ଗୋ ଶ୍ଵପି,
ପ୍ରିୟ ଜନର ବାର୍ତ୍ତା ବହି
ବିରହେ ପୁଣି ଅଶ୍ରୁରାଶି ।
ସେ ଦେଶ ଛାଡ଼ି ଅଇଲି ମୁହଁ,
ପୀରତ ଘ୍ନାନ ଏ ମରୁ ଭୂଇଁ,
ଶୁଣିବି ପଦେ ସେନେହ କଥା
ଭରସା ନାହିଁ ଏ ଦେଶେ ଅସି । ୨।

ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ ବୁଡ଼ିବେ ରବି
ନିଶୁନ ହେବ ଅଜାଣ ମହି;
କୁଳ କାମିନୀ ତଟିନୀ ଡାରେ
ପିବେଶି ଜଳେ କଳସୀ ବହି ।

ଅଳସ ଗତ ନୁହୁର ଧ୍ବନି
 ପରହାସେ କି ହସେ ଅବନୀ
 ଗୋପ ବାଳକ ମୁରଲୀ ଧ୍ବନି
                                 ଦୁର କାନନ୍ତୁଁ ଶୁଭର ରହିଁ;
 ସଜନାଗଣ ଗହଳେ ପ୍ରିୟା
                                 ପିବଣି ଜଳେ କଳସୀ ବହି । ୩ ।

ଗ୍ଳେର ମଳୟ ଅଧୀରେ କେତେ
                                 କାନନେ ବଳେ ଯିବିଟି ବୁଲି,
 ମର୍ମରବେ ପାଦପ ଲତା
                                 ବହୁଗେ ଗୀତେ ସକଳେ ଭୁଲି ।
 ଜଡ଼ିତ ମୋର ପରାଣ ଭାଷା,
 ସବୁ ସାଧନା ସକଳ ଆଶା,
 ଯେ ଦେଶ ମୋର ପରାଣ ପ୍ରିୟା
                                 ମୋ ପଥ ଚାହିଁ ପଡ଼ଇ ଭଲି;
 ଦବସ ଯାଏ ମୋହର ମାୟା—
                                 ହରିଣୀ ପଛେ ଭରମେ ଭୁଲି । ୪ ।

ବିରହ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—

ପରାଣ ନିଶାରେ   ଅନ୍ତର ପ୍ରିୟ
                                 ରହୁଥିଲି ମୁଁ ଗୋ ଗୁହଁ;
                                 ବିରହଣୀ ତୁମ ପାଇଁ ।

ତୁଷିତ ବିକଳ ଶତ୍ରୁ ଅଧୀର,
ଖେଳିବାକୁ ତୁମ ସହୃଦେ ଅବର,
ଗୁହଁ ନୟନରୁ ଶୁଖିଲେ ନୀର
ପ୍ରୀତି ରାତି ଗଲା ପାହୁ;
ନୀରବେ ରହିଲି ଗୁହଁ ।

ପ୍ରଣୟିନୀ ତୁଲେ ଖେଳିଲେ ପ୍ରଣୟୀ
ଅକୁଳ ଜୋଛନା ମନ୍ଦ୍ର,
ମନ୍ତ୍ର ବକୁଳ ରଜନୀଗନ୍ଧା
କାନେ କିବା ଚଳେ କହୁ !
ନ ପାରିବା ଘରେ ରହୁ,
ମାଧବୀ ନିଶୀଥେ ସହୁ,
ମରୁଅଳ କଲ ଦକ୍ଷିଣା ବାଆ
ଅନ୍ତରେ ଆଜି ବନ୍ଦୁ !

ହସିଲେ ଚନ୍ଦ୍ର, ହସିଲେ ତାରକା
କୁଳବଧୁ ଭୁଲିଗଲେ ଲଜ ଦକା
ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ହେଲ କି ମିଳନ-ଅଳକା
ବିଚ୍ଛେଦ ତଳେ ନାହିଁ ।

ମୋ ହୃଦ ଯମୁନା ଶୂନ୍ୟ ପୁଲିନେ
ନ ବାଜିଲା ଥରେ ବେଣୁ,
ନିଠୁର ପୀରତ ଯେଣୁ !
ଯୌବନ ମୋହେ ମଉ କାମିନୀ
ବୋଲିଲେ ଲୋପୁ ରେଣୁ ।
ଗାଇଲେ ହରଷେ ଗୀତ,
ହାସ ରସେ ପୁଲକିତ,

ପ୍ରୀତି ଆଶା ପ୍ରାଣେ ଭର,
ଏକା ମୁଁ ରହିଲି ପଡ଼ି ।

X X X

ପରାଣ ବନ୍ଧୁ ହୁଏ ମୋର ପରା ?

ସକଳରୁ ପ୍ରିୟ ଦୁଃଖ ପାଶୋରା ?

ପାଶେ ଥାଇ କିପାଁ ଦିଅ ନାହିଁ ଧରା

ତୁମ ପ୍ରୀତି ଗୀତି ଗାଇ,,

ଦିବା ନିଶି ରହେ ଝୁହୁଁ ।

X X X

ପଡ଼ି ରହିଲା ମୋ ଦାସ ଅବର

ହେ ମୋର ହୃଦୟ ରାଜ

ମଳିନ ହେଲା ମୋ କୁସୁମ ଶଯ୍ୟା

କର୍ପୁର-ଫୁଲ-ସାଜ !

ମୃକ-ଭଗବାନ

ଜୀବନର ପଞ୍ଜେ ପହିଁ ଦାନ ଅକଞ୍ଚିତ

ଲବନ୍ଧି ଅହୁତ ତହିଁ ପାରିଛ ଆସନ—

ହେ ଦରଦ୍ର ସଖା, ନିଶିଲର ରାଜେଶ୍ବର ।

କରବାକୁ ଏ ଜୀବନ ସୁନ୍ଦର ଅମର ।

ବରି ନେଇଅଛ ଆପେ ଦୈନ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦୀତନ,

ସହସ୍ର ଲଞ୍ଜିନୀ ଭୋଗ ଶତ ଅନଗନ,

କରିଅଛ ଶୁଭ, ଦେହ ଶୋଣିତ ଅସ୍ମତ,
 ମାନବ ଗରଳ ବସି କରୁଛ ଅମୃତ !
 ଅଶ୍ରୁ ଅନ୍ତରକୁ ତହିଁ ପୂଷାଉଛ ହାସ,
 ନିରାଶ ଅନ୍ଧାରୁ ତବ ଅଲୋକ ପ୍ରକାଶ !
 ପ୍ରବର୍ଜନ ଝଞ୍ଜାମେଲେ ହସ ଭ୍ରମେ ଶାନ୍ତି !
 ମୃତ ଜୀବନର ଭସ୍ମେ ଅବଶେଷ କାନ୍ତି !
 ନିଖିଳ ବିଶ୍ୱର ପାପ ଭାରେ ନିଷ୍ପେଷିତ,
 ମନ୍ଦ ହାସେ ଗାଉଅଛ ଅମର ସଙ୍ଗୀତ ।

— ୨ —

ଗାଉଛ ଦରିଦ୍ର ପୁରେ ନିଖିଳର ବ୍ୟଥା
 ଭ୍ରାନ୍ତ ଏ ମାନବ ଲାଗି ଏତେହିଁ ମମତା !
 ନୟନ ଯୁକ୍ତେ ବହୁଯାଏ ବାରିଧାରୀ
 ଦନ୍ତଦନ ବଢେ ଯେତେ ଜୀବନର ଭାଗ ।
 ସନ୍ଧ୍ୟାତାର କାଳ ସର୍ବ ବିଷେ ହୋଇ ଘାରି,
 ପଡ଼େନାହିଁ ତୁମବ୍ୟଥା ଶ୍ରବଣେ କାହାର ।
 ତୁମ ଅଶ୍ରୁଯୋଗେ ହୁଏ କୁଳିଶ ତରଳ
 ମୁକ ପରବର୍ତ୍ତ ଫାଟି ପଡ଼େ ଅଶ୍ରୁ ଜଳ !
 ହେ ମୁକ ପାଷାଣ ପ୍ରଭୁ ଚର ଅବତଳ !
 ହେ ଲଞ୍ଛିତ ନିଷ୍ପେଷିତ ହେ ଶିବ ମଙ୍ଗଳ !
 ତୁମରି ଶୋଣିତ ଅଶ୍ରୁ ଦାନ କବି ପ୍ରାଣ
 ପରଶିଛି, କି ଆଦେଶ ଗାଇବାକୁ ଗାନ
 ନତଶିବେ ଶ୍ରୀ ପୟରେ ମାଗେ ଅଜି ଭକ୍ଷା
 ଦଥ ସେ ଚୈବିକ ବାସ ଦାରଦ୍ୟୁର ଦାସା ।

ସେନା-ସଙ୍ଗୀତ

ନିୟତକ କରୁଁ ଅଛନ୍ତାସ୍ୟ
ମୃତ୍ୟୁକୁ କରୁଁ ପୁରାଣ,
ବିଶ୍ୱନାଥର ସୈନିକ ଅମେ,
ଦୁର୍ଜୟ ଅମେ ଦୁବାର !

ଦୁଃଖ କି ଭାବ ଅମେ ବୈରାଗୀ,
ସତ୍ୟ ପରାଣେ ରହିଅଛି ଜାଗି,
ଶୋଚନା ଦୁଃଖ ହେବ କାହାଲଗି ?
ମିଥ୍ୟାର ହାତୁ ନିସ୍ତାର !
ମୃତ୍ୟୁକୁ କର ପୁରାଣ ।

ଦାସ୍ତ ଅମର ନୟନର ତେଜେ
ଶୃଙ୍ଗଳ ପଡ଼େ ଖସି,
ଲଢ଼ଇ ମୃତ୍ୟୁ ଅନ୍ଧକାର
ଭଜେ ଭଠିଲେ ହସି,
ଆମ ପଦତଳେ କାନ୍ଦେ ଧରଣୀ
ପାଣ୍ଡୁର ଦିଶେ ନଭ,
ନିଜୀବ ମୋହ ଶାନ୍ତିରେ ଅଶୁ
ଧୂସର ଉପଦ୍ରବ ।

ଭଜେ ଭଠରେ ହସି !
ଶୃଙ୍ଗଳ ପଡ଼ୁ ଖସି !
ତାଙ୍କେ ଭୈରବା ଶୃଙ୍ଗାନ ଚଣ୍ଡୀ
ମୌନ ଶୋହେ କି ବସି ?

ଅଜି ଅନ୍ତରେ ପ୍ରଳୟ ବିଳାସ !
 ଅଜିରେ ଜଡ଼ତା ଦିଏ ବଡ଼ ପ୍ରାସ !
 ଅଜି ମରଣର ମହା ଅନନ୍ଦ
     ହୃଦୟ ତଳେ ଝଙ୍କାର;
     ମୃତ୍ୟୁକୁ କର ଫୁଲାର !
 ଅଜି, ମୁକ୍ତିର ଗୀତ ବୋଲ;
 ଖୋଲ, ରୁଦ୍ଧ ଦୁଆର ଖୋଲ;
     ଅସରେ ମୃତ୍ୟୁ ପଥ ସୈନିକ
     ଅନ୍ତମେ କର କୋଳ !
 ଅମେ, ଅମର ଅଜୟ ବାର;
 ଦୃଷ୍ଟି, ନତ ଉଲ୍ଲଟ ଶିର;
 ରାଣି, ରୁମିରେ ସଦା ଅନନ୍ଦ !
 ସଦା, ମିଥ୍ୟା ସଦୃଶେ ଦ୍ରବ !
 ନିଷ୍ପେଷିତର ଯଜ୍ଞେ ଅମର
     ଶୋଣିତ ଅହୁତ ପର !
 ଅମର ରକ୍ତେ ଜୀବନ ବିକାଶ
     ଶାନ୍ତ ତପତ ଧାର ।
 ଦୁଃଖ କି ଭ୍ରାତ ଅମେ ବୈରାଗୀ,
 ଘାତକକୁ ତାକ ଦେଇ ଯାଉ ଦାଗି,
 ଛନ୍ଦୁ ଗଳାରେ ମୃତ୍ୟୁର ପାଶ
     ଶାନ୍ତ ହେଉରେ ସଂସାର;
 'ନିର୍ଭୟ ଅମେ ଅମେ ଅମୃତ !
     ଦୁର୍ଜୟ ଅମେ ଦୁର୍ବାର !

ସାଥ

ମୋର ଜୀବନର ସାଥ !
ଅନ୍ତରେ କାଳ ପୀରତ ପ୍ରଦୀପ
ଅଣି ଉତ୍ସବ ରାତି !
ତୁମେ, ନନ୍ଦନ ବନ ମଧୁ ,
ତୁମେ, ନୃସିଂହ ତରୁଣୀ ବଧୂ ,
ତୁମେ, ପବନ ଚର ଶାନ୍ତ ,
ମୁଁ ଗୋ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅକୂଳ ପାତ୍ର !
ତୁମେ, ସୁନ୍ଦର ପୁତ କାନ୍ତ !
ତୁମେ, ହୃଦୟର ଜ୍ୟୋତି ଅରୁଣ ସମାନ
ରୁହେଁ, ମୁରୁଧେ ମୁଁ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ !

ତୁମେ, ସନ୍ଧ୍ୟା ଗଗନ ତାରା ;
ତୁମେ, ଉଷାର ପ୍ରିୟୁଷ ଧାରା,
ତୁମେ, ଭଜନ ମଳୟର,
ତୁମେ, ଶାନ୍ତ ଶାରଦ-ବର;
ତୁମେ, ମୁକ୍ତ ଅକାଶ ନୀଳ,
ତୁମେ, ତଟିନୀ ଗୋ ଅନାବିଳ,
ମୁଁ ଗୋ, ଅଞ୍ଜଳ ପାତ ପୀରତ ଦୁଆରେ
ଭୟକ ବସେଁ ଚର !
ତୁମ, ଅନନ୍ତେ ଉଠେଁ ମାତ .
ଅଗୋ, ଚର ଜୀବନର ସାଥ !

ତୁମେ, ଅନନ୍ଦ ସୁର ଧୁନୀ,
 ଶବ୍ଦ, ଲାଲାର ଅଧାର ଗୁଣୀ,
 ତୁମେ, ତରୁଣ କଳାର ସ୍ବପ୍ନ,
 ତୁମେ, ଅନ୍ଧ ଅଲୋକ ରତ୍ନ,
 ତୁମେ, ଭଙ୍ଗୀ ଗୁଡ଼ୁରା ପୂର୍ଣ୍ଣ,
 ମୁଗୋ, ବାସନାରେ ସଦା ଶୁଣି,
 ତୁମେ, ସନ୍ଧ୍ୟା ସମାନ ଶାନ୍ତ ଉଦାର,
 ମନ୍ଦର ମୋର ଶୂନ୍ୟ !

ତୁମେ, ଭାଳ ଅନ୍ତର ପୁଣ୍ୟ !
 ଅଗୋ, ତରୁଣ-କବିର-ଜାୟା,
 ଚର, ସୃଷ୍ଟିରେ ତବ ମାୟା,
 ତୁମେ, ନାନାରୂପେ ରସେ ଖେଳ,
 କେତେ, ବିରହ, ହୃଦୟ ମେଳ,
 ମୁଗୋ, ଦେଖିଛି ତ କୋଟି ବେଶେ,
 ଦୂର, ପବନ ମରୁଦେଶେ,
 କେବେ, ବୈଶାଖ ନଦୀଧାରେ,
 କେବେ, ସନ୍ଧ୍ୟା ଗୋଧୂଳି ପାରେ,
 ତୁମେ, କେବେ ନବବଧୂ କେବେ ପ୍ରଣୟିନୀ
 କେବେ ଚଳ ଅଭିସାରେ !

କେବେ, କଷେ ବଳସୀ ଧର
 ହସି, ଆଳି ତୁଲେ ଯାଅ ସର,
 ମୃଦୁ, ହାସେ କଟାକ୍ଷ ହାଣି;
 ନିଅ, ପଞ୍ଜୀବାସିନୀ ପାଣି
 ତରୁଣ ହୃଦୟେ ବାସନା ବିକାର
 ଜାଳିଯାଅ ଜାଣି ଜାଣି !

ତୁମେ, ଚପଳା ଅଲୋକ ଜାଲି,
 କେଉଁ, ଶୂନ୍ୟ ମିଶ ଗୋ ଅଳି;
 କେଉଁ ଶ୍ରାବଣ ବାଦଲେ ମିଶ,
 କବି, ଗାଲ ମରେ ଅହନିଶ;

ତୁମେ, ଗାଲଧାନ ସେତେ ଲହରୀ ବିଳାସ
 ଲାଲି ଶୋକ କେଉଁ ଦିଶ ।

ତୁମେ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗୁହଣୀ ସଜା,
 ତୁମେ, ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଜାଲ ବଜା;
 ଅଶି, ସୃଷ୍ଟିର ଶିବ ପ୍ରିୟ,
 ତୁମ, ଅଲୋକ ସ୍ପର୍ଶଦିଅ !

ତୁମେ, ତ୍ୟାଗ ଦାସା ଧର,
 ପ୍ରେମେ, ଦିଅ ଗୋ ଭୁବନ ଭର;

ସୃଷ୍ଟିରେ ପର କର ଅପଣାର,
 ଶର ପ୍ରିୟ ସୁନ୍ଦର !

ତୁମେ, ଦୁଃଖରେ ତାଳ ଲହ,
 ତାଳ, ପରାଣ-ପୀରତ-ସୁଅ
 ପ୍ରେମେ, ଅପଣା ପରକୁ ଭୁଲ,
 ସବୁ, କର ଏକ ସମତୁଲ,
 କବି, ମୃତ୍ୟୁ ନୟନେ ଚାହିଁ,
 ପ୍ରାଣ, ମୃତ୍ୟୁ ଗୀତଟି ଗାଏ !
 ନାହିଁ, ବାସନାର ପୀଡ଼ା ଆଉ,
 ତୁମ, ଶିର ସିନ୍ଦୂର ଗୁହଁ !

ଶାନ୍ତ ପରାଣ ପୀରତ ପ୍ରଥମ—
 ଅସାର କାହାର ଲଭି,
 ଜାଇ ଉଠେ ପୁଣି କବି !

କ୍ଷଣେ, ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ସବୁ,

ଅହା, ଚିର ଜୀବନର ପ୍ରଭୁ,

ମୋର ପ୍ରାଣ ମନ୍ଦିରେ ସ୍ଥିତ;

ଅଜି, କି ଅଲୋକେ ଅଲୋକିତ !

ଜୀବନର ଶେଷେ   ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରା

ଶୁଣିବି ତୁମର ଗୀତ !

ତୁମେ, 'ଉଷସୀ ମନ୍ଦେ ହସ,

ତୁମେ, ତାଳ ପୂର୍ଣ୍ଣର ରସ,

ସେହି, ଅମର ରସେ ମୋ ଭ୍ରାନ୍ତି

କ୍ଷଣେ, ନିଭଇ ଶାନ୍ତି ! ଶାନ୍ତି !

ଅମର ସୁଷ୍ମ ମଧ୍ୟେ ବିରଜେ

ପୀରତ ବିଜୟ ରତ !

ମୋର, ଚିର ଜୀବନର ସାଥୀ ।

[୧୯୩୦]

ଶେଷ ପୃଷ୍ଠା

ଜୀବନ ସୀମା ଶେଷେ ଅସନ ପାର

ବସିଛି ଯେ ପୁରୁଷ ନିତ୍ୟକାଳ,

ଜୀବନ ଚରନଟ ନାଟ୍ୟ ସାର

ବୁଣିଇ ପୁଣି ହସି ସ୍ୱପ୍ନ-କାଳ ।

ତାହାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ ମୁଁ ଗାଉଛି ଗୀତ

ତାହାର ପଦେ ମୁହିଁ ତାଳିଛି ଚିତ ।

ତାହାର ନିଦେଶେ ମୋ ଶେଷ ଅଶେଷ

ଜୀବନ ନଦୀ ମୋର ବହର,

ତାହାର ନିଦେଶେ ମୁଁ ମିଥ୍ୟା ହୁଲେ ଲଢ଼ି

ଅଶେଷ ସନ୍ତୋଷ ସହର ।

ତାହାର ପ୍ରୀତି କାଳି-ଯୋଗେ ମୁଁ ଲେଖି ନିତି

ଜୀବନ କାବ୍ୟର ପୃଷ୍ଠା,

ଶତ ହରଷ ବ୍ୟଥା ପୀରତି ମାଦକତା

ବନ୍ଦୀ ମୁଁ ସେ ମୋ ଗୀତ ପ୍ରସ୍ତା !

ଜୀବନ ପ୍ରସୂତମ ! ପ୍ରଣୟୀ ନରମମ ।

ଏ ଗୀତ ଶେଷ କେବେ କାହିଁବା ?

ନ ଦେବୁ ଦରଶନ ପୀରତି ବରତନ ?

ନ ଦେଲୁ ତୋ ଆଲୋକ ନାହିଁ ବା ।

ନୟନ ଜଳ ବଳେ ବୋଲୁଏଁ କବି

ସୁଖ ଦୁଃଖର କେତେ ଲେଖି ମୁଁ ଛବି ।

ସକଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ତୁ

ସକଳ ପ୍ରସ୍ତା ତୁ

ସକଳ କରୁ ହୃଦି ବିଧାନ

ତୋହର ଇଞ୍ଜିତ

ଲଭି ମୁଁ ପୁଲକିତ

ଏ ଗୀତ କରେ ନିତି ଭିଆନ ।

ସାରିଲେ ଏ ମୋ ଗୀତ ସରଇ ନାହିଁ;

ମୋ ମୁଖେ ତୋର ଗୀତ ତୋହର ପାଇଁ !

ମୋ ମୁଖେ ତୁହି ଶୁଣି ତୋହର ଗାଥା

ଅରୁପ ତୋହ ରୂପ ବନ୍ଦନା,

ମୁଁ ତୋର ଚରଦାସ ମୋ ହୁଲେ ତୋର ସ୍ବପ୍ନ,

ତୋ ଜୀବ ଲୀଳାର ମୁଁ ମୁଚ୍ଛନା ।

ଗାଢ଼ି ଗାଢ଼ି ମୁଁ ପ୍ରଣୟ ଦାସ ତୋର
 କଙ୍କର ମୁଁ ତୋର ଚରଣେ;
 ଗୁହଁ ବି ତୋର ମୁଖ ଧାଇଁ ଭୁଲିବି ଦୁଃଖ
 ଜୀବନେ ପୁଣି ମୋର ମରଣେ ।
 [୧୯୩୦]

ଚିର ନବୀନ

ଛାଡ଼ିଗଲେଣି ମୋର ସକଳ ପ୍ରିୟ
 ପରଶପୁର କରି ଶୂନ୍ୟ ।
 ନବୀନ ପୁରାତନ ଅଜାତେ ନିମଗନ
 କାହିଁକି ହେବି ଅବା କ୍ଷୁଣ୍ଣ ?
 ଯା ଲାଗି ଗାଉଥିଲି ସନ୍ଧ୍ୟାକାଶେ ଗୁହଁ
 ମୁଖ୍ୟ ନୟନରେ, ସେ ଅଜି ପାଶେ ନାହିଁ,
 ନ ଅସେ ଥରେ ଭୁଲି ନ ଗୁହଁ ଥରେ ଚଫରି
 ଏ ପଥେ ଗଲେ କେବେ ଭଦ୍ରାସେ;
 ବଫଳେ ଗୁହଁ ଗୁହଁ ମୋ ରାତି ଯାଏ ପାହି
 ମୋ ଗୀତ ମନେ ମରେ ହଜାଶେ ।
 ଜାଣିଛି ନାନାଭାବେ ନିନ୍ଦୋତିଛି ମୋ ପ୍ରାଣ
 ଭଲ ଛ ଜୀବନର ସବିତା;
 ଗାଢ଼ି ସୁଖେ ଦୁଃଖେ ପରଶ ଲଭି ବୁଝେ
 କରନ୍ତି ମିଳନର କବିତା ।
 ଜୀବନେ କେତେ ରୂପେ ଦେଇଛ ପରବସ୍ତୁ,
 ଛନ୍ଦେ ଅନୁରାଗେ କରଛ ମୋତେ ଜୟ,

ନେଇଛ ଅବହେଳେ ଦେଇଛ ଅକାତରେ
 ରଚିଛ ସ୍ମୃତି ପୁରେ ସମାଧି,
 ଉପର ଭୂମି ପୁଣି ଫୁଟାଇଛ କମଳ
 ଜୀବନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ହେ ଅନାଦି !

ବାଦଲ ଭେଦି ଭୂମି ଅଲୋକ ପରକାଶ !
 ନିରାଶ ଅଧର ମୋ ଫୁଟି ଉଠିଛ ହାସ,
 ଏସନ ପ୍ରିୟ ଆଉଁ କି ଦକା ମୋର ଅଉ ?
 ଗାଉଛି ଗାଉଛି ମୁଁ ତା ଲାଗି,
 ସକଳ ବନ୍ଦନେ ମୋହ ଭରମ ପ୍ରେମେ
 ସକଳ ଜ୍ଞାନେ ରହେ ସେ ଜାଗି ।
 ତାହାର ଇଚ୍ଛାରେ ଗଗନେ ଗ୍ରହ ତାରା
 ସଜାବ ଅଜାବ ଯେ ଭରମେ,
 ଅଲୋକେ ଫୁଲ ଫୁଟେ ମୋହ ତମିର ତୁଟେ,
 ପ୍ରଣୟ ପଥେ ଗୁହ୍ୟେ ସରମେ ।

ତା ଦେହେ ମିଶିଯାଏ ସକଳ ପୁରାତନ,
 ନବୀନ ଭାବେ ପୁଣି ଦିଏ ସେ ଦରଶନ,
 ସକଳ ସୀମା ପାରେ ଯୋଜନା କରେ ପଦ
 ସବୁର ନିୟାମକ କବି ମେ,
 ମୋ କ୍ଷୀଣ ଭାଷାରେ ତା କାବ୍ୟ ପରକାଶ
 ଜ୍ଞାନ ଭାବର ଅନୁଭବ ସେ ।
 ପୁରାଣ ପ୍ରଣୟ ସେ ନ ଗୁହ୍ୟେ ଅରେ
 ନ ଗୁହ୍ୟ, ନାହିଁ ମୋର ଶୋଚନା,
 ନବୀନ ଅଭିଧାନ ମୋ ମନ୍ଦହାସେ କହେ
 “ଜାନନ ଫୁଲେ ହାର ରବି ନା !”

ମୋ ଜୀବନ ଯମୁନା ପୁଲିନେ ରହି ରହି,
 ବଜାଏ ବଇଁଶୀ ସେ ପରାଣ ଦିଏ ଦହି,
 ଜୋଛନା-ପାରିବାରେ କୁଳିଶ ପ୍ରାଣଗଲେ
 ଜୀବନ କୁଞ୍ଜେ ମୋ ରାସ ସେ;
 ତା ଲାଗି ସିନା ନିତି ଏ ବାତାୟନ ପାଶେ
 ଜାଗର କାଳେ ବସି ହତାଶେ ।

ତା ପଦେ ଅରପେ ମୋ ବିଫଳ ଚିତ୍ତ,
 ନ ବିକ୍ରୁ ଅନ ହାଟେ ନାହିଁ ମୋ ଭାଞ୍ଜ !
 ଯେ ମାଳା ରଚିଛୁ ମୁଁ ଅଳସେ ବସି ବସି
 ଶୁଣୁ ସେ କାନନେ ମୋ ଶୋଚନା ନାହିଁ
 ମୋ ହୃଦ ପ୍ରେମ ନଈ ମରୁରେ ହେଉ ଦହି
 ସକଳ ଲାଳା ଏ ମୋ ତାହାରି ପାଇଁ ।

ହୁଦ୍ଦ ବନ୍ଦନା

ପାପ ତାପ କଳ୍ପସ ପ୍ରାଣେ ବରବାକୁ ତବ ଦାୟା,
 ଶ୍ରୀମଦ୍ ଶୁଦ୍ଧ ଭାବୁ ଆସିଛି ଦିଅ ହେ ମୁକ୍ତିଭାଷା !
 ମୁକ୍ତିକର ହେ ମୁକ୍ତି ମୋ ମନ ମନ୍ଦର ଅବରୁଦ୍ଧ,
 ବୁଦ୍ଧ ହେ ବୁଦ୍ଧ ହେ ଅବିନଶ୍ଵର ଶୁଦ୍ଧ । । ୧ ।
 ସ୍ଵର୍ଗ ସେ ତବ ଚିତ୍ତ ଅମୃତ ନିର୍ଜୀବ ପ୍ରାଣେ ବର୍ଷ,
 ତମିରାବୃତ୍ତ ଚିତ୍ତ ମନ୍ଦିରେ ତାଳ ହେ ଅଲୋକ ହର୍ଷ;
 ଜୀବନ ଅରବିନ୍ଦ ହେ ମମ ମୁଦିତ ପାପ ଶୁଦ୍ଧ,
 ବୁଦ୍ଧ ହେ ବୁଦ୍ଧ ହେ କର ହେ ମୁକ୍ତି ଶୁଦ୍ଧ ! ୨ ।

ଅନ୍ତରେ ମୋର ଅଶ୍ରୁ ବହୁଛି ସକଳ ଜୀବନ ବ୍ୟାପି,
 ମୁଁ ମର ପୟର ବନ୍ଦନାଲଗି ବୁଦ୍ଧ ହେ ଚର ପାପୀ;
 ତବ ସୁନ୍ଦର ଚରଣ କମଳେ ମୋ ଚିତ-ଭଙ୍ଗ ଲବ୍ଧ,
 ବିଶ୍ବାସ ଦିଅ ଦିଅ ହେ ଭରସା ଚର ଅମୃତ ଶୁଦ୍ଧ ! । ୩ ।
 ଜୀବନର ଶତ ସଂଗ୍ରାମେ ପ୍ରଭୁ ଦେଇଛି ଛବିଭଙ୍ଗ,
 ଦେଖିଛି ଶ୍ରାନ୍ତ ନର୍କର ଲାଲା ବାସନା-ମୋହ-ରଙ୍ଗ,
 ଧର୍ମ ଶରଣ ସଂଘ ଶରଣ ଶରଣ ହେ ମୋର ଗୁରୁ !
 ଅଶ୍ରୁ ଘ୍ରାନେ ସ୍ଥାନ ଦିଅ ହେ ଅବିନଶ୍ବର ଶୁଦ୍ଧ ! । ୪ ।
 ନିର୍ଯ୍ୟାତକ ମୋ ନୟନ ସଲିଳେ ଅଦେଶ ଧୋଇବି ପାଦ,
 ଭୁଲିବି ଚରଣ-ଅଶ୍ରୁ ଲଭି ଅଜ୍ଞାନ ପରମାଦ;
 ଭୁଲିବି ଦୈନ୍ୟ ଅଧି ବ୍ୟାଧି ଅନ୍ତର ସମୃଦ୍ଧ,
 ଚରଣ ପଦେ ସ୍ଥାନ ଦିଅ ହେ ଅବିନଶ୍ବର ଶୁଦ୍ଧ ! । ୫ ।
 କରୁଣା ସ୍ବର୍ଗ ଗଙ୍ଗା ପ୍ଳାବନେ ମୁକ୍ତ କଲ ହେ ପାପ,
 ଶଶିଲ ମୋହ କଳ୍ପସ ଦୁଃଖ ବିଶ୍ବର ଅଭିଶାପ;
 ଅଶ୍ରୁ ଦେଲ ଅମୃତ ଦେଲ ହେ ଶିବ ସତ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ !
 ଅସିଛି ଚରଣ ଲବ୍ଧ ଭକ୍ତ ଅଶ୍ରୁ ଦିଅ ଶୁଦ୍ଧ ! । ୬ ।
 ଲୁପ୍ତ ହେଉ ହେ ସନ୍ଦେହ ଅମା ଭକ୍ତ୍ୟୁଳ କର ସ୍ମରଣ,
 ସୁନ୍ଦର ପୂଜ ଶୁଦ୍ଧ କର ହେ ଧରମ-ପୁଣ୍ୟା-ଦର୍ଶନ;
 ଦିଅ ହେ ଭକ୍ତ ଗୈରକ ବାସ ସଂଘ ପୁଣ୍ୟାୟୁଧ,
 ବୁଦ୍ଧ ହେ ବୁଦ୍ଧ ହେ ଅବିନଶ୍ବର ଶୁଦ୍ଧ ! । ୭ ।

ଯାତ୍ରା ସଙ୍ଗୀତ

ଜୀବନପାତ୍ର ମୋ ଭରସା କେତେ ମତେ

ନ ଦେଲ କିଛି ବୋଲି କହୁବ କି ହେ ଅଭ ?

ଜୀବନ ପ୍ରିୟତମ ହରସ ମୋ ଭରମ

ତରଣୀ ମୋର ତବ ସାଗରେ ବହୁଯାଉ ।

କୁଳର ଜନପ୍ରାଣୀ କେତେ ମିଳାଅ ଅଣି

ନୟନ ପଲକରେ ଲୁଚୁଅ ଜାଣି ଜାଣି,

ବୃଥା ମୁଁ ଅଭିମାନ ହୃଦେ ଧରଇ ଟାଣି

ମରତ ପ୍ରବାସୀ ମୁଁ ନ ଜାଣି ଅଣେ ଦାଉ । ୧ ।

ମାନସ ହିଁସ ମୁଁ ମାନସେ ଯିବି ଭଉଁ

ମୋ ଦୌଷେ ପଥ ହୁଡ଼ି ଭରମେ ଅବରତ,

ଅଳପ ଭୃଷା ହୁଅ ଲଭି ଦୁମର ଦୁଆ

ଭୁପତି ହେଲା, ତେବେ ଲେଉଟି ଏ ମରତ !

ନିଜ ବାସନା ଜାଲେ ବକଳ ବଧୂତ,

ତମିର ଅଜ୍ଞାନେ ମିଳେ କି ଅମୃତ ?

ଛାଡ଼ିବ ଦୂରେ ଯିବି ପାରବାରେ ଭ୍ରମିବ

ଲଞ୍ଜି ହୁମଟିର ଯିବି ଗୋ ବେଳ ଆଉଁ । ୨ ।

ଦେଇଛ ପ୍ରିୟା ପ୍ରାଣେ ଅମର ପ୍ରୀତି ଭର

ମୋ ଶିଶୁ ହୃଦନେ ଅମର ମୋର ଅଶା,

ପ୍ରଭାତ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଖେଳାଇ ରୂପ ଚେତ

ବିକଳ କଣ୍ଠେ ମୋ ଫୁଟାଇଛ ତ ଭାଷା;

ଗାଢ଼ିବ ବନ୍ଦୀ ମୁଁ ଚରଣ ବନ୍ଦନା,

ସେଲଗି ଏ ବାଣୀରେ ଦେଇଛ ମୁର୍ଜନା,

ସେ ସୁଖ କରି ହେଲା ଲଗାଇଲି ମୁଁ ଖେଳା

ମିଳନ ମଧୁରାତ ପାଦୁଲ ଗୁଡ଼ୁ ଗୁଡ଼ୁ ।

ମିଥ୍ୟା ବିପଣୀରେ ବଣିଜ ମରଣ ସେ

ନ ଚେତେ ତଳେ ଯାହା କଲି ମୋ ମଣି ଗୁଡ଼ୁ ! ୩ ।

ପରସ୍ତ ତରୁ ମୁଁ ଗୋ ପଳିତ ମୋ ପତର

ନିରାଶା ପରଶିବେ ଝରିଛି ଅକାଳରେ,

ନାହିଁତ ଡେବେ ତଳେ ଶୋଚନା ଶେଦ ମୋର

ହୃଦୟମଣି ମୋର ସାଗର ଅତଳରେ;

ପରାଣ କୁଞ୍ଜେ ଗୋ ତାର ମୁନଲ ଧ୍ବନି !

ପରାଣ-ପବନେ ଗୋ ତା ଶୁଭ ଆଗମନା,

ଜୀବନେ ଦେବା ନେବା ଭିଆଣ ସବୁ ତାର

ସେ ମହାଦାନୀ ହୃଦୟପରାଣେ ଦେଖିନାହିଁ ?

ତା ପରାଣେ ପରସ୍ତ ଜୀବି ଜୀବତରୁ

ପଲ୍ଲବିତ ଅହା ଶୋଚନା କିବା ଅଭ ? ୪ ।

ଗୁଲ୍‌ଗୁଲ୍ ମନ ନିତ୍ୟ ମଧୁରନ

ଦେଖିବୁ ପ୍ରିୟୁରାସ, ଅଦୂରେ ଗୋଲକରେ;

ଅଦୂର ପଥେ ଅଜି ମିଳନ ତାର ସାଥେ

ବିଜୟ ରଥେ ତୋର ଜୀବନ ଅଲେକରେ !

ସାକ୍ଷୀପଥ ତୋର ପଲକେ ହେବ ଶେଷ,

ଶେଷରେ ସନ୍ଦେହ ସକଳ ତୋର କ୍ଳେଶ,

ଧନ୍ୟ ହେବୁ ଅଜି ପୁଣ୍ୟ ଦରଶନେ,

ସ୍ତୁତି ସବୁ ପାପ ଦୁଷ୍ଟତର ଗୁଡ଼ୁ !

ଜୀବନ ଦେବତା ମୋ ଜୀବନ ପଥେ ବିଜେ,

ତରଣୀ ମୋର ତାର ସାରେରେ ବହିଯାଉ ! ୫ ।

[୧୯୩୧]

ବର୍ଷା ବରଣା

ସୁରୁ ଗୁରୁଜନ କରି ଅସ !

ଘନ ଅସ !

ନିଅ ନିଅ ବିଶ୍ଵର ପ୍ରାସ,

ଘନ ଅସ !

ଭୟରୁ ଭୟରୁ ଭଞ୍ଜାଇ,
ବିଦ୍ୟୁତ କୌତୁକ ଲଗାଇ,
ସ୍ଵପ୍ନ ପୁଲକ ସୁଖ ଜଗାଇ,
ନିର୍ଜୀବ ମୃତ ଦୁଃଖ ନାଶ ।

ଘନ ଅସ । ୧ ।

ତପ୍ତ ବିକଳ ଏଇ ଧରଣୀ,

ଶୂନ୍ୟ ବିଜନ ଦୂର ଶରଣୀ,

ଶୀଘ୍ରାନ ବିବସ କେ ରମଣୀ,

ଅଗମନ ପଥେ ମେଲି ବାସ;

ଜାକେ ଅସ !

ଘନ ଅସ ! ୨ ।

ଅସ ଅସ ନକର ନିରାଶ,

ଚୌଦିଗ ଅବର ଅକାଶ,

ଅମୃତ ଜୀବନ ପ୍ରକାଶ,

ଅମୃତ ଜୀବନର ଉଦ୍ଭାସ !

ଘନ ଅସ ! ୩ ।

ଅତୁର ତଟିନୀ ତାକେ ଶୁଣି,
ତାକେ ଗିରି କାନ୍ତାର ରୁଷି,
ହର ଘନ ଧରଣୀର ଦୁଃଖ,
ତାକେ ତରୁ ପଞ୍ଜବ ଘାସ,

ଘନ ଅସ ! । ୪।

ତାକେ ଅଜି ନିର୍ଜୀବ କବି ହେ,
ନିର୍ଜୀବ ଦୁଃଖ ଅନ୍ତରବା ହେ,
ଚିର ନଟ ନୃତ୍ୟର ଛବି ହେ,
କାହିଁ ନବ ନିତ୍ୟ ସେ ରାସ,

ଘନ ଅସ ! ୫ ।

ଘନ ଭଞ୍ଜ ଶୀତ ପବନେ,
ଅସ ମେଲି ଶିପ୍ର ସେ ଚରଣେ,
କାନ୍ତ ସ୍ବରୂପ ଶ୍ୟାମ ବରଣେ;
ଦୁଃଖର ନାହିଁ ଅବକାଶ,

ଘନ ଅସ ! ୬ ।

[୧୫୩୧]

ନିଶିଥ-ଯାତ୍ରୀ—

ସେ ଯେ, ତାକିଗଲ କିବା ଗୀତେ !
ଅହା ନିଶବଦ ସେ ନିଶିଥେ !

ଅନ୍ଧାର ରାତି ଅସୁଥୁଲ ପାଦ,
ଚମକି ଉଠିଲ ସେ ପରଶ ପାଇ,

କିବା, ବ୍ୟଥା ରଖିଲେ ଚିତେ !

ଅହା ନିଶବଦ ସେ ନିଶୀଥେ ।

ସେ ଯେ କାହା ସନ୍ଧାନେ କି ବେଦନା ଭରି

ଗୁଲିଥିଲା ଗାର ଗାର

ଶୁଣିଛ କି ତାର ସଙ୍ଗୀତ ?

ଗମ୍ଭୀର ତାର ମୁକ୍ତର ଗୀତ

କିଆଁ କଲା ମୋତେ ବାର

ମୁଁ ତା, ହୃଦୟ ରକ୍ତେ ରଞ୍ଜିତ ।

ମିଶିଛି ରୁଦ୍ଧ ତାର ହୃଦନ

ଶୂନ୍ୟ ନିଶୀଥ-ହୃଦ-ନନ୍ଦନ.

ଶୂନ୍ୟ ମୋ ମନ ଗୁହ୍ୟେ ପଥ ସଚକ୍ରତେ ।

ଅହା ନିଶବଦ ସେ ନିଶୀଥେ !

ଶୁଣିଛି ମୁଁ ତାର ମୁକ୍ତକଣ୍ଠେ

ବିଫଳତାର ଅନନ୍ଦ

ସେ ଯେ ଉପେଶି ଗୁଲିଛି ମୁକ୍ତ ପଥକ

ଜୀବନର ବାଧା ବନ୍ଧ !

ପୁଚ୍ଛୁଲି ମୁଁ ତାକୁ “ତୁମ ତୁଲେ ନେବ ନାହିଁ ?”

ସେ ଯେ, ଉଦାସ ହତାଶେ କଲା କେତେ “ନାହିଁ ନାହିଁ !”

ମୁଁ ଗୋ ତାହାଲଗି କିପି ବାର ?

ମୁଁ ଗୋ ଅଶ୍ରୁ ଦେଉଛି ବାହୁ !

ସକଳ ଆପଣା କଲା ସେ ତ ପର,

ଶୂନ୍ୟ କଲା ଏ ସ୍ବପ୍ନର ଘର,

ଶୂନ୍ୟ ରଜନୀ କେସନେ ବା କହୁ ବିତେ ?

ସେ ଯେ ଡାକିଗଲା କିବା ଗୀତେ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା-ଆରତି ~~~

ବହୁ ନିଅ ଅଳ୍ପ ତର;

ଅଳ୍ପ ଉଠିଛି ଭର;

ସନ୍ଧ୍ୟାର ଦେଶେ ଯିବାକୁ ମୋ ମନ
(ଚର) ଘାନ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ପର ।

ରଜନୀ ଲଳିତା ଭୂଷଣ ଟାଣି.

ପ୍ରିୟାର ଗୁହାଣି ଖରେ ଯାଏ ହାଣି,

ଲଗାଇଲା କିଏ ସ୍ୱପ୍ନର ମାୟା,

ପୈତ୍ର ନ ପାରେ ଧର !

ସନ୍ଧ୍ୟାର ଦେଶେ ବହୁନିଅ ମୋର ତର !

ମୁଖର ବିଷ୍ଣୁ ହେ ମୁଖର କବି

ନତ କର ତୋର ମଥା,

ମୌନେ ନୀରବେ ଶୁଣି କିବା କହେ

ବ୍ୟଥିତ ଏ ନୀରବତା !

ଜାଣି ମଳିନ ଅଳ୍ପ ମୋର ବାସ,

ସବୁ କଳଙ୍କ କୁଟିଳତା ହାସ

ଖସିପଡ଼ୁ ମୁଗୋ ମୁକ୍ତ ହୃଦୟେ

ସନ୍ଧ୍ୟାଟି ନେବି ବର !

ପ୍ରମୁତ ନୀଳ ଶାନ୍ତ ତଟିନୀ ପର ।

*ଅମ୍ବପାଳୀର ଉହାଣୁ।—

ଅଜ ମୋର ପୁରେ ଅସିବେ ସଜନୀ;
ଜଗେ ଅଲୋକ ଗୋ !

ବାମ ବାହୁ ଅଖି ଥରେ ଘନ ଘନ
ଅଜା ପୁଲକ ଗୋ !

କି ଦେଇ ପାରିବି ଦେବତା ପୟରେ
କହିବୁ କି ସହି ରେ ?

ଅସିବେ ବୁଦ୍ଧ ପୁଟୀର ପଦ୍ମ
ରୁଷ ଏ ମଘାରେ । ୧ ।

ହସି ହସି ଅସେ ଅରୁଣ ଏ ଉଷା

ହସିବ ମୋ ପୁର ଗୋ,

ସକଳ ଜୀବନ ଧନ୍ୟ ସକଳ

ପୁଣ୍ୟ ମୋ ଯୁର ଗୋ ।

ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବେ ଲକ୍ଷ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର

ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମଘାରେ,

ଅସିବେ ବୁଦ୍ଧ ପୁଟୀର ପଦ୍ମ

ମୋ କୁଟୀରେ ସହିରେ ! ୨ ।

କି ଦେବ ସଜନୀ କହିନା ତୁ ବାରେ ?

ନଶ୍ୱର ଦେହ ଗୋ !

ନଶ୍ୱର ମୋର ଚକ୍ର ଅଧର;

କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ସେନେହ ଗୋ;

* ବୈଶାଳୀର ରାଜନତି । ବୌଦ୍ଧ ଯୁଗର ସନ୍ଧ୍ୟାସିନୀ ।

ସୁନ୍ଦର ଏ ମୋର ଚଳ ଭୁଲୁ ତଳେ
ମୃତ୍ୟୁ ହସଇ ରେ,
ଅସିବେ ବୁଦ୍ଧ ଅସିବେ ଭୟ
କି ଦେବି ମୁଁ ସହିରେ ? ୩ ।

ଯୌବନ ମୋର ଗଢ଼ି ବିକାରେ
ସଜନି ହୋଇଛି ଭ୍ରଷ୍ଟ,
ଦେବତା ଅସନ ଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟେ
ମୋ ପୂଜା କୁସୁମ ନଷ୍ଟ !
ପୋଛୁବି ପୟର ମୋ ଚକ୍ରର ଦାମେ ?
ଜଗଦ୍‌ହସଇ ରେ !
ଅସିବେ ବୁଦ୍ଧ ଅସିବେ ଭୟ
କି ଦେବି ମୁଁ ସହିରେ ! ୪ ।

ଭୟକ ସେ ତ ଚର ଭୟକ
କି ଦେବି ଭିକ୍ଷା ଗୋ ?
ନିଃସ୍ୱ ଲାବନେ ସେ ମୋ ପ୍ରିୟ ଲଗି
ଚର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷା ଗୋ !
ମନେ ଭାଲେ ମୋର ସବୁ ସମ୍ପଦ
ପଦେ ଅରପଇଁ ରେ
ଅସିବେ ବୁଦ୍ଧ ଜଗତ ବନ୍ଦ୍ୟ
କି ଦେବି ମୁଁ ସହି ରେ । ୫ ।

ଶୁଣି ନା ସଜନି ଡାକଇ କୋକିଳ
ମଳୟ କୁଞ୍ଜରେ,
କେଉଁ ପ୍ରିୟଜନ ବାଉଁ ବହି ଗୋ
ଭ୍ରମର ଗୁଞ୍ଜରେ !

ଜଗତ ବନ୍ଧ୍ୟ   ଅଗମନୀ ଗାଇ
 ମଳୟ ବନ୍ଧର ରେ,
 ଅସିବେ ବୁଦ୍ଧ   ଜୀବନ ଅଲୋକ !
 କି ଦେବ ମୁଁ ସହୁ ରେ । ୭ ।

ସେ ଚର ମୁକ୍ତ   ଚର ପ୍ରଶାନ୍ତ
 ଦେବେ କି ଭିକ୍ଷୁ ଦାସୀ ?
 ଭିକ୍ଷୁର ଆଳ   ଶିରେ ବହୁ ନିତି
 ବିଶ୍ୱେ ମାଗିବି ଭିକ୍ଷା ।
 ଶୂନ୍ୟ ଜୀବନ   ଅରପିବ ପଦେ
 ନେବେ କି ନା ସହୁରେ ?
 ଅସିବେ ଜୀବନ   ଚର ପ୍ରିୟ ମମ
 ରୁଷ ଏ ମହାରେ । ୭ ।

ଭାରତ ଭିକ୍ଷୁ

ଦେଖିଛୁ ଦେବତା ତାର ଦାନ ଭିକ୍ଷୁ ରୂପ
 ପୃଷ୍ଠେ ବହୁ ସୃଷ୍ଟି ବ୍ୟଥା ଅତ୍ୟାଚାର ପ୍ରୁପ
 ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ବୁଲି-କରେ ଅଶ୍ରୁ ଦୁଃଖ ଭିକ୍ଷା
 ତୁମେ ତ ଦେଇଛ ତାକୁ ଚର ଭିକ୍ଷୁ ଦାସୀ ।
 ଭିକ୍ଷୁ ଚର ଭିକ୍ଷୁ ସେ ଯେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ତାର,
 କାହିଁ କଷାଘାତ-ପଦାଘାତ ପୁରସ୍କାର;
 କେବେ ଅପମାନ ଘୃଣା ପଶୁ ବ୍ୟବହାର,
 ସବୁ ଭୁଲି ଭିକ୍ଷୁକର ଭିକ୍ଷା ଖାଲି ସାର ।

ଦେଖିଛି ସେ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଅଙ୍ଗୁ ଝରର ଶୋଣିତ,
 ମାତର ଦୁର୍ଦ୍ଦମ ନିରାଶ୍ରୟ ତାର ଚିତ୍ତ ।
 ସକଳ ମାନବ ପଥ ଏଡ଼ା ଅଲକ୍ଷିତେ
 ଚାଲିଛି ଉଦାର ଶାନ୍ତ ତବ ଜୟଗୀତେ ।
 ଭାଲେ ମନେ ତା ପଦେ ମୋ ଅଶ୍ରୁଦୟ ଭାଳି
 ଏ ସଂସାର ପଥେ ତବ ଭିକ୍ଷୁ ଯାଏ ଚାଲି ।

— ୨ —

ପ୍ରଶାନ୍ତ ମୁରତି ଧୀର ତାର ପଦକ୍ଷେପ,
 ନାହିଁ ତଳେ ମନେ ଶଙ୍କା ସୁନ୍ଦେହ ଅସେବ;
 ଭୁବନ ଅନ୍ଧାରେ ଚାଲେ ଭିକ୍ଷା ତାର ଦୁଃଖ ।
 ଦେଖିଛି ପ୍ରଶାନ୍ତ ତାର ସମ୍ବନ୍ଧୁଳ ମୁଖ !
 ଦେଖିଲେ ଦୁଃଖୀର ଦୁଃଖ ଯାଏ ଅପସର
 ଆଶାର ଆଲୋକ ଖେଳେ; ଶଙ୍କିତ ଶବ୍ଦ !
 ଦେଖିଛି ସେ ତବାଲୋକେ ଅନ୍ଧକାର ପାରେ,
 ଜୀବନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ତାର ମୃତ୍ୟୁ ହାହାକାରେ !
 ମରୁଭୂମି ପୁଟାଏ ସେ ଜୀବନର ପୂଲ,
 ନିର୍ଯ୍ୟାତ ଦୁଃଖ ବହି ନେବାକୁ ଅକୁଳ;
 ଶୋଭଇ ତା ଅଙ୍ଗେ ଥାଳ ବସୁ ଗରବକ
 ଗୌରବ ପତାକା ! ତବ ଦୁର୍ଦ୍ଦମ ସୈନିକ—
 ମନ୍ଦେ ହସି କରେ ମୌନ ଆଲୋକ ପ୍ରତୀକ,
 ଦେଖିଛି ଦେବତା ତବ ଭିକ୍ଷୁ କରେ ଭିକ୍ଷା ।

ସନ୍ଧ୍ୟା ଅନ୍ଧକାରେ ତବ ଜୟ ଗୀତ ଗାଇ,
 ବିଜୟ ବାହନୀ ନିଏ ଅଲକ୍ଷେ ଚଳାଇ,
 ଯାଏ ଏହି ପଥେ ମୌନ ସକଳ ପଶ୍ଚାତେ
 ନିଃସଙ୍ଗ ବିହଙ୍ଗ ଅପେ ଘନାବୃତ ରାତେ,
 ଗୁଲିଯାଏ ଧୀର ପଦେ ଓଷ୍ଠେ ସ୍ଥିତ ହାସ,
 ବିଷ୍ଣୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଯେହେନା ଚେଦନା ପ୍ରକାଶ !
 ଯେ ହାସେ ପ୍ରସ୍ତର ଶିଳା କରେ ନିବେଦନ
 କାଳର ନିଷ୍ଠୁର ଲୀଳା ! ହସଇ ସେସନ—
 ରଣ ଶେଷେ ରଣଭୂମି ! ଡାବୁ ଅନ୍ଧକାରେ—
 ପଦ୍ମଫୁଲ ଶ୍ରୀଣି ହସେ ! ବିଜନ କାସାରେ ।
 ସେହି ହାସ ତାର ଦେଖି ଝରଇ ମୋ ଲୁହ;
 ସେହି ହାସ ତଳେ କେତେ ଶୋଣିତର ସୁଅ !
 ଗାଇ ତା ବିଜୟ ଗୀତ କବି ଅମୃତହରା,
 ଧରଇ ଶୃଙ୍ଗଳ ହାସେ ଖସିପଡ଼େ ପରା !

ଧରଣୀ ରକ୍ଷସ ତୁଷା ନିବାରଣ ଲାଗି
 ସମବେତ ଭୟ ସଂଘ ଘାନ ସବିତ୍ୟାଗୀ !
 ସେ ଭୟ ଶୋଣିତେ କର ଧୌଡ଼ ଚର ଶାନ୍ତ
 ଧରଣୀର ପାପ, ତହିଁ ସେ ସେ କଣେ ପାନ୍ତ ।
 ବୃହତ୍ୟାଗୀ ଦେଶତ୍ୟାଗୀ ଗୁଲେ ସଂଘ ସାଥେ,
 ଗୈରକ ପତାକା ତବ ମୌନେ ବହୁ ହାତେ,

ଶୁଲିଛୁ ନିର୍ଦ୍ଦୀକ ଧୀରେ ନିର୍ଦ୍ଦୀତ ଦ୍ଵାରେ
 ଅବା ଯହିଁ ନିର୍ଦ୍ଦୀତ ମରେ ହାହାକାରେ
 ଧରଣୀ ନ ଦିଏ ଯାକୁ ତଳେ ହେଲେ ରହା
 ଦିନେ ହେଲେ ଦୁଃଖେ ଯାର ନ କରେ କେ ଅହା,
 ସତ୍ୟତା କଟାକ୍ଷେ ଯାକୁ କରେ ଭୟହାସ,
 ଚର ଅନାହାର କିନ୍ତୁ, ନ ଫୁଟେ ଯା ହାସ,
 ଲକ୍ଷ କୋଟି ଅଭିଶପ୍ତ ଦର୍ପ-ପ୍ରାଣ-ଲଗି
 ଦ୍ଵାରେ ଦ୍ଵାରେ ତବ ଭୟ ଭୟା ଯାଏ ମାଗି ।

ରୁଦ୍ର

ରୁଦ୍ର ! ଦେଖିଛୁ ତବ ଭୟର ରୂପ,
 ସ୍ଵଳେ ତାହାର ବିଷ୍ଣୁ ବେଦନା ସ୍ତୁପ ।

ତା ବେନି ନୟନ ନୀର ଜର ଜର,
 କମ୍ପିତ ମୁନି ବ୍ୟଥୂତ ଅଧର,

ବକ୍ର ସମାନ ଶୁଣିଛୁ ସେ ତବ ବାଣୀ
 ପ୍ରଳୟର ପଥେ ନେଇଛୁ ହେ ତାକୁ ଟାଣି । ୧ ।

ନେଇଛୁ ହେ ତାକୁ ମୃତ୍ୟୁ କରଳ ଦେଶେ,
 ମିଥ୍ୟା ରାଜର ଯହିଁ ବିଜୟୀର ବେଶେ ।

ଯେ ଦେଶେ ଶୁଷ୍କ ପରାଣ କମଳ,
 ମଞ୍ଚ ମାନବ ଭୟେ ଗରଳ,

ସେ ଦେଶେ ଗାଇବ ଦେବତା ସେ ତବ ବାଣୀ
 ଭୟର ବେଶେ ନେଇଛୁ ତ ତାକୁ ଟାଣି । ୨ ।

ବହୁଳ ସେ ଦେଶେ ଶୋଣିତ ସରତ ଧାର,

ଶକ୍ତିତ ଧର ବହୁ ନରପାପ ଭର;

ସାମ୍ୟ ମୈତ୍ରୀ ଯହିଁ ପରସ୍ପର,

ବିଜୟ ବାହୁନୀ ତବ ଅବନତ,

ସେ ଦେଶେ ଦେବତା ଗାଇବାକୁ ତବ ବାଣୀ

ମୃତ୍ୟୁର ପଥେ ନେଇଛ ତ ତାକୁ ଟାଣି ।୧।

ନେଇଛି ସେ ବର ଅନଳେ ଗୁଲିବା ପାତ୍ରା

ବିଶ୍ୱ ଦୁଆରେ କରେ ସେ ପୀରତ ଭିକ୍ଷା ।

ତା ବାଣୀ ପରଶେ ପ୍ରବଧ ପରାଣ,

ତାଳଇ ଅଶ୍ରୁ ମୌନ ପାଷାଣ,

ବର ନେଇଛି ଯେ ପରମାଦ ଜାଣି ଜାଣି

ଶୁଣି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରୁଦ୍ର ତୁମର ବକ୍ତ୍ର ବାଣୀ ।୨।

ତୁମର ମନ୍ତ୍ର ଶୁଣି ସେ ସକଳ ଧ୍ୟାନୀ,

ଦାନ ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟଥାର ସେ ଅନୁରାଗୀ;

ଅପଣା ଅଶ୍ରୁ ରକ୍ତ ତଅଗି,

ତୁମ ମଙ୍ଗଳ ସ୍ମୃତିର ଲଗି,

ଗୁଲିଛି ଉଦାସ ନାହିଁ ତା ଦୁଃଖ ଗ୍ଳାନି;

ମରଣକୁ ହସେ ଶୁଣି ସେ ରୁଦ୍ର ବାଣୀ ।୩।

ତାର ଅପମାନେ ହସି ଉଠ ତୁମେ ରୁଦ୍ର ।

ଦାସ୍ତ ତା ମୁଖ । କି ବୁଝିବି ମୁଗୋ ଯୁଦ୍ଧ ?

ତା କୋମଳ ଜାକେ କମ୍ପେ ପରାଣ,

ପୌରୁଷ ମୋର ଲରେ ଅପମାନ,

ମୌନ ଗୁଲେ ସେ କାଳ ଅନ୍ଧାର ହାଣି

ଶୁଣିଛି ରୁଦ୍ର ତୁମ ଅଲୋକର ବାଣୀ ।୪।

ଯେ ଦିନ ଦେଲ ହେ ତା ଗଲେ ପୁଷ୍ପମାଳା,
ହସିଲ ମୃତ୍ୟୁ ସପ୍ତ ସିନ୍ଧୁ ସାଗ;

ଶାନ୍ତ ହସିଲ ବେଦନାର ହାସ,
ପଶ୍ଚାତେ ଭୋଗ ସକଳ ବିଳାସ,

ତାଳିଲ ଅଶ୍ରୁ ପରାଣ ପ୍ରେୟସୀ ଗୁଣୀ,

ତୁଚ୍ଛ କରି ସେ ଗାଇଲ ରୁଦ୍ର ବାଣୀ ।୭।

“ମା ଭୈଃ, ମା ଭୈଃ” ବାଜିଲ ରୁଦ୍ର ଶଙ୍ଖ !

ପୁଲକି ଉଠିଲ ତବ ଭୟର ଅଙ୍ଗ;

ତୁମର ବିଜୟ ପତାକା ବହୁ ସେ,

କଠୋର କରିଛୁ ପରାଣ କୁଳିଶେ,

ଗିଳିବ ଗରଳ ପ୍ରାଣ ଅମୃତ ଗୁଣୀ,

ଗୁଲେ ନିର୍ଭୟେ ଶୁଣି ହେ ରୁଦ୍ର ବାଣୀ ।୮।

ମାନବ ମଣାଣୀ ହିନ୍ଦନ ଉଠେ ଯଦୁ,

ସୁନ୍ଦର ଲୀଳା ! ହାହାକାର କରେ ମଦୁ ,

ବୈଶାଖେ ବୋଲି ଅଶିବ ବରଷା,

ମୃତ୍ୟୁରେ ଦେବ ଅମର ଭରଷା,

ସକଳ ତଥାପି ସନ୍ତ୍ୟାସୀ ତବ ରୁଦ୍ର;

ବହୁ ନେବ ଶିରେ ସକଳ ତୁଚ୍ଛ ସୁଦ୍ରା ।୯।

—୧—

ନରରୂପେ ପରା ଦିନେ ବିଷ୍ଣୁର ଦେବତା,
 ନେବ ବୋଲି ସ୍ବଚ୍ଛେ ମିଥ୍ୟା ଅବିଶ୍ବାସ ବ୍ୟଥା,
 ରଚିଲ ଗୋପାଳ ଲୀଳା, ବୃନ୍ଦାବନ ରାସ ?
 ନିତ୍ୟ ଶିବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସରଳ ପ୍ରକାଶ ?
 ଲକ୍ଷ କୋଟି ବ୍ୟାକୁଳାୟା ଅମ୍ବୁ-ସ୍ଥିତ ଭୂଳି,
 ଗୋପୀକାର ବେଶେ ପଦେ ପଡ଼ିଲ ଭୂଲି,
 ବିପୁଳ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ କରି ଜୀବନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା,
 ଶିଖାଇଲ ଶେଷେ ଅନାସକ୍ତ କର୍ମନିଷ୍ଠା ।
 ସେ ଦିନର ଓହାଟେଣ୍ଡର ପରମ ବୈଷ୍ଣବ,
 ଆଜି କାମୁକର ରୂପେ ! ଏ କିବା ସମ୍ଭବ ?
 ଲଳସାର ବହ୍ନି ତେଜେ କୁସ୍ଥିତ ମଳିନ !
 ହରହୁ ମାନବ ଭୋଗେ ଦେବତାର ଚିହ୍ନ ।
 ଅସହ୍ୟ ଅଜ୍ଞାନ ମିଥ୍ୟା ହୃଦ ଅପମାନ ।
 ମାନବେ ମାନବ-ଦେବ କରି ପରହାଣ ।

—୨—

ବିଷ୍ଣୁ ବିରହିଣୀ ରାଧା, ପରମ ବୈଷ୍ଣବ ।
 ଗାଏ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଜୟ ଅସହସ୍ର କବି
 ତୁମ ସ୍ବପ୍ନ ଅପ୍ରାକୃତ ପ୍ରେମର ଚରମା,
 ସ୍ତମ୍ଭ ଅଶ୍ରୁପୁଲକର ପାଇ ନାହିଁ ସୀମା ।

* ରଜାମଞ୍ଚରେ “କଣ୍ଠୋର ଚମ୍ପୂ” ଦର୍ଶନ କର ।

ମହାରବମୟି । ନିତ୍ୟ ମନ-ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ
 ମିଳନ ଅକାଞ୍ଚିତ ବହୁ ଏକା ସଂଗୋପନେ
 ଅଲୋକ ସନ୍ଧାନେ ଚଳ ! ତୁଚ୍ଛ ବ୍ୟଥା ସବ ।
 ଅସହାୟ ମାନବର ତୁମେ ନା ଗୌରବ ?
 ମାନବ ଲଳସା ଦର୍ଶ୍ୟ ଅବନତ ପାପେ,
 ସ୍ବର୍ଗୀୟ ମାଧୁରୀ ଶୂନ୍ୟ ନର ଅଭିଶାପେ,
 ବିଳାସ ସଙ୍ଗିନୀ ତୁମେ ଅଜି କଳ୍ପନାର,
 ମାନବର ପାପେ ତୁମେ କିତ କଦାକାର ।
 ବୃନ୍ଦାବନ ରାସସ୍ଥଳୀ ଅଜି ଅବକୃପ
 ନିତ୍ୟ ପ୍ରେମ ଯଦୁ ମିଥ୍ୟା କଳଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୁପ ।

—୩—

ଅଜ୍ଞାନ ତମିରାଞ୍ଜଳ ମୋହାନ୍ତ ମାନବ,
 କଳ୍ପିତ ପ୍ରତିମା ଗଢ଼ି ନିତ୍ୟ ନବ ନବ,
 ଲଗାଏ ମିଥ୍ୟାର ଲୁଲି । ଶୈଶବ ଯେସନେ —
 ନିରେଖି ଅପଣା ସୃଷ୍ଟି ବିହ୍ବଳ ସ୍ବପନେ ।
 ଚର ମୌନ, ନିର୍ବିକାର ! ବିଶ୍ବର ଅଶ୍ରୁୟ !
 ମନ୍ଦେ ହସ ଦେଖି ନବ ମିଥ୍ୟା ଅଭିନୟ !
 ଅବା ଅପସର ଯାଅ ଶୂନ୍ୟ ହୃଦ ଧର,
 ଶୂନ୍ୟ ଦେବାଳୟ ଶୂନ୍ୟ ପୂଜାଘର ପର ?
 ପୂଜା ପାଏ ମିଥ୍ୟା ଅବା ଅଜ୍ଞାନ ଅନ୍ଧାର,
 ଦେବତା ଆସନେ ବସେ ସହସ୍ର ବିକାର—
 ବିକୃତ ଶିଖର ! ଭୋଗ ଲିପ୍ତା ଲଭେ ରୂପ ।

ମାନବ ଅପଣା ଲାଗି ରଚେ ମୃତ୍ୟୁ କୃପ ।
 ତବ ଅପମାନେ ନର ଲଭଇ ମରଣି,
 ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା କରେ ଶକତି ହରଣ ।

—୪—

ଅଜ୍ଞାନ ଅବିଦ୍ୟା ଭାଲେ ପାରନ୍ତୁ ସେ ଧର,
 ଅପ୍ରାକୃତ ପ୍ରେମ ତବ ଛୟାବାଜି ପରି;
 ଅପସର ଯାଅ ତୁମେ କଳ୍ପନାରୁ ଦୂରେ,
 ଶଙ୍ଖ ଘଣ୍ଟା ବାଜେ ମାନବର ଶୂନ୍ୟ ପୁରେ ।
 ଅପ ଦେବତାର ପୂଜା ଗୌରବେ ବିହ୍ୱଳ,
 ଅମୃତପ୍ରିୟ ଲାଗି ନର ତାଳେ ଅଶ୍ରୁଜଳ,
 ସହଜ ଯା ରହିଯାଏ, ଚିର ଦୁରବୋଧ,
 ମାନବ ମିଥ୍ୟାର ସେବା ପ୍ରଭୁ ପ୍ରତିଶୋଧ ।
 ବାକ୍ୟ ମନ ଅଗୋଚର ଜୀବନ ଦେବତା—
 ତବ ପୂଜା ରଙ୍ଗ ମଣେ ? ପରିହାସ କଥା ।
 ଅଜ୍ଞାନ ତମିର ଦୂର ଆଲୋକେ ଦେବତା,
 ହୃଦୟ ମନ୍ଦିରେ ଜ୍ଞାନ କର୍ମର ବାରତା—
 ଫୁଟି ଉଠୁ । ନର ନେଉ ସ୍ୱଚ୍ଛାମର ଦାସୀ;
 ଶେଷେ ଚିତ୍ତ ବୃନ୍ଦାବନେ ମିଳନ ପ୍ରଜାଣା ।

—୫—

ମାନବ ଅକୁଳ-ଅସ୍ତ୍ର-ବିରହଣୀ-ରାଧା
 ଲୋକ ଚକ୍ଷୁ ଅନ୍ତରାଳେ ଦଳି ଭୟ ବାଧା—

ଚଳେ ଶୂନ୍ୟ ଅଭିସାରେ ଶ୍ରାବଣ ନିଶିଧେ,
 “କୃଷ୍ଣ ଚର ପ୍ରାଣୀ ରାମ” ଅକୁଳ ସଙ୍ଗୀତେ ।
 ନିତ୍ୟ ବ୍ୟାକୁଳତା ତାର, ଅଶେଷ ସନ୍ଧାନ,
 ମିଳନର ଆଶା ବହୁ ଅସ୍ଥିର ତା ପ୍ରାଣୀ ।
 ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମେ ଶତ ଘାତ ପ୍ରତିଘାତେ,
 ମୃତ୍ୟୁ ଅବସାଦେ ଦୁଃଖେ ରଜନୀ ପ୍ରଭାତେ,
 ଏକର ସଙ୍ଗୀତେ ଅଶ୍ରୁ ବିରହ ପ୍ରସାର !
 ଅବିଦ୍ୟା ବେଳେ ତତ୍ତ୍ୱ ଲଭଇ ବିକାର ।
 ସାଧକା ଦିବ୍ୟ ଜନ ପ୍ରାଣୀରାମ ଧନ
 ଦେବତାର ରାସସୁଖୀ ନିତ୍ୟ ବୃନ୍ଦାବନ ।
 ସାଧକ ଲଭଇ ପ୍ରୀତି-ମିଳନ-ଆସ୍ବାଦ,
 ବାସନା-ବିକୃତ-ଜନ ପ୍ରାଣୀ-ଘରମାଦ ।

ଶିଶୁ ମୃଷ୍ଟି

କଟକର ଶିଶୁ ଅସ ଅସ ମୋର କୋଳେ ।
 ଅସ ଏ ବସେ ପୀରତ ସେନେହ ଭୋଳେ,
 ଅସ ଅନନ୍ଦ ! ଅସରେ ଜୀବନ ଭର୍ତ୍ତି !
 ସୃଷ୍ଟିର ଭଗ୍ନ ! ସକଳ ଜୀର୍ଣ୍ଣ
 ହସି ହସି ଯାଅ ଛୁଇଁ ।

ସେ ହାସେ ବିକଶେ ସୃଷ୍ଟିର ଲଳା ପଦ୍ମ;
 ସେ ଭାରତୀ ଶୁଣି ମରଇ ମିଥ୍ୟା ଛଦ୍ମ;

ମରୁଣି ମରୁଛ ଅସ୍ଥିର ପଦ ପାତେ,
 ଜୀବନ ନିତ୍ୟ ମନ ଅମର
 ଗାଅ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରାତେ ।

ଦର୍ଶନେ ରୂପ ମରେ ମୋର ହାହାକାର,
 ମୃତ୍ୟୁ ବୃହାରୁ ସକଳ ଜୀବନ ସାର —
 ଅମୃତ ଗୀତ ଅବାରତେ ପଡ଼େ ଝର,
 ମନେ ଭାଲେ ଅହା ନନ୍ଦ୍ୟାନନ୍ଦେ
 ଅଜିଯାଏ ହେଲେ ମର ।

ଅସରେ ବସେ ସକଳ-ଜୀବନ-ଅଶା !
 ଅସ ମୋ ଜାଣି-କାବ୍ୟ-ଅଲୋକ-ଉଷା
 ଛୁଳ୍ଲ ଯେ ତାର ସେ ପରଶେ ଯାଉ ଯୋଡ଼
 ସବୁ ବନ୍ଦନ ମରଣର ଭୟ
 ଅବହେଲେ ଯାଉ ଖୋଲି ।

ନ ଶୁଣିବି ଆଜି ନ ଶୁଣିବି କାର କଥା,
 ନ ଗଣିବି କିଛି ସଂଗ୍ରାମ ଯିତ ବ୍ୟଥା;
 ହୁକଳ ଆଜି ତୋ ଅର୍ଥ ବିଦ୍ଵାନ ବାଣୀ
 ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଏଇ ଚିର କଙ୍ଗାଳ
 ସାଜତ ରଖିବ ଶୁଣି !

ତୁଚ୍ଛ ଶୋଚନା ତୁଚ୍ଛ ସକଳ ଭାତ;
 ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଆଜି ଜୀବନ ଛୁଳ୍ଲ ଗୀତ,
 ପରାଣ ପାସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ! ଦୃଢ଼େ ରେ ଖାଲି !
 ଅସ ଅନନ୍ଦ ନିତ୍ୟ ଜୀବନ
 ବସେ ଯାଅ ମୋ ଗୁଲି !

ସକଳ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ପୁରାତନ ପଡ଼େ ଝରି,
ପଞ୍ଚମ ପଦ ବାତ୍ୟା ନିଏରେ ତଡ଼ି;
ହସେ ପୁଣି ଉଷା ଶୁଭେ ଅଲୋକର ଗାନ !

ନବ ନବ ରୂପେ ପରାଣ ଏ ଭୂମେ
ବିକଶିତ ଭଗବାନ ।

ହସି ଉଠ ଚର ଅନ୍ଧାର ଦୀପ ମମ !
ବ୍ରହ୍ମ ବ୍ରାହ୍ମ ଶ୍ରୀବତୀ ବଉଦ ସମ;
ବିଅ ମୋ ଜୀବନ ସବୁ ସମ୍ବଳ ଧନ,
ନିଅରେ ଅଶିଷ ! ସବୁ ମଙ୍ଗଳ—
ଦେବ ହସି ପୁରାତନ ।

ଉତ୍ସବ ଦୀପ

ଦୁଃଖେ ତୁମର ଉତ୍ସବ ଦୀପ ଦେବତା,
କେତେ ମତେ ଉଠେ ଜଳି;

ଦୁଃଖୀର ଲହେ ତୁମର ରତ୍ନ ଅସନ
ଦିବାନିଶି ପଡ଼େ ଟଳି !
ଦୁଃଖୀର ସଖା ଶିରେ ବହୁନିଅ ପ୍ରାସ,
କଙ୍ଗାଳ ମ୍ଳାନ ଅଧରେ ପୁଟାଅ ହାସ;

ଏ ଚର ଅଧମ ତବ ମହାଦାନ ଜୀବନେ,
ପାରେ ନାହିଁ ତଳେ ଜଳି;
ଉତ୍ସବ ଦୀପ କେତେ ମତେ ଉଠେ ଜଳି !

ଜୀବନ ଯଜ୍ଞେ ଭାଳିଦିଅ ଦେହ ଶୋଣିତ,

ଘାତକକୁ ଦଥ ଅପଣାର ଶର ବଢ଼ାଇ;
ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ ଶୁଭେ ତୁମର ନୁପୁର ରଣିତ

ପାନ୍ଥକୁ ଦଥ ଅନ୍ଧାରେ ପଥ ବଢ଼ାଇ ।

ଅଶ୍ରୁ ବେଦନା ପୋଛି ଯାଅ ନିଜ କରେ ହେ,

ତୁମ ମହାଦାନ ଅନ୍ତରେ ନାହିଁ ଧରେ ହେ,

(ତବ) ଅଲୋକ ସୁର୍ଯ୍ୟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳେ ପରାଣି ପରେ ହେ,

ମୃତ୍ୟୁ ଦୈନ୍ୟ ଅନ୍ଧାର ପଡ଼େ ବଳୀ,!

ଉତ୍ସବ ଦୀପ କେତେ ମଠେଇ ଉଠେ ଜଳି ।

ନିଃଶାଳମୟ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଜ୍ୟୋତି !

କର ଦରିଦ୍ରେ ତବ ରଜ୍ଜାର ଦାସ !

ଧନ୍ୟ ହେଉ ହେ ତୁମର ଅଲୋକେ ଜୀବନ,

ସବୁ ଜଞ୍ଜାଳ ସକଳ ବ୍ଲାଣି ପ୍ରାସ ।

ଦରଶନ ଦଥ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେଉ ପୁର,

ଚିର ପ୍ରେମୀ ମୋର ସକଳ କର ହେ ସୁର

ସକଳ ମୋ ପ୍ରିୟ ଯାହା ଏ ଜୀବନେ

କର ପ୍ରଭୁ ଅପଣାର,—

ତୁମ ପୀରତରେ ଯାଉ ଏ ଜୀବନ ଲେ;

ଉତ୍ସବ ଦୀପ କେତେ ମଠେଇ ଉଠେ ଜଳି !

ଲୋଡ଼ିଲି ଯାହା ମୁଁ ଦେଇଛ ସକଳ ଦେବତା,

ଲୋଡ଼ି ନାହିଁ ବୋଲି ତୁମ ଅମୃତ ପ୍ରୀତି ଓହ,

ପ୍ରେମମୟ ରୂପ ଲୁଚାଇଛ ମୋର ଭରତା,

ଗାଇନାହିଁ ବୋଲି ତୁମର ବିଜୟ ଗୀତ ହେ;

ଏ ଛଳନା ଶୁଦ୍ଧ ଚିର ପ୍ରିୟ ନାହିଁ ହାତେ ହେ;

ତୁମର ବରହେ ସକଳ ବନ୍ଧୁମାୟାଜେ ହେ;
 ଦେଇଛ, ଦେଇନି ଅପଣାକୁ ବୋଲି ଲଜେ ହେ
 ମରୁଥାଏ ନିତି ଅନ୍ଧାରେ ଶତ ଭଳି !
 ଉଦ୍‌ସବ ଦାପ କେତେ ମତେ ଉଠେ ଜଳି ।

ଭିକ୍ଷୁ ଗୀତି —

ସୁନା ସୁଗନ୍ଧ ଦେବଦୂତ ଅବତାର,
 ବୁଦ୍ଧ, ଶ୍ରୀକ୍ଷ୍ମ ଗୌରୀଙ୍କ ଏ ଭୁବନ କଲେ ସାର;
 ଅପଣା ରକତେ ହରିବାକୁ ଭବଭୟ !
 ଅବନତ ଶିରେ ଗାଇଲା ଭିକ୍ଷୁ
 “ଜୟ ହେ ଦେବତା ଜୟ ।”

ଯାଇଛି କି କହୁ ଧରଣୀ ବେଦନା ପ୍ରାସ ?
 କୁଟିଳ ଏ କାଳ କରେ ନାହିଁ ଉପହାସ ?
 ଧରଣୀ ବସ ଶୋଣିତେ ନୁହେଁ କି ସିନ୍ଧୁ;
 ଚିର ବୁଦ୍ଧସ୍ଥ ମାନବ କି ନୁହେଁ ବିନ୍ଧୁ ?
 ଏ ଗଗନ ଅଜି ନୁହଇଁ କି ତମୋମୟ ?
 ଅବନତ ଶିରେ ଗାଇଲା ଭିକ୍ଷୁ
 “ଜୟ ହେ ଦେବତା ଜୟ ।”

ଅଜି ସେ ବସୁ ରୂପର ପଡ଼ଇ ଝରି,
 ନୟନ ସୁଗଳ ଅଶ୍ରୁରେ ଉଠେ ଭରି,
 ଅସ୍ଥିର ପଦେ ଶୂନ୍ୟକୁ କରି ଲକ୍ଷି,
 ହୃଦୟର ମୁଖେ ପଡ଼ାଇ ଦେଉଛି ବସ;

ଭିକ୍ଷା ମିଳେ କି ଅପଣାକୁ କର କ୍ଷୟ ?
 ଅନ୍ଧ ନେତ୍ରେ ଗାଈଲା ଭୟ
 “ଜୟ ହେ ଦେବତା ଜୟ ।”

ସେତେ ମୁକ୍ତିର ପତାକା ବହିଷ୍ଟ ହାତେ,
 ବରଦୟ ଗାଇ ଗୁଲିଛ ଜୀବନ ରାତେ,
 ଲାଗିନି କି କହ ହିଂସା ଶୋଣିତ ମଣି ?—
 ଭୟ କହଇ ହସି,
 “ଦୈବର ଏତେ ଅମୃତ ବରଦୟ ।”

“ଦାନ ଜନ ଅଶା, ଜୟ ହେ ଦେବତା ଜୟ !”

ଦେବତାର ଦୂତ ଗୁଲିଯାଏ ଧରପରେ;
 ଦୁଃଖୀ ପରଶେ ପ୍ରୀତି ଅଶା ନାହିଁ ଧରେ ।

ଦୁଃଖ ଭିତ୍ତିରେ ନିମେଷୋକ୍ତୁଳ ଚନ୍ଦ୍ର;
 ଶ୍ଵା ନିରାଶାରେ ଗରଜେ ବଜ୍ରମନ୍ତ୍ର !
 ନିମେଷକେ ପୁଣି ସକଳ ଭିତ୍ତିରେ ଲୟ;
 ମନ୍ଦେ ବିହସି ଗାଈଲା ଭୟ
 “ଜୟ ହେ ଦେବତା ଜୟ ।

“ଅମା ଅନ୍ଧାର ମୃତ୍ୟୁ ଦହନ ଭେଦ,
 ଦେବତାର ଦୂତ ଧରପରେ ଯାଏ ଖେଦ;
 ତା ପଦ ପରଶେ ହସଇ ପଦ୍ମ ପୁଣ୍ୟ,
 ମନ୍ତ୍ର ତା ବାଣୀ ମୁଖରତ କରେ ଶୂନ୍ୟ;
 ତାହାର ପରଶେ ଧରଣୀର ପାପକ୍ଷୟ !”
 ମୁଗ୍ଧ ନେତ୍ରେ ଗାଈଲା ଭୟ
 “ଜୟ ହେ ଦେବତା ଜୟ !”

“ନ ମିଳିବ ନାହିଁ ମିତ୍ର ପରେ କାହିଁ ଭିକ୍ଷା,
 ଭୁବନର ପାପେ ଅମୃ ଅହୁତ ଦାସୀ !
 ଦେବତାର ଦୂତ ଅପଣା ଶୋଣିତ ଢାଳି,
 ପାପଭ୍ରୂର ବହି ପୁଷ୍ପେ ଗଲେଣି ଗୁଲି
 ବସେ ଏସନେ ବହି ନେଲେ କ୍ଷତଚୟ ।
 ସେ ପଥ ପଥକ ଦାନ ଭୟ ।
 ଜୟ ହେ ଦେବତା ଜୟ !”

ଦୈନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ

ସକଳ ଦୃଷ୍ଟି ଏଡ଼ି ଏଥୁଯାତ୍ର
 ଜୀବନ ବହି ମୋ ଜୀବନ ବହି;
 ବିରାଟ ଏ କାଳ ମଳିନ ଚନ୍ଦ୍ର
 ନ ଦେଉ କହି ଗୋ ନ ଦେଉ କହି ।
 ମୁଁ ଗୋ, କାସାର କମଳ, ରଜନୀଗନ୍ଧା,
 ମୋ ଜୀବନ ପ୍ରଭୁ ଏକଇ ସନ୍ଧ୍ୟା !
 ବିରୋଧେ ଚଳିବି ଦୂର ପରବାସୀ
 ବିରାଟ ବିଶ୍ଵେ ନିମେଷେ ରହି ଗୋ ନିମେଷେ ରହି ।
 ଦେବାର ଗର୍ବ ନାହିଁ ମୋର କିଛି
 ଦୁଃଖ ନାହିଁ ମୋ ଶୋଚନା ନାହିଁ ।
 ଏକଇ ଦିନର ହାସ୍ୟ ଅଶ୍ରୁ
 ସଞ୍ଚିତ ମୋର ଭ୍ରମରପାଇଁ ଗୋ ଭ୍ରମରପାଇଁ ।

ତୁମ 'ବାଣୀ' ବହୁ ପୁଟିଛି ଝରୁଛି

ତୁମ ସଙ୍କେତ ଜାରବେ ଗୁହଁ ଗୋ ଜାରବେ ଗୁହଁ;
ଭୁଲିଛି ଅଲୋକ ଘନ ଅନ୍ଧାର
ସବୁ କୋଳାହଳ ଦୁଃଖ ନାହିଁ ଗୋ ଶୋଚନା ନାହିଁ ।
ପ୍ରାଣ ବୁଦ୍‌ବୁଦ ହେ ମହାସିନ୍ଧୁ !
ଲଘୁ ସେ ଦେହେ ମୁଁ କ୍ଷୀଣ ବିନ୍ଦୁ,
ହେ ମହା ମହେଶ ନରେଶି ହାସ୍ୟ,
ବିକଟ ଅନଳ ମିଶିବି ତହିଁ ଗୋ ମିଶିବି ତହିଁ !

ସୁ ପ୍ର ଦେବତା

(କୌଣସି ନର-ରାକ୍ଷସ ଭଦ୍ରେଣ୍ୟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା)

ଅଜି ହତ୍ୟାରକତେ କଳ୍ପିତେ ଯାର କର,
ପରାଣେ ଯାହାର ପ୍ରବଳ ଶୋଣିତ ତୃଷା,
ତୁମ ଅମୃତ ପୀରତ ପରାଣେ ଭର
ଭସର ଜୀବନେ ଆଣ ଅମୃତ ଉଷା ।

ଏ ମାନବଲଗି ଶୁଷ୍କ ଲୋତକ ଯାର,
ସ୍ଵାର୍ଥର ମୋହେ ହୃଦୟ ନ ଯାଏ ଗଳି,
ନ ହୁଏ ଯା ଚିତ ଦୁର୍ବଳ-ହାହାକାର,
ସୁନ୍ଦର ଯାର ପରାଣେ ଯାଇଛି ଜଳି—

ତାଳିଦିଅ ପ୍ରଭୁ ତୁମର କରୁଣା ବିନ୍ଦୁ,
ପୀରତ ସରତେ ସେ ଭୂମିକର ହେ ସିନ୍ଧୁ,
ତାଙ୍କ ନିଅ ବାରେ ଯହିଁ ପ୍ରାଣ ମହାସିନ୍ଧୁ,
ବ୍ୟର୍ଥତା ତାର ବୁଝେ ନାହିଁ ସେ କ୍ଷୟ ରକ୍ତ !

‘ଅପମାନେ ପୁଣି ଆମ୍ଭ ନିର୍ଯ୍ୟାତନେ,
ମରେ ଯେ ନିଃସ୍ୱ ଏ ଶିବ ସୃଷ୍ଟି ଦଳି,
ପ୍ରେମୀ କରୁଣା ଭର ବିକୃତ ମନେ,
ତୁମର ଅଶିଷ ତା ଶିରସି ପଡ଼ୁ ଝର ।

ବିଲେଳ ରସନା ଦଂଷ୍ଟ୍ର-କରାଳ-ମୁଖ
ଦେବତା ଅସନ ଅବର ଅଜି ଯେ ରୁଷ
ମାନବ ଚାହେ ନିବସି ଅଣିଲ ଭ୍ରାନ୍ତି
ଶାନ୍ତ କର ହେ, ସୃଷ୍ଟିରେ ଅଣି ଶାନ୍ତି !

ବହାଇ ଦିଅ ତା ଶୁଷ୍କ କପୋଳେ ଲହ,
ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବିକଳ ମୁକ ଏ ମାନବ ଲଗି,
ତୁମ ଅଶ୍ରୁରେ ତା ପରାଣି ଯିତ ଧୁଅ,
ଚିର ଦରିଦ୍ର କରୁଣ ନେତ୍ରେ କହ ତୁମେ ରହ ଜାଗି !

ନିଭିନାହିଁ ଯାର ରୁଷ ବିକଟ ଯୁଧା
କହ ଯାଇ ତାକୁ ଗୃହ ସମ୍ବଳ ହାନ—
ମରଇ ମାନବ ପଥେ ଘାଟେ ଫାଟେ ମୁଧା !
ସବୁ ତା ପୁଅ ରକତରୁ ହୁହେ ଭିନ ।

“ସ୍ୱପ୍ନ ଦେବତା !” ପୀଡ଼ିତ କଣ୍ଠେ ବାଜେ;

କାତର କଣ୍ଠେ କବି କହେ “ପ୍ରଭୁ ସ୍ୱପ୍ନିତ ନାହିଁ ସାଜେ ?”

“ଅଜି ଏ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ ଉଠ ଜାଗି !”

“ପଶୁ ସମ ମୁକ ନିପୀଡ଼ିତ ଜନ ଲଗି !”

ଗଣ୍ଡିତା

ଅଉ କାହା ଲଗି ଯତନେ କବରୀ ରଚନା ?
କୁସୁମ ଭୂଷଣେ ନାହିଁ ତଳେ ଅଉ ବାସନା,
ରଖ ସଖି ତୋର ମଲ୍ଲୀ କରବା ଯୁଧିକା,
ମରଣର କୋଳେ ମୁଦେ ମୁଁ ନୟନ ଲଢ଼କା !
ପୋଛି ଦିଅ ସହି ଲକ୍ଷାରସ ମୋ ପୟରୁ,
ବଧୂଲିର ରାଗ ନିଭାଇ ଦିଅ ମୋ ଅଧରୁ ।
ନ ଗୁହଁଲ ଫେରି ପ୍ରିୟତମ ଯେବେ ଥରେ ଗୋ
ଜାଣି ଜାଣି ଯେବେ ହାଣିଗଲ ମରମରେ ଗୋ
ସନ୍ଧ୍ୟା ସମାନ ଯେବେ ଗଲ ଏଇ ପଥେ ସେ,
ଏଡ଼େ ନିଷ୍ଠୁର ଉଦାସୀନ ସହି ସତେ ସେ ।

ବାତାୟନ ପଥେ ରହିଥିଲି କେଡ଼େ ସରାଗେ,
ଶବ୍ଦ କୁସୁମ ଖସି ପଡ଼ିଲା ଯା ତା ଅଗେ,
ଲଜ୍ଜେ ଅଭିମାନେ ହୃଦୟ ହୁଏ ଗୋ କରତ;
ନ ଗୁହଁଲ ଯାହା ନ ଶୁଣିଲ ଥରେ ଆରତ ।

ଦୂରର ଯା ଥିଲୁ

ଦୂରର ଯା ଥିଲୁ ଅନ୍ତରେ ଅଜ ପ୍ରିୟ
ଉତ୍ସବଦୀପ ମନ୍ଦିରେ ଜାଳିଦିଅ ।
କାହିଁକି ଖୋଚନା ? ଅଶ୍ରୁ ପୋଛ ତୁ କବି,
ଅନ୍ତରେ ତୋର ନିତ୍ୟ ଅମର ଛବି ।

ଗାଥ ଗାଥ ତୋର   ନବ ସଙ୍ଗୀତ

ସେ ପରଶ ଅନୁଭବ ।

ଶତ ବସନ୍ତ ଉତ୍ସବ ତୋର ପ୍ରାଣେ,
ଶରତ ପ୍ରସ୍ତତ ତୋ ପୀରତ ଅଭିସାନେ
ତାଳଇ ଅଲୋକ, ଶୁଭ୍ର ଶେଫାଳି ପୂଲ !
ଅଜ ଅନନ୍ଦ ପୀରତର ନାହିଁ ତୁଲ !
ବରଷ ମିଳନ   ଏକାକାର ଅଜ
ପରାଣ ହରାଏ କୁଳ ।

ମୃତ୍ୟୁ ଅଜରେ ଅମୃତେ ଗଲ ମିଶି,
ଜୋଛନା ହାସରେ ମିଶିଗଲ ଅମାନଶି,
ବାଧା ବନ୍ଧନ ସବୁ ଗଲ ଅଜ ତୁଟି,
ମଉଳିଲ ଅସ୍ତ୍ରା ସକଳ ଗ୍ରାନ୍ତି ସୁଟି ।
ପୀରତ ପୂର୍ଣ୍ଣ   ଅଲୋକେ ହସଇ
ପରାଣ କମଳ ପୁଟି !

[୧୯୩୧]

ବରଷା ଆସିଛି ଦୁଆରେ

ଅଜ, ବରଷା ଆସିଛି ଦୁଆରେ
ଅଜ କେ ରଗିଲ   ନୃତ୍ୟ ନବୀନ
ତୋର, ଅନ୍ତରେ ପୁଣି ବାହାରେ ।
ଅଜ ମରୁଭୂମେ ଜାଣୁ ଏ ଦେଶେ,
ଚିର ମଙ୍ଗଳ ସୁବାର ବେଶେ !

ବାଜର ମରଣୀ ସଞ୍ଜିବନୀ
 ତା ବାଣୀ କବି ତୁ ଗୁହାରେ । ୧ ।
 ଜାଣି ରୁଷ ଧୂସରେ ଅଜି
 ନବୀନ ଜୀବ ସେ ସଞ୍ଜାରେ ।
 ଶାନ୍ତି ଉଦକ ମରଣୀରେ ତାଳି,
 ଚର ବୈରାଗୀ ଦୁରେ ସାଏ ଗୁଲି
 ଚର ଅନନ୍ଦ ନିର୍ବିକାର ସେ
 ଗୁହ୍ୟେନାହିଁ ଫେର କାହାରେ । ୨ ।

ଶୁଣି ଅଗମନୀ ବଶାଳ ଶୂନ୍ୟେ
 ଭଠେ ବିଶ୍ୱର ଛନ୍ଦ,
 ବୃକ୍ଷ ଲତକା ନାରବ ଶୈଳ—
 ତଟିନୀ ସକଳ ଅଜ୍ଞ !
 ମରେ, ମୃତ୍ୟୁର ଅବସାଦ ।
 ତାର, ସଙ୍ଗୀତେ ପୁଟେ ଶୈଳେ କୁସୁମ
 ଶୂନ୍ୟରେ ପରମାଦ !
 ଅଗୋ ମଞ୍ଜିକା ମାଳତୀ ତମ୍ବା
 ରଜନୀଗନ୍ଧା—ତା ଅନୁକମ୍ପା
 ଲାଗିଛି କି ମମ ଦର୍ପେ ହୃଦୟେ
 କହନା ମିଳିବ ରାହାରେ । ୩ ।
 ସ୍ୱି ଗ୍ଧ ଶ୍ୟାମ ଶୀତଳ ସ୍ପର୍ଶେ
 ଭଞ୍ଜୁଳ ହେବ ପୁର,
 ଜଞ୍ଜାଳ ଗୁଳି ଦୁର,
 ଅଜି ବିଶ୍ୱର ପ୍ରୀତି ଅନନ୍ଦେ
 ନିମେଷେ କରବ ଯୁର । ୪ ।

ସୌଧ ଶୀର୍ଷେ ତନ୍ମୁ ସଜଳ—
 ନୟନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଶା
 ପୂଟାରଳ କିଏ ଶୁଷ୍କ ଗୁଡକ—
 କବି କଣ୍ଠର ଭାଷା ?
 ଅସ ହେ ବରଷା ବିଷ୍ଣୁ-ଜୀବନ,
 ବିହ୍ୱଳ କବି କରବ ବରଣୀ,
 ନବୀନ ହେଉ ହେ ସକଳ ମଳିନ
 ଅରୁପ ବିଶ୍ୱବିହାରୀ;
 ଅଜି, ବର୍ଷା ଅସିଲୁ ଦୁଆରେ ।

[୧୯୩୨]

ଅଭିଯାରିକା—

ହସଇ ଜୋଛନା ବହଇ ମଳୟ ମଦର,
 ବକୁଳ ଗଲେ ସକଳ ଶୁବନ ଅଧୀର; .
 ଧରୁନାହିଁ ମନ ଘରେ ତଳେ ଅଜି ସଜନି,
 ତାକେ ଅବା ଦୂର ମୁରୁଧ ଅକୁଳ ରଜନୀ,
 ତାକେ ତା ବଣୀ ସୁଦୂର ତମାଳ କୁଞ୍ଜେ;
 ତାକଇ ଅଧୀରେ ମରୈ କୁଳବାଳା ମୁଁ ଯେ ।
 ପୁରଜନେ କାଲି ଦେବେ ନାହିଁ ମୋତେ ବାସ,
 ବାଧଇ ଅଜି ଗୋ ନୟନର ଜପହାସ ।
 ରଣ ରଣ ସହ ରୁଣିତ ହୃଦୟ ଚରଣ
 ଅସେ ପୁଣି ତାକ ସିଂହ କୁଞ୍ଜ କାନନ୍ଦ,

କବରୀ-କୁସୁମ ଶିଥିଳ କି ସହି କହନା ?
 ମନଲକ୍ଷି ଅବା ଗଣ୍ଡମକରା ରଚନା ?
 ସେଇ ରୂପ ଖଣି ବିଶ୍ୱ ହେବ ଗୋ ଦହ,
 ଯୁକ୍ତି ମୋ ରୂପ ଯୋଗ୍ୟତାର କି ସହି ?
 ଯିବି ଯିବି ସହି ଅକୁଳତା ତଳେ ସହେନା;
 ଜାବୁ ସେ ତାକେ ଘରେ ମନ ଅଭି ରହେନା ।

[୧୯୩୧]

କାରାବାସ-ସ୍ତବ

୧—ଦୂର କାରାବାସେ ମଧୁର ତାହାର ସ୍ମୃତି,
 ନିଶବଦ ରାତେ ସଙ୍ଗୀତ ଅନୁଭୂତି,
 ଜୋଛନା ଅଲୋକେ ରଜନୀଗନ୍ଧା ବାସ,
 ଅଗ୍ରତ ଜୀବନ ଅମର ମଧୁର ପ୍ରାସ ।
 ଦୂର ପରବାସୀ, ହେ ପଥକ ରହ ରହ !
 ଦେଖିଛ କି ତାକୁ କେବେ ଏ ଜୀବନେ କହ ?
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାସମ ତା ନୟନ କରୁଣି ବିଭ୍ରା,
 ତା ଅଧର ହସ ଯେସନେ ତରୁଣି ଦିବା,
 ତା ରୂପ ମାଧୁରୀ ପିରଛୁ ହୋଇଛୁ ଧନ୍ୟ,
 ମରମୁଁ ଅମର ପଦବାରେ ହେଲି ଗଣ୍ୟ ।
 ଦେଶର କାଳର ମହା ବ୍ୟବଧାନ ହାଣି
 (ସେ ମୋ) କାଗ୍ରତ ପ୍ରାଣେ ଅଶ୍ରୁ ଜଡ଼ିତ ବାଣୀ !
 ପ୍ରଳୟ ତମିରେ ଉଦ୍ବୃତ ଶିଖା ସମ,
 ସକଳ ପ୍ରିୟର ମୋର ସେ ଯେ ପ୍ରିୟତମ ।

୨— ଭୁଲିଯିବି ତାକୁ ? ଭୁଲିବି କେସନେ କହ ?
 ମୃତ୍ୟୁକୁ ହାଣି ରୂପ ତାର ଅହରହ—
 ସତ୍ୟ ସମାନ ପ୍ରତିଭ୍ରାତ ନିଶି ଦିବା !
 ଜୀବନ ଅଲୋକେ ଅମର ପଦ୍ମ କିବା !
 ଗଲଣି ସେ ଭୁଲି ? ପଡ଼େ ନାହିଁ ଥରେ ମନେ ?
 ନାହିଁ ମୋ ଶୋଚନା କହି ଦେବ ତାକୁ ତମେ—

ଭୁଲିବାକୁ ହେଲେ ବଢ଼ିଯାଏ ମୋର ପ୍ରାସ,
 ଅପଣାକୁ ଅବା କରେ ମୁହଁ ଉପହାସ ।
 କୋକିଳ କଣ୍ଠେ ଦୂରୁ ସେ ସେ ଅସେ ଭାସି,
 ତାର ଲବଣ୍ୟ ବହେ କୃଶଳୟୁ ରାସି,
 ଦୂର କାନ୍ତାରେ ମଳୟ ଅଣେ ତା ସ୍ପର୍ଶ,
 ମାଧବୀ ଜୋଛନା ତାର ପୀରତ ଅଦର୍ଶ ।
 ଭୁଲି ଯାଉ କହ ନିଶୀଥ ସ୍ବପନ ପର
 ନିଃସ୍ବ ରତନ ସ୍ମୃତି ସଦା ଥିବ ଧର ।

୩— ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ମାନବ କି ବୁଝେ ଜୀବନ ବ୍ୟଥା ?
 କହିବ ତରୁଣ ଜୀବନର ଚପଳତା ।
 ଯୌବନ ତୁଲେ ସକଳ ବିକାର ଶୂନ୍ୟ,
 କାଳର ପରଶ ସକଳକୁ କରେ ଯୁଷ୍ଟ ।
 ତା ରୂପ ଅଲୋକେ ପରାଣିଟି ଥରେ ମାଜି,
 ମାଧବୀ ଜୋଛନା ସଙ୍ଗୀତ ତାରେ ବାଜି,

ଭୁଲିଯିବା ତାକୁ ଭୁଲିବା ଜୀବନ ସତ୍ତା,
 ଅଶ୍ରୁସାଗରେ ସ୍ମରଣ ସେ ନୀରବତା !
 ଚର ଭୃଷାର୍ଥ ପୀୟୂଷ ସାଗର ଗୁହ—
 ଫେର ଅସିଦ୍ଧାର ସମ୍ଭବ ଅବା କାହିଁ ?
 ପୁଣ୍ୟ ମାଧୁରୀ ଗୁଣ କହ କାହିଁ ତୁମ୍ଭି ?
 ସଙ୍ଗୀତ ପଦେ ଶୁଣି ଅସେ କାହିଁ ସୂତ୍ର ?
 ଗୁଣିଛୁ ସେ ଥରେ ଯୌବନ ରୂପ ବିଷ
 ତୁମ୍ଭ ଧନ୍ୟ ଜଳ ପୋଡ଼ ଅହନିଶ !

ଟ— ସନ୍ଧ୍ୟା ଅଲୋକେ ସ୍ମରଣ ତାରକା ଫୁଟେ !
 କମଳ କାନନେ ଫୁଟେ ଅଗଣିତ ଫୁଲ,
 ମଙ୍ଗଳ ଉଷା ନିଶୀଥ ଶୟନ୍ତୁ ଉଠେ,
 ନ ଦିଶଇ କେହି ତା ରୂପର ସମତୁଲ !
 ଲକ୍ଷ ତାରକା ତା ରୂପେ ଲଭିବେ ଲଜ,
 ସୂକ୍ଷ୍ମର ଉଷା ଶଙ୍କିତ ଦେଖି ବ୍ୟାଜ,
 ତା ଚରଣ ତଳେ ଲେଟିବାକୁ ଶତ ଫୁଲ,
 ଏ ପରାଣ ସମ ନିରତରେ ସମାକୁଳ !

ଶାରଦା ଗଗନେ ନୀରବ ସନ୍ଧ୍ୟା ପର,
 ତା ଅନାଉଣିରେ ଜୋଛନା ଉଠଇ ଥର,
 ତାରକା ଶତେ ନୀଳ ନଭ ଭିତରା;
 ଟାଣି ଫିରେ ଅସେ ସିନ୍ଧୁ ବସେ ଚଳି ।
 ମଙ୍ଗଳ ରୂପ ପୁଣ୍ୟ ଅଧର ହାସ !
 ମରବାକୁ ତହିଁ କବି ଚର ଅଭିଳାଷ ।

୫—ଯୌବନ ଶିଶୁ ଯୁକ୍ତ କରଇ ଜର,
 ତରୁଣ ସ୍ୱପ୍ନ ପଶ୍ଚାତେ କାଳ ପର,
 ପରହାସ କରେ ବିଦ୍ରୁପ ଭର ଅଖି ?
 ଜୀବନ ସ୍ୱପ୍ନ କେତେ ରହିଯାଏ ବାକି !
 ଶୁକ୍ଳ ଧରଇ ସ୍ମିତ ଚକ୍ରର ଦାମ,
 ସକଳ ଶୋଭାର ମୃତ୍ୟୁ ନିୟତି ବାମ;

ମଉଳି ପଡ଼ଇ ସଜଳ ନେତ୍ର ବିଭ୍ରା,
 କାଳ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ ଯେସନେ ତରୁଣ ଦିବା ।
 କାନ୍ତ ଅଧର ଜବା ପାଣ୍ଡୁର ଦିଶେ,
 ପୀୟୂଷ ହାସ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ ତମିରେ ମିଶେ !
 ରୂପ ପାଗବାରେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱନା ତାରକା ଶତ,
 ଉତ୍ତର ବାଆ ଅନ୍ତର କରେ କ୍ଷତ,
 ସବୁ ନୟନ ତା ଦେହୁଁ ପଡ଼ିଲେ ଝରି,
 [କାଗେ] ପ୍ରୀତି ଅମୃତ ଶୁଦ୍ଧ ତାରକା ସରି !

୬—ହେ ପଥକ ଯେବେ ଗୁଣି ନାହିଁ ଥରେ ପ୍ରୀତି,
 ଶୁଣି ନାହିଁ ଯେବେ ନୀରବ-ନୟନ-ଗୀତି,
 ଲଭି ନ ବାସନା ପୂଣ୍ୟ ପୀରତି ବିଭ୍ରା,
 କେସନେ ଜାଣିବ ଜୀବନାମୃତ କିବା ?
 ପ୍ରାଣ ପାଗବାରେ ଗହନ ମୃତ୍ୟୁ ଭେଦି,
 ପୀରତି ପଦ୍ମ ହସର ତମିର ଛେଦି,

କଳପନା ନୁହେଁ, ସତ୍ୟ ସେ ଅନୁଭବ,
 ଜୀବନ ମୃତ୍ୟୁ ସକଳର ଗୌରବ !
 କାଳର ପରଶେ ବଢ଼ଇ ପୀରତ ଅସୁ,
 ଅଭିନବ ରୂପ ଜରା ବହିର୍ଭାଗେ କାହୁଁ,
 ଯା ଲାଗି ନିଃସ୍ୱ ଜୀବନଟି ହୁଏ ଧନ୍ୟ
 ପୌଷେ ପୁଷ୍ପ ହସିତ ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ ।
 କହିବଟି ତାକୁ ଭେଟିଲେ ତା ଲାଗି ପରା
 ଜୀବନର ପ୍ରଭୁ ସହଜେ ପଡ଼ଇ ଧରା !

୨—ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଶତଶିର ପରେ ଯାଏ ବହି,
 ଅନ୍ତର ବ୍ୟଥା ଅଶ୍ରୁରେ ନୁହେଁ କହି,
 କ୍ଷିପ୍ତ ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରଳୟେ ଉଠିଛି ମାତ,
 ସୁରଇଁ କାହିଁକି ଶାରଦ ଶୁଭ୍ର ରାତି ?
 ଏ ଜୀବନେ ଯାର ପାହିଛି ସ୍ୱପ୍ନ-ନିଶା,
 ପୀରତ ପୀୟୂଷେ ଗରଳ ହୋଇଛି ମିଶା,
 ନିଠୁର ନିୟତି କରେ ଯାକୁ ଉପହାସ,
 ଅଜାତର ସୁତ କାହିଁ ପାଇଁ ଦିଏ ଘ୍ରାସ ?

ଶୁଖଇ କଣ୍ଠ ! ନ ମିଳେ ସଲିଳ କଣା ।
 ଅତୁର ଗୁଡ଼କ କାହିଁପାଇଁ ତେବେ କଣା ?
 ମରଇ ଅକୁଳେ ମାଧବା ଜୋଛନା ଝୁର,
 ଅଶ୍ରୁ ସାଗର ଅନ୍ଧାରେ ଉଠେ ଫୁଲି;
 ମଳୟର ମୋହ ନିମେଷକେ ହେଲା ଦୂର
 ମରଇ କାହିଁକି ବିଜନ କାସାରେ ଫୁଲ ?

୮— ଦେଖିଛ କି ସତେ ରକ୍ତ ମୋ ହାସତଳେ,
 ସମର କାହାଣୀ ଅଗଣନ ଯତ ଜଳେ ?
 ସଂଗ୍ରାମଲାଗି ସୈନିକ ବେଶେ ଉଦ୍ରା ?
 ଦର୍ପେ ଦମ୍ଭେ ହସଇ ଡରୁଣୀ-ସୁବା ?
 ତେତାଜିଛ ମୋତେ ? ତହିଁ ଅବା କେଉଁ ଫଳ ?
 ଜାଣେ ସମ୍ବଳ ଏ ମୋର ଅଶ୍ରୁଜଳ !
 ସମର ଅନ୍ତେ ପୁଣ୍ୟ ଏ ମୋର ଯତ
 ବହୁଯିବି ତାକୁ ଲକ୍ଷ ତାରକାବତ !

ତେଣୁ ଗୋ ଶୂନ୍ୟ ଗୌରବ ଅବକାଶେ
 ଭରଇ ନୀରବେ ଡାବୁ ମୋ ଉପହାସେ ।
 ଶାନ୍ତ ସିନ୍ଧୁ ଶୂନ୍ୟକୁ ରହେ ଗୁହ୍ୟ,
 ଜୀବନର କିବା ହାନି ଲଭ ପୁଛେନାହିଁ,
 ଦୁଃସହ ଭାର ବହୁବା ଧରମ ଜାଣେ,
 ଅଧରେ କରୁଣ ହାସ୍ୟ, ଶୋଣିତ ପ୍ରାଣେ !

X

X

X

୯— ହେ ପଥକ ଯେବେ ତୁମ ତୁଲେ ହେବ ଦେଖା,
 କହିବ ସେ ସେ ମୋ ମର୍ମେ ରୁଧିରେ ଲେଖା ?
 ଭୁଲିବି କେସନେ ମରଣ ପୂରୁବୁ ଅବା;
 ଜଗତେ ପଛକେ ବସୁ ଅପବାଦ ସଭା !
 ପ୍ରୀତି-ଅପବାଦ-ଅଶ୍ରୁ ପରମ ଲଭ,
 ଅକୁଳ ସିନ୍ଧୁ ବକ୍ଷେ ଏକଇ ନାବ,

ଥିଲେ ଯେତେଦୂର ପ୍ରୀତି-ସୁଧାଲଗି ସିନା—
 ରହିଛି ଜୀବନ ? ସ୍ମରର ସୃଷ୍ଟି ବାଣୀ ?
 ସକଳ ଅବିଳ ଉଦ୍ଧୃତ କମଳ ପଟେ,
 ସ୍ମରଣେ ବନ୍ଦୀ ପରଶୁ ଧ୍ବଜ ତୁଟେ ।
 ଗଗନର ତାରା ଦୂରେ ! ଦୂରେ ! କିବା ହାନି ?
 ସକଳ-ଦୂରତା ଦଳେ ଅନ୍ତର ବାଣୀ !
 ସୁଦୂରର ଯାହା ବିଫଳ ନିକଟେ ଅସି,
 କି ଫଳ ଭୟ ବାସନାକୁ ପରକାଶି ?

[୧୯୩୩]

* ବୈଧବ୍ୟ *

୧— କହ ନାହିଁ ତାକୁ ଦୈବର ଅଭିଶାପ,
 ସ୍ମର ଜୀବନର ଶତ ଦୁଷ୍ଟତ ପାପ,
 ଶ୍ରୀବତୀ ସରତ ସମାନ ବହୁ ଗୋ ଲହ,
 ଚର ଅବିଚଳ ଶକ୍ତିତା ଆଜି ହୁଏ,
 ଯେ ଅନଳ ଜଳେ, ଲେଲୁହାନ ସେ ଯେ ଚିତା !
 ସୃଷ୍ଟିର ସେ ଯେ ମଙ୍ଗଳମୟ ପିତା,
 ଭୟ କରଇ ସକଳ କରଇ ଦରପ,
 ସବୁ ନଷ୍ଟର ସକଳ ଏ ମାୟାଲବ୍ୟ !
 ପ୍ରଣମ ପୟରେ ବନ୍ଦନା ଯାଅ ଗାଇ
 ଚର ଶକ୍ତିତା ସଙ୍କୋଚ କାହା ପାଇଁ ?

* କନିଷ୍ଠା ଭବିଷ୍ୟତ ବୈଧବ୍ୟାପରଣେ ।

ଭୟ ସକଳ ଭୟ ! ଅନଳ ହସେ,
 ଜୀବନେ ନିତ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଯାହା କଷେ,
 ଅବିଚଳ ଅଗୋ ନିଅ ଭୟର ଦାସୀ
 ଜୀବନ ଦୁଆରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଜି ତୋ ଭକ୍ଷା !

୨—ବାସ୍ତବ-ଦମିର ଅବସାଦ ଛାୟା ଦଳି,
 ଭଦ୍ର ଅଗଳେ ସବିତା ଭୂଲେ ଜଳି !
 ଚର ସୁନ୍ଦର ଅନ୍ତରେ ବିଭାବଣୀ
 ସେ ଅଲୋକ ତେଜେ ନିରେଖିଯାଏ ଗୋ ମର !
 ତେଜ ଅଜି ତୋର ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଭୂଷଣୀ ମାୟା,
 ଭକ୍ତ୍ୟୁଳ ତେଜେ ମରଇ ଜୀବନ ଛାୟା,
 ଭୟ ସକଳ ବିକାର ଶୂନ୍ୟ ବନ୍ଧ !
 ସକଳ ଶାନ୍ତି ସ୍ଫୁରେ ପବିତ୍ର ଛନ୍ଦ !
 ଭକ୍ଷଣୀ ଅସ, ଅସ ଗୋ ଶୂନ୍ୟ ହସ୍ତେ,
 ତାଙ୍କର ଅଲୋକ ଜୀବନ ମୁକ୍ତି-ପଥେ !
 ଦୀର୍ଘ ସେ ପଥ ? ଅସ ସଂଶୟ ତେଜି,
 ଚର ମଙ୍ଗଳ ଦୈବ ବିଧାନ ହେଜି,
 ଅସ ଗୋ ଶାନ୍ତି ସୁନ୍ଦର ଯାଏ ବେଳ,
 ସ୍ଫୁର ସେ ଅନଳ ! ଅଶୋଭନ ଅଜ୍ଞ ଖେଳ !

୩—ନିଭି ଅସେ ଚିତା ! ଦିବ୍ୟ ସବିତା ଭୂମେ !
 ନବୀନ ସୃଷ୍ଟି କମଳ ଅବା କି ପୂଟେ !

ଚୌଦ୍ଦିଗେ ଧୀରେ ସ୍ମରଇ ସୃଷ୍ଟି ଗୀତ,
 ଜୀବନ ଅଭାସେ ମୃତ୍ୟୁ ସବୁଗତ !
 ଜାଣିଛୁ ଭଗିନି ରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠ ତବ,
 ନ ଗାରବ ତହିଁ ସଙ୍ଗୀତ ଅଭିନବ,
 ଜୀବନ ଯେସନେ ଶୁଷ୍କ ବାସର-ଫୁଲ,
 ନ ଥାଏ ସରାଗ ନାହିଁ ତଳେ ତାର ମୂଳ !
 ମାତର ବିଷାଦ ଦର୍ଶ୍ୟ କରି ଏ ପ୍ରାଣ
 ଜୀବନ ପ୍ରଶ୍ନ ହୁଅଇ କି ସମାଧାନ ?
 ଅଶ୍ରୁରେ ନାହିଁ ନାହିଁ ଗୋ ହର୍ଷେ ଶାନ୍ତି,
 ଅଲୋକେ ତମିରେ ତୁଟେ ନାହିଁ କାହିଁ ଭ୍ରାନ୍ତି ।
 ସ୍ୱାର୍ଥ ଦହନ ଅଭିମାନ ଅଜି ଜଣି
 ଜୀବନର ପଥେ ଅସଂଗୋ ସନ୍ୟାସିନି ।

ଟ—ଜୀବନର ପଥେ ଫୁଟେ କେତେ ଜାତି ଫୁଲ,
 ହସଇ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା କାହିଁ ତାର ସମତୁଲ,
 ଅସଇ ରହି ଅସେ ଅଲୋକର ଦୂତ,
 ପ୍ରଣୟ ସହିତେ ଲାଗେ ବଡ଼ ଅଦଭୁତ—
 ହସଇ ମୃତ୍ୟୁ, ନିରେଖି କୁସୁମ ବୃକ୍ଷ;
 ଏ ସକଳ ମେଲେ ବିକଶେ କାହାର ସୃଷ୍ଟି ?
 କାହାର ବିଧାନ ମଙ୍ଗଳମୟ ବିଧି ?
 କାହା ଇଚ୍ଛାରେ ସକଳ ଲଭଇ ସିଦ୍ଧି ?
 ଅଲୋକ ତମିରେ ଏକାକାର ସାମ-ଗାନ
 ମୃତ୍ୟୁ ଜୀବନେ ଅବିନଶ୍ୱର ପ୍ରାଣ !

ମଳିନ ସ୍ଵାର୍ଥ ଲଭେ ନାହିଁ ତହିଁ ସ୍ଥାନ,
 ବ୍ୟର୍ଥ ଅଶ୍ରୁ ଅବସାଦ ଅଭିମାନ,
 ବହୁନିଅ ଡାର ପୁଣ୍ୟ ବିଧାନ ଶିରେ,
 ସ୍ମର ସେ ଅନଳ । ନିଭିଅସେ ଗତା ଧୀରେ !

୫— ଏ ଜୀବନ ପଥେ ଗଲେଣି ଗୋ ଯେତେ ଚଳି,
 ଜନନୀ ବସୁଧା ଶୁଣି ନାହିଁ କାର ଅଳି,
 ଅକାଳେ କୁସୁମ ମଉଳି ପଡ଼ିଛି ଝର,
 ତରୁଣର ଗୀତ କଣ୍ଠେ ଯାଇଛି ମର,
 ନିଭିଯାଏ ରୂପ ଯୌବନ କରି ମରୁ
 ଝାଉଁଳେ ପୀରତ-ଲତକାଶ୍ରୟ-ତରୁ;
 ସକଳ ମାନବ ବନ ଅଜଗର ପ୍ରାୟେ
 ବରଇ ନୀରବେ ଶୂନ୍ୟକୁ ଗୁହଁ ଗାଏ ?
 “ପରାଣ ନିଃସ୍ଵ ଜୀବନଦେବତା ସ୍ଵାମୀ
 ଚିର ନଟବର ସକଳ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ,
 ଶୂନ୍ୟ ସରବ ଅସ୍ତ୍ର ମୋର ଯେ ଶଶୀ,
 ଶୂନ୍ୟ ପୁଲନେ ଭରସା ଯେ ତୋର ବଂଶୀ,
 ବିହ୍ଵଲ୍ ତେଜନା ନିଃସ୍ଵ କରି ଏ ପ୍ରାଣୀ,
 ନାହିଁ ମୋ ଶୋଚନା—ସ୍ଫୁରୁ ତୋ ପୀରତ ଗାନ !”

୬— ବହୁଯାଏ କାଳ ଦିବସ ଦଣ୍ଡ ଲିଭା
 ସନ୍ଧ୍ୟାସିନି ଗୋ ସ୍ମର ସେ ଅନଳ ଗତା ।

ଲେଉଟକ ଅଶ୍ରୁ କାହିଁ ତାର ଅବକାଶ ?
 ପରବାସି ଅଗୋ ମିଳାଇଯାଏ ଯେ ହାସ !
 ମୁକତର ଗୀତ ଶୁଣ ଶୁଣ ଅସେ ଦୁରୁ
 ଶୁଭ୍ର ଅଙ୍ଗ ଅସ ଅନ୍ଧାର ପୁରୁ ।

ସୌମ୍ୟ ମୁରତ ତବ ଶୌଚର ବେଶ,
 ସନ୍ଧ୍ୟା ସମାନ ଶାନ୍ତ ରୁକ୍ଷ କେଶ,
 ଦବ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟି ସ୍ଫୁଲିତ ହୃଦ୍ରେ ସେ ପାଦ !
 ମରମେ ଅଶ୍ରୁ ଅନ୍ତର ଅବସାଦ !
 ପୁଣ୍ୟର ବାସ ! ଦେଖି ବିଜୟିନୀ ରୂପ,
 ସକୁଚିତ ଗୋ ସ୍ଵାର୍ଥ ବେଦନା ସ୍ତ୍ରୀ
 ମାନବର ତେଜେ ମରଇ ମୃତ୍ୟୁ ଡରେ
 ଧନ୍ୟ ଏ ଭୂମି ପୁଣ୍ୟ ଚରଣ ତଳେ ।

* କରମର୍ଦ୍ଦନ

କାଳ ବୈଶାଖ ! ତପ୍ତ ତଟିନୀ ବାଲି ।

ଦରପ ପୟର ବୃକ୍ଷ ନ ପାରେ ଗୁଲି,

ଶୁଷ୍କ କଣ୍ଠ, ତୃଷା ଉଛୁଟି ତାର,

ଜଳ ଅଗଣ ଗୁହଁ ପ୍ରାଣ କରେ ହାହାକାର !

ସପ୍ତ ଭୁବନେ କାହିଁ କେନ୍ଦ୍ର ନାହିଁ ଦିଶେ,

ମୃଗ ଚକ୍ଷୁକା ଜଳବେଶୀ ହୃଦ୍ରେ କି ସେ ?

କରତର କରେଶ୍ଵରେ ମାମଲ ଲଢ଼ିବା ଅଣ୍ଟାରେ ଅସୁଥୁବା
 ଜନେକ ବୃଦ୍ଧ ବାଠଯୋଡ଼ୀ ବାଲିରେ ଶୀର୍ଷ ତାପ ସହ ନ ପାରି
 ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିବା ଘଟଣାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ।

ଟଳିଳ ସେହି ଶୂନ୍ୟ ସିକତା ପଥେ,

ଗୁଲିଛି ବୃଦ୍ଧ ଅଶା ତା ଅଗ୍ରଗତେ ।

ଦୁର୍ବଳ ଶିର ଖରେ କରେ ଝାଲ ଝାଲ

ଘନ ଅନ୍ଧାରେ ଚକ୍ଷୁକୁ ଦିଶେ ନାହିଁ,

ଅଗତ ମୃତ୍ୟୁ ଓଗାଳଇ ପଥେ ହସି—

“ବୃଦ୍ଧ ବନ୍ଧୁ ! କାହିଁ ଗୁଲିଅଛି ଧସି ?”

ବନ୍ଧୁ ଦୁଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧ ଚକିତେ ଥୟ !

“ନ ପାରେ ଚିହ୍ନ ! ଦେବ କି ହେ ପରଚୟ ?

ବନ୍ଧୁ ? ବନ୍ଧୁ ! ଶୁଣିଛି କଣ୍ଠସ୍ଵର,

ଦୁର୍ବଳ ସ୍ଵର ଚେତାଉଛି ହୁସି ପର !”

“ମୃତ୍ୟୁ ମୁଁ ଚିର ଯୌବନ ରହେ ଜାଣି,

ତୁମ ପାଶେ ଅଜ ଅସିଛି ଯୁଦ୍ଧ ମାଗି !”

ବିଜୟର ମୋହ ମାଦକତା କରେ କ୍ଷୁଦ୍ର

ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ ବୃଦ୍ଧ, ଦିଅ ହେ ଯୁଦ୍ଧ !”

“ଚନ୍ଦ୍ର, ହେ ଚରଯୌବନ ! ମୁଁ ଯେ ବୃଦ୍ଧ,

ସ୍ଫୁଲିତ ଅଙ୍ଗେ ସମ୍ଭବ କାହିଁ ଯୁଦ୍ଧ ?

ପୁଣି ନାହିଁ ସ୍ଵହା ! ଗୌରବ ମୋହ ଖବ !

ସପ୍ତସାଗର ଲଙ୍ଘିବା ତୁମ୍ଭ ଗବ !

ଦିଅ ଦିଅ କର, ଯାଉଛି କାହିଁକି ଖସି ?

କରମର୍ଦ୍ଦନ କରିବ ବୃଦ୍ଧ ହସି !”

“ସ୍ନେହରେ ଯେଉଁ ବନ୍ଧ୍ୟା ଶିଉକାର,

ଯୁଦ୍ଧେ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରୟୋଜନ କିବା ତାର ?

ବଢ଼ାଅ ସେ କର, କରମର୍ଦ୍ଦନ ଲାଗି,

ହସ ମୋର ତୁଲେ, କି ହେବ ଯୁଦ୍ଧ ମାଗି ?

“ଯୁକ୍ତେ ରମିଛି ସକଳ ଜୀବନବ୍ୟାପୀ,
 ନିଭିନାହିଁ କ୍ଷତ ଚନ୍ଦ୍ର ସେ ଅଦ୍ୟାପି,
 ହାସ୍ୟ ଉତ୍ସୁକେ ? ମାତ୍ର ନାହିଁ ତୁମ ମନ ?
 ନାହିଁ ନାହିଁ ଅଜି ସଂଗ୍ରାମେ ପ୍ରୟୋଜନ ।”

“ମିଥ୍ୟା ଏ ଭାଷ ! ଶରୀର ବହୁତ ବନ୍ଧୁ !

ଭୁଲୁଥିବେ ପଥ ପୁନଃ-ପୁନଃବଧୁ,
 ବୃକ୍ଷା ପତ୍ନୀ ବନ୍ଧୁ ସୋଦର କନ୍ୟା,
 ତୁମର ସେବାରେ ହେବେ ସେ ସକଳେ ଧନ୍ୟା,
 କହୁବେ ବୃକ୍ଷ ଯାଇଛି ମାମଲ ଜିତ,
 ଦୂର ପରବାସୁ ଫେରିଲେ ଲଭିବେ ପ୍ରୀତି ।”

ଭାଷଇ ବୃକ୍ଷ “ବାକ୍ୟର ଅବକାଶ,
 ନାହିଁ ସେ ଦନ୍ତ ! ପ୍ରତିଦାନ ମୋର ହାସ !
 ହାସ୍ୟ ଅଶ୍ରୁ ପଲିତ ପଦ ପ୍ରାସ,
 ପତ୍ନୀ-ପୁତ୍ର ଦୂର ଏ ସେ ପରବାସ,
 ବନ୍ଧୁ ! ସକଳେ ଜଣାଇବ ମୋର ହାସ !”

ମୁଦିଲ ନୟନ ବୃକ୍ଷ ସିକତା ଶେଷେ,
 ହସ୍ତ ପଥକ ବନ୍ଧୁକୁ କହେ “ଏ ସେ,
 ଡାକ୍ତରୀ ସୌରରଶ୍ମି ନ ପାରି ସହି,
 ବହୁଛି ରୁଧିର ବୃକ୍ଷ ତେଜଲ ମହା !”

ରମ୍ୟାରଣ୍ଠ

[ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପରାସୀ ଦାର୍ଶନିକ,
ମନାସୀ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲେଖକ]

୧— ଜୀବନ ତମିର ପଥେ ଧ୍ରୁବ ତାରାସମ,
ଉତ୍ତୁଧିତ ସଦ୍ୟତା କହୁଁ ଅମୃତ ପରମ,
ପରମ ପୁରୋଧା ଅବା ତାହୁଁ ଅଶିଷ,
ସୃଷ୍ଟି ହୃଦେ ତୁମେ ରୁଦ୍ର ଚିତ୍ତଅଛ ବସ !

ଅକ୍ଳାନ୍ତ ସୈନିକ ଭେଦ ଅନ୍ଧକାର ବ୍ୟୁତ୍ସ,
ଅଗ୍ରସର ନିର୍ବିକାରେ ! ତୁଙ୍ଗ ମହାରୁହ !
ଦୀର୍ଘପଥ ଅତରୁମି କ୍ଳାନ୍ତ ନାହିଁ ଜାଣ,
ଚର ଅଗ୍ରଗତି ଦୀକ୍ଷା ଜାଣେ ସେହି ପ୍ରାଣ !

କେବଳ ଗୁଲିବା ପଥ ! ଗୁଲିବାରେ ମୁକ୍ତି !
ପାଥେୟ ସଙ୍ଗରେ ଶତ ଅଜ୍ଞତର ସ୍ମୃତି !
ନାହିଁ ଅଶ୍ରୁ, ନାହିଁ ଖେଦ, ନାହିଁ ଅବସାଦ,
ଅନନ୍ଦ ହାସ୍ୟ ପ୍ରୀତିର ତନ୍ତ୍ର ପରମାଦ—

ସବୁ ଏଡ଼ା ସତ୍ୟ ଏକା ହେବା ଅଗ୍ରଗତି !
ଘେନ ନିଃସ୍ୱ ପଥକର ଅନ୍ତର ପ୍ରଣତି !

୨— ହେ ନିରାଶ-ପରବ୍ରାଜ ବିଷ୍ଣୁ ତପୋବନେ !
ସଦା ଧ୍ୟାନରତ ତପଃକ୍ଳାନ୍ତ ସେ ଅନନେ,—

ଅଜିତ କାଳର ରେଖା ! ଅନ୍ତର ବିଚ୍ଛିନ୍ନ,
 ଶୋଣିତ ଅସ୍ମତ । ନିଭନାହିଁ ଯତ ଚିହ୍ନ
 ସଂଗ୍ରାମର, ବିସ୍ମୃତ ବା ଅଜ୍ଞାତର ପ୍ରାସ !
 ଲାଗିଛି ମଳିନ ଓଷ୍ଠେ ବିଜୟୀର ହାସ !
 ଅତୁଳ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟେ ମୃତ୍ୟୁ ରସେ ଅବା ହୁଟି
 ମୁଖେ ଅମରତ୍ୱ ବିଭା ଲଠର ଚହଟି ।
 ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ, ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ, ଅନ୍ଧକାର ବେଦି,
 ଅମୃତ ପରାଣ-ସୁର ନିତ୍ୟ ଚଳେ ଖେଦି,
 ପୁଣି ଜନ୍ମ ପୁଣି ମୃତ୍ୟୁ ଯାହା ହୁଏ ଶେଷ,
 ବିକଶିତ ଲାଳାପଦ୍ମ ସୁମଧୁର କ୍ଳେଶ ।
 ଅନତ ସେ ଦୀର୍ଘ ବସ୍ତୁ ହୁଏ ଭୁଜିବାର,
 ଘେନି ଦାନ ଅନନ୍ତାଶ୍ରୁ ପ୍ରୀତି ନମସ୍କାର ।

ପ୍ରଥମ ଆସାର

ପ୍ରଥମ ଆସାର ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଘନରାତି,
 ରୁଦ୍ରାନନ୍ଦେ ପୁଲକି ଉଠଇ ଛତି,
 ଗରଜି ବଜ୍ର କରଇ ଅଛନ୍ଦାସ,
 ସ୍ନିଗ୍ଧ ତମିରେ ପରବାସେ ମରେ ପ୍ରାସ ।

ଚମକେ ବିକୁଳି ଘନ ଅନ୍ଧାରେ ପରା,
 ମିଳନ ତଳେ ପୀରତି ନ ଦିଏ ଧରା,
 ଭଞ୍ଜିତ ହାସେ ଗଗନେ ଦବ୍ୟକାନ୍ତି,
 ଝଟକଇ ଅବା ସାଧକ ପରମ ଶାନ୍ତି ।

ମନ୍ଦିରେ ତୋର କଲେ ନାହିଁ ଅଜି ଘାପ,
 ହେ ପଡ଼ୁଛୁ ତୋ ପୀରତ ପାଦପୁଁ ନାପ,
 ମଧୁର ମାତର ଏ ରଜନୀ ଅଭିସାର,
 ମଧୁର ଅଜି ତୋ ଅନ୍ତର ହାହାକାର ।

ଶୂନ୍ୟତା ବାଧେ ? ଭର ତୋ ବ୍ୟଙ୍ଗ ହାସେ,
 ବକ୍ତ୍ର ଯେସନେ ଗର୍ଜେ ତମିରକାଶେ,
 ଶୀତଳ ପବନ, ଶୀତଳ ଦହନ ଅଜି,
 ଦୂର ଗଗନର ନିଶ୍ବାସ ତୋର ।
 ମରମେ ଉଠଇ ବାଜି !

ନୀରବେ ଫେରଇ ନୀରବ ନୟନ ଗୀତ
 ଶୂନ୍ୟତା ଭରେ ଦୂର ପୂର୍ଣ୍ଣର ପ୍ରୀତି,
 କି ଭାବନା ତୋର, ହେ ପଥକ ପରବାସୀ ?
 କହାଏ ତୋ ପଥ ସ୍ବଦୂରର କାଶହସୀ ।

ଦୃବହୁ ଭାର ପଛେ ତୋର ରଖି ଅସ,
 ଅମୂଲ୍ୟ ତୋର ପାଥେୟ ବ୍ୟଙ୍ଗହାସ,
 ସବୁ ସଙ୍କୋଚ ଜୀବନ ଦୈନ୍ୟ ମସୀ,
 ବକ୍ତ୍ର ସହିତେ ଉଠୁ ରେ ଉଠେ ହସି ।
 ବ୍ୟଙ୍ଗ ହାସ୍ୟ ଉଛୁଳି ଉଠୁ ସେ ହୁଅ,
 ହସି ଉଠୁ ଅଦି ନିଃସ୍ବ ବିରଜ୍ଜା ପ୍ରିୟା,
 ଅଜି ଅଜ୍ଞାରେ ପୂରୁ ପରଶର ପ୍ରୀତି,
 ବନ୍ଧନ ଭୁଲି ସ୍ବରୁ ନନ୍ଦା କଣ୍ଠ-ଗୀତି ।

ପ୍ରସ୍ତାବ

ଦୁଇଟି ତମ ହାଣି   ଫୁଟିଉଠେ ତାର ବାଣୀ

ଜାଗ୍ରତ, ଜାଗ୍ରତ ପାନ୍ଥ,

ସୁପ୍ତି ତୋ ନାହିଁ ସାଜେ ବନ୍ଧନ ମୋହ ଭାଜେ

ମରଇ ଅଲୋକେ ଚାହିଁ ଧ୍ବାନୁ ।

ଅସରଳ ସକଳ ତୋ ସରଳ,

ଅମୃତ ହେବ ଅଜି ଚରଳ,

ଅନ୍ଧାର ଭେଦି ଚାଲୁ ଅଚଳ !

ଅସ୍ଥାନ ଅଶେ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ !

ଜାଗ୍ରତ, ଜାଗ୍ରତ ପାନ୍ଥ ।

ଅଶ୍ରୁ ସାଗର ପାରେ   ଶତ ବିଫଳତା ହାଣି

ଭରଞ୍ଜିରେ ଜୀବନର ସୁର୍ଯ୍ୟ !

କିବା ବନ୍ଧନ ଭାତ ?   ଗାଥରେ ବିଜୟ ଗୀତ

ମନ୍ତ୍ରେ ଡାକଇ ତାର ଦୁର୍ଯ୍ୟ;

ତୋଳି ଧର ଉଠେ ତା ଧୂଜାରେ,

ତା ବିଜୟ ଦୁନ୍ଦୁଭି ବଜାରେ,

କମ୍ପିବ ମରଣର “ମଜାରେ

ପଥ ତୋର ଚାହିଁ ବସେ କାନ୍ଥ !

ଜାଗ୍ରତ, ଜାଗ୍ରତ, ପାନ୍ଥ ।

ଶସିପତ୍ନୀ ଅନ୍ତରୁ ଭୁଲୁ ଜଡ଼ତା ଭାତ

ସନ୍ଦେହ ସକଳ କାଳବଦ୍ଧ,

ମିଥ୍ୟାର ମୋହ ଭେଦି — ମଙ୍ଗଳ ଅଶ୍ବାସ

ଜୀବନେ ହେଉରେ ଅଜ ସତ୍ୟ ।
 ଜଳର ତା ହୋମାନଳ ପୁଣ୍ୟ
 ସକଳ ଅଶ୍ୱିବ ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ,
 ଭସ, ନିରେଶ ତହିଁ ଶୁଣୁ,
 ପ୍ରଣମି ତଳ ତୁ ପଥେ ଭ୍ରାନ୍ତ;
 ଜାଗ୍ରତ, ଜାଗ୍ରତ, ପାନ୍ତୁ ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ-ପ୍ରଣୟ ✽

କହୁଲ ତନ୍ତ୍ରୀ “ଛୁ ଛୁ ଲଗୁନାହିଁ ଲଜ ?
 କି କହୁବେ ଲେକେ ? ଦିନଗୋଟା ଗଲ ଅଜ,
 ପଥେ ଘାଟେ କେହି ଦେଖିନାହିଁ ତୁମ ଛାଇ,
 ପଟା କପାଳକୁ କି ନିଶାରେ ହେଲ ବାର ।

“ବୋହୂ ହିଅ ମୋତେ ଦେବେ ନାହିଁ କାଲି ବାସ,
 ସବୁ ଦୁହେଁ ତଳେ ସେ ଟାପର ପରସାସ ।
 ଗାଅଁ ପଧାନେ ଯେ ଗଲେ ଏଇ ପଥେ ଡାକି,
 ଜଳାକବାଟିରେ ଦିଶିଗଲ ନାଲି ଅଖି ।

“ତରୁଟି ଗୁହଁଲେ ଗଲନାହିଁ ତାଙ୍କ ପାଶେ,
 ବାକୀ ମୂଲଗଣ୍ଡା ନ ଧାଇଁଲେ କାହିଁ ଅସେ ?
 ସଞ୍ଜିଲଗି ଅସେ ପୋଡ଼ିଯାଏ ମୋର ମୁହଁ,
 କାମଦାମ ଛନ୍ଦ ନ ବସିବ ଦେହ ଛୁଅ !”

କହୁଁ ପ୍ରିୟା ଖେଳଖଞ୍ଜିନ ଅଖି ଥର,
 ନବ ଅନୁରାଗେ ପୁଣି ତଳତଳ ନୀର,

ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ତରୁଣ ବାଳିଷ୍ଠ ତାର ଦେହ,
ଅତଳ ସାଗରୁ ସୁଗନ୍ଧର ତାର ସ୍ୱେଦ ।

“କୁଟିର ଅଲେକ ଶୂନ୍ୟ ହୃଦୟ ରାଣୀ
କାହିଁକି ବସିଛି କେସବନ ପାରକୁ ଜାଣି ?
ପିଅଇଛୁ କେତେ କୋମଳ ଅଧର ସୁଧା,
ବନ୍ଧେ ଅସନ ଦେଇଛୁ, ତେବେ ତ ଯୁଧା—

ନିଉନାହିଁ ତଳେ ପିପାସା ପରାଣ ରାଣୀ,
ଯେତେ ଗୋ ପିଇଲେ ଛଣା ସୁଧା ସେଇ ବାଣୀ,
କେଉଁ ରାଜର କିବା ତୁ ନ ପାରେଁ ବୁଝି
ଗୁହଁ ତୋର ଅଖି ଅସେ ମୋ ନୟନ ମୁଦ ।

“ପରାଣ ବନ୍ଧୁ ଦୁଃଖୀ ହୃଦୟରଜ !
ଅଭାଗିନୀ ମୁହଁ, ଦିଅ ନାହିଁ ଅଜ ଲଜ ।
କିବା ମୋର ରୂପ ? ସଂସାର ରୂପଖଣି !
ଅକାଶର ତାରା ପାରିବ କି ତୁମେ ଗଣି ?”

“ରୂପେ ଗୁଣେ ତୁମ ପାଦକୁ ନୋହେ ମୁଁ ସର,
ତୁମେ କାୟା, ମୁଁ ଗୋ ତୁମର ଯେ ଛାୟାପର,
ତୁମର ଗୁଣେ ମୁଁ ବାସିବି ଜଗତେ ସିନା,
ତୁମେ ମୋର ପ୍ରଭୁ ତୁମ ପଦେ ମୁଁ ଗୋ କିଣା ।

ସହପାରେଁ ନା ମୁଁ ତୁମ ପଦରୁଷ ହାନି
ବୁଲିଅସ ଘେରେ ଛଡ଼ ମୋ ପଣିତକାନି ।”

“ଛଡ଼ ତୋତେ ଏକା ଅଜିରେ ପରାଣ ସହ,
କାହିଁ ଯିବାକୁ ତ ମନ ତଳେ ବଡ଼ ନାହିଁ ।
ନୟନେ ଘୋଡ଼ାର ରଖିଛୁ କି ପରମାଦ,
ନ ଫେରେ ମୋ ଅଖି, ଚକ୍ରନାହିଁ ମୋର ଫାଦ ।”

‘ ଅସରନ୍ତି ସୁଧା ସାଗରକୁ ଖାଲି ଗୁହଁ;
 ଲେଉଟି ଅସିବା ଦେଖିଲୁ କାହାକୁ କାହିଁ ?
 ପିଇବାକୁ ଗୋଟିଯାକ ଛନଛନ ମନ,
 କେତେ କଥା ଭାଲେ, କହିପାରେ ନାହିଁ ଧନ !
 ସକଳ ଭାବନା ଭୁଲେ ମୁଁ ତୋ ଦେହବାସେ
 ସବୁ ପଞ୍ଚରୁଷ, ନିନ୍ଦା ନିରେ ସେ ହାସେ !’

“ଦି ଦିନର ମୋହ ପରମାଦ ମୋର ବନ୍ଧୁ
 କି କରବ ପୁଣି ସରିଗଲେ ଦିନେ ମଧୁ ?
 କାଲିପାଇଁ କିଛି ଥାଉ ! ବୁଲିଆସ ଯାଇଁ,
 ଏତେବେଳେ ଗୋଟି ନ ଫେରିଲେ କିଆଁ ଗାଈ,
 ଉତ୍ତର ଯାଉଛି ସଞ୍ଜ, ଦେବ ମୁଁ ବଡ଼ ।
 ଯିବି ମୁଁ ପାଣିକି ପୁଣି, ଗୁଡ଼ ମୋର କଡ଼ ।”

“ଅଙ୍ଗୁଳି ବସି ଗଣୁଛି କି ହେବ ଅବା ?
 ବହୁବେଳୁ ବସି ଶିଥିଳ ଯେ ମୋର ଗଭା;
 ଗୁଡ଼ ହାତୁ ହାତ, ପିନ୍ଧେ ଶିଥିଳ ବାସ,
 ମରବାକୁ ତିଳେ ଦେବ ନାହିଁ ଅବକାଶ ?”

ଏତେ କହି ପ୍ରିୟା ଉଠିଯାଏ ତରତର,
 ବିହ୍ୱଳ ଯୁବା ଧରି ଟାଣେ ତାର କର,
 ବିନୟ ସୋହାଗ କଣ୍ଠେ “ରହନା” କହେ
 “ରହନୋ ଦଣ୍ଡେ ମନ୍ଦ ମରୁତ ବହେ !”

“ତୋ ପରି ଚନ୍ଦ୍ରଦୂରୁ ହସି ହସି ଆସେ,
 ମଞ୍ଜି କେତକା ସମାନ ତୋ ଦେହ ବାସେ,
 ଦୂରବଶୁ ତାକେ କୋଇଲି ଭୁହାନ୍ ତୋତେ,
 ରହଇଲେ ଅଉ, ଗୁଡ଼ ଯାଅ ନାହିଁ ମୋତେ ।

“ଦିନର ମୋହ ଦିନର ରୂପ ସ୍ମୃତି ?
 ସାର୍ଥକ ମୋର ଜୀବନ ବହି ସେ ସ୍ମୃତି !
 ତା ପରେ ବରଷା ଅଶେଷ କଷଣ ମୋର,
 ପରବତ ଦେହେ କେତେ ଲଙ୍ଗଳ ଗାର !
 ବଜ୍ରର ଗୁରୁ ଗରଜନ ତମ ଘୋର,
 ପକେ ସଲିଲେ ମୁଣି ନିତ ମରିବାର !

“ସକଳ କଷଣ ସକଳ ମୋ ଅନ୍ତରୁତ,
 ସହଜ କରିବ ଅଜିକାର ତୋର ସ୍ମୃତି ।
 ବସ ପାଶେ ଅଜି ନିଷ୍ଠୁର ହୁଏ ଅଜ,
 ନିନ୍ଦା ଟାପରା ଯେ କରିବ କରୁଥାଉ ।
 ଗହନ କାନନେ ଫୁଟିଥିଲା ଫୁଲ ଏକା
 ବିଧାତା କରୁଣା ଯୋଗେ ତୋହୁ ତୁଲେ ଦେଖା
 ତୋଳିଛି ଅଦରେ ରଖିବାର ଥାନ କାହିଁ ?
 ରୂପ ତେଜେ ମରେ କୁଟୀର ଲଜ୍ଜା ପାଇ
 ସବୁ ସମ୍ପଦ କସ୍ତୁରୀ ମୁଗସମ,
 ସମ୍ପାଦି ଦୂରେ ଭରମିବା ଅଧରମ ।
 ଖସିଛି ଅଳକ ନୟନ ସଜ୍ଜିଧାନେ !
 କରବା ଫୁଲଟା ଖୋସିଦିଏ ରହ କାନେ ।
 ମାୟା ମୁଗ ଅବା ଅସିଅଛୁ ହୋଇ ବଣା
 ମଞ୍ଜୁ ସରଗ ପଡୁନାହିଁ ମୋତେ ଜଣା,
 ଏଡ଼େ ଶୋଭା ତୋର କେଉଁ ଫୁଲ କଲ ଶ୍ରେଷ୍ଠ
 ରହ ଅଜ ଥରେ ଦେଖି ନିଏ ଭଲ କର ?”

ତୁମ୍ଭେ ତରୁଣୀ ତରୁଣ ନୟନ ହସି !
ଶତଯୁଗ ବ୍ୟଥା ଦୁଃଖ ସ୍ବପ୍ନ
ପରାଣ ଯାଏ ବା ଖସି !

ପ୍ରଣୟର ଆଦ୍ୟ ଅନୁନୟନ—

୧—କାହିଁ ପାଇଁ କୌତୁହଳ ? ନିରୁଦ୍ବେଶକର ବନ୍ଧୁ ମନ !
କି ଭାବ ହରବ ମୋର ଯୁବ୍ୟାପୀ ସ୍ବପ୍ନ ଅବରଣ ?
କିନୟ ଗୁଡୁରା ଭଙ୍ଗୀ ବ୍ରୀଡ଼ାନତ ମୋ ନୟନ ତଳେ,
ଜୀବ ଅଭିଳାଷ ତବ ଦେଖିବାକୁ କି ଅଲୋକ ଜଳେ ?
ଗୋଲପ ମାଧୁରୀ ଅବା ପଦ୍ମ ଗନ୍ଧେ ନୁହେଁ ବନ୍ଧୁ ତୁଷ୍ଟ ?
ଛୁଳ୍ଲ କରେ ବୃନ୍ତ ଦଳ ଯେହ୍ନେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୂରଦୃଷ୍ଟ
ଜ୍ଞାନର ପିପାସା ଲାଗି, ତା ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ କର ଛୁଳ୍ଲ ଭଲ
ସୁଖୀ ଦେଖି ରୂପ ତଳେ କି ଅଲୋକ ଜଳେ ନିଶି ଦିନ ?
ଶାନ୍ତ କୌତୁହଳ ତବ ? ନ କର ସେ ବିଫଳ ପ୍ରୟାସ !
ତୁମ୍ଭେ ବିନିମୟେ ବୃଥା କଣି ନାହିଁ ଅଶେଷ ନୈରାଶ୍ୟ !
ଜୀବନର ନଗ୍ନ ରୂପେ ଏ ଧରାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପିପାସୁ
ଅମରାବତୀରୁ ଅବା ବିଷ୍ଣୁ ପୃଷ୍ଠେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ,
ଭେରବ ସମ୍ପଦ ଶୋଭା ନାଗ ଅଙ୍ଗ କରଇ ଭୂଷଣ,
ଛୁଳ୍ଲ କର ନାହିଁ ତାକୁ ! ଘେନ ମୋର ଦାନ ନିବେଦନ !

୨—ରହୁ ନାହିଁ ଧୂତ ସଖା ? ଘନ ଘନ ଟାଣୁଛୁ ଉଦ୍‌ଘା—
 ପ୍ରଜଲ୍‌ର ସମୀର ସେହେ ଯାଏ ଦୋଳି ବାସନ୍ତୀ ବଞ୍ଚିବା !
 ନୁହଁ ତୁମ୍ଭ ଦେଖି ମୋର ନିମୀଳିତ ଚକ୍ଷୁ, ମନ୍ଦ ହାସ ?
 ତରୁଣୀ ଅମ୍ବାର ଲୋଡ଼ ବନ୍ଧୁ ତେଣୁ ମୋ ନଗ୍ନ ପ୍ରକାଶ ?
 ଲଜ୍ୟାରେ ମୁଁ ଯାଏଁ ସଦି ! ଦେଖି ତୁମେ ହେଉଛ କମର୍ଷ ?
 ଅପ୍ରକାଶ ମୋ ଅନନ୍ଦ ତୁମ୍ଭେ ଲଭି ତବ ପୁଣ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶ !
 ବିଳମ୍ବ ନ ସହେ ତଳେ ? ଧର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଚର ପ୍ରାଣଧନ,
 ବ୍ୟର୍ଥକର ନାହିଁ ଚର ନିଃସ୍ୱ ପ୍ରାଣ ପୂଜା ଅଯୋଜନ !
 ଅମୂଲ୍ୟ ପବିତ୍ର ସ୍ପର୍ଶ ! ଅଦୃଷ୍ଟ ମୋ ଦେବତା ସାଲିଧ
 କି ଦେବି ତା ପ୍ରତିଦାନ ଭାଳି ଲଜେ ମରୋଁ ଚରସ୍ମିତ !
 ନଗ୍ନତା ମୋ ଦାନ ତୁଚ୍ଛ, ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ମୋ ଏ ନୈବେଦ୍ୟ ଥାଲି,
 ଅରାଧ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଦ୍ୱାରେ ତେଣୁ ବେଳ ଯାଏ ମୋର ଭାଳି ।
 ମନ୍ଦିରେ ଦେବାକୁ ପାଦ ଥରେ ଦେହ ଶତଗୁଣ ବ୍ୟାଧି,
 ତୁଚ୍ଛ ରୂପ ବନ୍ଦ ବୃଥା ଲଜ୍ଜା ଦିଅ ଅରାଧ୍ୟ ଦେବତା !

୩—ପ୍ରଣୟ ପ୍ରଥମ ସ୍ପର୍ଶେ ମଧୁର ଏ ନିଷ୍ଠିତ ମିଳନେ,
 ନ ପାରେଁ ସମଜି ବନ୍ଧୁ ତନ୍ତ୍ର ଲଜା କମେ କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ !
 ସହସ୍ର ପ୍ରୟାସେ ଭାରି ନେତ୍ର ଯୁଗ ନୁହେଁ ଉନ୍ମୀଳିତ,
 ଅଦୃଷ୍ଟ ସାଗର ପାରୁ ସେହେ ଧୀରେ ଅମର ସଙ୍ଗୀତ
 ଭାସି ଅସେ ସମୀରଣେ ! ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ କୌମୁଦୀ ପ୍ଲାବିତ !
 ବସିଛ ନା ତୁମେ ବନ୍ଧୁ ?—ଚରାସ୍ୟ ପ୍ରଣୟ ବାଞ୍ଛିତ ?

ତୁମର ସନ୍ନିଧେ ଅଜି ଧନ୍ୟ କର ମୋ ହୃଦୟ ରାଜ,
 ଗୁହ୍ୟ କି ମୁଖ ଟେକି ? ଡାକୁ ରହୁ ! ମାତ୍ର ଲଗେ ଲଜି !
 କାହିଁକି ଅସ୍ଥିର ତୁମେ ? ପରୁରୁଛ ଦର୍ଶନ ବାସନା ?
 ନାହିଁ, ନାହିଁ ! ନୟନ ମୋ ଦେଖାଇଛି ଜୀବନେ ଛଳନା !
 ଦେବତାର ସ୍ପର୍ଶ ସମ ତୁମ ଅଙ୍ଗ ଗନ୍ଧ ଯାଏ ଛୁଇଁ,
 ସେସନେ ବାସନ୍ତୀ ସନ୍ଧ୍ୟା ଅନ୍ଧକାରେ ମୁକୁଳର ଭୁଇଁ;
 କୁସ୍ଥିତ ସ୍ବୟର ଅଜି ! ମର ପ୍ରାଣ ପ୍ରଜାତ ଅମର !
 ଏ ଚୌମୁଦ୍ରା-ସ୍ବପ୍ନ-ଲୋକେ ବନ୍ଧୁ ମୋ ଜୀବନ ଦାନର୍ଥର !

ଟ—ଏ ନୟନ ଦେହ ପରେ ଗଢିଲେ ଯେ ଦେବତା ମନ୍ଦର,
 କବ୍ବି କାଳିମା ପରେ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଭା ଯେବା କଲେ ସ୍ଥିର,
 କଲେ ଦେବ-ଯୋଗ୍ୟ, ଧ୍ୟାନା ନାଶ୍ବ ନମେ ଭକ୍ତ ପ୍ରୀତିଭରେ !
 ସାଗର ମନ୍ଥୁକୁ ଅବା ଅମୃତର ସନ୍ଧାନ ଅନ୍ତରେ !
 ଦେବତାର ପ୍ରିୟ ତୁମେ, ବନ୍ଧୁ ମୋର ଦେବତାର ଦାନ,
 ସେ ଅନ୍ତର ଶୁଭ୍ର ପୂତ ଅମୃତର ନିତ୍ୟ ଅସ୍ବଚ୍ଛାନ !
 କ୍ଷୟିଛି ବାସନା-ମୋହ, କିମ୍ବା ପୁଣି କ୍ଷଣ ଚପଳତା ?
 ସ୍ଥିର ହୁଅ ! (ଦେବତାର ଦାନେ କର ଅବନତ ମଥା !
 ଅଜିର ଏ ପୁଣ୍ୟ ଲଗ୍ନ ଜୀବନରେ ହେଉ ଗୋ ଅମର,
 କ୍ଷଣ ସ୍ପର୍ଶ ଅନ୍ତରୁତ, ନୀରବ ଏ ନିଭୃତ ବାସନ୍ତି,
 ଏ ପ୍ରଣୟ ପବନତା, ଧନ୍ୟ କରୁ ବ୍ୟାକୁଳ ଜୀବନ !)
 ମାନବର ଭାଗ୍ୟ ତୋର ଧରି ପଛେ ହସ୍ତ ଗୋ ମରଣୀ ।
 ଲଜ୍ଜା ଅବରଣ ମୋର ବନ୍ଧୁ ପୁଣ୍ୟ-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ସମ୍ବଳ,
 ନିମ୍ନେ ତାର ପୁଞ୍ଜିଭୂତ ସଂଗ୍ରାମର କଲ୍ଲସ-ଗରଳ ।

ବନ୍ଧ୍ୟା ବିପ୍ଳବ—

୧—ବନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଧ୍ୟା ଚତୁର୍ଦିଗେ ପ୍ରଳୟ ପ୍ଳାବନ !
ଲକ୍ଷ ଅଭିକଣ୍ଠ ତାକେ ରଣ ନାରାୟଣ !
ଅନାଥ ଶରଣ ପ୍ରଭୁ ଅଶ୍ରୁ ନିବେଦନ,
ବିକଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ସତେ ହେବ ଅକାରଣ ?
ବିଫଳ କି ହେବ ଅସହାୟ ହାହାକାର,
ନ ପିଟିବ ରୁଦ୍ଧ ତବ ମନ୍ଦିର ଦୁଆର ?
ମରଣ ପ୍ରଣର ସ୍ରୋତେ ଯିବେ ତେବେ ଭାସି—
ମୁକ ପଶୁ ସମ ଜନ ପ୍ରାଣୀ ଶୁଣି ଶୁଣି ?
ନୀରବେ ରହୁବ ଶୁଦ୍ଧ ମୁକ ଶିଳା ସମ ?
ନିଷ୍ଠୁର ଏ ନୀରବତା ତୁମର ଧରମ ?
ନ ଟଳିବ ତଳେ ତୁମ ନିଷ୍ଠୁର ବିଧାନ ?
ମଳିନ ସକଳ ଦମ୍ଭ ଜ୍ଞାନ ଅଭିମାନ ?
ସୃଜନ ପ୍ରଳୟ ତବ ନିତ୍ୟ ରାସୋପ୍ରବେ
ନିର୍ବିକାରେ ତବ ଶଙ୍ଖ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷେ ନୀରବେ !

୨—ଉଦେ ହସେ ଜଳ ସ୍ରୋତ ! ପ୍ରବଳ ଗର୍ଜନ !
ପ୍ରାଣ ଭକ୍ଷା ଶୁଣି ବ୍ୟଙ୍ଗ କରଇ ମରଣ !
ଉପହାସ କରେ ବାତ୍ୟା, ଭାସିଯାଏ ତରୁ,
ମରଣ ଗରବେ ତରୁ ଜାଣି ପଥ ପର !

ନିଷ୍ଠୁଳ ବେଦନା ଅଶ୍ରୁ ଅମ୍ବୁସମର୍ପଣ,
 ଅମ୍ବ ଢାଗ ସେବା ନିଷ୍ଠା ଜଳ ନିମଗନ
 ପାପ ପୁଣ୍ୟ ରାଶି ଦବା ସବୁ ଏକାକାର,
 ଧର୍ମାଧର୍ମ ଭେଦ ରୁଚି ମାନସ ବିକାର,
 ଲୁପ୍ତ କରି ବହୁ ଯାଏ କାଳ ବନ୍ୟା ସ୍ରୋତ,
 ମାନବର ପ୍ରଜ୍ଞା ଯେହ୍ନେ ଅସହାୟ ପୋତ !
 ସବୁ ମିଥ୍ୟା କରି ପ୍ରଭୁ ହୁଏ ପରଜାତ
 ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ବିଧାନ ତବ ! ମଙ୍ଗଳ ସଙ୍ଗୀତ—
 ମୃତ୍ୟୁ ଗର୍ଭରୁ ରଣ ମାଗେ ପରାହତ ଜନ,
 ତୁମ ଘାପାଲେକେ କରି ତମିର ହରଣ !

୩—ମରବୁ ସକଳ ଜନ ମୁକ ପଶୁ ସମ ?
 ଏ ସକଳ ହାହାକାର ଅମୃତବେଦନ—
 ନିଷ୍ଠୁଳ ହେବ କି ସତେ ପରାଣ ଦେବତା ?
 ନ ପିଟିବ ରୁଦ୍ଧ ଦ୍ଵାର ? ନ ବାଜିବ ବ୍ୟଥା ?
 ମରବୁଁ ନୀରବେ ନିଶ୍ଵେ ମରବୁଁ ମାତର,
 ତୁମ୍ଭ ନାମ ନିଷ୍ଠୁରତା ଗାରବୁଁ ନିକର,
 ଭଜସ୍ଵରେ କିମ୍ପାଇ ଏ ଅସୀମ ଗଗନ,
 କରି ନମସ୍କାର ପ୍ରଭୁ ବରବୁଁ ମରଣ !
 ଯାହାର ଇଚ୍ଛାରେ କୋଟି ଗ୍ରହ ଚନ୍ଦ୍ର ଡାହା,
 କରନ୍ତି ବିହାର ଅବନତ ସୃଷ୍ଟି ସାହା,
 ମୁଣ୍ଡିମେୟ ନିଃସ୍ଵଜନ କିବା ଅମେ ଛର ?
 ନୀରବେ ବିଧାନ ତବ କରିବୁଁ ପ୍ରଭୁର ।

ନିଅ ଅଶ୍ରୁ ସୃଷ୍ଟି ସୁଦ ପ୍ରଳୟ କରତା
ଜଳସ୍ରୋତେ ଭାସିଯିବୁଁ ନାହିଁ ତଳେ ବ୍ୟଥା ।

୪—ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଏ ମରଣର ଅନ୍ଧକାର ଭେଦି
କରେ ବହି ଅଶ୍ରୁ ଦାପ ଅସ କିଏ ଖେଦ ?
ନିଃସ୍ବର ଜୀବନ ଦାତା ? ମାନବ ସେବକ ?
ଦେବତାର ଦୂତ ଅବା ? ରଖ ପ୍ରାଣ ରଖ !
ଲକ୍ଷ ମୁକ ଜନଙ୍କର ଉଦ୍ଧୱାନ ଜୀବନ,
ପାଞ୍ଚଦିନ ହେଲ ପିଣ୍ଡେ ପଡ଼ି ନାହିଁ ଅଳ୍ପ !
ଜୀବେ ଗଲେଣି ଭାସି ମୁକ ପଶୁ ଯେତେ
କରିନି କଳନା କେହି ? ବାକି ଜଣ କେତେ—
ଜୀବେ ରହିବୁଁ ଚାହିଁ କାଳର ଅସ୍ବୀକ୍ଷଣ,
ଦେବତାରୁ ବଳି ତୁମେ, ରଖ ରଖ ପ୍ରାଣ !
ସାମାନ୍ୟ ମାନବ ହୁଏ ତୁମେ ଦେବ ଦୂତ,
ତୁମ ରକ୍ତେ ନିର୍ଜୀବ ଏ ଧରା ନିତ୍ୟ ପୁତ !
ଅମୃତ ମଙ୍ଗଳମୟ ତୁମ ପାଦ ପୃଷ୍ଠେ !
ମୃତ୍ୟୁ-ତଳେ ପ୍ରାଣ ପଦ୍ମ ବିକଶେ ହରଷେ ।

୫—ବନ୍ୟା ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ପଞ୍ଚଶତ ନିଃସ୍ବ ଦାନ ଗ୍ରାମବାସୀ,
ସହାୟ ସମ୍ବଳ ଦାନ ଝୁପୁ ପଲ୍ଲୀ ଯାଇଛି ଯେ ଭାସି—
ଗତ ରାସେ ! ଶୂନ୍ୟ ହସ୍ତେ ଛାଡ଼ି ସବୁ ଅସିଲେ ପଳାଇ
ପଥ ପାଶେ ! ବୃକ୍ଷତଳ ବନା ତାକୁ ଅଶ୍ରୁ ଅନ୍ୟ ନାହିଁ ।

ତା ପରେ ପ୍ରବଳ ବୃଷ୍ଟି, ଅବିରଳ ଧାର ପଡ଼େ ଝର,
 ଶୂନ୍ୟ ପିଣ୍ଡ, ବିବସନ ଦେହ, ମଜ୍ଜା ଅସ୍ତି ଉଠେ ଥର ।
 ଲତା ଗୁଳ୍ମ ଅନ୍ତରାଳେ ଯୁବା ନାରୀ ରଖେ ତାର ମାନ
 ତା କୋଳେ ବୁଦ୍ଧିଶ୍ରୀ ଶିଶୁ ପାଶେ ବୃଦ୍ଧା କହେ ଗଲ ପ୍ରାଣ !
 ମୂକ ପଶୁ ସମ ସବେ ଶୂନ୍ୟତାକୁ ରହିଛନ୍ତି ଚାହିଁ,
 କାନ୍ଦିବେ ଅଶ୍ରୁ ଲାଗି ? ନେହେ ତାଙ୍କ ଜଳ ବିନ୍ଦୁ ନାହିଁ !
 କାହା ମୁଖେ ନାହିଁ ଦିଶେ ଭୋଗୀ ଜନ ଶୀତ ଅଶା ରେଖା,
 ଗୋଷ୍ଠ ଗାତ୍ର ସମ ମୂକ କରୁଛନ୍ତି ମରଣ ଅପେକ୍ଷା ।
 ଗୁପ୍ତ ଦଳ ବୃକ୍ଷ ଶାଖେ କରୁଛନ୍ତି ଅବା ଉପହାସ,
 ନର ଭାଗ୍ୟ ଦେଖି ଢଳି ! ଚନ୍ଦ୍ରଦିଗ ମରଣର ହାସ !

୭—ସାମ୍ୟବାଦୀ ଦେଶସେବା ଧନୀ-ସୌଧେ ଅଙ୍ଗୁଳ ଦର୍ଶାର,
 ତର୍ଜି କହେ ଧ୍ବଂସ ବିନା ଦରଦ୍ରର ଅନ୍ୟ ଗତି ନାହିଁ !
 ପର ଅଙ୍ଗ ପୁଷ୍ପ ଯେତେ ନିବସନ୍ତି ବିଳାସ ବ୍ୟସନେ
 ଗତ୍ୟନ୍ତର ନାହିଁ ଯେବେ ନ ମିଶିବେ ମାଟିରେ ସେ ରଣେ ।
 ବନ୍ୟାକିଳ୍ବ ବୃଦ୍ଧ କହେ “ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ବାବୁ ଅଭିଶାପେ,
 ସୃଷ୍ଟିର ମଙ୍ଗଳ ହେଉ ଆମେ ପଛେ ମରୁଁ ଅମ୍ବ-ପାପେ !”
 ପୁରାତନ ଏ ଧରାରେ କେତେ ଧ୍ବଂସ କେତେ ସୃଷ୍ଟି ଲଳା
 ପ୍ରାୟାସ କରଇ ବ୍ୟର୍ଥ—କହ ଏହି ବନ୍ୟା କାହିଁ ଥିଲା ?
 ସକଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତାର ! ନ ବୁଝ ସେ ଯେତେ ପରକାର,
 ନାଚେ ନରକୀଡ଼ନକ ପଶୁ ସମ କରେ ହାହାକାର !
 ଜାଣେ ଏକା ସେହି ସିନା ପଥ ଧାରେ କିମ୍ବା କଲ ଠିଆ
 ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତା ହେଉ ସିଦ୍ଧ ଏ ଲବନ ସାନ ଦିଆ ନିଆ !

ଜଗନ୍ନାଥ, ଜଗନ୍ନାଥ, ସେହି ଏକା ଭରସା ଜୀବନେ !
ବହୁ ନୀରବିନ୍ଦ ବୃଦ୍ଧ ଶାଶୁ ନେତ୍ରେ ନମେ କବି କଣେ !

ରୂପହୀନା—

୧—ରୂପସୀ କୁଳେ ତୋତେ ନ ମିଳି ପଛେ ଥାନ
ଶୋଚନା ନ କରିବୁ ସଜନି ମୋହୁ ସୁଖ ।
ଅସିଲେ ପୁଲୁ ତୋଳି ଦେବତା ଉପବନେ,
ନିମେଷେ ଦେଲେ ଗୁହଁ ନିଜକୁ ଭୁଲେଁ କ୍ଷଣେ !
ଶ୍ରୀବତୀ ଘୋର ଘନ ନିମେଷେ ଗଲେ ଚୁଟି,
କୌମୁଦୀ ମାୟା ଲେକ ଯେସନେ ଭଠେ ପୁଟି,
ତା ବଳି ବିମୋହନ ଗୁହାଣୀ ସହୁ ତୋର,
ଶାୟକ ହାଣେ ବସି ତହିଁକେ ମନ ଚୋର !
ମଧୁର ଶ୍ରୀବାଚନୀ ମଧୁର ମନହାସ,
ଅମର ଜୀବନର ଭରଣା ପରକାଶ;
ମଧୁର ଭୁରୁପୁଷ୍ପ କିଞ୍ଚିତ ବ୍ରୀଡ଼ାନତ,
ସେ ପାଦତଳେ ପୁଟେ କୁସୁମ କେତେ ଶତ !
ଦେଖିଲେ କୋଟିନିଧି ଲଭଇ ଅବା ପ୍ରାଣ,
ରୂପସୀ କୁଳେ ତୋତେ ନ ମିଳି ପଛେ ସ୍ଥାନ ।

୨—ଜୀବନ ମଧୁମାସ ଅବା ମଳୟ ବାର
ସେ ତନ୍ମୁଲତା ତୋର ଛୁଇଁଛି ଅବା ନାହିଁ;

ହେ ଚର ଚପଳଗୋ ଅଧୀର ତୋର ଗତି,
 କୁସୁମ ବନେ ଅବା ଖେଳଇ ପ୍ରଜାପତି !
 କଥା କଥାକେ ତୋର ଗୁରୁର ପରକାଶ,
 ଜୀବନ ସ୍ଵରସ୍ଥାନ ସମାନ କ୍ଷରେ ହାସ !
 ଜାଣିଲି ନୋହୁଁ ତୁତ କା ହୁଏ ସୋହାଗିନୀ,
 ଏ ରୂପ ବିପଣୀର କାହାକୁ ନାହିଁ କିଣି ।
 ଗୁରୁର ତେବେ ତୋର ନୁହଇ ତଳେ 'ଭଣା
 ଏ ପଥେ ଅକାତରେ ହାସ ପିୟୂଷ ବୁଣା ।
 ସେ ରୂପ ଗୁହଁ ଯେବା କରୁ ଗୋ ଉପହାସ
 ପରାଣ-ଶତଦଳ ତୋଲଗି ପରକାଶ
 ଗୁରୁର ଇଙ୍ଗି ତୋର ନୀରବେ କରେଁ ଧ୍ୟାନ,
 ରୂପସୀ କୁଳେ ତୋତେ ନ ମିଶ୍ର ପଛେ ଥାନ ।

୩—ଚମକ ତୋର ତନ୍ତୁ ନୁହଇ ତୋର ସହ
 ତୋ ତନ୍ତୁ ବଳି ରୂପ ଧରଇ କେତେ ମନ୍ଥା ।
 କବିତା କଳପନା ସ୍ଫୁରେନା ତୋତେ ଦେଖି
 ଭରମେ ରୂପକାର ନ ଯାଏ ରୂପଲେଖି ।
 ନାହିଁ ତୋ ତଳ ପୂଲ ନାସିକା ଗଜଗତି
 ତୋ ଦେହ ବାସେ ଅଳି ନ ବୁଲେ ଚଞ୍ଚଳ ।
 ତେବେ ତ ସହ ମୋର ଉପମା ନୁହେଁ ଶେଷ
 କରବେ କେତେ ଗୁଣୀ କବିଏ ମୋତେ ଶ୍ଳେଷ ।
 କହିବେ ଜଣେଦ୍ଵାରା ହେଲଣି ମତକ୍ରମ
 ଅପାସେ ପାସେ ତେଣୁ ଭାଲଇ ସବୁ ଶ୍ରମ ।

ମାତର ଅନ୍ତରାଗ ବଢ଼ଇ ଦିନୁ ଦିନ ।
 ତୋ ଲାଳା ପରକାଶେ ସକଳ ଅମଳିନ ।
 ଅସର ନିଭି ଧୀରେ ଜୀବନ କ୍ଷୀଣବତ
 ମରଣ ପରଜାତ ମୋର ଅମରାବତୀ ।

୪—ରୂପର ଗର୍ଭରବ ତୋର ଗୋ ଅପ୍ରକଟ
 ସେ ଲାଗି ସହଜେ ମୁଁ ଛୁଡ଼ି ତୋ ତନ୍ତୁତଟ ।
 ବୁଢ଼ଇ ମନମତେ ତୋ ପ୍ରାଣ ପାରାବାରେ
 ବିଫଳ ବେଳାମୋର ହୁଏଇ ଭ୍ରମିଧାରେ ।
 ଏ ଭବ ହାଟେ ସହ ଦିନ ବ୍ୟବସାୟ
 ଭ୍ରମିରେ ଭ୍ରମି ମିଛେ କାହିଁକି ଅସହାୟ ?
 ତୋ କ୍ଷୀଣ ହାସ ଉଜ୍ଜୀ ଗୁରୁରୁ ହୁଏ ହେୟ
 ହୃଦୟ ପୁରେ ତୋର ଅମୂଲ୍ୟ ମୋ ପାଥେୟ ।
 ନୟନ ଅନ୍ତରାଳେ ପୀରତ କମଳ ଗୋ
 ନୟନ ତଳେ ପ୍ରାଣ ପିୟୂଷ ଭରଳ ଗୋ ।
 ଦେଖି ସେ ପୁଣ୍ୟ ଶିଶୁ ପରାଣ ମନ ଲବ୍ଧ
 ଗଣିତା ନୋହୁ ପଛେ ମୋ ପ୍ରୀତି ମଣି ଶୁଦ୍ଧ ।
 ଲେଉଟି ଅସେ ଭବି କି ଦେବି ସନମାନ
 ହେ ଚର ରୂପଦ୍ରାମା ଦୂର ସାଗର ଗାନ ।

[୧୯୩୩]

୧—ଅନସ୍ତ୍ୟ ଅସିଦ୍ଧ ତୁମେ ? ଦେଖି ନାହିଁ ଥରେ
ମାତର ପାରିଛୁ ବୁଝି ଅକାଶ ସାଗରେ—
ତଟିନା ପୁଲିନେ ଦୂର ଶ୍ୟାମ ଶୈଳ ଦେହେ
ଲଗାଇ ଗଲଣି ପୁଣ୍ୟ ପରଶଟି ସ୍ନେହେ ।
ନୀଳବନ୍ଦବର ବିଭା ଚୌଦିଗେ ବିକାଶ
ଅସ୍ତ୍ରୁ ଅଶାର କବା ଶୀତ କାଶ-ହାସ ।
ଲଗିଛି ଅକାଶେ ନବ ଜୀବନ ସ୍ବୟନ
ଅଭିଶପ୍ତ ଏ ଧରର ଶାପ ବିମୋଚନ ।
ସକଳ ପବିତ୍ର ସ୍ବଚ୍ଛ ବିଲେକି ମଙ୍ଗଳ
ବନ୍ଦୀମୁହଁ କାରବାସୀ ଅଶ୍ରୁ ତଳ ତଳ ।
ଦେଖିନାହିଁ ; ମାତ୍ର ତୁମ ପ୍ରୀତି ସ୍ବର୍ଗ ଲାଗି—
ମୋ ପରଶ ପ୍ରଣୟିନୀ ନିତ୍ୟ ଅନୁରାଗୀ ।
ଗାଉଛି ଗୋପନ ପୁରେ ନୟନ ପ୍ରତିମା
ଶୁଭ୍ରହେବ କେବେ ମୋର କର୍ଦ୍ଦମ କାଳିମା ?

୨—ନିସ୍ତରଙ୍ଗ ଜଳସ୍ରୋତ ! ପ୍ରଶାନ୍ତ ଅକାଶ !
ଚୌଦିଗେ ଖେଳଇ ସେହେ ସ୍ବିଚ୍ଛୋଦ୍ଧଳହାସ !
କମନାୟ ସ୍ଥଳପଦ୍ମ ଦୂର ଅଲେକର
ଉନ୍ମିଳିତ ଚତୁର୍ଦିଗେ ପୁଲକେ ଅନ୍ତର ।

ଦୂର ଶ୍ୟାମ ଧାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରେ ଲହରୀ ଦୋଳନ
 ସ୍ୱପ୍ନର ପୀରତ ମାୟା ସ୍ମୃତିର ସ୍ମୟନ ।
 ସକଳ ପବନ କଲ, ସ୍ମୃତି ତବ ଧନ୍ୟ,
 ଅନ୍ଧକାର ଗୃହ କୋଣେ ମାତ୍ର ମୁଁ ନଗଣ୍ୟ—
 ଏକାକୀ ରହିଲି ପଡ଼ି ଜଞ୍ଜାଳ ଯେ କ୍ରମା
 ତୁମର ପରଶ ବିନା କରିବ କେ କ୍ଷମା ?
 ନିଶିଦିନ କରିଛି ମୁଁ ତୁମର ପ୍ରତୀକ୍ଷା
 ଅଶ୍ରୁନେତ୍ରେ, ନିତ ତବ ଅନୁଗ୍ରହ ଭିକ୍ଷା ।
 ପରଶେ କରିବ ବୋଲି ସ୍ୱପ୍ନେ ମୋ ଲକ୍ଷ୍ୟା
 ଜାଗିଛି ପ୍ରଭାତେ ପ୍ରାଣେ ଅଭିସାର-ସ୍ମୃତ୍ୟା !

* ଦେବଦୂତ *

୧—ପଠାଉଛ ଦେବଦୂତ ମାନବ ସ୍ୱରୂପେ
 ଲଭୁବୁଁ ଅଲୋକ ପ୍ରେମ ଭାଳି ଅନ୍ଧକୂପେ ।
 ନଗଣ୍ୟ ଜୀବନ ମୁକ ଦୈନ୍ୟ ନିପୀଡ଼ିତ
 ଶୁଣାଉଛ ମର ମୁଖେ ଅମୃତ ସଙ୍ଗୀତ !
 ଶୁଣାଉଛ ତୁମ ବାଣୀ ଅକ୍ଷର ଭରସା,
 ଶୁଷ୍କ ରକ୍ଷ ପ୍ରାଣି ଭୂମେ ମଙ୍ଗଳ ବରଷା ।
 ଜୀବନ ଭରତା ନିତ୍ୟ ଜୀବନ ଅଧାର !
 ଅସୀମ ଅନଳ ତର କ୍ରମା ମାଗବାର ।

---

* ୧୯୩୩ ସାଲ । ରାଜା ରାମମୋହନଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ କଣ୍ଠସ୍ୱରେ
 ଗାନକରୁ ଅଶ୍ରୁଜଳ ବହୁତା ଶ୍ରବଣାନୁର ରଚିତ ।

ଜାଣି ଜାଣୁ ନାହିଁ ଏ ସକଳ ମୁକ ପଶୁ
 ଦେଖୁ ନିତ୍ୟ କାଳ ଧରି ମାନବ ପରଶୁ—
 ପଠାଉଛ, ଚର ମୌନ ! ଦୟା ନୁହେଁ ଭଣା !
 କୋଟି ପଶୁ ପ୍ରାଣଲୌହ କରବାକୁ ସୁନା ।
 ଅଟଳ ନ ହେଲା ଦେବେ ଅଧୁର ବିଶ୍ୱାସ
 ଚରଦନ ଅନ୍ଧକୂପେ ସବନାଶ ଦାସ ।

୨—ଦେବତା ତୁମର ଦୂତ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମୁରତ
 ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନୟନ ବିଭ୍ରା ଯେସନେ ମୁକତ !
 ଦେଖିଛୁ ମୁଁ ଅଳଙ୍କାରେ, ଲଭିଛୁ ସାନ୍ନ୍ୟାସ,
 ଭୁଲିଛୁ ନିରେଖି ରୂପ ସହସ୍ର ଲଞ୍ଛିନା ।
 ଶତ ପ୍ରବଞ୍ଚନା ଦୈନ୍ୟ ମୋ କାଳିମା ରାଣି,
 ତା ଅମୃତ ବାଣୀସ୍ପର୍ଶେ ଯାଏ କ୍ଷଣେ ଭାସି ।
 ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସୁନ୍ଦର ନର ହୃଦୟର ମଣି
 ତା ପାଦ ପରଶ ବହୁ ଗର୍ବିତା ଅବନୀ ।
 ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ଅଶା ଯେସନେ ବଢ଼ଣୀ
 ନିମେଷକ ଲାଗି ହେଲେ ନିଏ ଅକରଣି ।
 ପଞ୍ଜିଳ ଏ ସରୋବରୁ ! ଫୁଟେ ଶତଦଳ
 ବିକୃତ ପରାଣି କ୍ଷଣେ ବାସ୍ତବ ତଳ ତଳ ।
 ମାନବ ସେ ? ହେଉ ପଛେ, ମାନବ-ଦେବତା !
 ତାପଦ ଧୂଳିରେ ଲେଟି ଯାଉ ଘାନ ମଥା ।

୩—ରାତ୍ରି ଅବସାନେ ଯେହେନ ଧୀରେ ଉଠେ ସୁଖ
 ଅବସାଦ ପାରାବାରୁ ତେସନେ ହେ ପୁଅ—
 ଅସ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ବୁଦ୍ଧ, ଶ୍ରୀକ୍ଷ୍ମ ରକ୍ତଜନ୍ୟ
 ବଜାଇ ଗମ୍ଭୀର ସ୍ଵରେ ପ୍ରୀତି ପଞ୍ଚଜନ୍ୟ ।
 ସେ କି ମିଥ୍ୟା ? ମାନବ କି ଶୁଣିନାହିଁ ବାଣୀ ?
 ପ୍ରଣବ ଧ୍ଵଂସର ବନ୍ୟା ଅସ୍ଥିନ ଉଜାଣି ?
 ଅସିନ୍ଧୁ, ଅସୁନ୍ଧୁ ଅଜ୍ଞ ନାହିଁ ଅବକାଶ,
 ଯେଉଁ ଏ ମାନବ ପ୍ରାଣେ ଦେବତା ପ୍ରକାଶ,
 ସହଜ ସରଳ ଭାବେ ହୁଅଇ ସମ୍ଭବ,
 ନିରବେ ଲଗିଛି ପ୍ରୀତି-ବିଶ୍ଵାସ-ଉତ୍ସବ ।
 ନିଶବଦେ ପ୍ରୀତିସିନ୍ଧୁ ଉଠଇ ଉଛୁଳି
 ମରୁଁ ମୁଁ ବିଫଳେ ସିନା କୁଳେ ବୁଲି ବୁଲି ।
 ପୁଲିନର କୋଳାହଳେ ନିତି ହେଲି ବଣୀ
 ତୁମ ନିଶବଦ ଗତି କାହୁଁ ପଡ଼େ ଜଣା ?

୪—ହେ ମାନବ ଚକ୍ଷୁ ! ଅଜ୍ଞ ମୋ କୁଟୀର ଦ୍ଵାରେ,
 ଅସିଲ କରୁଣା ବହୁ ଯେବେ ଦୈନ୍ୟ ବାରେ—
 ଶୁଣି ନିଃସ୍ଵ ଅନ୍ତରର, କରତାକୁ ସ୍ପର୍ଶ,
 ତୁମ ନିତ୍ୟ ପ୍ରେମ ପଥେ ରହୁ ତାର ଯଶ ।
 ସେ ଶିଳା ପ୍ରସ୍ତର ଶକ୍ତି ହେଲେ ଯାଉ ଦବି
 ଧନ୍ୟ ହୁଏ ମୁକ ପଶୁ ଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ଲଭି ।

ଅଛି ଅଛି ? ଦୀର୍ଘଶ୍ବାସ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଅନ୍ତରେ ?
 ବରଷି ଯାଅଗୋ ଥରେ ମୋ ପରାଣ ପରେ ।
 ଶୁଣାଅ ପୁଣି ସେ ବାଣୀ ଯେ ବାଣୀ ଶ୍ରବଣେ
 କମଳ ସୈକତେ ଫୁଟେ ବଶ୍ବାସ ଜୀବନେ ।
 ଜୀବନେ ଜାଣିଛୁ ତୁମେ ଦେବତା କରୁଣା
 ଦାନଜନେ ସେ ସମ୍ପଦୁ କରନାହିଁ ଭୁଣା ।
 ତାଳିଦିଅ ଅଛି ବନ୍ଧୁ ! ଭୁଲି ଏ ମରଣ
 ଲଭିବି ଅନ୍ତରେ ସତ୍ୟ-ଜୀବନ-ସୁନ୍ଦର ।

*—ତୁମ ବାଣୀ ଶୁଭେ ଯଥା ଅତଳ ସାଗରୁ
 ଗମ୍ଭୀର ମୃଦଙ୍ଗ ଧ୍ବନି ! ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞ ଅନ୍ତରୁ—
 ସୃଷ୍ଟି ଅଦ୍ୟ ସ୍ତୁତି ବାଣୀ ପବନ ମଙ୍ଗଳ,
 ସ୍ମୃତେ ଅବିରାମ ଚରପ୍ରେମୀ ଅବିରଳ—
 ନିର୍ବିକାରେ; ପ୍ରାଣଦାୟ ଯଶେ ଭଠେ ଜଳ,
 ତୁମ ପୁଣ୍ୟ ସ୍ମରଣେ ଶିଳା ଯଶେ ଯାଏ ଗଳି !
 ମାତ୍ର ତୁମେ ଛାୟା ସମ ଗଲେ ଅପସର,
 ସକଳ ପାଶୋର ପୁଣି ବରର ଶବ୍ଦ ।
 ଅନ୍ଧ ବିକଳାଙ୍ଗ ମୁଁ ଯେ ! ପଡ଼ି ପଥ ପାଶ୍ବେ—
 ଦେଖିଛୁ ମୁକତ ପଥ ବୋଲି ମୁଁ ଅଶ୍ବାସେ—
 ଅପଶାକୁ, ଭାଲେ ପୁଣି ଅମ୍ଭ ଅଭିମାନେ—
 ଲଭିଛୁ ମୁଁ ଦିବ୍ୟଗତି ଅମୃତ ପରାଣେ !
 ଅବିଦ୍ୟା ଗହ୍ବରୁ କିଏ କରିବ ଉଦ୍ଧାର
 ବତାର ନ ଦେଲେ ପଥ ଚର ଅପଶାର ?

୨—ଅଲୋକ ସନ୍ଦେଶ ବେନି ଅସ ଦେବହୂତ,
 ଅନ୍ଧକାର ଦୈନ୍ୟ ମେଲେ ହୁଏ ଅଦଭୂତ !
 ମାତର ମାନବ ରକ୍ତ ମାଂସ କଳେବର
 ପ୍ରସ୍ତୁତ ପକେ ଯଥା କମଳ ସୁନ୍ଦର !
 ସହଜ ସରଳ ଭାବେ ଲଭିଛ ବିକାଶ,
 ତେଣୁ ଦାନ ମାନବର ଅଲୋକ ଅଶ୍ୱାସ !
 ତୁମ ନେତ୍ର ଯୁଗେ ପୁଣି ନୈରାଶ୍ୟର-ଅଶା,
 ତୁମର ଅନ୍ତରେ ପ୍ରୀତି ଅନୁକମ୍ପା — ଉଷା,
 ବଦନ ମଣ୍ଡଳେ ନିତ୍ୟ ତତସା ସୌମ୍ୟତା,
 ନିରେଖିଲେ ଥରେ ନର ଭୁଲେ ଯତ ବ୍ୟଥା !
 ଅବିଦ୍ୟା ବିଧୂତ ବୁଦ୍ଧି କରେ ପ୍ରତ୍ୟାଶ୍ୟାନ ?
 କ୍ଷମ ଅପରାଧ ସେ ଯେ ଶୈଶବ ଅଜ୍ଞାନ !
 ପ୍ରସାର ଦକ୍ଷିଣ ଭୁଜ ! ପରମ ସୁହୃଦ !
 ପୁଣ୍ୟ ସ୍ମରଣେ ହେଉ ସୁପ୍ତ ପରାଣ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ !

ପ୍ରଣୟର ଆଦ୍ୟାଶଙ୍କା

—୧—

ମୋ ଯୌବନ ଉପବନେ ବିକଶିତ ଯେତେ ଜାତି ଫୁଲ,
 ଶାରଦ ପ୍ରଭାତେ ବରୁ ସେ ସକଳ ଯନ୍ତେ କରି ଠୁଲ,
 ଦେବତାର ବେଦୀ ପ୍ରାନ୍ତେ ହେଲି ଉଭା ! ଶିର ଅବନତ !
 ଘେନା ହେବ ନାହିଁ ଭାଲ ଶଙ୍କା ଭାତ ପୀଡ଼ିତ ନିରତ !

ମାତର ଦୁର୍ଭାଗୀ ମୋର ! ପୁଅ ଜନ୍ମେ ନାହିଁ ତପ ପୁଣ୍ୟ,
ମନ୍ଦରେ ନ ଦେଉଁ ପାଦ ଦେବତାର ସିଂହାସନ ଶୂନ୍ୟ !
ବ୍ୟଥା ଅନ୍ତରେ ତହିଁ ଅସୁଧାଲି ଅଭାଗୀ ବାହାର
ତାକିଲା ଯେ ଶୂନ୍ୟ-ଆତ୍ମା ରକ୍ତ-ମାଂସ-ପ୍ରଣୟ ଭିଖାରୀ—
ସେ କି ତୁମେ ? ତୁମେ ? ହେଉନାହିଁ ତଳେ ପରଜାତ !
ତୁମର ପ୍ରଣୟ ଯେହ୍ନେ ଅଜି ଏଥୁଁ ଯୋଜନ ଅଜାତ !
ରୂପସୀ ରମଣୀ ମୁହିଁ ? ଗର୍ବିତ ଧରଣୀ ମୋତେ ଧର ?
ରମଣୀର ଅଭିମାନ ଭାଲି କ୍ଷଣେ ଲାଜେ ଯାଏ ମର !
ଯେ ଧନେ ବଡ଼ଇ ଭ୍ରାନ୍ତି ଦେବତାର ହୃଦ୍ରେ ପରିଚୟ
ନାଶ ମୁହିଁ—ହୃଦ୍ରେ ମାଂସମେଦ—ସେ ମୋ ଚର ପରାଜୟ !

—୨— .

ନାହିଁ ମୋର ତତ୍ତ୍ୱପ୍ରଜ୍ଞା, ଅତି ଦୀନା ମୁଁ ତରୁଣୀ ବଧୂ,
ଜାଣିନାହିଁ ସବାଧରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ବା କେତେ ମୋର ମଧୁ,
ନ ଜାଣେ କି କଥା କହେ କାନ୍ତ ଏ ମୋ ନୟନ ଭଙ୍ଗିମା,
ଅଶ୍ରୁ ପରାଣୀ ମାତ୍ର ନାହିଁ ପାଏ ଅପମାନ ସୀମା ।
ଦାରୁଣ ବ୍ୟଥାରେ ଝରେ ନୀର ନେହୁ ଭାଲି ନିକର,
ଭସ୍ମ କେ କରନ୍ତା ହେଲେ ଗୌର ତନ୍ତୁ ଲଳିତ ଅଧର !
ଲଭନ୍ତି ସହଜେ ଅବା ଚରାସ୍ୟ ଦେବତା ସନ୍ତାନ
ଯା ଲାଗି ନିଷ୍ଠୁର ପୁରେ ମରେ ଝୁର ତରୁଣୀ ପରାଣୀ !
ସେ ରୂପ ଜାଲର ବନ୍ଧନ, ମୁକ୍ତି ପଥ କରେ କଣ୍ଠକିତ,
ଯା ମୋହେ ନିବାଣି ଲାଭେ ଏ ଜୀବନ ମଙ୍ଗଳ ସଙ୍ଗୀତ,
ଶୋଷେ ଯେ ଅନନ୍ଦ ପ୍ରୀତି ପରଜାତ ଦୁର୍ବହ ଜଞ୍ଜାଳ,
ତା ଘେନି କରବ ଗର୍ବ କେଉଁ ନାଶ ? ବନ୍ଧୁ, ସେ ତା କାଳ !

ସେ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରୁଅ ସଖା ! ବ୍ୟର୍ଥ ନୋହୁ ପୂଜା ଅସ୍ତୋକନ !
ଦେବତା ସାଲିଧେ ହେଉ ଧନ୍ୟ ପ୍ରୀତି-ପ୍ରଥମ-ମିଳନ !

—୩—

ହୁହେଁ ମୁଁ ଭବଣୀ ମେନା, କଲ୍ଲଲେକେ ହୁହେ ମୋର ବାସ,
ନାହିଁ ମୋ ଗୁଡୁରା ଭଙ୍ଗୀ କରବାକୁ ଲାଲା ପରକାଶ !
ହାବ ଭାବ ବ୍ରୀଡ଼ା ଛଳ ନାହିଁ ଜାଣେ ସ୍ତମ୍ଭନ କୌତୁକ,
ବାସ୍ତବ ବାଳିକା ବଧୂ ! ଅସହାୟ ଅନଭିଜ୍ଞ ମୁକ !
ତୁମର ହୃଦୟ ବନ୍ଧେ ଜାଲି ବନ୍ଧୁ ରଚିବାକୁ ମାୟା,
ଜାଣିନି କୁହୁକ ମନ୍ଦ କହ ତୁମ ଇଚ୍ଛା ଯାହା ତାହା ।
କାହିଁ କି ହତାଶ ହେବ ଭାଳି କଲ୍ଲଲେକ ମାୟାବିନୀ ?
ବିନୟେ କହୁଛି ମୁଁ ଗୋ"ସେ ମନ୍ଦିରେ ନିତ୍ୟ ପୂଜାରିଣୀ !
ତବ ପୁଣ୍ୟ ପିଠେ ଯହିଁ ଧ୍ୟାନରତ ନିର୍ବିକାର ଶିବ
ବାଢ଼ିବ ଜୀବନ ପୂଜା ସକଳ ସାଧନା ସୁସିଦ୍ଧିବ ।
କରି ତହୁ ପ୍ରାଣପାତ ଜାଣେ ନାହିଁ ହେବନା ସଫଳ,
ଶକ୍ତି ସ୍ଥାନା ନାରୀ-ତପଃ ତାଳି ଶତ ନୟନର ଜଳ ?
ହେବ କି ଗ୍ରହଣ ଯୋଗ୍ୟା ? ସୁଲଭ କି ହେବ ସାର୍ଥକତା ?
ବିମ୍ବରୂପ ପ୍ରଣୟୀ ମୋର ! କି ବୁଝିବ ନାରୀ ହୃଦ ବ୍ୟଥା ?

—୪—

ବାସ୍ତବେ ରଚିବା ବନ୍ଧୁ ଜୀବନର ସକଳ ସ୍ବପନ,
କାଳ ସିନ୍ଧୁ ଅଳଙ୍କାରୁ ଖୋଜି ନେବା ଅମୂଲ୍ୟ ରତନ,
ଶର ଅଭିପ୍ରାୟ ତୁମ ଅନଭିଜ୍ଞା ବାଳିକା ବଧୂର,
ସଂଗ୍ରାମେ ଅକ୍ଷତ ସତେ ହେବ ମୋର ସୀମନ୍ତ ସିନ୍ଧୁର ?

ନାହିଁ ସେତେ ଅଣା ! ... ..

ତେଣୁ କମ୍ପ ପଦେ ଧରିବାର ଲାଗି
ପ୍ରୟାସ ନ କରୁଁ ତୁମେ ଚିର ଭୋଳା ହେଉଛ ବରାଣୀ !
ଛୁଟ କେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନ ପଛେ ନିବୋଧ ମୁଁ ନ ପାଏ ତା ଅନ୍ତ,
ପଉଷ ପଞ୍ଜର ଭେଦ ଖୋଜି ବୁଲ ଅକୁଳ ବସନ୍ତ !
ବୟେ ତେଣୁ ଥରେ କର ! ଶିଥିଳ ମୋ ମାଧୁରୀ ଅଛେଦ୍ୟ !
ସ୍ୱପ୍ନ ହୁଏ ବାସ୍ତବ ମୁଁ ! ସ୍ୱଳ୍ପ ପ୍ରୀତି ମୋ ଦାନ ନିବେଦ୍ୟ !
ନେବ ଅବା ନାହିଁ ତାକୁ, ଫେଉଁ କହ, ଅଛି ନା ସାହସ ?
ତୁମରି ପୌରୁଷେ ବନ୍ଧୁ କହ ସତେ ରଖିବ ତା ସଶ ?
ରୂପ ଅଭିଳାଷୀ ଅବା କର ଯେବେ ଦର୍ୟ ଅସହାୟ—
ଅମ୍ଭ ପ୍ରବଞ୍ଚନା ପାପୁଁ କ୍ଷମି ବନ୍ଧୁ ଦିଅ ଗୋ ବିଦାୟ !

[୧୯୩୪]

ଚକ୍ଷୁ ଚକୋର

ଯେ ନୟନେ ନାହିଁ ବାସନା ଡାକୁ ପୀଡ଼ା,
ନିତ୍ୟୋତ୍ସବ ଯେ ନୟନେ କରେ କ୍ରୀଡ଼ା,
ସେ ବେଳି ନୟନ ଦିବାନିଶି ଗୁହଁ ଗୁହଁ
ବ୍ୟଥିତ ଚକୋର ଗୀତ ତାର ଯାଏ ଗାଇ । ୧ ।

ସୁପ୍ତୋତ୍ଥୁତ ଶାରଦ ପ୍ରଭାକ କାନ୍ତି,
 ଅଥବା ବ୍ୟଥା ସନ୍ଧ୍ୟା କରୁଣ ଶାନ୍ତି,
 ମଙ୍ଗଳ ସଦା ସେ ବେନି ନୟନୁ ଝରେ;
 ବ୍ୟଥା ଚକୋର ଗୁହଁ ଗୁହଁ ତାକୁ ମରେ । ୨ ।

ମେଘ ଅବୃତ କରୁଣି ଜୋଛନା ପରା ?
 ପରଶି ପରଶି ଦିଏ ନାହିଁ ପୁଣି ଧରା,
 ଶୂନ୍ୟ କାସାରେ ସଜଳ ସେ ନୀଳକଣ୍ଠ,
 ଗୁହଁ ଏ ଚକୋର ତା ବେଦନା ଯାଏ କହୁ । ୩ ।

ଦେଖିଛ ପଥକ ସାର୍ଥକ କରି ଶ୍ରମ ?
 ବହୁଳ ସେ କେବେ ସବୁଜ କ୍ଷେତ୍ର ଭ୍ରମ !
 ଶୂନ୍ୟ ଅକାଶେ ଅବା ଏକାକିନୀ ତାର,
 ପ୍ରତିପ ଚନ୍ଦ୍ର ତମିର ଗର୍ଭୁଁ ତାଳଇ ଲୋତକ ଧାରା ! । ୪ ।

ଜନନୀର ତହିଁ ଚର ମଙ୍ଗଳ ଗୀତ,
 ଛାଡ଼ିନି ମାତର ପ୍ରଣୟ ଶବ୍ଦା ଭ୍ରତ;
 ସଜଳ ଯେସନେ ଶୈଶବ ସରଳତା
 ଭରେ ସେ ନୟନ ନୀଳାକାଶ ଅବା
 ସାଗର ଗଭୀର ବ୍ୟଥା ! । ୫ ।

ଶାନ୍ତ ମାୟୁରୀ ହୁଏ ନାହିଁ ତଳେ ମାସି,
 ପ୍ରଣୟେ କାବ୍ୟେ ପାରେ ନାହିଁ କେହି ଥାସି,
 ସାଗର ସେ ପାରୁଁ ଗଭୀର ବଂଶୀ ତାନ !
 ସେ ନୟନେ ଗୁହଁ ବ୍ୟଥା ଚକୋର
 ତାଳେ ତାର ଅଭିମାନ । ୬ ।

‘ପ୍ରଭାତ କମଳ ସମାନ ସେ ଅଖିପତା !
ମେଲିଲେ ଝରଇ ଅମୃତ ମାଦକତା,
ମୃତ୍ୟୁ ଅକୁଳ ଜୀବନ ସ୍ପର୍ଶ ପାଇ,
ବ୍ୟଥାତ ଚକୋର ଗାଏ ନିଶିଦାନ
ସୁଗଳ ନୟନ ଗୁହଁ । ୭ ।

[୧୯୩୪]

ବାସର ଗୁହଁ

—୧—

ବାସର-ମିଳନ-ରାତି ! ଶେଷ ସାମ ! ଅସ୍ତାଚଳେ ଶଶୀ ! .
ବ୍ରୀଡ଼ା, ନିମୀଳିତ ନେତ୍ରେ ପ୍ରଣୟୀରେ ମୁଗ୍ଧେ କହେ ହସି
ବହୁଲିତା ପ୍ରଣୟିନୀ “ମନେ ଥିବି ମନେ ଥିବି ବନ୍ଧୁ ?
କହିବଟି ସତ କର ? ... .. ଅନଭିଜ୍ଞ ଏ ତରୁଣୀ ବଧୂ—
କରନ୍ତୁ କି ଏଡ଼େ ଭାଗ୍ୟ ହେବ ବୋଲି ଅମର ଅଜିତ
ସେ ଚପଳ ଚିତ୍ତପଟେ ? ... .. କିବା ଗୁଣେ ? ... ..

ଭାଲ ସବୁରିତ !

ମନେ କି ପଡ଼ିବ ବନ୍ଧୁ ଅଜିତ ଏ ଯଶିକ ମାଧୁରୀ ?
ପରାଣ ପରଶି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ପୁଣି ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ବପ୍ନପୁରୀ ?
ମନେ କି ପଡ଼ିବ ନିଃସ୍ବ—ନିବେଦନ, ଶ୍ରୀତ—ଅଭିମାନ ?
ଗୁରୁର ସୋହାଗ ? ସେବେ ଭ୍ରମ ସ୍ବରେ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମ—

—୧୯୦

ଡାକିବ ପୌରୁଷେ ତବ ଧୂମ ହେବ ସହସ୍ର କଳ୍ପନା !
 ଅଭାଜନ ସଙ୍ଗିନୀରେ ନ ଭୁଲିବ ? ହେବନାହିଁ ବଣା ?
 ଡାକିବ ଅଦର-କଣ୍ଠେ ଶୁଷ୍କ ଯେବେ ପ୍ରାଣ-ଧାରୀ ? ହାୟ ! —
 ବିଦାୟ ବାସର-ଗୃହ ! ବନ୍ଧୁ ମୋର, ବିଦାୟ... ବିଦାୟ !

—୨—

“ଭୁଲି ଯିବ ? ଭୁଲି ଯିବ ?” ଟାଣି ଦେଇ କହିଲେ ଭଉଁସ—
 ଭଉଁସେ ପ୍ରଣୟୀ ହସି—ରହ, ଦେଖିନି ଏ ଭଲ କର
 ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ଚପୁଡ଼ ସୁଧା ଝର ବେନି ଚଢ଼ର ନୟନ,
 ବଧୂଳି ନିନ୍ଦିତ ସେହୁ କମନାୟ ଅଧର କମ୍ପନ,
 ଅନାବୃତ ଶୁଭ୍ର ଗ୍ରୀବା, ତୁଷାର ଧବଳ ବାହୁ ଲତା,
 ବିନୟେ କହୁଛି ଖୋଲ ଖୋଲ ଥରେ ନିର୍ମାଳିତ ପତା !

ରୁଚିର ସବାଙ୍ଗୁ ତବ ସ୍ମରଣ ଯେ ଅଜି ଅବାରତ—
 ପଥଶାନ୍ତ ଏ ପଥକ ପିଇ ନେଉ ଜୀବନ-ସଙ୍ଗୀତ !
 ବାସ୍ତବ ସଂଗ୍ରାମ ଭୟ ? ଛୁ ! ଛୁ ! ସେ ଯେ ବାଞ୍ଛା ଚପଳତା !
 ଏ ଜୀବନ ଯାର ଦାନ ବୁଝିବେ ସେ ସଂଗ୍ରାମ ବାରତା !
 ଶାନ୍ତ ପାନ୍ଥ-ଜନ ପ୍ରାଣି କଲେ ଯେବା ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ମଣ୍ଡିତ,
 ଅଜର ଏ ପ୍ରୀତି-ରସ କରେ ଯାର କରୁଣା ଇଞ୍ଜିତ,
 ଏ ପୌରୁଷ କଲେ ଦାବି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ପୀରତ ଅଧାର !
 ଅଜର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଲଗି ପ୍ରାଣ—ପ୍ରିୟା କର ନମସ୍କାର !

—୩—

ଏ ପଥକ-ପାନ୍ଥଶାଳା ତୁମର ଏ ବାସର ଭବନ !
 ଅଶେଷ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଭରା ସେହୁ ସ୍ବର୍ଗ-ଜୀବନ୍ତ-ସ୍ବପନ !

ଅଥବା ସାଗର ପାରେ ମୁଁ କି ରହି—କଲ୍ଲଲେକ !
 ତୁମେ ଅଧିଷ୍ଠାଣୀ ଦେବୀ ! ଭୁଲିଯାଏ ନିର୍ଯାତନ ଶୋକ !
 ନିରେଖିଲେ ସେ ଅନନ, ସ୍ବେଦବନ୍ଧୁ ପତ୍ନୀ ପଡ଼େ ଖସି,
 ମଳିନ ସ୍ବପ୍ନର ସଖୀ ! ତବ ସ୍ବର୍ଗେ ଚନ୍ଦ୍ର-ଭର୍ବଣୀ !
 କି ଭୟ ଭବନା ମୋର ? ଲଗୁ ପ୍ରାଣେ ସଂଗ୍ରାମର କାଳ !
 ସକଳ କଳଙ୍କ ଧୋତି କରିବ ଗୋ ସେ ଅଙ୍ଗୁଳି ଗୁଳି,
 ପୋଛିବ ବେଦନା ଅଶ୍ରୁ, ପ୍ରଦୀପ ଗୋ ଜାଳିବ ଅନ୍ଧାରେ,
 ତୁମର ଅଶ୍ବାସ ଲଭି ବାହୁବି ଅକୁଳ ପାରାବାରେ
 କ୍ଷୁଦ୍ର ମୋ ତରଣୀ ଗୋଟି । ପ୍ରୀତି-ହାସ୍ୟେ ପଥ ଅଲେକିତ !
 ତୁମ କଣ୍ଠେ ମିଶାଇ ମୁଁ ଗାଇବି ଗୋ ବିଜୟ ସଙ୍ଗୀତ !
 ଫେରିବି ସୈନିକ ଅବା କ୍ଷୁଣ୍ଣ ପରାହତ, ବ୍ୟର୍ଥ କାମ ।
 ବାସର ଭବନେ ନିକି ରହି ଲଗି ନ ଦେବ ବିଶ୍ରାମ ?”

“ଜାଣିଛି ପଥକବନ୍ଧୁ ! ହେ ଅଜ୍ଞାତ ଦୂରଦେଶ ପାତ୍ର !
 ଗୁଲିବା ଅଗମ୍ୟ ପଥ ତୁମର ସେ ସାର ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ।
 ନ ଜାଣେ ମାତର କିବା ଶୁଣି ତବ ଦୂର ବଂଶୀସ୍ବନ
 ତୁମରି ଅହ୍ମାନ କିବା ଲଗାଇଲ ପ୍ରାଣେ ଭିକାଟନ !
 ନିସ୍ତବ୍ଧ ମାଧବୀ କ୍ଷୋଭ କୁହୁ ତାନ ପର ଏ ମଧୁର
 ବନ୍ଦୀ କଲ ମନ ପ୍ରାଣ ତୁମ ମୃତ୍ୟୁ ବାଳିକା ବଧୂର !
 ସେଦିନୁ ଅରମ୍ଭ ହେଲା ଅନିଭିଜ୍ଞା ଦାନା ବାଳିକାର,
 ଲଜ ନିବନ୍ଧନ ଭୁଲି ନିର୍ଜନ ନିଶୀଥ ଅଭିସାର !
 ସେ ଦିନୁ ବାସର-ଗୃହ ଗଲେ ପୁଷ୍ପେ କରି ସୁସଜ୍ଜିତ,
 ଗୃହ ଛାଡ଼ି ବାସକ-ସଜ୍ଜା ତୁମ ପଥ ଭଲିଦ୍ର-ନିଶୀଥ !

ଅସିଲ ତ ଅଜି ! ଧନ୍ୟ ତୁମ ବଧୂ ! ଚପଳ ଦେବତା—
ନ ରହିବ ? ନୋହୁ ପଛେ !

ବୃଥା ପ୍ରାଣେ ଦେବି ନାହିଁ ବ୍ୟଥା !
ଜୀବନ ଅମୃତ ଲଗ୍ନ ବାନ୍ଧବାର ବିଫଳ ପ୍ରୟାସ,
ନିରେଖି ତୁମରି ବଧୂ ଅପଣାକୁ କରେ ଉପହାସ !
ମୁକ୍ତ ହାର ତୁମଲଗି ! ଜୀବନ “ସ୍ବଦୂର ସ୍ବଚ୍ଛଦ”...ହାୟ !
ବିଦାୟ ବାସର-ଗୃହ ! ବନ୍ଧୁ, ପ୍ରିୟ, ବିଦାୟ ବିଦାୟ !

✽— ଅଗ୍ନିରୁ-ଚନ୍ଦନ ଲେ ମନ୍ଦ ସମୀରଣେ ପାଏ ମିଶ୍ର,
ବାସର ଉତ୍ସବ ଶେଷ ! ପାହି ଅସେ ପ୍ରୀତି-ଶୁଭ-ନିଶି !
ପ୍ରଣୟୀ ପରାଣେ ବାଜେ ଦୂରପଥ କରୁଣ ଅହ୍ୱାନ,
ଧୂପଶିଖା ସମ ତାର ପ୍ରାଣୁ ସ୍ପ୍ତରେ ଗାନ ! ... ..

“ବାସର ଭବନ ବିଦାୟ ପ୍ରଣିତ ଘେନ !
ମଳିନ ଦଶିଲ ଉତ୍ସବ ଦାପ ହେମ !
କିଶଳୟ ଶେଷେ ନୟନ ମୁଦିଛି ବଧୂ,
ଅସ୍ତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ଡାକି କହେ “ଗଲି ବଧୂ !”

ବକୁଳ ମଣି କେତକା କୁସୁମ ଦାମ,
ବେଡ଼େ ଅପତ୍ନେ ଧୂଳିରେ ଦଶଇ ମାନ,
ଘର୍ମ ବିନ୍ଦୁ ଛୁଇଁନି ନୟନ ପତା,
ସ୍ବଦୂର ଅନ୍ତତେ ବିଧୂର ସ୍ବଚ୍ଛଦ ବ୍ୟଥା !

ଉଠ ନବ ବଧୂ ଉଷା ସମୀରଣ ଡାକେ,
ଡାକେ ଶଞ୍ଜିତ ସ୍ବଦୂର ମୁକୁଳ ଶାଖେ,

ମୃତ୍ୟୁ ନୟନେ ଚାହିଁ ରହେ ନାରବତା
 ସବୁ ଅନୟେ ବାଜେ କିବା ବ୍ୟର୍ଥତା ।
 ଶୂନ୍ୟ ଜୀବନ ପୁଲିଙ୍ଗ ପୁଣି କେ ଡାକେ ?
 ବିଧୁର ସଜନୀ ଯେସନେ ଚନ୍ଦ୍ରବାକେ !
 କରୁଣେ ଡାକଇ ଦୂରପଥ ଅବରଳ
 ସକଳ ତଥାପି ଦୂର ପରବାସୀ ଚଳ ।
 ଉଠ ବଧୂ ବୋଲି ଡାକିବିକି ଅଜ୍ଞ ଥରେ ?
 ମଳିନ ପ୍ରଦୀପ ସମାନ ମରମେ ମରୈଁ !
 କହିବାର କଥା କଣେ ରହଇ ଲକ୍ଷି,
 ଅପଣାର ଛଏଁ ଶୀଥିଲ ପୀରତ-ରାଣି !
 ନିମ୍ନାଳିତ ଅଖି, ସ୍ୱପ୍ନ କୁଶଳେ ବଧୂ,
 ନ ଜାଣଇ କେବେ ଫେରିବ ଏ-ତୁମ ବଧୂ,
 ଫେରିଲେ ଥିବଟି ଅଧରେ ହାସ୍ୟ ହେମ ?
 “ବାସର ଭବନ ବିଦାୟ ପ୍ରଣିତ ଘେନ ।”

[୧୯୩୪]

ପଥ ଛାୟା

ମୁଁ ଚିର ପଥକ, ଯାତ୍ରୀ ! ...ଏ ମରତେ ଦୂର ପରବାସୀ
 ଶ୍ରାବନର ଅର୍ଦ୍ଧପଥେ କେତେ କଥା ମନେ ପଡ଼େ ଅସି !
 ଅଜାତ ସହସ୍ର ସ୍ମୃତି ଲୁପ୍ତ, ଅର୍ଦ୍ଧ ଲୁପ୍ତ, ଜାଗରତ,
 ରଜନୀର ଶେଷ ଯାମେ ଶାନ୍ତ ନଭେ-ତାରକା-ରଙ୍ଗିତ !
 ପଥ ପାଶ୍ଚେ ସେତେ ତରୁ ଏ ଯାତ୍ରୀରେ କଲେ ଛାୟା ଦାନ
 ଅଛି କି ସକଳ ମନେ ? ନାହିଁ, ନାହିଁ, ସବେ ମିୟମାଣ !

ସୁବିପୁଳ କାଳଗର୍ଭେ ସୁଦ ମାତ୍ର ଏ ଯାହୀର ସାର,
 ସକଳ ଅଶ୍ରୁ ! ଘେନ ଏ ପାତୁର ଭକ୍ତ ନମସ୍କାର !
 ସକଳ ବିସ୍ମୃତ ମଧ୍ୟେ ଜାଗ୍ରତ ଏକକ ବନସ୍ତୁତି,
 କୋଟି ସ୍ମୃତଶୀର୍ଷ ମଧ୍ୟେ ସେହେନ ସେ ମୋ ଅମୃତ ସମ୍ପତ୍ତି !
 ପ୍ରୀତି ନେତ୍ର ଗୁଣ୍ଡା ସମ ସ୍ବପ୍ନମାଧୁରୀରେ ସୁଶୀତଳ,
 ଯା ସୁଦ ସମ୍ପାଦେ ଶୂନ୍ୟ ପଥେ ଯାହୀ ନୟନର ଜଳ ।
 ଅନନ୍ତ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟରେ ସତ୍ତା ଯଦୁ ହେଲ ଅନୁବଦ୍ଧ,
 ଦିବ୍ୟ ବନସ୍ତୁତି ସୁଦ ! ଏ ପାତୁର ପରମ ଗୌରବ !

[୧୯୩୫]

ପାତୁଶାଳା

—୧—

ଲକ୍ଷ କୋଟି ପାତୁଶାଳା !... ଅର୍ଦ୍ଧ-ରାତି ଗୁଣ୍ଡାପଥ ସମ
 ଯୁଧା ତୃଷା ହରି ଅହା ପୁଷ୍ପ କଲେ ଏ ଜୀବନ ମମ ।
 ନାହିଁ ନାହିଁ ମନେ ଅଜି କାହିଁ କେତେ ପ୍ରହାରକୁ ରାତି,
 ଲଭିଛି ଜନନୀ-ସେହ ଦୂରପଥ-ଅସୁଭୋଳା-ଯାହୀ ।
 ସକଳ ସୁରଣେ ଅଜି ଶୁଷ୍କ ନେତ୍ରେ ଅଶ୍ରୁଦ୍ରୁଏ ଜମା,
 ଶତ-ପ୍ରୀତି-ଅଶ୍ରା ମମ ! ଯିତ୍ର ଏ ପଥକେ କର ଶମା !
 ଏ ଯାହୀର ଅସୁସନ୍ନ ତବ ପ୍ରୀତି-ସୁଦ-ଭବହାସ,
 ବିସ୍ମୃତ ସେସନେ ସତ୍ୟ ମାତ୍ର ନିତ୍ୟ ପରମ ପ୍ରକାଶ ।
 ଘାଦ ଶୂନ୍ୟ ଏହି ପଥେ ହୋଇଯାଏ ଅହା କେତେ ଭୁଲ,
 ଯଦୁ ଏକ ପାତୁଶାଳା ମାତ୍ର ନିଃସ୍ବ ସମ୍ପତ୍ତି ଅତୁଳ !

ଦୁରେ, ଦୁରେ ! ଯାର ଅଶ୍ରୁ ଲଭି ସତ୍ତା ହେଲା ମୋ ପାଶୋର—
 ବିସ୍ମୃତ ମୋ ଯାହାପଥ, ଚନ୍ଦ୍ରେ ଯଥା ନିରେଖି ଚକୋର !
 ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପ୍ରୀତି ନେଲା କେବା ଅପହୃତ କରି,
 ଅଜିଯାଏ ଶୋକେଁ ତାକୁ ଝୁର ହୁଏଁ ସେ ଅଶ୍ରୁ ସମ୍ଭର ।

—୨—

ଦୁରେ ସେହି ପାନ୍ଥଶାଳା !... ସହଯାତ୍ରୀ ଅଛ ତାକୁ ଦେଖି ?
 ସକଳ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଖଣି ଶୋଭା ତାର ହୁଏେ କାହିଁ ଲେଖି !
 ନନ୍ଦନ ସୁରଭି ସେବା, ଉପବନ କୌମୁଦୀ ପ୍ଳାବିତ,
 ସ୍ପର୍ଶେ ପଡ଼େ ନାହିଁ ଧରା ଶିଖ ଖାଲି କରେ ପୁଲକିତ !
 ଶ୍ରାନ୍ତ କ୍ଳାନ୍ତ ପାନ୍ଥ ଯେତେ ଭିକା କଲେ ରଜନୀ ଅଶ୍ରୁ,
 ଧନ୍ୟ ହେଲେ, ହେଲେ ପୁତ ଲଭି ସେ ଜନନୀ ବରାଦୟ !
 ଅମୃତ ଅଶ୍ରୁ ସମ୍ଭର ! ଶୂନ୍ୟ ମମ ଜୀବନ ସମୃଦ୍ଧି !
 ସ୍ମୃତିରେ ସରଳ ପଥ ବସିଲେକ ଥରେ ନେତ୍ର ବୁଜି ।
 ଏତ ନ ପାରଇ ବନ୍ଧୁ ଦୂର ଶୂନ୍ୟ ପଥଯାତ୍ରୀ ନିଶା,
 ସୁଦୂର ଅହ୍ମାନେ ଜାଗେ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଣେ ଅଦମ୍ୟ ଜିଗୀଷା,
 ବାହାର ମଢ଼ଇଁ ଘରୁ ! ଶଶିକ ନ ଶଣି ଯାହା କେଶି,
 କହିବ କେ ସହଯାତ୍ରୀ ଏ ଯାହାର କାହିଁ ହେବ ଶେଷ ?
 ସକଳ ମୋ ଅନୁଭୂତ ବ୍ୟଥା ସିନ୍ଧୁ ସମ୍ଭର ଅନ୍ଧକାରେ,
 ଦୂର-ପାନ୍ଥ-ଶାଳା-ସମ୍ଭର କୌମୁଦୀ-ପ୍ଳାବନ ପାରାବାରେ !

ଯଶାକାଞ୍ଚ ସା

୧—ଅସ୍ତ୍ରୁ ସେ ସନ୍ଧ୍ୟାଲେକେ ପୁଛଇ ରହସି
 ଭଲଣା-ଅବେଗେ ପ୍ରାୟା... “ତୁଚ୍ଛାଟାରେ ବସି
 ଅନ୍ଧକାର ଗୁହ କୋଣେ ରହୁଅଛ ଛନ୍ଦ—
 ମୁକବଧୁ ସମ ଅନ୍ଧ ! କି ଅବା ଅନନ୍ଦ
 ଜାଣୁଅବ ଅବା ଅପେ, ଅନ କେହି ଜଣେ
 ନ ଦେଖିଲେ ଯାହା ପୁଷ୍ପାଭର ଅକାରଣେ ।
 ନ ଦିଶେ ବସିଛି ଅଜି ଗୁଜ ଦରବାର ?
 କବି ଗୁଣୀ ଜ୍ଞାନା ସମୁଚିତ ପୁରସ୍କାର—
 ଲଭି ଫେରୁଛନ୍ତି, ସୁଖେ ମୁଖ ହସ ହସ,
 ଅସ୍ଥିର ଜନତା ଗାଏ କୋଟିମୁଖେ ସଖ !
 ନାହିଁ କି ପୌରୁଷ ତଳେ ? ଖାଲୁଣି ପୋଡ଼ ?
 ବୁଦ୍ଧି ରସାତଳଗାମୀ ପାଦେ ପାଦ ଯୋଡ଼ !
 ଯେତେ ସବୁ କରାମତ ମୋହର ଉପରେ;
 ପରଶି ଅସିବ ଭାଗ୍ୟ ଯାଅ ତହିଁ ଥରେ ।”

୨—ରତସ୍ତୁତ କରି କବି ଭାଷଇ ଉଦ୍ଧର—
 ଅପରୂପ ବ୍ୟଙ୍ଗ ହାସେ କମ୍ପିତ ଅଧର !
 “ଯିବି ଦରବାରେ ? ମିଳିବଟି ପୁରସ୍କାର ?
 ମିଳିବ କୁଣ୍ଡଳ ଯୋଡ଼ା ? ଅବା ରତ୍ନହାର—
 ଲମ୍ବାଇଁ କି କମ୍ପୁ କଣ୍ଠେ ? କିଲେଲ ରସନା ?
 ଜାଣିଛକି ଅଛି ତହିଁ କେତେ ସମ୍ଭାବନା ?
 ବଧୂର ଯେବେ ଗୋ କାନ ଶୁଣୁଗୁଜ ପ୍ରାଣ
 ରହୁବଟି ତୁମର ଏ ଅଶା ଅଭିମାନ ?

ତା ତହିଁ ଗୌରବ ମୋର ଜାଣି ଏ କୁଟୀର,
 ଅଳପ ଅଦର, ପ୍ରୀତି, ତୁମ ନେତ୍ର ନାର !
 ଦେଖୁନାହିଁ ଦିବାନିଶି ଶ୍ରମ-ଜୀବା-ଶତ —
 ଅନାହାରେ ତାଡ଼ିଛନ୍ତି ବିଶାଳ ପଦ୍ମ
 ରକ୍ତସୌଧ ଲାଗି ? କିଏ ଶୁଣେ ସେ ହୃଦୟ ?
 ବିସ୍ମୟରେ ଲୟ ହେଉ ମୋ ଗୀତ ତେସନ !

[୧୫୩୫]

କବିପ୍ରିୟା ପ୍ରଶ୍ନ

୧—ରଖିନି ସ୍ମାରକ କିଛି ଅନ କବିପରି ?
 ପ୍ରୀତି ନିଦର୍ଶନ କିଛି ଦେଉନି ସୁନ୍ଦରି ?
 ଚଢ଼ୁଳ ଗୁଡ଼ୁବତନେ ହରିନାହିଁ ମନ ?
 ତରଳ ପ୍ରୀତିରେ ସ୍ଥିରୁଧ କରନି ଜୀବନ ?
 ତଦାନ ଦେଉନାହିଁ ଅଦର ସେବାର ?
 କୁରୁଧ ରମଣୀୟ ନିତ୍ୟ କରେ ହାହାକାର ?
 ସନ୍ଦେହ ଉପୁଜେ ମନେ ? ପ୍ରୀତି-ଅବିଶ୍ୱାସ —
 ସକଳ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ତବ କରଅଛି ଗ୍ରାସ ?
 ଶିଖାରନି ମୋତେ କେହି ପୀରତ ବେଞ୍ଚର,
 ତେଣୁ ମୋ ପୀରତ ଟାଣି ଚଣା ପରକାର ।
 ତରଳ ଉତ୍ସୁକ ପ୍ରୀତି ନାହିଁ ମୋତେ ଜଣା,
 ହସ୍ତଧୃତ କାବ୍ୟସମ କରବି ରଚନା

ଗୁଡ଼ି-ଗୀତ ? ହେବ ପ୍ରୀତି-ସନ୍ଦେହ ମୋନେ ?
ଅନ ଶୁଦ୍ଧ-ଅଦରଶେ ହେବ ମୋ ମରଣ ।

୨—ପ୍ରଖର ଦହନେ ତାଷ୍ଟଣ ରବିକର ତାପେ,
ଅର୍ଦ୍ଧମୃତ, କ୍ଷୁଧାତୁର, କିବା ଅଭିଶାପେ—
କରନ୍ତି ନିଷ୍ଠୁଳାଘାତ ରୁଷ ପରବତେ
ଦୁଃଖୀ ଶ୍ରମଜୀବୀ ଆହା ! ଦେଖ ଗୋ ନିରତେ !
ତାଙ୍କର ଶୋଣିତ ଅସ୍ଥିମେଦମାଂସପରେ
ଗଢ଼ି ଉଠେ ରାଜସୌଧ* ଖୋଦ ଦମ୍ଭରରେ !
ଭିତ୍ତିରେ ପ୍ରୋଥୁତ ଯଥା ଜାଣି ହାହାକାର !
ତେସନେ ପୀରତ ମୋର ଲେତକ-ପ୍ରସାର !

ଅଛି ଅନବଦ୍ୟ-ଅଙ୍ଗେ ଶ୍ରମିକ ଶବତ ?
ଅଛି ସେ ନୈପୁଣ୍ୟ ଦମ୍ଭ ଅଛି ଦୃଢ଼ମତ ?
ଭାଙ୍ଗିଲେ ଅଚଳ ମେରୁ ପାରିବ ଗୋ ଦେଖି
ବ୍ୟଥାର ଶୋଣିତେ ପ୍ରୀତି ହୋଇଛି ଗୋ ଲେଖି ।
ଲକ୍ଷ କୋଟି ନିଃସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାସ ତହିଁ ସ୍ତ୍ରୀକୃତ
ସେ ଦୁମର ପ୍ରୀତି ! କର ଅଶ୍ରୁ ପରିପ୍ଳୁତ !

[୧୯୩୫]

* ସେ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ହେଉଥିବା ଏକ ସୁବର୍ଣ୍ଣାଳ
ରାଜହର୍ମ୍ୟକୁ ଉପରକ୍ଷ କରା ହୋଇଥିଲା । ସେ କରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ
ଲେଖକପତ୍ନୀଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପତ୍ନୀତ୍ୱରେ ମଧ୍ୟ ଅସିଥିଲା ।

ପଞ୍ଜୁର ଆରତି

ଦିବା ଅବସାନେ ଅସ୍ତ ଅରୁଣ ରାଗେ,
ବ୍ୟଥିତ ପଞ୍ଜୁ କି ଗାଇବ ଅନ୍ତରାଗେ ?
ଗମ୍ଭୀରେ ଗାଏ ଧନ୍ୟ କରିଛ
ଅଙ୍ଗ ପଞ୍ଜୁ କରି !

ଧନ୍ୟ ହରି ହେ ହରି !

ନିରାଶ ଦମ୍ପତ୍ତିରେ ସହଜେ ଦେଇଛ ଧରା,
ମଧୁର ବେଣୁରେ ଡାକିଛ ସୋହାଗେ ପରା,
ଜୀବନର ରାସେ ନେଇଛନ୍ତି ହାତଧରି,
ଧନ୍ୟ ହରି ହେ ହରି !

ମୁକ ଏ କଣ୍ଠ ନେଇ ବେଦନାର ଭାଷା,
ଅଶ୍ରୁ ପୂଜାରେ ଦେଲି ଉତ୍ସବ ଆଶା,
ଚିତ୍ତେ ଲଙ୍ଘନ ଦେଇଛ ସହଜ କରି
ଧନ୍ୟ ହରି ହେ ହରି !

ଗଳିତ ଅଙ୍ଗ ତଳେ ମୋ ଶୋଚନା ନାହିଁ,
ସକଳ ଯେ ପ୍ରଭୁ ତବ ଅରାଧନା ପାଇଁ !
ପଞ୍ଜୁ ଆରତି ଯେବେ ଆନ ଜନ ପରି,
ଧନ୍ୟ ହରି ହେ ହରି !

ଶର ନିର୍ଭର ! ଅଶ୍ରୁର ବିନିମୟ
ଅପାର ଶାନ୍ତି ପ୍ରଣୀ ତବ ବରାଭୟ,
ଏ ଦ୍ଵାନ ପରାଣେ ଦେଇଛନ୍ତି ପ୍ରିୟ କରି,
ଧନ୍ୟ ହରି ହେ ହରି !

ଜୟ ଜୟ ପ୍ରିୟ ପଞ୍ଜୁର ଭଗବାନ,
ଗୌରବ ମୋର ବନ୍ଧୁ ତୁମରି ଧ୍ୟାନ,

ବୁଦ୍ଧି ସେହି ମୁଖ ପାହୁଣୀଏ ବିଭବର,
ଧନ୍ୟ ହରି ହେ ହରି ।

ଜୀବନ୍ତ ଦୈନେ୍ୟ ତୁମେ ହେ ପରମଧନ
ଅମା ଅଜ୍ଞାନେ ସହଜ ମୋ ଦରଶନ ।
ଦେଇଛନ୍ତି ଧରା ଅଞ୍ଚଳ ନିୟୁତରି,
ଧନ୍ୟ ହରି ହେ ହରି ।

ନାହିଁ ଯେ ଦୈନେ୍ୟ ନାହିଁ କିଛି ଅନୁନୟ
ତୁମ ସଙ୍ଗୀତ ଶିଖାର ହରିଛ ଭୟ ।
ତୁମରି ରକ୍ତା ସହଜ ଲଭ୍ୟ କରି
ପଞ୍ଜୁରେ ଅଜି ଧନ୍ୟ କରିଛ ହରି !

ନିଃସ୍ବ ଜୀବନ କଲ ଗୌରବମୟ,
ଜଳିଛି ମୋ ଶୀତ ପ୍ରଦୀପ ଜୟ ହେ ଜୟ !
ଜୀବନର ବାଣୀ ଉଠେ ଉଠରେ ଧରି,
ଧନ୍ୟ ହରି ହେ ହରି !

ଅସ୍ତ ସୁର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ଅନ୍ତର ଗୁଣି
ଅଶ୍ରୁସାଗରେ ଜାଗେ ଅକ୍ଷରେ
କୌମୁଦୀ ସୁଧାବାଣୀ ।
ଧୌତ କ୍ଷତ ପରାଣ ସେ ସାଏ ଭରି,
ଧନ୍ୟ ହରି ହେ ହରି ।

ପଞ୍ଜୁ ସେ ଅଜି ନବ ଅଭିସାର ପଥେ
ବିରୁପିତ ତନ୍ତୁ ତୁମ ରଞ୍ଜିତ ମତେ ।
ପୀରତ ପୂଜାର ହେମ ଦୀପଗୋଷ୍ଠି ଧରି,
ପଞ୍ଜୁର ବାଣୀ ନିର୍ଭୟେ ଗାଏ—
ଧନ୍ୟ ହରି ହେ ହରି ।

ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରୀ —

—୧—

ରୂପତଳେ କିବା ସତ୍ୟ ରଖିଛୁ ଲୁଚାଇ,
ନ ସରେ ରୂପସୀ ଦିବା ନିଶି ଗୀତେ ଗାଇ;
ପ୍ରଶାନ୍ତ ଶାରଦା ତାରା ସେ ରୂପ ପ୍ରତିଭା,
ମଙ୍ଗଳର ଆଦରଣ ବହୁଅଣେ କିବା !

—୨—

ଧନ୍ୟ ସେ ଗୁଣିଛୁ ରୂପ ପ୍ରୀତି ମାଦକତା,
ଲଭିଛୁ ସେ ରୂପାଲେକେ ଜୀବନର ସତ୍ତା !
ନୟନ ଅରୁଣା ଲେକେ ମରୁଛୁ ସେ ଅରେ,
ଧନ୍ୟ ସେ ବଢ଼ିଛୁ ପ୍ରୀତି କ୍ଷତ ମରମରେ !

—୩—

ଅରେ ହେଲେ ଚିଦାକାଶେ ରୂପସ୍ଥୟାପାତ
କୌମୁଦୀ ପ୍ଳବନ କେବେ ଅରୁଣ-ପ୍ରଭାତ !
ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରାଣ ବିସିନରେ ମୁରଲୀ ନିନାଦ,
ସତ୍ତା ଯାଏ ହଜି କାହିଁ ଲୟ ଅବସାଦ !

—୪—

କି ମାୟା ଏ ଦାନପ୍ରାଣେ ରଚିଲ ରୂପସି !
କି ଅମୃତ ଭାଳିଦେଲ ମୋ ବଳ ନ କଷି,
ଭାଲେ କାହିଁ ସମାଦିତ ପରମ ସମ୍ପଦ,
ନିତ୍ୟ ପ୍ରାଣାରାମ କାବ୍ୟ-ଅମୃତ ସୁଖଦ !

---

* ଇତ୍ୟାଦି କବି ଦାନ୍ତେଙ୍କର ପ୍ରଶଂସିତ ।

—୫—

ରୂପର ଗୌରବ ଅବା ଗାନ୍ଧିବି ମୀନେ,
ଅମୃତ ଅକ୍ଷୟ ଅହା ରଖିଗଲ ଚଢ଼େ !
ରଖିଯିବ ଚନ୍ଦ୍ର-ବର୍ଣ୍ଣ ? ଉପହାସ କଥା ।
କେ ବୁଝଇ କବି-ଶିଳ୍ପୀ-ଅନ୍ତର ଧ୍ୟାନତା ?

—୬—

ରୂପ ଅଦରଶ ପାଶେ ମରେ ଲଢ଼େ ବାଣୀ,
ମରଣକୁ ଧନ୍ୟକରେ ସ୍ବିକ୍ଷେ ସେ ଗୁହାଣୀ !
ପୀରତ-ଭାରତୀ-ପଦକର ମାଦକତା
ଅରଜିନି ବିଶ୍ବକଳା ତୁଳା ସାର୍ଥକତା ।

—୭—

ଖେଳ ଲେଳ ନୟନର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ
ସୃଷ୍ଟିର ଅନାଦି ଉତ୍ସବ ଲଳା ପଦ୍ମହାସ;
ଅତୁଟ ପରାଣେ ଗୁହ୍ୟ ଗୁହ୍ୟ ଦିବାନିଶି
ଭାଲେ ପ୍ରୀତି ନେହାଲେକେ ଯାଅନ୍ତି ମୁଁ ମିଶ୍ର ।

—୮—

ହେ ଅରୂପ ଶ୍ରେୟାବାଜି ଯଦ୍ଦି ଯାଅ ଚଳି,
ଚରଣ କମଳ ଯେଉଁ ପଥଯାଏ ଦଳି,
ସେ ପଥେ ପୁଟନ୍ତି ହେଲେ ଯୁଦ୍ଧ ଦାସପୁଲ !
ଅମୃତ ସମ୍ପଦ ସେ ମୋ ସ୍ବପନ ଅତୁଳ !

—୯—

ହସିବେ ଜଗତେ କହୁ ରୂପ ହଳାହଳ,
ପ୍ରୀତି କ୍ଷୀଣଜୀବୀ ମସ୍ତୁକ ବଢ଼ଣୀ କବଳ !

ସାର କରି ଜୀବନରେ କଳଙ୍କ ପସରା,
ଦୁର୍ଲ୍ଲ ଦୂରେ ଅପସରେ ଦିଏ ନାହିଁ ଧରା !

—୧୦—

ଦୂରେ ଦୂରେ ବହୁଦୂରେ ଥାଅ ରୂପରାଶି
ଦରିଦ୍ର ପୂଜାରୀ-ସତ୍ତା ନ ପାର ଗୋ ଜାଣି,
ଦିବା ନିଶି ପୂଜା ଅର୍ଘ୍ୟ ପ୍ରୀତି ଅଶୁଭଳ,
ଜୀବନ ନନ୍ଦନ-ହେଉ ନିତ୍ୟ ମୋ ସମ୍ବଳ !

—୧୧—

ଧନ୍ୟ ହେଉ ଏ ଜୀବନ ସେ ସ୍ଫୁଟ ସୌରଭେ
ଅଶ୍ରୁ ତୁମେ ଜୀବନ-ହୃଦ-ଉପଦ୍ରବେ,
ସେ ରୂପେ ଜୀବନ ସତ୍ୟ ସ୍ଫୁରୁ ସରଳ,
ସୁନା ହୁଏ ଅଲକ୍ଷିତେ ଜୀବନ ଗରଳ !

—୧୨—

ଜୀବନେ ଯା ସ୍ଫୁହଣୀୟ ମରଣେ ପୁଣ୍ୟତା;
ପରାଣ ପୀଡ଼ଇ କାହିଁ ? ବ୍ୟବଧାନ ବ୍ୟଥା ?
ରୂପ କଷଟିରେ ପ୍ରାଣ ପରଶିଲେ ଥରେ
ଅମୃତର ମାଦକତା ସ୍ଫୁରେ ମରମରେ !

—୧୩—

ଅନିଲେ ସ୍ଫୁରୁର ତେଣୁ ସୁରଭି ନିଃଶ୍ଵାସ
ବସନ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ନେତ୍ର-ମଦରା-ପ୍ରକାଶ
ଶାରଦା ଶେଫାଳୀ ତଳେ ଚରଣ ସଙ୍ଗୀତ
ରୂପସୁକ୍ତି ଗାଏ ତବ ଅନାମୟ ଗୀତ ।

—୧୪—

ଏ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରକଳ୍ପ ସତ୍ୟ ଏକରୂପ ଶିଖା
ଶିଖାର ସରଳ କରେ ଶର୍ତ୍ତ ପ୍ରହେଳିକା;
ସସୀମେ ସେ ରୂପ ତବ ଅଗୋ ରୂପଶିଖା ?
ବହୁ ଦଶେ କି କିଛି ଅସୀମର ବାଣୀ ।

—୧୫—

ରୂପ ପ୍ରୀତି ଜୀବନର ପରମ-ଗୌରବ,
ଜୀବନ ମରୁରେ ରତେ ନିତ୍ୟ ମହୋତ୍ସବ !
ବ୍ୟବଧାନେ ଲୁପ୍ତ ହୁଏ ଦେଶ କାଳ ସୀମା,
ଶିଖାର ଗୋ ଧନ୍ୟ ବଲ୍ ପୀରତି ମହୁମା ।

—୧୬—

ଦୂରେ ଦୂରେ ଥାଅ ପଛେ ନବ ବଳାହଳ
ଗୁମ୍ଫା ଚର ହୃଦ ରୂପ ପିପାସୁ ଗୁଡ଼ଳ ।
ରୂପ ଅଭିମାନ ପ୍ରାଣେ ତେଜିଲେ ଅବଜ୍ଞା
ନ ଭୁଲିବ ରୂପସୀ ଗୋ ଧାନ କବି ପ୍ରଜ୍ଞା

—୧୭—

ଏ ସୃଷ୍ଟି ମଙ୍ଗଳ ଲଗି ରୂପ ଅଭିସାର
ଅଭିମାନେ ଅଗ୍ନିଦାହ ନିତ୍ୟ ବ୍ୟଭିଚାର !
ସେ ସମ୍ପଦ ନ ଦହିବ ଅଳ୍ପ କାଟ ପ୍ରାୟ
ଏ ଜୀବନ ଲଗି ପ୍ରିୟ ନେଉଛି ବିଦାୟ ।

ସେ ନୟନ ଚନ୍ଦ୍ରାଲେକେ ବସିଲେ ଜୀବନ ଧନ୍ୟ ମୋର !
 ଭୁଲି ଅବସାଦ ବ୍ୟାଧି ପ୍ରାଣ କ୍ଷଣେ ଅଜାତ କିଶୋର !
 ବଡ଼ ସ୍ନିଗ୍ଧ ସେ କରଣ । ନାହିଁ ତଳେ ବାସନାର ଦାହ,
 ମାଳତୀ-କୁସୁମ-ବାସ ଅବା ନବସ୍ନିଗ୍ଧ ବାରିବାହ !
 ସୁନ୍ଦର କରୁଛ ମୋର ଜୀର୍ଣ୍ଣ ସୃଷ୍ଟି ! ଦୂର ଅବସାଦ !
 ତୁମର ନିଶ୍ବାସ ପ୍ରିୟ ବନ୍ଧେ ବାଜେ ! ହୃଦୟ ସେ ପ୍ରମାଦ !
 ମରଣ ଏ କାଳେ ଯେବେ ଆସିବ ଗୋ କର ତାର ଧର—
 ପରମ ସୁହୃଦ ସମ କହିବି ମୁଁ ତା କାନେ ସୁନ୍ଦର—
 ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପରମ ସତ୍ୟ ! ସତ୍ୟ ସହି ପରମ ସୁନ୍ଦର !
 ପୀରତ ଅଦର୍ଶେ ଅହା ପାଇ ଧନ୍ୟ ମାନବ ଅମର !
 ବାଣୀ ହୁଏ ପରାହତ ! ଲଭି ତବ ପୁଣ୍ୟ ଅନୁରୁତ
 ଅପସର ଯିବ ଦୂରେ ? . . . . ସୁଦୃଢ଼ ହେଉ ଜୀବନ ବିରୁତ !
 ନାରବ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ତବ ଅଭିସାର ସୁଦୃଢ଼ ଅତୁଳ !
 ରଖିବି ସମାଧି ସଖି ଦେବ କି ସେ ଶ୍ରବଣର ଫୁଲ ?

ସୁଦୂର ଦିଗନ୍ତେ ସ୍ଥିତ ନାରବନ୍ଧେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ! ତଳ ତଳ
 ନିଃସ୍ବ ଏ ଅନ୍ତରେ ମମ ତବ ପ୍ରୀତି ତେସନେ ଅମଳ !
 ନୟନ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ତବ ଅନ୍ତର ତମିରେ ରଚେ ରାସ,
 ଅଶେ କିବା ମାଦକତା ! ହେଉନାହିଁ ତଳେ କି କିଶାସ ?

ସଂଜ୍ଞା ଅପହୃତ ସମ ଜ୍ଞାନର ଗରିମା ମରେ ଲଜେ—
 ପାଶେ ଭବ୍ଯ ହେଲେ ଥରେ ଶାରଦ-ଅରୁଣ-ସ୍ନିଗ୍ଧ ସାଜେ !
 ସେ କାଳେ ଚକୋର ଭଠେ ଡାକ ଅହା ଶୂନ୍ୟ ସେ ପୁଲିନ୍ଦୁ
 “ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦରତର କେସନେ ସହିରେ ଦନ୍ତ ଦନ୍ତ ?”
 ଫେରଇ ନିଅ ସେ ଦୁଷ୍ଟି ! ବାଜେ ବସେ ରୁକ ଦୀର୍ଘଶ୍ବାସ !
 ସେ ନୁହେଁ ବେଦନା ସହି ସେ ଯେ ପ୍ରୀତି-କୁସୁମ ନିଶ୍ବାସ !
 ପିଇଛି ଗୋ ରୂପ ସୁଧା ସକଳ ମୋ ଜୀବନଟା ଧର
 କାହିଁ ତେବେ ଅବସାଦ ? କାହିଁ ଭୃଷ୍ଟି ପରାଣେ ସୁନ୍ଦର ?
 ସ୍ବପ୍ନ ପରଜାତ ସତ୍ୟ ! ଶତ ଦୈନ୍ୟ ଲାଗେ ଅବାସ୍ତବ !
 ବିଦାୟ ରଞ୍ଜିତ ନେହେ ତହିଁ ମୋର ଅପାର ଭୟବ !
 ଏ ସୃଷ୍ଟି-ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ ସେ ଯୁଗଳ ନୟନର ଶିକ୍ଷା
 କୁସୁମ ସମ୍ପଦ ସ୍ମୃତି ଦିଅ ମୋରେ ପ୍ରୀତି-ପ୍ରହେଳିକା !

—୩—

ଅସିବ ଶ୍ରାବଣ ରାତ୍ରି ! କହିବ ଗୋ ନୟନର ଜଳ ?
 ମଳିନ ଶ୍ରବଣ ଫୁଲ ହେବ ସହି ମୋ ଯାହା ସମ୍ବଳ !
 ଦୁଇଦିନ ଅନ୍ଧକାରେ ଅକୁଳ ପରାଣ ପଥସ୍ବର
 ସକଳ ତାରୁଣ୍ୟ ମୋହ ନିଗାଡ଼ି ପିଇବ ହୃଦ ଜରା,
 ଶୂନ୍ୟ ସେ ନିର୍ଜନ ପଥେ ନଥୁବେ ଗୋ କେହି ସାଥୀ ସାହା,
 ଅବଶ ଏ ଦେହ ମନ ଚାହିଁ ଥରେ କହିବାକୁ ଅହା !
 ଅପୁଣ୍ୟ ଜୀବନେ ସହି ଅପୁଣ୍ୟ ଗୋ ରହେ ଶତ ଅଶା,
 ବାସ୍ତବିକତା କଣ ପାଏ ନାହିଁ ଖୋଜି ବ୍ୟଥା-ଭ୍ରଷା ।
 ସକଳ ଅସାର ମେଲେ ସଜନିରେ ସାର ପ୍ରୀତି-ସ୍ମୃତି,
 ସହସ୍ର ଜୀବନମେଲେ ସାର ଶଶି-ରୂପ-ଅନୁଭୂତି ।

ନିମେଷ ମିଳନେ କହେ ଉଦାସ ନୟନ ଯେତେ ବାଣୀ
ତା ତୁଲେ ଅମୃତ କିବା କାଣେ ନାହିଁ ଅରେ ପ୍ରୀତି ରାଣୀ ।
ମଜ୍ଜି ଯାଉ ସେ ଫୁଲ ମରବାର ନୁହେଁ ତାର ବାସ,
ଘନ ଅନ୍ଧକାରେ ପ୍ରୀତି-ସୁଦୃଢ଼ ସଦା ବିଜୁଳି ପ୍ରକାଶ ।

ରୂପାଭିମାନିନୀ—

୧—ପ୍ରଣବ-ଉତ୍ତପ୍ତ-ଦିବା ସମ ମମ ଉଦ୍‌ଭିଳ ଯୌବନ
ରୁଦ୍ଧ ଲୟମାନ ଆହା ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟର ଅମା ଅନ୍ଧକାରେ
ସର ଅସିଲଣି ପ୍ରଭୁ ଚର-ମୁଗଧ-କୁସୁମ ଚୟନ
ଅଶ୍ରୁ ସମ୍ବଳଦ୍ଵାର ନାରୀ ପ୍ରାଣ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହାହାକାରେ !
ଜୀବନ ପ୍ରଦାପ କ୍ରମେ ଯୁକ୍ତି ମାନ ! ଦିଶେ ପଥପ୍ରାନ୍ତ !
ମୁକ୍ତାର ସନ୍ଧାନ ତେବେ ନ ମିଳିଲା ଭବ ପାରାବାରେ
ନିଲନ ପତ୍ତପଦସମ ସ୍ଵପ୍ନ ଲୋକ ରାଶି ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ
ମଉ ହେଲି ନିଶି ଦିବା ସାରକର ଆତ୍ମପ୍ରଣୟାରେ;
ସ୍ଵାଧୀନତା ମୁକ୍ତି ଭାଳି ନିଜ ଚଳେ ପିନ୍ଧାଇଲି ତୋର
ଜୀବନ ସରଳ ପଥ କରିଛୁ ଜଟିଳ ଭିତ୍ତି ମତେ,
ହସୁଥିଲି ମୌନେ-ପ୍ରଭୁ ? ଯେବେ ଚିତ୍ତ ଚମଳ କିଶୋରୀ—
ମଙ୍ଗଳ-ବିଧାନ ଦୃଢ଼ ଗରଳକୁ ବରଲା ନିରତେ ?
ତୁମ କରୁ ମୁକ୍ତ କରି ହେଲି ସୁବଧ ଅମୃତ ବଞ୍ଚିତା
ଅମ୍ଭ ସମପଣ ସୁଖେ ମଗ୍ନ ବିଷ୍ଣୁ ! ପ୍ରାଣେ ମୋର ଚିତା ।

୨—ମନେ ପଡ଼େ ପଥ ପ୍ରାନ୍ତେ, ସେ ଦିନ ମୁଁ ନବାନା କିଶୋରୀ,
ମୋ ଯୌବନ ଉପବନ କୌମୁଦୀ-ଦୀପ୍ତରେ ଗଲ ଭର,

ଧନ୍ୟ ସେବେ ସମୀରଣ ମୋ ଅଙ୍ଗ ସୌରଭ କରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ,
 ଅସିଲ ସେ କମ୍ପ ପଦେ ସବୁଗତ ଭକ୍ତା ପାଦ ଧରି—
 ମୋ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବେଦୀ ପ୍ରାନ୍ତେ ! ସଙ୍ଗଠିତ ଶୀତ ବଣୀସୁନ !
 ଅକ୍ତିତ ପରାଣେ ମମ ଶୁଣୁ ତାର ମଳିନ ଗୁହାଣୀ,
 ଅଜି ସୁଦ୍ଧା ପଡ଼େ ମନେ ଅବକ୍ଷାରେ ପୁଚ୍ଛିଲି କାରଣ
 ଫେରାର ଦେଲି ମୁଁ ଶେଷେ କିର ଉପହାସ ବାଣୀ ହାଣି !
 “କୁଣ୍ଡଳେ ଯିଶ୍ବନ୍ତମୟୀ ରହୁ ସଦା ! ଘେନ ନମସ୍କାରେ !
 ଶୂନ୍ୟ ମୋର ସିଂହାସନ ରହୁ !” କହୁ ଘେନିଲ ମେଲଣି,
 ଦଲିଲି ତା ବରମାଲ୍ୟ ଦୃପପଦେ ! ଅଜି ଅନ୍ଧକାରେ—
 ସୁଲଭ ହେବ କି ଅଭ ଦବସର ସେ ଅମୂଲ୍ୟ ମଣି ?
 ଅସିବ କି ତବ ଭକ୍ତ ? କାନ୍ଦେ ନିତ ମୋ କୁରସ ପ୍ରାଣ !
 ଦହେ ଅମୁପ୍ରବର୍ତ୍ତନା, ଅତୀତ ଯୌବନ ଅଭିମାନ !

୩— ଖେଳିଛି ଖେଳିଛି ମୋହେ ! ତୁମ କରେ ଦେଇ ନାହିଁ ଧରା
 ତୁମର ଅସ୍ତିତ୍ବ ପ୍ରଭୁ ଦିନେ ହେଲେ କରନ୍ତି ସ୍ବୀକାର,
 ଚପଳତା ଲାଗି ଦଣ୍ଡ ନିଷ୍ଠୁର ଜୀବନ ସ୍ବାମୀ ପରା;
 ଏ ଶୂନ୍ୟ ମନ୍ଦିରେ ମମ ଘନଘନ କୁଳିଶ ପ୍ରହାର ?
 ଆସୁ ପରତୁପ୍ତି ଲାଗି ବାସନା ବାଡ଼ବ ଦେଲି ଜାଲି,
 ପତଙ୍ଗ ସମାନ ପ୍ରିୟ ଅମୃଦାହ ହେଲା ସିନା ସାର ?
 ଅନେ ଉପହାସ କରି ନିଜ ମୁଖେ ସିନା ଦେଲି କାଲି ?
 ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ମୋ ମାନଦଣ୍ଡେ ତୁମ ବିଧି କଲି ମୁଁ ବିଚାର,
 ନିଭନ୍ତି ବାସନା-ଦାହ ଶମିନାହିଁ ପ୍ରାଣ ହାହାକାର,
 ବିଷୟା ଜନନୀ ଶୂନ୍ୟ ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ସ୍ତରେ ପ୍ରାଣପୁରେ !

ସୃଷ୍ଟିର ଭଗିନୀ ଜାୟା ଦମ୍ଭେ ମୋର କରନ୍ତି ଫୁଲକାର;
 ଶୁଣୁ ମୋ ନାଗାଦୁ ସଦା ମୁକ୍ତି ଲାଗି ଗୁହ୍ୟ ଛା ସଦୃଶେ !
 ଅଉ ଶୁଣାହେବ କିବା ହଜିଗଲା ପ୍ରୀତି ବଂଶୀସ୍ବନ ?
 ମୁକୁଳିତ ହେବ ସତେ ଶୂନ୍ୟ ଏ ଜୀବନ କୁଞ୍ଜବନ ?

ଯୁଗ୍ମରୂପ

“ଉଚ୍ଛଳ ହେଲଣି ଦେଶ ସବସ୍ଥାନ ଏ ବନ୍ୟା ବିପ୍ଳବେ,
 ଲକ୍ଷ କୋଟି ଜନପ୍ରାଣୀ ମୃତ୍ୟୁ ଗର୍ଭେ ଲୀନ ହେଲେ ଲବେ
 ଫେରାଇ ନ ଦିଅ, ଦିଅ ଇଚ୍ଛା ଯାହା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ବରୂପିଣୀ !”
 ମାରୁଛନ୍ତି ସେବା ଦଳ ଭୟା ଗାର କରୁଣ ରାଗିଣୀ ।
 ସେ କରୁଣ ଗୀତ ଶୁଣି ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ଲେଟନେ ଦ୍ବାର ଦେଶେ,
 ଭୟ ଦୃଢ଼ ନାଶ ଏକ-ଦିନ ଭାର ଯାଏ ଅବା କେଶେ !
 ବିଷଣ୍ଣ ବଦନ ମ୍ଳାନ-ବାସ ଅଙ୍ଗେ ଦାରଦ୍ର୍ୟ ସୁଚନା
 ଝରି ପଡ଼େ ଅଶ୍ରୁବିନ୍ଦୁ ଶୁଣି ଗୀତ-କରୁଣ-ମୁହଁନା ।
 ଦ୍ବିତଳ ପ୍ରାସାଦ ଶୀର୍ଷେ ବିଦ୍ୟୁତ ଅଲୋକ ତୁଚ୍ଛ କରି,
 ବସର ବାସକସଜ୍ଜା ଅସାମାନ୍ୟା ଶୋଭଣୀ ସୁନ୍ଦରୀ;
 ଅଳି ତା ଟାପର କରେ, “ରୂପ ହାଟେ କେ ଦେବ ତୋ ମୂଲ୍ୟ?”
 ଜବାଧରେ ଫୁଟେ ହାସ୍ୟ ବହୁଯାଏ ସଙ୍ଗୀତ ବ୍ୟାକୁଳ !
 ଜନନୀର ଯୁଗ୍ମରୂପ ଭାଳି କବି ସ୍ତବ୍ଧ-ମନ୍ଦ-ମୁଗ୍ଧ
 ବିବିଧ ଅଲୋକପାତେ ଗଢ଼ିଉଠେ ନିତ୍ୟ-ସୃଷ୍ଟି ସୌଧ ।

ଅସିଥିଲ ମାଆକୁଲେ ପତର ଗୋଟାର,
 ସରଳ ସୁନ୍ଦର ବସୁ ଅଭରଣ ନାହିଁ,
 ନାହିଁ ବେଶ ପରପାଟୀ ଅନ୍ଧନ କବରୀ,
 ଦଶୁଥିଲ ତଥାପି ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣଗଣୀ ପର !
 ବିବିଧ ମୁଖମଣ୍ଡନ ଜାଣିବ ସେ କାହୁଁ ?
 ଜୁଟେ ନାହିଁ ଅଳ୍ପ ଦୁଃଖେ ଅନ କଥା ଥାଉ ।
 ରୂପ ବିପଣରେ କେବେ ସେ ଜାନନ ପୁଲ,
 ଜାଣିନାହିଁ କେବେ ହେବ ଅପଣାର ମୁଲ,
 ନୀରବ ଜୀବନ ତାର ମନ୍ଦେ ଯାଏ ବହି,
 ବରଷ ତା କେତେ ପୁଛ ନ ପାରିବ କହି ।
 କି ହେବ ବରଷ ଜାଣି ? ଝରଇ ଜାନନେ—
 ଯେତେ ପଦ ପୁଷ୍ପ ଲତା କେବା ତାହା ଗଣେ ?
 ଏ ସୃଷ୍ଟି ବିଧାନେ ଭାଲି ନୀରବ ପ୍ରଣତ,
 ଅରମ୍ଭ ନିଃଶେଷ ହେବ ତା ମନ୍ତ୍ରର ଗତ ।
 ହସ ହସ ତା ନୟନ କରେ ଉପହାସ,
 ନାଗରିକ କୋଲାହଳ ସତ୍ୟତା ବିକାଶ ।
 କର୍ଣ୍ଣିତ ସୋହାଗ ପ୍ରୀତି ହାସ୍ୟ ଅଶ୍ରୁ ଧନ
 ସେତକ କଳ୍ପନା ତାର ! ସେ ତାର ଜୀବନ !
 ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟନେ ସଦା ଉଠଇ ଉଡୁଲି
 ଲଲା ପ୍ରୀତି ସିନ୍ଧୁ ଦେଖି ହୁଏ ନାହିଁ ଭୁଲି ।

X

X

X

ପୋଗଣ କୁମାରୀ ଅବା ସୁବତ୍ସା ତରୁଣୀ,
 ନ ଥିଲ ତ ଅବସର ହେବା ମନେ ଶୁଣି ।
 କହିବ ସେ କବିକୁଳ 'ଦଶୋଟି ବସନ୍ତ—
 ଏକେ ଏକେ ଲଗି ତାକୁ କଲେ ରୂପବନ୍ତ ?'
 ଭାଳିବାକୁ ନ ଥିଲ ମୋ କବିତ୍ବ କଳ୍ପନା,
 ଜୀବନ ଅମୃତ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣ ମୋର ବଣା,
 ବର୍ଣ୍ଣିବାକୁ ତା ଅମୃତ ମାଧୁରୀ ଗରମା,
 ଦୁବଳ ଲେଖନୀ ଅଛି ପାଏନାହିଁ ସୀମା !
 ଖୋଜିବ ତୁଳନା ତୁମେ ପ୍ରୀତି ରୂପ ଶୁଣି,
 କହିବ ପଦ୍ମ ପଲ୍ଲବ ସମ ତାର ଅଖି,
 କାହିଁ ମାନ୍ଦୁନାହିଁ ଉପମା ଅଲଗା,
 ତା ରୂପ ବିଭାର ହେବ ସେ ଧିକା ତୁଳନା !
 ଦେଖିଛି ତ ନାଗରକ ରୂପସୀ ନାଗରୀ,
 ମନେ ପଡୁ ନାହିଁ କେହି ତୁଳ ହେଲପର ।
 ଅଦି ସୃଷ୍ଟି ଅରବିନ୍ଦ ସମ ସେ ଉଜ୍ଜ୍ବଳ !
 ପ୍ରାଣ ପାରିବାର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସବ ଲାଲାସ୍ଥଳ !

X

X

X

ମନେ ପଡ଼େ କବି ଶୁରୁ* ଦେଖି ତୁମେ ଥରେ,
 ବିଷାଦ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣି ପବିତ୍ର କନ୍ଦରେ,
 ହୋଇଥିଲ ପ୍ରସ୍ତୀରୁତ ! ନ ଚଳିଲ ପାଦ !
 ଏସନେ ଅମୃତ ପ୍ରୀତି-ରୂପ-ପରମାଦ !
 ମରୁ ପ୍ରସ୍ରବଣ ଟିକ ସେ ତବ ଜୀବନେ,
 ଅଶେଷ କାରୁଣ୍ୟ ପ୍ରୀତି ସହିତ ସ୍ବରଣେ,

*୧୮-୧୯ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବୃତ୍ତିକ କବି Wordsworth.

ଗାଈଲ ତା ଗୁଣ କେତେ ମାଧୁରୀ ତା ଝୁର;
 ମାତ୍ର ଏ ଅନନ୍ଦରସେ ପ୍ରାଣ ଭଠେ ପୁରି !
 ଅନନ୍ତ ସୃଷ୍ଟିର ଲୀଳା ବହେ ଏ ନୟନ,
 ଅମର ସଙ୍ଗୀତ ଭବସ୍ଥ ଅଧର କମ୍ପନ,
 ନିଷ୍ପପଟ ଅନବଦ୍ୟ ସରଳତା ମୂର୍ତ୍ତି
 ଦେଖିନାହିଁ ଗୁରୁଆଙ୍କ ଯୌତୁକ ଅକୃତ !
 ଏ ଧୂପ କୁସୁମ ଛଙ୍ଗ ଶତ କବ୍ଧିତ—
 କରନାହିଁ ବୋଲି ଦିଶେ ଭକ୍ତୁଳ ପବନ !
 ଶୁଣିଥିଲ କବି ରୂପ ବିଷାଦ ହିମନ,
 ଦେଖିଥାନ୍ତୁ ଆଜି-ଶୁଭ୍ର-ବିଚିତ୍ର-ନନ୍ଦନ ।
 ଅନନ୍ଦମୟୀର ନିତ୍ୟ ପବନ କଲ୍ୟାଣ,
 ବହେ ସେ ନୟନ ଥରେ କରଥାନ୍ତି ପାନ !

X X X

ଭୁଞ୍ଜ କର ଜୀବନର ସକଳ କାରୁଣ୍ୟ
 ଗମ୍ଭୀର ଅନନ୍ଦ ଗୀତେ ହେ ଶିଳ୍ପୀ* ନିପୁଣ—
 ଗାଉଥାନ୍ତୁ ଏ ଜୀବନ ଅନନ୍ଦ ଅମୃତ !
 ସକଳ ଭୁଞ୍ଜତା ରୂପ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣେ ଶରେ ପୂତ ।

X X X

ଅସୀମ ସାଗରେ ସେବା କୌମୁଦୀ ପ୍ଳବନ !
 ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ବୃନ୍ଦାବନେ ଅବା ବଂଶୀସ୍ଵର !
 ସ୍ଵପ୍ନର ଦିଗନ୍ତ ବାହାଁ ସଞ୍ଚିତ ନୟନେ,
 ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଗରିମା ସବୁ ଭୁଞ୍ଜ କର ଶରେ,
 ଅତନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣ ରସେ ଚିତ୍ତ ହୁଏ ବନ୍ଦ
 ଯୁଦ୍ଧ ବାଲିକାକୁ ଏତେ ଭେଦ ଅଭିସନ୍ଧ—

* ଭକ୍ତ ବନ Wordsworth.

ଦେଲ କିଏ ? ଏ ମାଧୁରୀ ଯତନେ ଶିଖାଇ
 ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଅଲୋକିବା ବୋଲି ଦେଇଛ ପଠାଇ ?
 ଦୈନ୍ୟ ଅମା ଅନ୍ଧକାରୁ ମାଧୁରୀ ବିମଳ,
 ପଦ୍ମପତ୍ର ଅହା ଯେହେନ ନୀର ତଳ ତଳ,
 ଲଭିଛି ସକଳ ଲୀଳା ଏଥୁ ସାର୍ଥକତା,
 ସେ ଭଙ୍ଗୀରେ ଚରବନ୍ଦ ଅରାଧ୍ୟ ଦେବତା,
 ଧନ୍ୟ ମୁହିଁ ! ଧନ୍ୟ ହେଲ ସାର୍ଥକ ଜୀବନ !
 ସଂଶୟ ଶୃଙ୍ଖଳବଦ୍ଧ ଶାପ ବିମୋଚନ !
 ସକଳ ଜଟିଳ ସୃଷ୍ଟି ନିମେଷେ ସରଳ,
 ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଏ ସୃଷ୍ଟି ତଳେ ପୀରତ ମଙ୍ଗଳ,
 ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଅମୃତ-ପ୍ରୀତି, ଜୀବନ, ସଂସାର,
 ଅପାର ଅନନ୍ଦେ ଶରଣ ସବୁ ଏକାକାର !
 କିଏ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରଚ୍ଛବି କି ? କ୍ଷୁଦ୍ର ବନପୁଲ —
 ପଥଦୁଃଖ ପାଳୁଲଗି ତୁ ନିତ୍ୟ ଅକୂଳ ?
 ଗୁହ୍ୟେ ନାହିଁ କେନ୍ଦ୍ର ତୋତେ ? ଦେଇନି କେ ମୂଲ ?
 ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭ ଚର ସତ୍ୟ ! ସଙ୍ଗୀତ ଅତୁଳ !
 ସହସା “ଏ ସର....” ବୋଲି ଜନନୀ ସୋହାଗୀ
 ଡାକିଲ ଅଦର କଣ୍ଠେ ! ସ୍ବପ୍ନଗନ୍ଧ ଭାଗି !
 ଦେଖିଲି ବାଲିକା କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇ ତରତର,
 ଜନନୀ ବସୁଧା ବନ୍ଧୁ ଗୋଟାଏ ପତର ।
 ସକଳ କରମେ ତାର ତଳ ତଳ ମୁଖ,
 ଅଲକ୍ଷରେ ଲଘୁକରେ ମୋ ଅନ୍ତର ଦୁଃଖ ।
 ରହିଛି ସ୍ମୃତିରେ ଲଖି ରୂପ-ପବନତା,
 ତଳେ କି ବାଧୁର ଅଭି ମରଣୀ ତୁଚ୍ଛତା ?

ମହାନିର୍ବାଣ

“ସ୍ଥିରଂ ଯୁଗ୍ମ ଶାଳ ତରୁ ଛାୟା ମୁଁ ଶୀତଳ,
ବହୁର ଅନଳ ସ୍ଥିରଂ ମୟ ଅବରଳ,
ଶ୍ୟାମ ଦୁର୍ବାଦଳ ନଭ ନୟନ ନନ୍ଦନ,
ବିରଚ ଅନନ୍ଦ ମୋର ଅନ୍ତମ ଶୟନ
ଅଦୂର ନିଶୀଥସମ କ୍ଳାନ୍ତ ଅବସାଦ
ଜରା ବ୍ୟାଧି ଏ ନଶ୍ବର ଜୀବନ ପ୍ରମାଦ
ଘୋଷି ଅସେ ଶୁଦ୍ଧ ଧୀରେ ଶେଷ ଅବସନ୍ନ
ବିଫଳେ ଭ୍ରାତୃତ୍ବ କିବା ରଚ ମୋ ଶୟନ
ଶୀଥିଳ ଶକ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ର ଜାଣି ବନ୍ଦି ତେ,
ଦୁର୍ଗମ ବନ୍ଧୁର ପଥେ ସଂକ୍ଷାଣ୍ଡ ଶକତି,
ଗୁଲିଛୁ ଅଶୀର୍ଷି ବର୍ଷ ବେଶି ନୁହେଁ ଅଭି
ମରଣର ପ୍ରାପ୍ୟ ତାକୁ ଦିଅ ବେଳଥାଉ,
ଭୟଯାଉ ପ୍ରାଣବାୟୁ ସହ ଯେ ବହନ,
କାହିଁକି ଶୋଚନା ଅଶ୍ରୁ ବିରଚ ଶୟନ ।
ନିର୍ବାଣ ଭନ୍ନ ଶିଶା ଦିଶେ ସୁମଧୁର
ଶିଶୁଶେଷ ଚରଣୁ ଡେଲ ଯେହେନ ସେ ଅଦୂର,
ମିଶିବାକୁ ମହାକାଳ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଅନ୍ତରେ,
ଧୂଳି ଯଥା ମହାଶୂନ୍ୟ ଶାନ୍ତ ନାଳିମାରେ,

* ବୃଦ୍ଧର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସିଦ୍ଧ୍ୟ, ସୁଦୃଢ଼ ଅସ୍ତ୍ରୀୟ ଓ ଅନ୍ତର
ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାୟା ପଛେ ଛାୟାପରି ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରମନ
କରୁଥିଲେ ।

ଝରବା ପାଦପ ଅଙ୍ଗୁ ପଲିତ ପତର
 ନାହିଁ ତ ବୈଚନ୍ଦ୍ୟ, କୃଷ୍ଣେ ପ୍ରକୃତ ଅନ୍ତର,
 ଜନମିଲେ ମୃତ୍ୟୁ ଧୃବ ଫେରବ ତରଙ୍ଗ
 ସାଗର ବେଳାରେ ଥରେ ହେଲେ ଗତିଭଙ୍ଗ;
 ଜୀବନେ ମାତର ସାର ଚିତ୍ତ ସମ୍ପ୍ରୟୋଗ,
 ସ୍ଥିର ଲକ୍ଷ ଯୋଗୀ ନିଷ୍ଠା ନ ଜାଣେ ବିୟୋଗ ।
 ଅଟଳ ସାଧନା ବଳେ ସହଜ ନିର୍ବାଣୀ
 ମରଣ ତା ବନ୍ଦୀସମ କରେ ଜୟଗାନ ।
 ଅଗ୍ରସର ସେହି ପଥେ ! ବିଦାୟ ଏଥର !
 ଶାନ୍ତି, ଶାନ୍ତି ! ପଡ଼ ରହୁ ମର କଳେବର ।

ଦୁଃଖ ଓ ରହସ୍ୟ

ଧନ୍ୟ ଅଜ୍ଞ ଜନ୍ମଭୂମି ! ଶାନ୍ତ ମୁନି ଅଗତ ନଗରେ,
 ପୂରପଲ୍ଲୀ ଦୂର ଗ୍ରାମ ନରନାରୀ ଅନନ୍ଦ କେ ଧରେ;
 ନିବସନ୍ତି ଶିଷ୍ୟ ମେଲେ ନଗର ଉପାନ୍ତ ବଣବନେ,
 ଉପେକ୍ଷିତା ଯଶୋଧାରା କି ଅବା କଲ୍ଲନା ରଖି ମନେ —
 ପୁଚ୍ଛନ୍ତି ରହସ୍ୟେ “ବସୁ ଶୁଣିଛୁନା ଅଗତ ତୋ ପିତା ?”
 ଅନ୍ଧକର ଜନନୀକି ପ୍ରାଣେ ତାର ଜାଲିଲେ ସେ ଚିତା
 ଅସିଦ୍ଧନ୍ତି ସେ ନିଷ୍ଠୁର ! ଦୃଢ଼ ପକ୍ଷେ ମୁହଁ ନାରଖାର,
 ଯାଅ ବସୁ ! ମାଗ ଯାଇ ସନ୍ତାନର ଚର ଅଧିକାର !
 ଗଲେଯେତେ ବଂଶେବନେ ସକଳେ ପ୍ରାସାଦେ ହେଲେ ଧନ୍ୟ
 ମହା କାରୁଣିକ ବୁଦ୍ଧ ସବଜୀବ ଅଶ୍ରୁ ପରମ ।

ସଦୃଶ ଯାତକ ଶେଷେ, ... “ଦିଅ ମୋର ନାୟ ଅଧିକାର !”
 “ଚିର ଭିକ୍ଷୁ ତବ ପିତା ! ଭିକ୍ଷା ବସ୍ତୁ ତା ଜୀବନ ସାର !”
 ଉଦ୍ଘୃଷ୍ଟଲେ ତଥାଗତ ମନ୍ଦେ ହସି...

“ଦ୍ଵାରେ ବୁଲି କରିବ କି ଭିକ୍ଷା ?
 ବହୁ ଏ ଗୈରିକ ବାସ ଲଭ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିବାଣର ଦାୟା !”

* ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଣୟ *

ଅମାବାସ୍ୟା (ଅନ୍ଧକାର)

୧— ଟାଣନା ଉଦ୍ଘିଷ୍ଟ ଛୁ, ଛୁ ବନ୍ଧୁ ମୋହୁ ଶଶି,
 ଲଜ୍ଜା ସରମରେ ମୋର ପୋଡ଼ିଯାଏ ପ୍ରାଣ ।
 ରୂପସ୍ଥାନା କୁସ୍ତିତା ମୁଁ ଅମାବାସ୍ୟା ରାତ୍ରି,
 ଦିବ୍ୟ ବସୁସ୍ମନ୍ତ ତୁମେ ଅଲୋକର ଯାତ୍ରୀ ।
 ସପ୍ତସିନ୍ଧୁ ମନ୍ତ୍ରି ତୁମେ ଅମୃତ ପରମ,
 ଦେବତାବାସ୍ଥିତ ଦିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତି ନିରୂପମ ।
 ତୁମ ରୂପ ବିଭା ଗୁହ୍ୟ ଏ ସୃଷ୍ଟି ଅକୂଳ,
 ସ୍ଵର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଛଣା ସୁଧା ସେ ବଦନେ ଡୁଲ ।
 କାହିଁ ତୁମେ ନିରୂପମ । ମୁହିଁ ରୂପସ୍ଥାନା !
 ଲଜ୍ଜେ ସଜ୍ଜିତାଏ ବନ୍ଧୁ ଦେବାକୁ ମୁଁ ଚିନ୍ତା ।

* କୈଞ୍ଚନକ ଓ ଅନ୍ଧକାରକମାନେ ଏବଂ ଅନ୍ଧ ପ୍ରଣୟକୁ
 ସନ୍ଦେହ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର କଳ୍ପନାଲୋକରେ
 ଏହାର ସମ୍ଭାବନା ବିଚିତ୍ର ହୁଏ । ପୁଣିମା “ଅଲୋକ ଦାସ
 ତରୁଣ—ଅମାବାସ୍ୟା ସର୍ବାକ୍ଷୟ ଅବସ୍ଥିତା ରୂପସ୍ଥାନା ନାୟ ।
 ଶୂନ୍ୟଲୋକରେ ଉଦୟକର ଅପୂର୍ବ ମିଳନ । ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ରାତ୍ରିରେ
 ଏପରି କଳ୍ପନା ସମ୍ଭବପର । [ରଚୟିତା]

କି ଦେଖିବ ? ଅନ୍ଧକାର କୁସ୍ଥିତ କାଳିମା ?
 କି ଅବା ଜୀବନେ ତାର ଗରବ ଗହମା ?
 ସେ ଲାଗି ପ୍ରଜାଚୀ ଦ୍ଵାର ଅନ୍ତରାଳେ ରହି
 ପିଇ ବନ୍ଧୁ ରୂପସୁଧା ମରମେ ମରଇଁ !
 ସେ ମୋର ପରମ ଭ୍ରାତା ! ନ କର ବଞ୍ଚିତା !
 ଧନ୍ୟ କର କୁସ୍ଥିତାରେ ଜାଳି ପ୍ରୀତି-ଚିତା ।

ପୁଣିମା (ଅଲୋକ)

— ରହ ଅଜ୍ଞ ଶଶି ସହ ହଜିବ ମୋ ଧୃତ,
 ଗୁଣିଛୁ ଅଲୋକ ସୁଧା ପାରନାହିଁ ତୃପ୍ତି !
 ତେଣୁ ରେ ସଜନି ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳ ବାସନା,
 ସେ ଅଞ୍ଜନ କାନ୍ତି ଲାଗି ନୟନ ମୋ ବଣା
 ନିଅ ଅଜି ଅଲୋକର ସକଳ ଗୌରବ,
 ସାର ହେଉ ବିଷ୍ଣୁ-ସୃଷ୍ଟି-ପୀରତି-ଉତ୍ସବ,
 ଅବର ଦିଅ ଏ ବସ୍ତୁ ସ୍ନିଗ୍ଧ ବସ୍ତୁଅଟିଲେ,
 ପରାଣ ଶୀତଳ କର ପ୍ରୀତିପୁଣ୍ୟ ଜଳେ !
 ଅଲୋକେ ଅନଳ ତାପ ପୀଡ଼ିବ ସଜନି,
 ଲୋଡ଼େ ପ୍ରାଣ ତେଣୁ ଶାନ୍ତି ଶୀତଳ ରଜନୀ,
 ନିଭିଯାଉ ମୋର ସନ୍ତୁ ସ୍ନିହ୍ୟ କାନ୍ତି ତଳେ,
 ଗହ ଏ ଅନ୍ତର ଯଥା ପାପାଣ ତରଳେ ।
 ଅଧର ରମ୍ଭନ ଶ୍ରୀ କାନ୍ତି ଏ ନୟନେ,
 ଶୈଶବ ସମାନ ଅଜି ଭାଗ୍ୟବାନ ମଣି ।
 । ଅମାବାସ୍ୟା ? ଅନ୍ଧକାର ? ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦର
 ପୀରତି କମଳ ସେ ଯେ ଅସ୍ମତ୍ ଅମର ।

[୧୫୩୪]

* ସୁଚିତପଣ * —

୧—ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ଜୀବନର ଯବନିକା ପାତ !
 ପୂଣି ଦବସର ଜନ୍ମ ! ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଭାତ—
 ନବଜାତ ଶିଶୁ ସମ ଅନନ୍ଦବିହ୍ୱଳ !
 ସବନ୍ଧ ବିବାଣ ପ୍ରାଣ-ବିକଟ କମଳ !
 ଜଳ ସ୍ଥଳ ଖ୍ୟାମ ଶୈଳ ଦୂର ଗିରିମାଳ,
 ଜନପଦ ପୁର ପଞ୍ଜୀ ଶାନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରବାଳ,
 ଜାଗ୍ରତ ସକଳେ ଶୁଦ୍ଧ ଅଲୋକ ଅହ୍ୱାନେ !
 ଜାଗିଛି ମୁଁ ସୁଗନ୍ଧର ବ୍ୟଥା ବହୁ ପ୍ରାଣେ !
 ତ୍ରୁମର ପ୍ରଭାତ ଶାନ୍ତ ତଟିନୀ ପୁଲିନେ
 ନିଃସଙ୍ଗ ଏକାକୀ ! ବନ୍ଧୁ, ମନେ ପଡ଼େ ଦିନେ ?
 ଦ୍ରୁମୁଥୁଲ୍ ବେନି ଜନ ଏଥୁ ଲଘୁ ମନେ,
 ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ତରୁଣ ଅନ୍ତରର ପ୍ରୀତି ଧନେ !
 ଅଜି ତୁମେ ନାହିଁ ! ତଳେ ନୁହଇ ବିଶ୍ୱାସ
 ଅଜ୍ଞାତେ ଝରଇ ଅଶ୍ରୁ ଦୀର୍ଘ ଭର ଶ୍ୱାସ !

୨—ଏହି ଯେ ଏକାକୀ ହୁଏ !—ଦୂର ମାନସର ?
 ଅତିକ୍ରମି ନଦୀ ଶୈଳ ତଳେ ଶରତର !
 ବହୁ ମୃତ୍ୟୁ ଶୁଭ୍ର ବ୍ୟଥା ତଳର ନୀରବେ.
 ଅଲୋକେ ଅନ୍ଧାରେ ଅଶ୍ରୁ-ଅନନ୍ଦ ଭସିବେ ।

୩ ସ୍ୱର୍ଗତ ପୁକ୍ତମାୟ ବିଶ୍ୱନାଥ କର ମହାଶୟଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ।

—ରଚୟିତା—

ନୀରବେ ଚଳିବା ପଥ କରୁଛୁ ସେ ସାତ,
 ତୁଛୁ କର ଅମୃଦୈନ୍ୟ ଅଶ୍ରୁ ହାହାକାର !
 ତା ଗଡ଼ରେ ପଥ ମୋର ଦିଶଇ ସରଳ
 ପ୍ରଜାତ ଅମୃତ ପ୍ରାୟେ ଜୀବନ-ଗରଳ !
 ମାତ୍ର ତୁମେ ନାହିଁ ? ବହୁଯାଏ ଶାନ୍ତ ନଦୀ—
 ଅସ୍ପଷ୍ଟ ପଶ୍ଚିମେ ନୌକା ତଳେ ନିରବଧି,
 ଭଜାଣି ଢ଼ିଙ୍ଗା-ସ୍ତୋତେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଗୌରବେ !
 ତୁମେ ନାହିଁ ? ପ୍ରଜାତ ତ ହେଉ ନାହିଁ ଲବେ ?
 ଅମର ତାରୁଣ୍ୟ ଲୟ ଛୁଳ୍ଲ କର ଗ୍ରନ୍ଥି !
 ଶିର ଅବନତ ମୋର ହସର ନିୟତ !

୩—ଜ୍ଞାନନ୍ତ ଚିତାରେ ଦେହ ଅସିଅଛି ଲଦି,
 ଅନ ଥର ପର କେତେ ସହଅଛି ବଧ !
 ବହୁବାର ଅକାତରେ ଦେଇ ମୃତ୍ୟୁ ଦେୟ,
 ଅସ୍ତ୍ରୀୟ ସ୍ବଜନ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରୀତି ସୌଖ୍ୟ-ଶ୍ରେୟ
 ଅନ୍ତର ଅଚଳ ଶିଳା ଶୂନ୍ୟ ! ବଡ଼ ଶୂନ୍ୟ !
 ମରଣ ରହସ୍ୟ ତେବେ ଭେଦିବା ନୈପୁଣ୍ୟ—
 ନ ଲଭିଲି ତଳେ ! ତେଣୁ ତବ ଅଦର୍ଶନେ—
 ଶିଶୁ ସମ ଅପଣାକୁ ଅସହାୟ ମଣେ !
 ଶିଶୁ, ମୁଁ ମାନବ ଶିଶୁ ! ନିତ୍ୟ ପ୍ରୟୋଜନ—
 ଏ ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରାଣେ ତବ ବିଶ୍ବାସ ଦଶନ !
 ପ୍ରୀତିରସାଶିତ ଜ୍ଞାନ ସୁନ୍ଦର-ଅନୁଭୂତ,
 ଭାସ୍କର ଅବନଶ୍ଚର ପ୍ରବର ବିଭୂତ,
 ଥିଲା ମୋର ପ୍ରୟୋଜନ !—ଶୂନ୍ୟ ପଥ ଭୃଷ୍ଟ !
 ଶୂନ୍ୟ ସେ ସକଳ, ସ୍ବପ୍ନ—ଅଜ ସ୍ମୃତ ! ସ୍ମୃତ !

ଟ—ଏକାକୀ ମରାଳ କେଉଁ ଶୂନ୍ୟ ଗଲା ଭଡ଼ !
 ରଖିଗଲା ପଛେ କିସ ? ଅସିଥିଲା ଦୁଃଖ ?
 କି ଭାଳି ଅସିଲା ଏଥୁ ? ପୁଛେ ମୁହଁ ଶୁଣୁ !
 ଭିତ୍ତରେ ନିୟତି ହସି । ଶୂନ୍ୟ ! ମହାଶୂନ୍ୟ !
 ମହାଶୂନ୍ୟ ଗୁହଁ ତୋର ବିଳାପ ନିଷ୍ଠୁଳ !
 ଭ୍ରାନ୍ତ ନର ! ପୋଛି ବିରହର ଅଶ୍ରୁକଳ !
 ମରଣେ ସ୍ତ୍ରୀକାର କର ! ପ୍ରଣାମ ବିଧାନେ !
 ଗୁହଁ ଦେଖ ଚିତ୍ତାନଳ ଜଳେ ଡୋର ପ୍ରାଣେ !
 ମହାଶୂନ୍ୟ ପ୍ରାଣବାୟୁ ହସିଯାଏ ଲେଟି,
 ଭ୍ରମେ ମୁକ୍ତ ହଂସ ନ ଝାଡ଼ଇ ପର ଗୋଟି !
 ସାର ଅବିରାମ ଯାହା ମହାଶୂନ୍ୟ ଗୁହଁ,
 ପାଥେୟ ସେ ଦୁଃଖ ଅଶ୍ରୁ ସଙ୍ଗୀତଟି ଗଲ,
 ଭଡ଼ିଯିବା ଦେଶାନ୍ତର କରୁଛି ସେ ସାର,
 ତା ମୁକତି ମନ୍ଦ ଏକା ତୋର ଅପଣାର ।

ଝ—ନିସ୍ତରଙ୍ଗ ଗାଳାକାଶ ଶୂନ୍ୟ ! ମହାଶୂନ୍ୟ !
 କେ କହିବ କାହିଁ ଗଲା ବିମୁକ୍ତ ଶକୁନ ?
 ନ ଦିଶଇ ପଥଚିହ୍ନ, ଗୁହଁଛି ନିରାଶ !
 ରଖିଗଲା ଶୂନ୍ୟମାର୍ଗେ ମୁକତି ଅଭାସ !
 ସେ ଅଭାସ ଅମୃତର ଅପୂର୍ବ ରଙ୍ଗିତ !
 ଘୋଷେ ମହାଶୂନ୍ୟ !.....ସଥା ମୁଦଙ୍ଗ ସଙ୍ଗୀତ !
 ସପ୍ତ ପାଶୁବାର ତଳେ ଅହା କି ମଧୁର !
 ଗଲା ଭଡ଼ ଯାଉ ପଛେ, ହୁସ୍ତେ ମୁଁ ବିଧୁର !

ସେ ମୁକ୍ତି ଅଭାବ ମନ୍ଦ ପରମ ସମ୍ଭଳ,
 ଦାନ ଏହି ଜୀବନର ! ପ୍ରୀତି-ଅଶ୍ରୁଜଳ—
 ଗହନ ଅନ୍ଧାରେ କରେ ପ୍ରାଣ ପରିପ୍ଳୁତ,
 ଜାଗ୍ରତ ମୋ ଭୟ ଅଗା ଅଶ୍ୱାସ-ଅମୃତ !
 ତେସନେ ତୁମର ଗତି ! ସେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ମୃତି !
 ବହୁଅଶେ ମୁକ୍ତିମନ୍ଦ, ମଙ୍ଗଳ ବିରୁଦ୍ଧ ।

୭—ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକୃତ । ଧାନ୍ୟସେହ ସୁପ୍ରସାର !
 ଶ୍ୟାମଳ ଶିଖରୀ କିବା ରୁଚିର ଉଦାର ।
 ସୃଷ୍ଟିର ମଙ୍ଗଳ ତହିଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକାଶ,
 ବିଚିତ୍ର ଅଲୋକ ଦିବା ଶିଶିର ଅଭାସ ।
 ଏସନେ ସ୍ୱରୂପ ତବ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁନ୍ଦର,—
 ପ୍ରଶାନ୍ତ ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱଚ୍ଛ ମଧୁର ଅନ୍ତର,
 ଗୁଣି ପ୍ରାଣ ଗୁପ୍ତଧନ ଭୁଲିଛି ମୁଁ ପ୍ରାସ,
 ତୁଚ୍ଛ କରିଅଛି କାଳ ହୁର ଉପହାସ ।
 ବାଚ୍ଛନ୍ୟ ତାରୁଣ୍ୟ ପୁଣି ତରୁଣ ସ୍ଥବିର,
 ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଏସନେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ବେଭାର ପ୍ରୀତିର ।
 ତାହାଅଛି ବନ୍ଧୁ ବୋଲି.....ସହାସ୍ୟ ନୟନେ—
 ଗୁହ୍ୟ ମୁଖେ ମୋର ମୌନ । ...ନୀରବ !...ମୁଁ କ୍ଷଣେ—
 ପୁଚ୍ଛଇ ବାଚ୍ଛନ୍ୟ ପ୍ରୀତି ଲଗେ ଅସମ୍ଭବ ?
 ସକଳ ସମ୍ଭବ କରେ ମୃତ୍ୟୁ ଅନ୍ତରବ ।

୭—ରଖିଛ ତାରୁଣ୍ୟ ଟେକ ମୃତ୍ୟୁଲୋକ ଭେଦି,
 ମାତର ବାଚ୍ଛନ୍ୟ ଭାର ନ ପାରେ ମୁଁ ଛେଦି ।

ବାଧେ କାଳ ଉପହାସ ! ମୁକ ପଶୁସମ—
 ତାଳିଦିଏ ଅଶ୍ରୁବିନ୍ଦୁ ! ନିୟତ ନିର୍ମମ—
 ନୟନ ସମ୍ମୁଖେ ମୋର ଦ୍ଵିଗୁଣ କଠୋର
 କା ଲାଗି କରିବ ଗର୍ବ ତରୁଣ କିଶୋର ?
 କି ବା ତାର ଶୂନ୍ୟପଥେ ସହାୟ ସମ୍ଭଳ !
 ଅସ୍ଵତ୍ଵସ୍ତି, ଅଭିମାନ, ଦମ୍ଭ ଅଶ୍ରୁଜଳ ?
 ତୁଚ୍ଛ କରେ ସବୁ କାଳ !.....

ଅମୃତ ତାରୁଣ୍ୟ

ସମ୍ଭବ ବିଶ୍ଵାସେ ଜ୍ଞାନେ । ତେଣୁ ତବ ପୁଣ୍ୟ,
 ସ୍ଥବରର ଦିବ୍ୟଶାନ୍ତି, ପରମ ଗୌରବ—
 ମୋ ତପଳ ଜୀବନର । ଶାନ୍ତ ପ୍ରଭା ତବ
 ଲେଡର ଅକୂଳପ୍ରାଣେ ! ଶୁଣିବ ଅତୁରେ
 ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଅଶ୍ଵାସବାଣୀ ! ମାତ୍ର ଦୂରେ...ଦୂରେ !

—ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ସାଗର ! ପ୍ରବର୍ଜିତ ଭୟଙ୍କର !
 ଉତ୍ତଳ ତରଙ୍ଗମାଳ ପର୍ବତ ଅକାର ।
 ବିକଟ ଗର୍ଜନ-ହାସ୍ୟେ ଉପୁଜେ ଅତଙ୍କ !
 ଦୁର୍ଜୟ ସୈନିକ ସମ, ନିର୍ଭୀକ ନିଃଶଙ୍କ—
 କାଟି ଗୁଲେ ଲକ୍ଷ ତେଜ ଅପଣା ସରଣୀ
 ସାଗରେ ଅମିତ ବସୁ—ବାସ୍ତୀୟ ତରଣୀ !
 ସ୍ଥିର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସେ ବିନ୍ଦୁମେ ତେଜ ରହେ ହୁଟି,
 ବିଜୟ ଗରବେ ପୋତ ଯାଏ ଯେ ତହୁଟି !
 କ୍ରମେ ଯାହା ଶେଷେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଅସେ ତେ,
 ଦୂରେ ଦିଶେ ପୋତାଶ୍ରୟ ! ଅଶ୍ରୟ ମୁକତ !

ସ୍ତବ୍ଧ ସେହି ବଂଶୀସ୍ବନ ! ତେସନେ ଏ ଭବୁ—
ମେଲଣି ନେବାର ବେଳେ, ନିର୍ବାଣ ପୂରବୁ—
ସେ କ୍ଷୀଣ ଜୀବନଦୀପ ଗତ ହମେ ସ୍ଥିର !
ଗଣୁଥିଲି ଶେଷ ସ୍ବାସ ପାଶେଁ ତାଲି ନୀର !

୧—ଅନନ୍ତ ଅଶ୍ରୁୟ ମୃତ୍ୟୁ ପରମ ଅରାମ ।

ଏ ଜୀବନପୋତ ତହିଁ ଲଭିବା ବିରାମ—
ହୁହେ ଅଦଭୁତ କିଛି !...ମାତ୍ର ତା ଗୌରବ—
ନ ଲଭି ସାଗରବସେ ଲୟ, ପରାବର,
ନ ଟଳି ସଂକଳ୍ପ ନୋହି ଭଗ୍ନମନୋରଥ,
ତରଙ୍ଗେ ନ ହୋଇ ଗ୍ରାସ ରୁଲିବାର ପଥ,
ଅରଜିଛ ସେ ଗୌରବ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ସୈନିକ !
ମରବାର ଶୁଣା ନାହିଁ ଦୁର୍ଜୟ ନିର୍ଦ୍ଦୀକ ।
ମୃଦିଛ ନୟନ ହସି ଶାନ୍ତିପ୍ରାଣାଶ୍ରମେ
ଲଭିଛ ପରମ ଗତି ଦେବ ଦିବ୍ୟ ଧାମେ ।
ଲଗି ନାହିଁ ଏ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର କାଳିମା କର୍ଦ୍ଦମ,
ବେଦିଛ ଦୁର୍ଗମ ବ୍ୟୁତ୍ସ; ସାଧୁଛ ଧରମ ।
ସତ୍ୟର ପୂଜାରୀ ! ଦିନେ ଦେଖି ନାହିଁ ଭ୍ରତ,
ନିର୍ଜୀବ ଜାତିକି ଦାସୀ ଦେଲି ଜୀବ ନାତି ।

୧୦—ମହାଶୂନ୍ୟ ବଂଶୀଧ୍ବନି ! ପ୍ରଣବ ସଙ୍ଗୀତ ।

କିଏ କାହିଁ ପାଇଁ କଲା ଧ୍ବନି ବିଚଳିତ ?
କିଏ ବା ଉତ୍ତର ଦେବ ?... ଟାଳି କ୍ଷୀଣଧ୍ବନି—
ମିଶିଲା ସେ ଅବା ନାହିଁ ?...ରହୁଗଲା ସ୍ବପ୍ନ !

କାହିଁକି ତାକୁ ତୁ ଅଶ୍ରୁ ? ଗୁହଁ ବା ଅଦୂରେ ?
 ଅବରାମ ସ୍ଥୁରେ ଧ୍ବନି ! ମିଶେ ଶୂନ୍ୟ ପୁରେ !
 ଶୂନ୍ୟ, ମହାଶୂନ୍ୟ ! କିଛି ମିଳେ ନାହିଁ ସତ୍ତା !
 ଅଦୃଶ୍ୟ ଉଦ୍ଭବ ତାର । ରଖି ସ୍ମୃତି ବ୍ୟଥା-
 ଦୁର୍ନିବାର ତୃଷା ଜାଳ ନିର୍ବାସିତ ଅହା,
 ଅନନ୍ଦ ଅମୃତ ତେ, ପ୍ରାଣ ପୁରେ ଗୁହଁ !.....
 କି ଶୁଭେ ନିଗମ ପୁରେ ? ଅନ୍ତରେ, ବାହାରେ,-
 ଶୂନ୍ୟ, ନୀଳାକାଶେ, କ୍ଷୀଣ ସେ ତଟିନୀ ଧାରେ ?
 ସର୍ବତ୍ର ସ୍ମରଣ ତାର ! ନାହିଁ ଅନ୍ତ ଅଦ !
 ନିଦ୍ରା ହେ ବାହୁଲ ମନ ରଖ ତା ସମାଦି !

୧୧—ପୋଛୁ ବନ୍ଧୁ ସ୍ଵାର୍ଥ ଅଶ୍ରୁ ମୁହଁଲେ ନୟନ,
 ନିଜୁତେ ମୋଁ ଶୂନ୍ୟପୁରେ ସେ ଧ୍ବନି ସ୍ମରଣ ।
 ଅପୂର୍ବ ସେ ଧ୍ବନି ତୁଲେ ବିଚିତ୍ର ବାରତା ।
 ଜାଗର ଅନ୍ତରେ ଲକ୍ଷ ସ୍ମୃତିର ମମତା ।
 ବିଚିତ୍ର ଅମୃତ ସ୍ମୃତି ଘାସ୍ତି ପୁଣ୍ୟଲୋକ,
 ରହେ କି ନଶ୍ଵର ମୋର ଗୁଣି ବ୍ୟଥା ଶୋକ ?
 ମରଇ ବିରହ ବନ୍ଧନ, ମୃତ୍ୟୁ ଲଜେ ଲଜେ,
 ଲକ୍ଷ୍ମକର ସତ୍ତା ଯେବେ ସେ ଧ୍ବନି ମୁରୁଛେ ।
 ଅପୂର୍ବ ମିଳନାମୃତେ ସ୍ମୃତି ଉଦ୍‌ବେଳିତ,
 ସବୁ କରେ ଏକାକାର ଅପୂର୍ବ ସଙ୍ଗୀତ ।
 ସକଳ ହୃଦୟ ଧନ ମିଳେ ମୋର ତହିଁ,
 ଲକ୍ଷ କୋଟି ପଦ୍ମପୁଲେ ହସେ ଜାଣି ମନ୍ଦା;
 ହସଇ ଶୃଙ୍ଗାର-ଭସ୍ମ, ଚିତା ଉଠେ ଥର;
 ଶିବ ଅଶୀର୍ବାଦ କାର ଶୂନ୍ୟ ପଡ଼େ ଝର ।

୧୭—ସେହି ଶୁଭ ଅଶୀର୍ବାଦେ ଲଭେ ତୁମ ସଖା
 ଶୁଣଇ ନୟନ ମୁଦ ହଜିଲା ବାରତା ।
 ସକଳ ଅସ୍ତ୍ର ଯୁଦ୍ଧ ମୃତ ଉଠେ ଜୀବ ।
 ଅଘଟଣ ଘଟଣ ଏ କଲ କେଉଁ ବିଦ୍ରୁ ?
 କିଏ ବଜାଇଲା ବଣୀ ? ଏ କାର ପ୍ରକାଶ ?
 ଦେଖଇ ଅଦୂରେ ବନ୍ଧୁ କର ସ୍ନିହ ହାସ !
 ପୂର୍ବ ଅନୁରାଗ-ସୁଧା ଲଗିଛି ଅଧରେ,
 ପୂର୍ବପର ଦିବ୍ୟ ଶାନ୍ତି ଦାସ୍ତ ନୟନରେ !
 ଅପୂର୍ବ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବିଭା ପ୍ରଶାନ୍ତ ଅନନ,
 ମୋ ବିରହ ଗୁଣି କରେ ତୁଚ୍ଛ ଅକାରଣ ।
 ସେ ହାସେ ଝଲସେ ଶତ ଜନନୀର ସେନୁହ,
 ସିନ୍ଧୁ ଅଶୀର୍ବାଦ ପୁଣି ସକଳ ମୋ ଶ୍ରେୟ,
 ବନ୍ଧୁ ପ୍ରୀତି ଶିବ-ରକ୍ତା କରଇ ପ୍ରସାର ।
 ଅଦୃଷ୍ଟ ହେ ଧୂନିକାର ! ଦେନ ନମସ୍କାର !

୧୮—ଧୂନରୁ ଜନମି ବନ୍ଧୁ ମିଶିଛୁ ଧୂନିରେ,
 ଦେବ ନାହିଁ ଧରା ସ୍ୱାର୍ଥ ଅଶ୍ରୁ ବନ୍ଧନରେ ।
 ଶୂନ୍ୟର ଶବ୍ଦ ତୁମେ ଲଭିଛ ବିଶ୍ରାମ—
 ମହାଶୂନ୍ୟ ! ପୁରୁଅଛୁ ସ୍ତବ୍ଧା ମନସ୍କାମ ।
 ବିପୁଳ ତରଙ୍ଗ ସିନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁ ଶଶି ଉଠି,
 ଭାଙ୍ଗି ବାଲିସ୍ରୂପ ପୁଣି ଯାଇଛି ଲେଉଟି ।
 ଶଶିକ ପ୍ରକାଶେ ତବ ସାର୍ଥକ ଜନମ,
 ଶୂନ୍ୟ କଳି ଭୁଲିଅଛ ମରଲୋକ ଶ୍ରମ !

ଅଜିର ଏ ଦିବାସମ ଅଲୋକ-କମ୍ପନ !
 ବିଦ୍ୟୁତ-ଚମକ, ଦିବ୍ୟ-ଦାସ୍ତି-ଅନୁପମ !
 ସ୍ମୃତି ହୋଇ ମହାଶୂନ୍ୟେ ଲଭିଅଛି ଲୟ,
 ଗାଢ଼ ଅମୃତ ସୃଷ୍ଟି ସୃଷ୍ଟି-ଧାତା ଜୟ !
 ହେ ଅମୃତ ଧ୍ବନି ଧନ୍ୟ ତୁମର ବିରୁଦ୍ଧ !
 ଯାଇଅଛି ଯାଅ ବନ୍ଧୁ ! ଆଉ ପୁଣି ସ୍ମୃତି ।

୧୪—କୈଶୋରର ମରୁବାତ୍ୟା ମନେ ପଡ଼େ ଅଜ
 ପୁରାତନ ରତବୃତ୍ତ !—ଉଠିଲ ଯେ ବାଜି...
 ସନ୍ଦେହ ଦୁନ୍ଦୁଭ ମନ୍ଦ୍ରେ ପ୍ରାଣେ ଦେଲ ହାସ,
 ଚର ଅନଭିଜ୍ଞ ଭ୍ରାନ୍ତି ହୁର ଅବିଶ୍ବାସ ।
 ସନ୍ଦର୍ପିତା ଅଛନ୍ତାସେ ଜାତିଲ ପିପାସା
 ଶୁଣିବାକୁ ମାନବର ଚରନ୍ତନ ଭାଷା ।
 ଜୀବନର ସ୍ପର୍ଶ ଲାଗି ପରାଣ ବ୍ୟାକୁଳ,
 ବିଶ୍ବାସ ଭରସା ଅଶେ ନେହେ ଅଶ୍ରୁ ଚୁଳ ।
 ଏତେ ବଡ଼ ଦେଶ ଗୋଟା ଚଉଦଗ ଗୁହଁ,
 ଲୋକ ଭଲି ଜଣେ ଲୋକ ନ ଦେଖିଲି କାହିଁ
 ବ୍ୟବସାୟ ବଣିଜର ଭିଡ଼ ଗୁରିପାଶ !
 ନୀଚ ସ୍ଵାର୍ଥ ସ୍ଵଳ୍ପବୁଦ୍ଧି ଜୀବନର ଡାକ—
 ଶୁଣିବା ସମ୍ଭବ କେବେ ?.....

ଶୁଣିଥିଲ ତୁମେ !

ଲଜା-କୁଞ୍ଜ-ପ୍ରସ୍ରବଣ ସମ ମରୁଭୂମେ ।

୧୫—ନିଃସଙ୍ଗେ ଦେଇଛ ସଙ୍ଗ ବଢ଼ାଇଛ କର,
 ପରମ ଉଦାର ବନ୍ଧୁ ଫେଡ଼ିଛ ଅନ୍ତର !

ସ୍ନେହ ମୈତ୍ରୀ ଅନୁକମ୍ପା ଦିବ୍ୟ ଭୂମାନନ୍ଦ,
 ପରପୂର୍ଣ୍ଣ ସେ ଅନ୍ତରେ, ଗୁହ୍ୟ ମଞ୍ଜୁବନ୍ଧୁ !
 ପିତାର ଅଶ୍ୱାସ ପ୍ରୀତି ବନ୍ଧୁ ଉତ୍ତେଜନା,
 ସାଧକର ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା ଅମୃତ ମୂର୍ଚ୍ଛନା,
 ଦେଖି ତହିଁ ଶାନ୍ତ ପ୍ରାଣ ଅବଶାସ ଫଣୀ,
 ପିଇଛି ଜୀବନ ରସ ପ୍ରମାଦ ନ ଗଣି ।

ଅଜି ତୁମେ ନାହିଁ ପାଶେ ! ଲଗେ ସ୍ୱପ୍ନ ପରି !
 ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦେ ଯେତେକ ନିଃସଙ୍ଗ କୁରାଘ ।
 ସ୍ଥବର ଅଛନ୍ତି କେତେ ଦେଖଇ ନୟନ,
 ମାତ୍ର ବହଇ କେ କହ ଅନନ୍ତ ଯୌବନ ?
 ଖୋଜି ବୁଲେ ମରୁପ୍ରାନ୍ତେ ସ୍ଥାନ କାହିଁ ?...
 ହାୟ !...

ବିଦାୟ ତରୁଣ-ବନ୍ଧୁ ବିଦାୟ ! ବିଦାୟ !

୧୭— ନିଉ. ଅସିଲଣି ଲେଲହାନ ଚିତାନଳ !

ବାସାରେ ନୟନ ମୁଦେ ଏକାକୀ କମଳ !
 ଯାଏ ନଦୀ ପରପାରେ ନିଃସଙ୍ଗ ରଥାଙ୍ଗ;
 ଭବରଙ୍ଗଭୂମି ଶ୍ରୀତ୍ରୀ ଧୀରେ ହେଲ ସାଙ୍ଗ ।
 ଦିବସ କଳ୍ପନା ଅହା ମିଶିଲ ଅନ୍ଧାରେ ।
 ଅନନ୍ତ ଭରସା କାର ରୁଦ୍ଧ କାରାଗାରେ !
 ଗୁହ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ବହେ ଦର୍ପ-ଦୁଃସହ-ଜୀବନ,
 ବିରହ ମରଣ କିଛି ନୁହେଁ ଅକାରଣ ।
 ସେହି ଧ୍ୱଜ ? ସେହି ବାଣୀ ?..... ପରମ ଅଶ୍ରୁ ?
 ଯା ଯୋଗୁଁ ଅନ୍ତର ତବ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ନିର୍ଭୟ ?

ଶୁଣେ ସେ ନିର୍ଭର ବାଣୀ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ,
 ପ୍ରକାଶ ପରମ ଜ୍ୟୋତି ମୋହ-ଅନ୍ଧକାରେ ।
 ସେ ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରକାଶ ଯେତେକେ ତୁମେ ଅଗ୍ନିକଣା ।
 ଅଜ୍ଞାନ ଲେତକେ ଦୃଷ୍ଟି ହୁହେଁ ଅଭ ବଣା ।

୧୭—ନିମ୍ନାଳିତ ହେଉ ଦିବା ପଦ୍ମ ନିମ୍ନାଳିତ,
 ମଉଡ଼ ପଛକେ ଶିଶୁ ଧ୍ବନି ଅତଦ୍ରୁତ,
 କୌମୁଦୀ ଝାଉଁଳି ପଡ଼ୁ ଘନ ବନାନାରେ,
 ଅମୃତର ସ୍ମୃତି ଅଭ ଭୁଲି ହେବ କିରେ ?
 ଢରଙ୍ଗ ଲେଉଟି ଯାଉ ଦିଗନ୍ତ ସାଗରେ,
 ସ୍ମୃତିର ବିଦ୍ୟୁତ ଅଭ ମିଶ୍ର ଅନନ୍ଦରେ,
 ନ ଫେରୁ ପଛରେ ପ୍ରୀତି-ମଦର-ନୟନ,
 ମଉଡ଼ କୁସୁମ, ଶୁଖୁ ଟଙ୍କର-ଜୀବନ,
 କଣେ ମରୁ ପଛେ ମୋର ବ୍ୟଥୁତର ଭାଷା,
 ମରବାର ହୁହେଁ ଅଭ ଅମୃତର ଅଶା ।
 ଭୁଲି ହେବ ଅଭ ସତେ ଅଦୃଷ୍ଟ-ବିଧାନ,
 ଶିବ-ଅଶୀର୍ବାଦ, ବ୍ୟଥୁତର ପ୍ରାଣାରାମ ?
 ଯେ ବିଧାନ ବନ୍ଧୁ ତୁମେ କରୁଛ ସ୍ତ୍ରୀକାର,
 ନୈରାଶ୍ୟ ମରଣ ଦଳି କରେ ନମସ୍କାର ।

୧୮—ଯାରଅଛ ? ଯାଅ ।...ପୁଜ୍ୟ, ପରମ ଅଶ୍ରୀୟ ।
 ଅନ୍ତମ ବେଳାରେ ନିଃସ୍ବ ନମସ୍କାର ନିଅ ।
 ନ କରୁ ଏ ଅଶ୍ରୁ-ସ୍ବାର୍ଥ-ମୋହ ଗତରୋଧ,
 ଜାଣିଛ ତା କୃଷ୍ଣସ୍ବାର, ମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରତିଶୋଧ ।

ଚରମକୁ ତୁମେ ବନ୍ଧୁ ଲଭି ବ୍ରହ୍ମଭୂତ,
 ମରଣକୁ ଅମୃତରେ ଦେଇଛ ଅଦ୍ଭୁତ ।
 ଦେଖିଲି ଜୀବନେ ଯାହା ଅନନ୍ଦ ଅମୃତ,
 ମୃତ୍ୟୁ ଅଜି କଲ ତାକୁ ପ୍ରାଣେ ଦୂର୍ଦ୍ଦାଭୁତ ।
 ସୁପ୍ରଶାନ୍ତ ଦିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତି ଦିଶି ନିର୍ବିକାର ।
 ସ୍ବରୂପ ଦିବସ ଅଗ୍ର ଅଲୋକ ପ୍ରସାର ।
 ସେ ଅଲୋକ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଲଭଇ ଜନମ
 ସେ ଜ୍ୟୋତି ସଞ୍ଚାରେ ପଥ-କୁଟିଳ-ଦୁର୍ଗମ-
 ଅବିଶ୍ବାସ ଅନ୍ଧକାରେ ଦିଶଇ ସରଳ ।
 ଅମୃତ ପ୍ରଜାତ ଅଜି ମରଣ-ଗରଳ ।

୧୧—ଅମୃତ ମରଣ-ତୁର ମଙ୍ଗଳ ଅଦ୍ଭୁତାନ !
 ଅନନ୍ଦ ଭରସା ଦୂର ପ୍ରଦୀପ ନିର୍ବାଣ !
 ମଙ୍ଗଳ ସୃଷ୍ଟିରେ ଦିଶେ ସକଳ ସୁନ୍ଦର,
 ପରମ ଅନନ୍ଦ ସ୍ବର୍ଗେ ସବୁ ଅନଶ୍ବର ।
 ଜୀବନ୍ତେ ସେ ଦାୟା ଦେଲ ମରଣେ ସେ ଗାନ
 ଗାଅ ଉଡେ ଅସୁଭୋଳା । ଗାଅ ନିଃସ୍ବ ପ୍ରାଣ ।
 ଅଟଳ ବିଶ୍ବାସେ ଅଶ୍ରୁ ଭାତ ହେଉ ଲୟ,
 ଗାଏ ମୁଁ ଜୀବନ ଜୟ ଅମୃତର ଜୟ ।
 ମଙ୍ଗଳ ସେ ଧାତା ମୃତ୍ୟୁ ଯାହାର ବିଧାନ—
 ସେ ଶିବ ପ୍ରକାଶ ତୁମେ ! ଗାଅ ଜୟ ଗାନ !
 ତୁଛ ସେ ଶୂନାନ ଭସ୍ମ, ତୁଛ ଚିତାନଳ ।
 ସର୍ବସ ବିକାଶ ସୃଷ୍ଟି-ଅମୃତ-କମଳ ।
 ସେ ଅମୃତେ ଲୀନ ତୁମେ । ଦୃଢ଼ ଅସହାୟ,
 ତହିଁ ଲଭେ ଦିବ୍ୟଗତି । ବନ୍ଧୁ ହେ ବିଦାୟ !...

୨୦— ଶସିଚ୍ଛୁ ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଠ ନଭୁଁ । କେତେ ଦିନ ଅଜ୍ଞ ?
 ପୁଛେ ଅପଣାକୁ, ... ସବୁ ଯେହେ ଗୁପ୍ତାବାଜି ।
 ଶୁଣିଛୁ କି ନାହିଁ ଅଶୁ ଶେ ନିମନ୍ତଣି ।
 ସହସ୍ର ତାଜନ ପୁଣି କର୍ମର ପ୍ଲାବନ ।
 କି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟେ ଧାର୍ ଗୁଲେ ମଞ୍ଜୁ ଏ ଜନତା ?
 ନାହିଁ କି ସେ ଦେଶେ ଜଣା ମରଣର ବ୍ୟଥା ?
 ଦୂରେ କାର ଅଛନ୍ତାସ ? ... ପୁଣି ଯାଏ ଶୁଭ—
 ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ ସମ କାର ନିଷ୍ଠୁର ଦୁନ୍ଦୁଭି ?
 ଅଗ୍ରସର ! ଅଗ୍ରସର ! ନାହିଁ ଅବକାଶ !
 ସମ୍ମୁଖେ ମଙ୍ଗଳ ବିଧି , ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବମହାକାଶ ।
 ଭଗ୍ନଜାନ୍ତୁ ସୈନିକ ତୁ । କି ଦେଖୁ ଉଦାସେ
 ଅବିଧିକ ବର ବୃଥା ମରୁ ଉପବାସେ ।
 ସୁଦୂରେ ବିଭାସେ ତବ ଅମ୍ବ-ଅନ୍ତରୁତ ।
 କରମେ ବିକଶେ ସେହି ମଙ୍ଗଳ-ବିଭୁତ ।

୨୧— ସତ୍ୟଧର୍ମ ଅଦରଣ ଲଗି ଯେ ବାହୁନା—
 ଯୁଦ୍ଧିଲେ ସମରେ, ତୁମେ ଅନ୍ତମ ସରନି ।
 କାଳ କଷଟିରେ ତେଜ ପ୍ରଭା ପରାସିତ ।
 ଅଟଳ ପବନ ପ୍ରାୟେ ବାଞ୍ଛ ଅପ୍ରମିତ ।
 ପଛଦୁଆ ଦେବା ଜାଣି ନ ଥିଲ ଜୀବନେ;
 ଧନ୍ୟ ଯେ ଦେଖିଛୁ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା ରଣାଙ୍ଗନେ ।
 ସଂଗ୍ରାମର ହାନି ଲଭ କରବା ଗଣିନା,
 ଦୁର୍ବଳ ପଦାତ ସମ ନ ଥିଲ ତ ଜଣା ।

ପ୍ରଜ୍ଞା ସେ ଅଗ୍ନିଦେବ ଧ୍ୟାନନେତ୍ର କଲେ,
 ବିଶ୍ୱାସ ବଳିଷ୍ଠ ଶାନ୍ତି ବଦନ ମଣ୍ଡଳେ !
 ସତ୍ୟ-ସେନା ! ତେଜ ତବ ବ୍ରହ୍ମ-ଭୂତ-ସ୍ତ୍ରୀ !
 ଧନ୍ୟ ସେ ଗୁଣିଛୁ ପ୍ରାଣ ସ୍ୱରସ୍ତନି-ସ୍ତ୍ରୀ ।
 ଦିଶେ ନାହିଁ ଅଭି କାହିଁ ସମଯୋଜା ଏକ,
 ସାର ହେଉ ଏ ଜୀବନେ ତବ ସ୍ମୃତି ଟେକ ।

୨୨—ବାଲି ଅସରାଏ ବୃଷ୍ଟି...ନିର୍ମଳ ଅକାଶ ।
 ପରଶେ ପ୍ରଭାତେ ପ୍ରାଣେ ତାର ଗୌରୀ ସ୍ୱାସ ।
 ଏସନେ ଅନ୍ତରକ୍ଷତ ଲଘୁ କରେ ପରା,
 ପ୍ରିୟଜନ ବିରହରେ ଲେତକ ଅସରା ।
 ଅଶ୍ରୁ ଘାନ ଜୀବନର ବିପ୍ଳବ-ଗୌରବ,
 ଅକ୍ଷର ମାଣିକ୍ୟ ପ୍ରିୟ-ବ୍ୟଥା ଅନୁଭବ ।
 କହ ନାହିଁ ଅକାରଣ, ଅହେ ଜଡ଼ବାଦୀ,
 ପରମ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଟେକ ଶଶିକ-ସମାଧି ।
 ସ୍ଥାନହୀନତାଦାସୀନ ନିଃସଙ୍ଗ ପଦସୀ,
 ରଜନୀ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଅନ୍ତେ କାହିଁ କର ଗତ ?
 କେଉଁ ଧ୍ୟାନଲେକେ ? ଦୂରେ ? ...ଅମୃତ ସଜ୍ଜାନେ ?
 ତରୁଣ ଦିବସ ଡାକ ଶୁଭିଲ୍ଲ କି ପ୍ରାଣେ ?
 ଶାନ୍ତ ତବ ଚିତାନଳ ! ଭସ୍ମ ଦିଶେ ଶାଳି !
 ମୁକ୍ତ ବିହଙ୍ଗମ ଦୂରେ ଯାଇଅଛୁ ଗୁଲି !

୨୩—ଅବିରତ ବିଦଗଧ ଏ ମୋ କଳେବର,
 ଏ ଲହରୀ ଭୂତସ୍ତାମ ଭସ୍ମ କେତେ ଥର

ନବୀନ ଏ ଦିବାସମ ସ୍ବରୂପ ପ୍ରକାଶ,
 କାଳ ରଖିଅଛି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ! କାହିଁକି ନିରାଶ ?
 ଶୈଶବ ଲଭିଛି ଲୟ ତରୁଣ ସ୍ବପନେ,
 ତାରୁଣ୍ୟ ସୁବର-ଜ୍ଞାନେ, ସୁବର ମରଣେ !
 ସବଦ ସ୍ବରୂପ ପୁଣ୍ୟ ଜୀବନ-ବିଭୂତି !
 ଅମୃତ ସମୟ ନିତ୍ୟ-ପ୍ରାଣ-ଅନ୍ତରୂପ !
 ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ତରା ଗୁଲିଲେ ଭଜାଣି,
 ସାର କର ପ୍ରିୟ-ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ନିତ୍ୟ-ସୁଧା ବାଣୀ !
 ନୀରବତା ଧ୍ୟାନ ଭ୍ରମେ ସେପଣୀ ଶବଦ,
 ତୋ ନୟନ ମୁଦ ଗୁହ୍ୟ ଅନ୍ତର ସମ୍ପଦ !
 ପରମ ସୁହୃଦ-ପୂଜ୍ୟ-ଦିବ୍ୟ-ଗତି ସ୍ବର,
 ପିତାଙ୍କ ଦେ ନୟା-ଘାଟୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ତୋର ତର ।

୨୪—ହେ ଅନନ୍ତରୂପା ! ସୃଷ୍ଟି-ପ୍ରାଣ-ମୁକାଧାର ।
 କ୍ଷମ ଶତ ଅପରାଧ ମାନସ ବିକାର ।
 ଅଜ୍ଞାନ ମାନବଶିଶୁ ଅନଭିଜ୍ଞ ଚର !
 ବିଶ୍ବାସ ଅଶାରେ ତାର ନତ କର ଶିର !
 ଅନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ ତବ ମଙ୍ଗଳ ବିଧାନ !
 କ୍ଳାବଭ୍ୟ ନ କରୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅବା ସ୍ବଳ୍ପ ଜ୍ଞାନ !
 ଅଭିମାନ ପ୍ରଜ୍ଞା ଦମ୍ଭ ହେଉ ପରାହତ,
 ସାର ଦୁଃଖ ଏ ଜୀବନେ ଅମୃତ ଶାଶ୍ବତ !
 ସବଦ ବିକାଶ ତବ ! ହେ ଅଶ୍ରୁତ ଧ୍ବନି !
 ଜୀବନ ମୃତ୍ୟୁରେ ଶୁଭେ ନିତ୍ୟ ଅଗମନୀ !

ସୁବିପୁଳ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ! କେବେ ପ୍ରକାଶିତ—
ସଲିଳେ ସେସନେ କୃଷ୍ଣ !...

ପୁଣି ସକୁଚିତ !
ଜାଗ୍ରତ ମାତର ସଦା ! ନିତ୍ୟ ନିରଞ୍ଜନ !
ବିରୁଦ୍ଧରେ ହସେ ସନ୍ତ-ଗଞ୍ଜ-ବୃନ୍ଦାରଣ୍ୟ ।

୨୫—ରକ୍ତାମୟ ! ରକ୍ତାଶକ୍ତି ନ ବୁଝଇ ଘାନ,
ଅମୃଦୈନେ ନିରବଧ ଯୁଗ୍ମ ମୁଁ ମଳିନ ।
ଯାଏ ପ୍ରାଣ ଅସେ ପୁଣି ! ଖେଳେ ଉର୍ଣ୍ଣନାଭ
କରୁଣା ପ୍ରକାଶ ତବ ଅଶ୍ରୁକରେ ଦାବି !
କ୍ଷମ ଅପରାଧ କ୍ଷମ ! ମୁଁ ଅଶ୍ରୁ ଅତୁର !
ହରିଛୁ ବିଶ୍ବାସ ଦବ୍ୟଜ୍ଞାନ ମୃତ୍ୟୁ କୁର ।
ଅଜି ଯେ ମାନବ ଆତ୍ମା ହରିଛ କୌଶଳେ —
ବଞ୍ଚିଥିଲି ସେହୁ ପ୍ରୀତି-ପୁଣ୍ୟ-ପ୍ରଭା ତଳେ ।
ସେ ପ୍ରାଣସ୍ବରୂପେ ତବ ସହଜ ପ୍ରକାଶ ,
ହଜିବାରେ ସ୍ବାଭାବିକ ଶିଶୁ-ଅବିଶ୍ବାସ ।
ପ୍ରସାରିତ ଶିକତକି କଲ ସକୁଚିତ !
କ୍ଳିତନକ ବିନେ ପ୍ରଭୁ ! ଦୁହଇ ବିଚିତ୍ର—
ଶିଶୁ କାନ୍ଦିବାର ! ତେଣୁ ଅପରାଧ କ୍ଷମ !
ମାତର ଅମୃତ ସଦା । ସୁଦ୍ଧ ଅନୁପମ ।

ଭିଳ ରୂପାନ୍ତର

ଏଥର ବ୍ୟାପିଲ ଗ୍ରାମେ ପ୍ରବଳ ବସନ୍ତ,
ଲେଟିଲେ ଧରାରେ ଯେତେ ନାହିଁ ତାର ଅନ୍ତ ।
କେତେ ହେଲେ ବିକଳାଙ୍ଗ, ଚକ୍ଷୁ ଗଲ ଧୂଟି,
ଶ୍ରବଣ ବଧୂର ହେଲା, ରୂପ ଗଲା ଛୁଟି,
ପରମ ଅତଙ୍କ ବ୍ୟାପିଗଲା ଘରେ ଘରେ;
କେତେ ଧୂପ ଅରାଧନା ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ।
କେତେ କାଳ୍ପନିକ ଗଳ୍ପ ଦେବତା ପ୍ରତାପ,
ସକଳ କହନ୍ତି ମାତ୍ର ଦୈବ ଅଭିଶାପ ।
ରୋଗ ଶେଷେ ପଡ଼ି ପଡ଼ି ଶୁଣି ମୁଁ ରୂପସୀ,
ବସନ୍ତ ଜ୍ଵାଳାରେ ଯାରେ ନାହିଁ ଉଠି ବସି ।
ମାତ୍ର ଦୂର ପରେ ଦୁର୍ବିପାକ ଅବସାନେ,
ରହିଗଲେ ଯେତେ ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ମୁଁ ଜଣେ;
ମାତ୍ର ନାହିଁ ପୁର ରୂପ, ବିକଳାଙ୍ଗ ମୁଖ,
ଦର୍ଶକ ଆସିଲେ ଯେତେ ପ୍ରକାଶିଲେ ଦୁଃଖ ।
କେ କହେ ସୋହାଗ କଣ୍ଠେ-ସ୍ଵଗ୍ନନେତ୍ରେ ସ୍ନେହ-
କି କଲ ନିଷ୍ଠୁର ଦୈବ ଚମ୍ପାପୁଲ ଦେହ !
କେ ପୁଣି କରଇ କେତେ ରୂପର ବ୍ୟବସ୍ଥା,
ସକଳ ଶୁଣି ମୁଁ ହସେ ! ନାହିଁ ମୋର ବ୍ୟଥା !
ନ ଜାଣେ କହିବେ କିବା ଅନାଗତ ପଦ,
ଅବା ଫେରାଇବେ ମୁଖ ଘୃଣାଭରେ ଅତ !
ଅବା ଅଶ୍ରୁ ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସେ ନ ରୁହିଁବେ ମୁଖ ।
ଅସ୍ଥିର ମୋ ମାତା ଭାଳି । ନାହିଁ ମୋର ଦୁଃଖ !

ମୋ ସୁନ୍ଦର ମୁଖେ ଦେଖି ଶତ ଶତ ଦାଗ,
 ଗୁହଁ ମୁଖ ଦରପଣେ ବନ୍ଦେ ଅନୁରାଗ ।
 ଅପୂର୍ବ ଗରବେ କିମ୍ପା ବନ୍ଧ ହୁଏ ସ୍ଥୀର,
 ରମଣୀ ମରମେ କାଳ ଅମୃତ ସଙ୍ଗୀତ—
 ସ୍ଥୁରେ ଅନୁକ୍ଷଣେ ! ପୁଲକ ତା ମନ ପ୍ରାଣ !
 ଲଭିଛି ମୁଁ ଅଳ୍ପ ମୁଣ୍ଡେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣର ସଜ୍ଜାନ
 ନବ ଅଭିସାର ଲାଗି ଅନ୍ତର ଅକୁଳ,
 ବସନ୍ତ ଯାଇଛି ଦେଇ କିବା ରୂପ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

* ଦୁର୍ଗରକ୍ଷା —

—୧—

କେବଳ କି କୋଳାହଳ ? କୋଳାହଳେ ଗୌରବ ପ୍ରକାଶ ?
 ବିରାଟ ଏ ଜାତି ପ୍ରାଣେ ଯେସନେ ଏ ଡାବୁ ଉପହାସ !
 ଟାବୁ ବ୍ୟଙ୍ଗ ! ରଙ୍ଗ, ରସ, ବାହୁସ୍ଥୋଟ, ଅଜାତ ଉଦ୍ଧାର—
 କାଳ ନିଷ୍ଠୁର ପରଶୁ ଲଭିବ କି ଏସନେ ନିସ୍ତାର ?
 ପ୍ରାଣହୀନ ହୀନବୀର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ଯାର ତଳେ ଅମୃବୋଧ,
 ଅଲକ୍ଷ୍ୟେ ସହିତ ଭ୍ରାତ୍ୟେ ଅଲକ୍ଷ୍ୟ କାଳର ପ୍ରତିଶୋଧ !
 ହୋଇଛି ସହଜ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଜାଣି ଦୁର୍ଗ, କଲ ଅବା ଜୟ,
 ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ବିଜୟ ପଛେ ପରାଜୟ ଗୁଣି ମୃତ୍ୟୁ ବୟ !
 ନିର୍ଜୀବ ସୈନିକ ଯେତେ ସମବେତ କର କୋଳାହଳ
 କରୁନାହିଁ ଅନୁଭବ ? ଅମୃଦୈନ୍ୟ ହୁଏ କି ବିକଳ ?
 କେ କରବ ଦୁର୍ଗ ରକ୍ଷା ? ଜୀବନର ନବ ଅଭିମାନ—

* ନବୋତ୍ତଳ ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରଥମ ସ୍ଵାରାଜ୍ୟର ଉପରକ୍ଷେ ।

ସା ଯୋଗୁ ସମ୍ଭବ ନିତ୍ୟ କାହିଁ ସେହି ଦୁର୍ଜୟ ପରଶ ?
 ଦୁର୍ବଳ ନିର୍ଜୀବ ହାତେ ଦେଖି ତେଣୁ ବିଜୟ କେତନ—
 “ସହାୟ ଦେବତା ତୁମେ !” ରୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦୀ କରେ ନିବେଦନ !

—୨—

କହେ ବନ୍ଦୀ ଶାଶୁ ନେହେ, ଦୁର୍ବଳ ଜାତିର ଭାଗ୍ୟବିଧି !
 ସମ୍ପାଦ ରଖିବେ ସତେ ଦେଲ ଅଜି ଯେ ଅମୂଲ୍ୟ ନିଧି ?
 ପରତେ ହୁହର ତଳେ; କାହିଁ ନିଷ୍ଠା, କାହିଁ ବା ଶକ୍ତି ?
 କାହିଁ ସେ ପୌରୁଷ ଯାର ତେଜେ ମରେ ଦାନତା ଦୁର୍ଗତ ?
 ସମବେତ ଯୋଦ୍ଧା ଯେତେ ଅସ୍ଥାଳନ-ଶିଳ୍ପୀ-ନିପୁଣୀ,
 ବିହ୍ୱଳ ଯେସନେ ଶ୍ୱାନ ପଲ୍ଲ ପାଶେ ନିରେଖି ପିଣ୍ଡନ ।
 ଅର୍ଜୁନାହିଁ କହୁ ଜଣେ ନର ଅଶ୍ୟା ମାନବ ଗୌରବ,
 ସବେ କୋଳାହଳପ୍ରିୟ, ଛୁଡ଼ି ନାହିଁ ଏ ଜାତି ଶେଷବ ।
 ନ ଦଶେ ପୌରୁଷ ନିଷ୍ଠା ଦମ୍ଭେ ଯାର ଧରା ଉଠେ ଥର,
 ଉଦାର ସେ ମାନବତ୍ୱ ଅନ୍ଧକାର ମରେ ସାକୁ ଡର—
 ଯହିଁ ଦଶେ କାହିଁ ତଳେ ! ଉପୁଜଇ ତେଣୁ ଶକ୍ତି ବୟ,
 ଦୁର୍ବଳର ସ୍ୱାଧୀନତା ପରାଜୟ ସମାନ ନିଶ୍ଚୟ ।
 ସହାୟ ଦେବତା ତୁମେ ଦୁର୍ବଳ ଜାତିର କର୍ଣ୍ଣଧାର
 ଦିଅ ବୀର୍ଯ୍ୟ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା ଶିଖାଅ ନିଶାଣି ତୋଳିବାର ।

କଣ୍ଠାଦେଶ

ସ୍ଵେଚ୍ଛାରେ ମୁଁ ବନ୍ଦୀ ରାଜା ! ମୋର ପରିସାଣ—
ତବ ରାଜଦରବାରରେ ଅମ୍ଭ-ଅପମାନ !
ଯଦ୍ଵ ସିଂହାସନେ ବସି କରଇ ବିଚାର
ଅଜ୍ଞାନ, ତମିସ୍ର, ଦମ୍ଭ, ସ୍ଵାର୍ଥ, ସ୍ଵେଚ୍ଛାଚାର,
ତହିଁ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ମୋର ପରମ ଗୌରବ,
ଗାରନାହିଁ ସ୍ତୁତି ବାକ୍ୟ ସେତକି ଗରବ ।
କରନ୍ତି ଅପାଦେ ଦାନ ବାବଦୁକପର
ପବନ ଅମୂଲ୍ୟବାଣୀ ଯୋଡ଼ିହସ୍ତ କରି,
ସେତକି ଅଶ୍ଵାସ । ମୃତ୍ୟୁଭୟ ମହାରାଜ ?
କୁଳିଶୁଁ କଠୋର ପ୍ରାଣ ଯାର, ମୃତ୍ୟୁ ବ୍ୟାଜ—
ଭରବ ତାକୁ କିସ ? ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ଅଭିଳାଷ,
ବୃଥା ବାକ୍ୟେ ନ କରନ୍ତୁ ଅମ୍ଭ-ଭୟହାସ ।
ମୃତ୍ୟୁ କାଗୁରୁହ ଅବା ଚିର ନିବାସନ,
ଅକାତରେ ନେବ ବର ଦାନ ଅକ୍ଷୟନ ।
ଦୁଃସହ ଏ ରାଜ୍ୟେ ବାସ ! ଯହିଁ ସ୍ଵେଚ୍ଛାଚାର—
ସ୍ଵାଧୀନତା ନାମେ କରେ ଅସତ୍ୟ ପ୍ରଚାର—
ପାଳକ ଅସନେ ଯହିଁ ବସେ ଦାମ୍ଭିକତା,
ଅମ୍ଭ-ଅଭିମାନ, ତହିଁ ଶୋଭା ନୀରବତା ।
ପରୁରଲେ ବୋଲି କଲି ନିଷ୍ଠୁର ଉତ୍ତର,
ନିର୍ଭୟେ କହଇଁ ମାତ୍ର ଇଚ୍ଛା ଯାହା କର ।
ନିତ କେତେ ଅସହାୟ ମଣିକା ମଣକ
ଅଜ୍ଞାନ ସଜ୍ଜନେ ଦଲେ ମାନବ ଭବକ;

ଅସ୍ତ୍ର ପରିହସି ଲଗି ତେସନେ ରାଜନ
 ଦଣ୍ଡିବ ପ୍ରବଳ ଚଢ଼ା ? ନୋହେ ଅଭୀଜନ ।
 ଅବା ସେ ଅନ୍ତରେ ହେଲେ କରୁଣା ଉଦୟ,
 ଦେବ ଅବା ହେୟଞ୍ଜାନେ ମୁକତି ଅଭୟ,
 ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟ ବିସୀମାରେ ଅଭ ଜଳସ୍ପର୍ଶ—
 ନ କରିବ ପଣ ମୋର ଅନ୍ତ୍ରମ ଅଦର୍ଶ ।
 ନରକରୁ ବଳି ଘ୍ନନ ଧୂଳିକ ସେ ଜୀବନ,
 ପରିପୁଷ୍ଟ କରେ ଯାକୁ ଏହି ସମୀରଣ—
 ଏ ଘ୍ନନ ମୃତ୍ୟୁକା, ଦୃଶ୍ୟ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ସଲୀଳ,
 ନ ପାରିବ ରହି ରାଜା ଅଭ ଏଥୁ ତଳ !
 ଜନ୍ମଭୂମି ? ସ୍ବର୍ଗ ? ଶ୍ରେଷ୍ଠ ? ନୁହେଁ କଳପନା ।
 ଯହିଁ ମୈତ୍ରୀ ନାମେ ସତ୍ୟ-ସମାଧି ରଚନା,
 ସେ ମୋର ଜନମି ଭୂମି ? ପଶୁ ଲଳାସ୍ଥଳୀ !
 ଲୋଡ଼ା ତହିଁ ବଳବନ୍ତ ପୌରୁଷର ବଳି ।
 ଦେବ ଯେବେ ମୁକ୍ତି ରାଜା ମନେ ମୋର କଲେ,
 ପ୍ରଣାମି ଏ ଦେଶେ ନିମି ବିଶ୍ବସ୍ତୁଷ୍ଟା ପଲେ,
 ଶୋକିବ ଅପଣା ଭୂମି ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବାସେ,
 ନ ମରଇ ଯହିଁ ପ୍ରାଣ ସତ୍ୟ ଉପବାସେ ।
 ମାନବ ନୁହଇ ଯହିଁ ନର-ଭାଗ୍ୟ-ଦାତା,
 ଶୂନ୍ୟ ସ୍ବେଚ୍ଛାଗୁର, ସେ ମୋ ଜନ୍ମ ଭୂମିମାତା ।
 ଏସନେ ଉତ୍ତରୁ ରୁପ ପୁବର ଅମାତ୍ୟ—
 ପ୍ରଜ୍ବଳିତ ରୋଷାନଳେ ଦାସ ରାଜଗାହ ।
 ଶେଷେ ହେଲ ଦଣ୍ଡାଦେଶ !.....
 “ରଣ ଦିନ ସାତ—
 ଅନଶନେ କାହାଗୁହେ ! ସକଳ ଅଜ୍ଞାତ !

ଅସୁମ ଦବସେ ବଜ୍ର କର ଚକ୍ଷୁ, କର,
 ନଗରେ ବସାଇ ନେବ ଗଦିର ଉପର ।
 ରାଜ୍ୟ ଉଚ୍ଛୁଳିବ ହାସେ କରତାଳି ଶକ୍ତେ
 ଛାଡ଼ିବ ଏକାକୀ ଶେଷେ ଘନ ବନ ମଧ୍ୟେ ।”
 ଦରବାରେ ହେଲା ଘନ କରତାଳି ବୃଷ୍ଟି,
 ଶୁଭେ “ସାଧୁ, ସାଧୁ!” ରବ । ବୃଦ୍ଧ ବଞ୍ଚଦୃଷ୍ଟି—
 ନରଭାଗ୍ୟ ବିଧାତାରେ କହେ ନମ୍ରସ୍ଵରେ,
 “ଧନ୍ୟ ହେଲି ! ଭୋଗ ରାଜ୍ୟ ମହା ଅନନ୍ଦରେ ।”

ରିକ୍ଷାବାଲା —

ଖଟି ଖଟି ଦିନମାନ ଗର୍ଭର ସମାନ,
 ରଖି ପିଣ୍ଡଗୋଷ୍ଠା ଉଡ଼ିଗଲଣି ବା ପ୍ରାଣ ।
 ଧନିକ ଅଳିନ୍ଦେ ବସେ ବରଷାକୁ ଡର,
 ଦେଖି ଲଗେ ଶୁଣାନର ପ୍ରେତ ଅମ୍ଭା ପର ।
 ତୁହାର ତୁହାର ବାଆପାଣି ଅସେ ମାଡ଼ି,
 ପଥ ପାଶ୍ଵର୍ଥ ଧୁଳି ଧୂସରତ ରିକ୍ଷା ଗାଡ଼ି ।
 ଅସର ବରଷା ଯେହ୍ନେ ଜନନୀ କଲ୍ୟାଣି,
 ଉଜ୍ଜ୍ଵଳି ଉଠଇ ବସୁନ୍ଦରୀ ଦର୍ପ ପ୍ରାଣ ।
 ଶୀତଳ ପବନ ଯେହ୍ନେ ପ୍ରେୟସୀ ନିଶ୍ଵାସ,
 ଉଷାର ମଦର ସ୍ଵପ୍ନ ହରେ ଶତ ପ୍ରାସ ।
 ପ୍ରଥମ ଅସାର ସିନ୍ଧୁ ସିନ୍ଧୁ ଶିତଗନ୍ଧ,
 ବହୁ ଅଶେ ନିଃସ୍ଵପ୍ରାଣେ କି ଅଶା ଅନନ୍ଦ !

ଭୁଲ୍ଲୁ ସେ ଶରଣ କାନ୍ତି ଭୁଲେ ଅମୁସ୍ମୟ,
 ଗୁହ୍ୟ ଅକାଶକୁ ଜାଗେ ସ୍ୱପ୍ନର ମମତା ।
 ଅଜି ସେ ହୃଦୟ ନିଃସ୍ୱ, ହୃଦ୍ରେ ସେ ଏକାକୀ,
 “ହୃଦ୍ରେ ଭରବାମ୍ନା ପଶୁ” ପ୍ରାଣଭୂମି ତାକି;—
 ମନେପଡ଼େ ପୁଣି ତାର ନଦୀ ଅରପାରେ
 ତା ପିଲାଏ ପଥ ଗୁହ୍ୟୁଦ୍ରେ ଅନ୍ଧକାରେ ।
 କେସନେ ବା ପିବ ଫେର ? ଭୁଲେ ମନଦୁଃଖେ—
 ରୁଗ୍‌ଣା ତା ଘରଣୀ ବେନି ଶାବକଙ୍କ ମୁଖେ—
 ଥିବ କିବା ଗୁଞ୍ଜି ? ଦେଇନାହିଁ କିଛି କଣି,
 ମନ୍ଦ କପାଳକୁ ଅଜିମାନ୍ତ ଅଶାନ୍ତନ—
 ପଡ଼ୁଛି ତା ଭାଗେ, ମାଲିକର ପାଞ୍ଚିଅଣା,
 ଗାଡ଼ର ବାହୁଲ୍ୟ ଦନ୍ତୁଦିନ ବୁଦ୍ଧିବଣା ।
 ତା ଭାବନା ଦେଖି ହସି ଉଠେ ସମୀରଣ,
 ବାକ୍ୟ-ସୁଖରେ ଯଥା ତୁଚ୍ଛେ ସଉବନ ।
 ଏକାଲେ ଧନିକ ଗୁହ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅସେ ଦାସୀ,
 ବାକ୍ୟବାଣୀ ଭାଜି ପଡ଼େ ଅବା ମେଘ ରାଣି ।
 ବକ୍ତ୍ର କଡ଼ମଡ଼ସମ ହୁକାରି ହକାରେ
 “କିଏରେ ବସିଛି ଭୁତ କିବା ଅଧିକାରେ ?
 ଯା’ ଯା’, କୋଡ଼ି, ପଞ୍ଚୁ ଭାଷେ ଧନିକ ଗୁହ୍ୟଣୀ—
 “ତଡ଼, ତଡ଼, ରୋଗୀ ଅବା ପଞ୍ଚୁନାହିଁ ଜାଣି ।”
 “ସାଥ ଉଠି ନିଉଛୁଣା ।” ଗର୍ଜେ ପୁଣି ଦାସୀ;
 ଗୁହ୍ୟ ସ୍ୱାମୀ କହୁଛନ୍ତି, “ଗ୍ରେରଟାଏ ଅସି—
 ବସିଅଛି କାହୁଁ, ଦିଅ ଥାନାକୁ ପଠାବ ।”
 ଭୁତ୍ୟ ଅସି ଉଠେ କହେ, ‘କାହୁଁ ପାଜି କାହୁଁ ?’

ଉଠିଯାଏ ଶ୍ରମକ୍ଳାନ୍ତ ଦୀର୍ଘ ବରୁଣାସେ,
ସ୍ବପ୍ନ କାହିଁ ଯାଏ ଭାସି ! ପଶ୍ଚାନ୍ତ ହତାଶେ—
ଗୁହଁ ସୌଧଶୀର୍ଷେ, ଗୁଲେ ପୁଣି ରିକ୍ତା ଧରି,
ପୁଣି ଭର-ତାମ୍ର-ପଣ ଭାଗ୍ୟକୁ ଅଦରି ।

[୧୯୩୭]

ଗର୍ବ —

୧—ବିଦଗଧ କଲ ମୃତ୍ୟୁ ମାଂସ ଅସ୍ଥିଚୟ,
ମାତର ପୋଛନ୍ତି କାହିଁ ରକ୍ତାକ୍ତ ହୃଦୟ ?
ସେହି କୁଣ-ବିଦ୍ଧ ହୃଦ୍ ଗୁରୁତ୍ବ ନୟନ,
ବିଷତ ଲଲ୍ଲଟ ଶାନ୍ତ କରୁଣି ଲପନ
ବସୁ ଶେଷ ଉଠେ ଜିଭ ! ଦ୍ବିଗୁଣି ଉଦ୍ବଳ !
ପ୍ରଳୟପୟୋଧ୍ ଜଡ଼ ଜୀବନ କମଳ ।
ସେ ଚର ଗୁରୁତ୍ବ ଅସ୍ଥାଶୋଷିତ ଜର୍ଜର
ଯେସନେ ପରମ ସତ୍ୟ ଅସ୍ମର ଅମର ।
ଦେଖିଛି ସେ ଥରେ ମୁଖ ଶୁଣିଛି ସେ ବ୍ୟଥା,
କୋଟି ନିପୀଡ଼ିତ ପିତୃ ସଂଗ୍ରାମ ବାରତା,
ପରତେ ଯିବ କି କେବେ ମୃତ୍ୟୁ ବ୍ୟବଧାନ ?
ପଦ୍ମ ଏ ସାହା ଶେଷେ ଅମୃତ-ସନ୍ତାନ ।
ପରମ ନିର୍ଭୀକ ଶୁଣି ସତ୍ୟ ଜିହ୍ବ ବାଣୀ,
ନୈରାଶ୍ୟ-ସାଗରେ ତରା ଗୁଲିଛି ଉଜାଣି ।

* ବୁଝ ଦେଶର ସ୍ବନାମଧନ୍ୟ ସାହସ୍ୟକ ।

୨— ଅନଳ ସ୍ଫୁଲ୍ବ ଆତ୍ମା ହେଉ ଅତି ଦୁଃଖ
 ନିଷ୍ଠେଷଣ ସିନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟେ ଚିରଶୂନ୍ୟ ଭଜ ।
 ଗରଳ ସିନ୍ଧୁରୁ ଅଣେ ଅମୃତକୁ ଗୁଣି,
 କେ କରବ ଭୟ ସତ୍ୟ ଜ୍ଞାନାମୟୀ ବାଣୀ ?
 ହେଲିତ ବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧ ସମ ଜୀବନ ସାଗରେ,
 ଜାଗି କଲ ବିମନ୍ତନ ପବିତ୍ର ପ୍ରକାରେ ।
 ମରତ୍ତି ସକଳ ସୃଷ୍ଟି ସବୁ ଅନାୟତ୍ତ,
 ସତ୍ୟ ନିଷ୍ଠେଷଣ ସଦା ସ୍ଵପନ ଅସାର ।
 ଜୀବନଜାହାଜ ଆଗେ ଅଶିଳ ହକାର,
 ମରଣ ବିପ୍ଳବ ଲୋକୁ ହୃଦୟକୁ ଭାଲି ।
 ଲକ୍ଷ କୋଟି ନିଃସ୍ଵ ମୁଖେ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚ ହାସ,
 ଉପର ଭୂମିରେ ପୁଣି ପ୍ରାଣ ପରକାଶ !
 ହେ ନିଃସ୍ଵ ବୁଦ୍ଧସୁ ବନ୍ଧୁ । ବିଦାୟ ସମ୍ଭାର,
 ନ ଜାଣେ କି ଦେବି ନିଆ ଅଶ୍ରୁ ନମସ୍କାର ।

[୧୯୩୭]

ବିଷ୍ଣୁଗୀତ

—୧—

ଭରକେ ସେ ଭରକ ରହେ
 ଜ୍ଞାନ ପାଦେ ନ ଦିଏ ଧରା,
 ଅଭିମାନ ଗରବ କାନେ
 ପଛୁ ଫେର କରେ ଟାପର ।
 ତା ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ହସର ପୁଲ,
 ଉଷାଲୋକ ନିତି ଅକୁଳ,
 ସମୀରଣ ବିଜୟ ବାଣୀ
 ଦିବା ରାତି ଘୋଷର ପରା । । ୧ ।

ବ୍ୟଥା ଅଶ୍ରୁ ଦୁଃଖ ଅରତେ,
 କହି କିବା ଯାଏ ଗୁପ୍ତେ,
 ପରାଣର ଶୋଣିତ ଦାନେ
 କିଣି ଜନ ଶୋକ ପସରା । । ୨ ।
 ସରସୀରେ ଘେରନ୍ତି ଦଳ,
 ସାତ ତଳୁ ଫୁଟେ କମଳ,
 ନ ଦିଶିଲେ ମୃଣାଳ ଜଳ
 ଭୋକା ହୁଏ ଫେରେ କି ଭଲ ? । ୩ ।
 ବୁଝିଲେରେ ସାଗର ନାରେ,
 ମାଣିକ୍ୟର ସନ୍ଧାନ ମିଳେ,
 ସମୁଦ୍ର କି କିନାରେ ବୁଲି
 ମୃତ୍ୟୁ ତମେ ଜୀବନ ଖରା ? ୪ ।
 ଏ ମରତ ବିଷମ ବାଜି,
 କେତେ ଅଜ ରହିବୁ ମଜି ?
 ବୁଝିଯା ତୁ ସାଗର ନାରେ
 ହସେ ପଛେ ମରଣୀ ଜରା । ୫ ।
 ତୋ ପରାଣ ନିଗମ ପୁରେ,
 କିବା ଧ୍ବନି ସ୍ଫୁରେ ମଧୁରେ,
 ସବୁ ଶୂନ୍ୟ ଉଠଇ ଭରି
 ଉଏଁ ତମେ ତପନ ତରା । । ୬ ।

୨—ନିଶବଦ ଶାରଦ ଗ୍ରାତେ

ଅତିଥି କେ ଗଲରେ ଗାର !
 ବର୍ଷ ତୋର ଅନଳ ଖେଳ
 ଫେରି ଥରେ ଗୁହଁଲ ନାହିଁ ।

ଶୁଣି ତାର କରୁଣୀ ଭାଷା
 ଫୁଲେ ଫୁଲେ ଖେଳିଲା ଅଶା;
 ଥର ହେଲା ବଞ୍ଚିବ ଭେଳା
 ଥର ଭାଷା ରହିଲା ଗୁଡ଼ି !
 ଫେରି ଥରେ ଗୁଡ଼ିଲ ନାହିଁ ? ୧ ।
 ସରନ୍ତୁ ତୋ ଦେଉଳ ତୋଳା,
 କିବା ଲାଗି ତୁ ଚିର ଭୋଳା—
 ଭରମୁ ସାଗର ବେଳାରେ
 କି ଭାବନା କଲରେ ବାଲ ?
 ଫେରି ଥରେ ଗୁଡ଼ିଲ ନାହିଁ ? ୨ ।
 ଦୂର ପଥ ତୁ ବଜରାଗୀ,
 କେତେ ଦାଗେ ହେଲରେ ଦାଗି,
 ଅକୁଳେ ସେ ମାଣିକ୍ୟ ଖୋଜୁ
 ଏଥୁ ସେବା ମିଳଇ କାହିଁ ?
 ଫେରି ଥରେ ଗୁଡ଼ିଲ ନାହିଁ ? ୩ ।
 ଦିନୁ ଦିନ ଯାଏ ରେ ବହି,
 ଦାନତା ତୋ ନୁହଇ କହି,
 ନାବ ତୋର ଦିଅ ତୁ ମେଲି
 ଭରା ନଦୀ ସଙ୍କେତ ପାଇ ।
 ଫେରି ଥରେ ଗୁଡ଼ିଲ ନାହିଁ ? ୪ ।
 ସେ ସେ ଦାପ ରଖିଛୁ ଜାଲି,
 ସମତନେ ତରଳ ଭାଲି,
 ନିଉବରେ ଅଗରେ ଗୁଡ଼ି
 କ୍ଷୀଣି ତେଜ ଯିବ ମିଳାଇ ।
 ଫେରି ଥରେ ଗୁଡ଼ିଲ ନାହିଁ ? ୫ ।

ରୂପ ପରିଚୟ

ହେବାରୁ ସେ ରୂପପଦ୍ମ ବିଶେଷ ପରକାଶ,
ମଙ୍ଗଳର ଅଶୀର୍ବାଦ ଅନ୍ତରେ ବିଶ୍ୱାସ ।
ଜୀବନ ଅମୃତ କଣା ରହିଛି ବା ଲାଖି
ସକଳ ପ୍ରାଣର ପ୍ରାଣ ନେତ୍ର ଦିଏ ସାଖି !
ବିଶାଳ ସାଗରେ ଶୀତ ବନ୍ଧୁ ଶଶିକର
ମାତର ଅବ୍ୟକ୍ତ ରୂପ ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦର !
ରୂପ ପୁଣ୍ୟପ୍ରଭା ବଳେ ପ୍ରାଣ ଲଭେ ଚେତ,
ଶିବ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟେ ମୁଁ ତାଳି ପ୍ରଣତ !
ଶଶିକର ପୃଷ୍ଠ ତୁମେ ? ଶଶିକ ସୌରଭ ?
ମାତର ହୃଦୟ ଭୁଲି ଅମୃତ ଗରବ ।
ଅମୃତ ପ୍ରମାଣି ତୁମେ, ତୁମର ଭଜିତ
ସହଜ କରଇ ପ୍ରାଣେ ପରମ ଅସ୍ତିତ୍ବ ।
ରୂପରାଶି ! ଘେନ ମୋର ପ୍ରଣିତ ବିନୟ,
ରୂପ ସଙ୍ଗେ ଅଜି ଲଭ୍ୟ ଅମ୍ବ-ପରିଚୟ !

***

* ବନ୍ଦୀ ଅପଣ୍ଡା

୧—ଦରଦ୍ୱ ଦେଶର ଶିଳ୍ପୀ ଦୁଷ୍ଟ ଅନ୍ତରାଳେ,
ଜନମି ମୁଦିଲ ଅଖି ଲେଖା ଥିଲା ଭାଲେ ।
ଲେଖିଲା ବା ନାହିଁ କାଳ ଅମର ଅକ୍ଷରେ,
ତୁମ କାହିଁ ଗାଥା, କେନ୍ଦ୍ର ନ ପୁଛିବେ ଥରେ ।

* ପାରଳାର ସ୍ମରଣ ପଦ୍ମରାୟକ ।

ନ କରବେ ତୁମେ ଯାହା ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ,
 ତୁମର ସମାଧି ରୁଦ୍ଧି ବସୁ ଅବଶେଷ ।
 ଯଶବ ମୁକୁନ୍ତା ତୁମେ, ପାଇ ନ ସମଜ
 ଜୀବନ ରହସ୍ୟ, ମୌନେ ଶୁନ୍ୟ ଗଲ ହଜ ।
 ଲଭ ହାନି ସେ ଜୀବନେ କରିବା ଶଶନା—
 କିବା ଫଳ ? ତଳେ ମୋତେ ପଡ଼ୁନାହିଁ ଜଣା ।
 ନୀରବେ ଜନମି ନିଃସ୍ବ ନିଭିଲ ଗୋପନେ,
 ମାତର ଏକଇ କଥା ନିରେ ନାହିଁ ମନେ,—
 ଅକାରେ ଅଲୋକ ଅସ୍ତ୍ର ଅମୃତ ଏ ପ୍ରାଣ
 ସୁଲଭ ଅନନ୍ଦେ ତହିଁ ପରମ ପ୍ରମାଣ !

୨—କାନନ-ମଞ୍ଜିକା ଅବା ଶୁଣାନ-ତୁଳସୀ,
 କାବ୍ୟ-କୁଞ୍ଜେ କବିକୁଳ କଲ୍ଲ୍ୟାନ୍ନ ବସି,
 ମୋ ନୟନେ-ମୋ କଲ୍ଲନା ନୋହୁ ପଛେ ଘେନା,—
 ରୁପର ଅମୃତ ଅସ୍ତ୍ରା ବର୍ଣ୍ଣଜାନ୍ତୁ ସେନା !
 ଯୁଦ୍ଧେ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପ୍ରାଣେ, ଲଭିନାହିଁ ଖ୍ୟାତି,
 ଲକ୍ଷ ନିର୍ଯ୍ୟାତନେ ଥରେ ଦମିନାହିଁ ଛତି ।
 ନାସ୍ତେଷଣ ବ୍ୟଥା ଯତ ସେବାଣା ଝଙ୍କାରେ,
 ହୋଇଛି ସୁନ୍ଦର ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ପରକାରେ ।
 ଦୈନ୍ୟ ବର କଲ ତାକୁ ଗୌରବମଣ୍ଡିତ
 ସୁନ୍ଦର ପରଶେ ତବ କାଳିମା କୁସ୍ଥିତ ।
 ନିଃସ୍ବ ବନ୍ଦୀ, ଧନ୍ୟ ତୁମେ ରାଜ ଦରବାରେ !
 ଗାର ରାଜ ପ୍ରଶସ୍ତି ସେ ଜାଣି ବାଣୀ ତାରେ ।
 କି ବସୁ ଭାବନା ? ସୁଖେ ମୃଦ ହେ ନୟନ,
 ଧନ ମାନ ଖ୍ୟାତି ଦେଖୁ ଅପଣା ସ୍ମୟନ ।

୩—ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅଶ୍ରୁରେ ବନ୍ଦୀ ତବ ଅଭିଷେକ
 କ୍ଷୁଣ୍ଣ କରି ନାହିଁ ମାତ୍ର ତବ ରାଜ ଟେକ ।
 ଅପୂର୍ବ ମୂର୍ତ୍ତିନା ତାନ ସେହି ଜାଣି ତାରେ
 କୌମୁଦୀବିହାର ପ୍ରାଣ-ଅଶ୍ରୁପ୍ରାସବାରେ ।
 ଜୀବେ ବହୁତ ଶିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜାଦେଶ
 ଶତ୍ରୁବୃନ୍ଦାବନେ ନିତ୍ୟ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଅବେଶ;
 ସେହି ତବ ପୁରସ୍କାର ଜୀବନ ଅଜ୍ଞାରେ,
 ନୋହୁ ତବ ମୁକ୍ତା ଘେନା ମର୍ତ୍ତ୍ୟଦରବାରେ ।
 ଧନ୍ୟ ସେହି ଦେଶ ମାଟି ଯାର ଅଧିବାସୀ—
 ମରେ ନାହିଁ କେବେ ହୋଇ ଅମ୍ଳ ଉପବାସୀ;
 ସେ ଦେଶେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦାୟା ପରମ ପ୍ରମାଣୀ,
 ସହିଁ ନିତ୍ୟ ଲବେ ନିଃସ୍ୱ ରାଜାର ସମ୍ମାନ,
 ସେ ଦେଶେ ନମସ୍ୟ ତୁମେ । ତବ ଅବସାନ
 ଅଶ୍ରୁ-ଅଜ୍ଞକାରେ ଅଶେ ଅଲୋକ ସଜ୍ଞାନ ।

[୧୧୩୭]

ଦେଶସେବା

୧—ଦେଶସେବା ନାମେ ଅମୁପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରସ୍ତୁତ,
 କୁହର କି ପୌରୁଷର ଦୃଶ୍ୟ ବ୍ୟଭିଚାର ?
 ନାହିଁ କି ସମୁଦ୍ର ଲଜ୍ଜା ନୀତି-ଭୟ ମନେ ?
 ଗୁଲିଚନ୍ଦ୍ର ସେବତ ପଛେ ତହିଁ ମଧ୍ୟେ କଣେ—

ଦୁହନ୍ତି ମାନବ କେହି ! ମୂଳ ପଶୁ ସମ
 ସରଳ ବିଶ୍ୱାସ ନିଷ୍ଠା ଏକାନ୍ତ ଧରମ ।
 ଅଛି ନା ସାହସ ବୀର୍ଯ୍ୟ ମାନବ-ନାୟକ,
 ତାଙ୍କର ଗୁଳକ ହେବ, ତାଙ୍କରି ସେବକ ?
 କରିବଟି ପ୍ରାଣପାତ ତାଙ୍କରି ସେବାରେ ?
 ଦେବନା ଶୋଣିତ ପିଣ୍ଡ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଅନ୍ଧାରେ ?
 ଅଛି ବା ଯୋଗ୍ୟତା ମନେ କରିଅଛ ପୃଥ୍ବୀ ?
 ଅବା କ୍ଷୀଡ଼ା ଶେଷେ ଅମୃତସା ପଛଘୁଞ୍ଚି ?
 ଭୁଲନା ଅଜ୍ଞାନ-ଦଣ୍ଡ-ବିଚିତ୍ର-ବିଧାନ ।
 ସହସ୍ର ହେଲିତ ପ୍ରାଣେ ସୁପ୍ତ ଭଗବାନ ।

୨—ଅନ୍ଧକାର ଯାହୀ ଯେବା ଜାଣିନାହିଁ ଗୁଳି,
 ପଦେ ପଦେ ଝୁଣ୍ଟିବାର ଲୋକହସା ଖାଲି ।
 ଅଜ୍ଞାନର ଦୃଷ୍ଟି ସେବା କାଟିଛି ଜୀବନ,
 ଅମୃତାତା ହୋଇ ଅନେ କରଇ ବିପଳ ।
 ଯାଉଛି ଶୈଶବ ଯାର ହାତେ କ୍ଷୀଣକ,
 ଧୃଷ୍ଟତା ଦୁହେ କି ହେବା ଅନର ଗୁଳକ ?
 ବିଷମ ମାୟାରେ ଯାର ଚକ୍ଷୁ ବିଜଡ଼ିତ,
 ଦୂର ସିନ୍ଧୁରେଲ ଶୁଣି ମୃତ୍ୟୁ ପୂଲକିତ,
 କାହୁଁ ସେ ଜାଣିବ ପାଶେ ନାଗପାଶ କଥା ?
 ବାସ୍ତବ-ସମ୍ପର୍କ ଶୂନ୍ୟ ଜୀବନର ବ୍ୟଥା ?
 ବିପଳ ଜାତର ବନ୍ଧୁ ଜୀବନ ନିୟନ୍ତ୍ରୀ,
 ଦୁର୍ଗମ ଅନ୍ଧାର ପଥେ ଶୁଦ୍ଧ ଭ୍ରମ କଥା ।
 ନିଃସ୍ୱ ଏ ଜାତର କର ଧରି ଭଗବାନ,
 ବିପଥ ଗମନ୍ତୁଁ ତୁମେ କର ପରିହାଣ ।

ପ୍ରୀତିପରିହାସ

ପ୍ରସ୍ତୁତିତ ଉପବନେ ନାନାଜାତ ଫୁଲ,
ଭଦ୍ରବେଳିତ ପ୍ରାଣ ପାହରସ-ସମାକୁଳ ।
ଅଥବା ତାରୁଣ୍ୟ ହାସ ଜୀବନ ପ୍ରବାହ,
ପ୍ରଶାନ୍ତ ଅନନ୍ଦ ପ୍ରଭା ନାହିଁ ଗାନ୍ଧଦାହ ।
ମୃତ୍ୟୁ ନେତ୍ରେ ଚାହିଁ ବସି ନେତ୍ରେ ବେନି ସିନ୍ଧୁ,
ଭାଲେ ଅତୀତର ସ୍ମର । ଅଜି ମୁହଁ ରିକ୍ତ ।
ମନେପଡ଼େ ଦିବ୍ୟ କାନ୍ତି କୁସୁମ ରୁଷିତ—
ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣରସେ ଶ୍ରବଣ ହସିତ ।
ଜୀବନ୍ତ କୁସୁମ ସମ ସୁନ୍ଦର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ,
କାଳର ଶୀତଳ ସ୍ପର୍ଶେ ଅଜି ପାହା ଚାହିଁ ।
ସକଳ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ରସ ସକଳ ନବୀନ,
କେସନେ କରଇ କାଳ ଅକାଳେ ମଳିନ,
ଭାବୁଥିଲି ବସି ବସି ! କ୍ଷଣେ ରୁଗ୍‌ଣ ପ୍ରିୟା—
ଶୀତ ତାଳେ, “ଔଷଧଟା ହେଲାନାହିଁ ଦିଅ;
ବେଳ ଯେ ସାଉଛି ଗନ୍ଧ, ନ ପାରଇଁ ଚାଲି,
ହାୟ ମନ୍ଦ ବିଧି ! ଜୀବିଥାଉ ସା ନ ମଲି ।
କେଉଁ ଅଡ଼େ ଗଲ ଅବା ?” ଉଠିଲି ମେକ—
ଅପରାଧୀ ସମ ଗଲ କଲ୍ଲୁନା ଅଟକି ।
କହିଲି, “ସାବନି କାହିଁ ଦେଖୁଥିଲି ବସି,
ପଟିଅଛି ଫୁଲ ଯେତେକ ସହସ୍ର ରୂପସୀ—
ବୁଣ୍ଡେନ୍ତି ସ୍ବପ୍ନ ଜାଲ !” କହେ ଶୁଷ୍କ ହାସେ—
“ଦେଖିନ ମରଣ ତାର ହସୁଥିଲା ପାଶେ ?

ଦେଖିନାହିଁ, ସେବେ ଦେଖି ଅସ ଅଭ୍ୟୁତରେ,
 ସଜ୍ଜିତ ଔଷଧ ଶିଶୁ କୁର କାଳ ତରେ ।”
 ପ୍ରିୟା ପରିହାସେ ଅଶ୍ରୁ ସିନ୍ଧୁ ଭଠେ ପୁଲ,
 ଗୁହ୍ୟେ ମୃତ୍ୟୁ ନେତ୍ରେ କରୁଁ ଶସିପତେ
 ଶିଶୁରୁ ଔଷଧ ତାଳେ, ସ୍ଵରର ଲେଉଟକ,
 ହସି ଭଠେ ସେହେନ ମୃତ୍ୟୁ ସୃଷ୍ଟି ନିୟାମକ !
 ଭାଲେ ମୋ କୁସୁମ କଥା ! ପାରିବିନା ଧରି—
 ମରଣ ସେ ପୁଲ ଦେଲ ଅଭିନବ କରି ?
 ହସି ପୁଣି କହେ ପ୍ରିୟା “ସେହୁ ଭାଗ୍ୟବାନ ।
 ମୃତ୍ୟୁ ଅଶ୍ରୁ ଅନ୍ଧକାରେ ଲଭେ ସେ ପରାଣ !”

[୧୯୩୭]

ଦଣ୍ଡବିଧାନ

ନିବୋଧ ଶିଶୁରେ କରି ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରହାର,
 ଅଶ୍ରୁ ତାର ହେଲ ମୋର ହୃଦ ରକ୍ତଗାର !
 ସେଣିକି ଗୁହ୍ୟେ ଦିଶେ ବିଷଣୁ ବଦନ
 କାତର ନୟନବଜ୍ରୀ, ରୁଦ୍ଧ ତା ହୃଦନ !
 ପରପଦ୍ମ ଅବିରୁର ପାବିନାହିଁ କହୁ
 ନାରବେ ମୋ ଅତ୍ୟାଗୁର ନେଲ ତେଣୁ ବହୁ,
 ତାର ଯୁଦ୍ଧ, ଶିରେ, ଥରୁଥିଲା ଶୀତ ଗାନ୍ଧ !
 ଅହତ ନୟନ ତାର କରେ ଶେଳାଘାତ—
 ମୋ ସବାଙ୍ଗେ ! ସୁତ ଭୁଲି ହେଉନାହିଁ ଥବୁ
 ବିବେକ ବିରୁର ବୁଦ୍ଧି ଯୁକ୍ତି ଲଜ୍ଜାଭରେ !

ପ୍ରୀତିପରିହାସ

ପ୍ରସ୍ତୁତିତ ଉପବନେ ନାନାଜାତ ଫୁଲ,
ଭଦ୍ରବେଲିତ ପ୍ରାଣ ପାହରସ-ସମାକୁଳ ।
ଅଥବା ତାରୁଣ୍ୟ ହାସ ଜୀବନ ପ୍ରବାହ,
ପ୍ରଶାନ୍ତ ଅନନ୍ଦ ପ୍ରଭା ନାହିଁ ଗାହଦାହ ।
ମୃତ୍ୟୁ ନେତ୍ରେ ଚାହିଁ ବସି ନେତ୍ରେ ବେନି ସିନ୍ଧୁ,
ଭାଲେ ଅଜାତର ସ୍ବପ୍ନ ! ଅଜ ମୃତ୍ ରିକ୍ତ !
ମନେପଡ଼େ ଦିବ୍ୟ କାନ୍ତି କୁସୁମ ଭୂଷିତ—
ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣରସେ ଧ୍ରୁବ ହସିତ !
ଜୀବନ୍ତ କୁସୁମ ସମ ସୁନ୍ଦର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ,
କାଳର ଶୀତଳ ସ୍ପର୍ଶେ ଅଜି ଯାହା ଶୁଣୁ ।
ସକଳ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ରସ ସକଳ ନବୀନ,
କେସନେ କରଇ କାଳ ଅକାଳେ ମଳିନ,
ଭାବୁଥିଲି ବସି ବସି ! କ୍ଷଣେ ରୁଗ୍ଣ ପ୍ରିୟା—
ଶୀତ ଡାକେ, “ଔଷଧଟା ହେଲନାହିଁ ଦିଅ;
ବେଳ ଯେ ଯାଉଛି ଗଢ଼, ନ ପାରଇ ଚାଲି,
ହାୟ ମନ୍ଦ ବିଧି ! ଜୀବିଥାଉ ଯା ନ ମଲି ।
କେଉଁ ଅଡ଼େ ଗଲ ଅବା ?” ଉଠିଲି ଚମକ—
ଅପରାଧୀ ସମ ଗଲ କଳ୍ପନା ଅଟକ ।
କହିଲି, “ଯାଇନି କାହିଁ ଦେଖୁଥିଲି ବସି,
ପଟିଅଛି ଫୁଲ ଯେହେନ ସହସ୍ର ରୂପସୀ—
ବୁଣୁବନ୍ତି ସ୍ବପ୍ନ ଜାଲ !” କହେ ଶୁଷ୍କ ହାସେ—
“ଦେଖିନ ମରଣ ତାର ହସୁଥିଲା ପାଶେ ?

ଦେଖିନାହିଁ! ସେବେ ଦେଖି ଆସ ଅଭ୍ୟୁତରେ,
 ସକ୍ରିୟ ଔଷଧ ଶିଶୁ କୁର କାଳ ତରେ ।”
 ପ୍ରିୟା ପରିହାସେ ଅଶ୍ରୁ ସିନ୍ଧୁ ଉଠେ ଫୁଲ,
 ଗୁହ୍ୟେ ମୃତ୍ୟୁ ନେତ୍ରେ କରୁଁ ଶସିପତେ
 ଶିଶୁରୁ ଔଷଧ ଭାଲେ, ଝରଇ ଲୋଭକ,
 ହସି ଉଠେ ସେହେ ମୃତ୍ୟୁ ସୃଷ୍ଟି ନିୟାମକ !
 ଭାଲେ ମୋ କୁସୁମ କଥା ! ପାରିବିନା ଧରି—
 ମରଣ ସେ ଫୁଲ ଦେଲା ଅଭିନବ କରି ?
 ହସି ପୁଣି କହେ ପ୍ରିୟା “ସେହି ଭାବେବାନ ।
 ମୃତ୍ୟୁ ଅଶ୍ରୁ ଅନ୍ଧକାରେ ଲଭେ ସେ ପରାଣ !”

[୧୯୩୭]

ଦଣ୍ଡବିଧାନ

ନିବୋଧ ଶିଶୁରେ କରି ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରହାର,
 ଅଶ୍ରୁ ତାର ହେଲା ମୋର ହୃଦ ରକ୍ତଗାର !
 ସେଣିକି ଚାହିଁଲେ ଦିଶେ ବିଷଣୁ ବଦନ
 କାନ୍ଦର ନୟନଭଙ୍ଗୀ, ରୁଦ୍ଧ ତା ହିମନ !
 ପରପକ୍ଷ ଅବିରୁଦ ପାରିନାହିଁ କହି
 ନାରବେ ମୋ ଅତ୍ୟାଚାର ନେଲା ଦେଖୁ ବହି,
 ତାର କ୍ଷୁଦ୍ର, ଶିରେ, ଅରୁଥୁଲା ଶୀତ ଗାନ୍ଧ !
 ଅହତ ନୟନ ତାର କରେ ଶେଳାଘାତ—
 ମୋ ସବାଙ୍ଗେ ! ସୁତ ଭୁଲି ହେଉନାହିଁ ଥରେ;
 ବିବେକ ବିରୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧି କ୍ଷୁଦ୍ର ଲଜ୍ଜାଭରେ !

ସଙ୍ଗର୍ଷ ବିରୁଦ୍ଧ ଦମ୍ଭେ କରଇଁ ଧୂଳିକାର,
 ଅସୁବୁଦ୍ଧ ପାପ ହାତୁଁ କାହିଁ ବା ଉଦ୍ଧାର ?
 “ଅଜ୍ଞାନର ଭ୍ରମ ଲାଗି ସେ ଦଣ୍ଡ ବାଧାନ !
 ବିବେକୀ ଦୁଷ୍ଟତ ଲାଗି କିବା ପରଶାମ
 ଭାଳିଛ କି ଥରେ ?” ପୁଚ୍ଛେ ସନ୍ତାନ ଜନନୀ,
 ଦେବି କି ଉତ୍ତର ମନେ ପାରୁନାହିଁ ଜାଣି ।
 ବିରୁଦ୍ଧର ଅପରାଧ ପୀଡ଼ର ବିଷମ,
 ହରବ କିଏ ସେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଅନ୍ତର ଦହନ ?
 କରନ୍ତୁ ବିରୁଦ୍ଧ ଯାର ସେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧକ
 ଅସ୍ତ୍ର ନୟନ ତାର ଅସୁଧ ଫଳକ !

ହରିଜନ ! —

ମଳିନ ଭୂଷଣ ପୁଣି ନୀତକୁଳେ ଜାତ,
 ମାତର ପଡ଼ଇ ମନେ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଭାତ,
 ଶାରଦ ଶିଶିର ସ୍ନାତ ଗୁହଁ ନେତ୍ର ଠାଣି,
 ଧନ୍ୟ ସିନା ସେହି ତୁମେ ଯାର ପ୍ରାଣରାଣୀ !
 କୃଷ୍ଣାରୁପ ଘ୍ନାନା କହୁ କରେ ଯେ ପୂଜାର,
 ଅବିମୁଷ୍ୟକାଶ କରେ ଘୋର ଅବିରୁଦ୍ଧ—
 ଅପଣାର ପ୍ରୀତି । ଜାଣେ ନାହିଁ ଅକିଞ୍ଚିତ—
 ସେ ରୂପେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦେବତାର ସିଂହାସନ ।
 ପରମ ମଙ୍ଗଳ ସୌମ୍ୟ ଅନନ୍ଦ ସନ୍ଦେଶ
 ବହୁଅଣେ ତବ ନେତ୍ର ଦିଏ ନାହିଁ କେଶ;

ମରୁଦ୍ୟାନ ସମ ପାତ୍ର ନେତ୍ର ପ୍ରୀତକର,
 ଚର କ୍ଳାନ୍ତି ହର ଚର ପ୍ରଶାନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ।
 ବିପଥ ପଥକ ଜୀବତମ ତୃଷା ହରି,
 କହିଦିଏ ଯାହା ପଥ ସେ ନେତ୍ରସୁନ୍ଦର !

ବିଜୟା

ଶୋଣିତ ଅସ୍ଥୁତି ଶତ ସତ୍ୟସେନା ଏ ଜାତିର ପ୍ରାଣୀ,
 ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତ ଗୌରବେ ତବ ଘେନି ଦାନ ମାଙ୍ଗଳିକ ଗାନ ।
 ଦୀର୍ଘ ଅମା ଅବସାନେ ଶୀତ ଉଷା ଅଲୋକ ସଞ୍ଚାର,
 ସଂଗ୍ରାମ ତପତଦ୍ୟେ ଧର ପରେ ପ୍ରଥମ ଅସାର !
 ସେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମ ସୁନ୍ଦର ତୁମର ଜୟଯାହା,
 କୋଟିମୁଖ୍ୟ କଣ୍ଠ ଗାଏ “ଜୟ ହେ ଭାରତ-ଭାଗ୍ୟଧାତା !”
 ପୋଛୁନି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଅଶ୍ରୁ, ଏ ଜାତିର ଲଗିନି ପରଶ,
 ସଂଗ୍ରାମର ଶତ ଦାହେ ! ‘ପଛଘୁଞ୍ଚି ଦାନ ଅଦରଶ !’
 ନିଃସ୍ବ ଏ ଜାତିର ଶତ ମରାବର ଗୁଣ ଅତ୍ୟାଚାର,
 ପକାଇ ପଛକୁ ବାର ଶୋଣିତକୁ କରନ୍ତି ଫୁଲାର ।
 ଶୁଣିଛ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଭାବ, ହୃଦେ ଏ ଜାତିର ଦୈନିକ ବୋଧ,
 ଚାଲିଛ ଏକର ନିଷ୍ଠା, ଅସତ୍ୟ—ଲଞ୍ଚିନା ପ୍ରତିଶୋଧ ।
 ଭରନାହିଁ ମରଣକୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନ ତବ ଗାନ୍ଧି ଧୂଳି,
 ଅବିଚଳ ନିଷ୍ଠା ପୈର୍ବେ ଛୁଳ ପାଦୁ ନିଷ୍ଠୁର ଶାକୋଳି ।
 ଦରଦ୍ର ଜାତିର ଅଶା, ହେ ଦୁର୍ଜୟ ନୟନ ସମ୍ପତ୍ତି,
 ଦରବିଜୟ ଯାହାପଥେ ଘେନି ନିଃସ୍ବ-ଭୁରଣ-ପ୍ରଣତ ।
 ଜୟ ହେଉ ଅଭିଯାନ ! ଅଗ୍ରସର, ପୁଣି ଅଗ୍ରସର !
 ସୈନିକ ଜାଣଇ ମୃତ୍ୟୁ, ପୁଣି ଜୟ ! ହୃଦେ ଅବସର ।

ବେଦିର ଏକର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି, ପତ୍ରବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଦିଶଇ ସମ୍ମୁଖେ !
ଅସୂତ ଅସୂତ ମୂଳ ପଣ ସମ ଗୁଣାନ୍ତି ଉତ୍ପତ୍ତିକେ ।

* ପ୍ରୀତିସ୍ବରୂପ !

ପ୍ରୀତି ନାମେ ପ୍ରାଣ ତୁଲେ ଲଗାଇଛ ଖେଳା,
ପୀରତି ପାଳନା ନୁହେଁ ପ୍ରାଣ ଅବହେଳା ।
ପ୍ରୀତି ନୁହେଁ ରକ୍ତ ମାଂସ ବିଳାସର କ୍ଷୀତ୍ରୀ,
ପ୍ରୀତି ଲଜା ଅନ୍ତରାଳେ କୁସୁମର ବ୍ରୀଡ଼ୀ ।
କୁସୁମ ସୁନ୍ଦର କେବା ପ୍ରୀତି ବିପଣୀରେ,
ଶ୍ରେ ଯିବ ବେଳା, ଲଭ୍ୟ ନୁହେଁ ତୁଣ ନୀରେ ।
ଭଲ ଯାକୁ ଇଚ୍ଛେ ମନ କାଳେ ହୁଏ ଭେଲ,
ଲେଖନୀୟ ପ୍ରଦୀପଟି ନାହିଁ ବିନ୍ଦୁ ତେଲ,
ଅମ୍ଭ ଅବିମୁକ୍ତତାରେ ଗୃହ ଅନ୍ଧକାର
ଅବା ସାର ହୁଏ ପ୍ରାଣେ ସହସ୍ର ବିକାର ।
ବହୁଯାଏ ବେଳା ମାତ୍ର ହୁଏ ନାହିଁ ପୂଜା,
ତପଳ ପ୍ରଜ୍ଞାରେ କାହିଁ ଗୁଡ଼ ତରୁ ବୁଝା ?
ଭଲ ପ୍ରଣୟିନୀ, ପ୍ରାଣ ମାତର ଅଭିଳ,
ପ୍ରାଣେ କାହିଁ ବଡ଼ ସାନ ? ନତି ହୁଅ ଧାନ ।
ଅରୁଣ ସେ ରୂପ ତୋର ଦେଖିଛୁ କି ଅରେ,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଦୀପ ଅସ୍ତ୍ର ନିଷ୍ପତ ଅନ୍ତରେ ?
ତା ଅଶ୍ରୁ ମୁକୁତା ହାର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ,
ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀ ଗ୍ରାହକ ନୋହୁଁ କରୁ ଅମୃବଧ ।
ପରମ ପୀରତି ଯହିଁ ସୁଲଭ ପ୍ରଣୟୀ,
କାତ ଭାଳ ମଣି ପିଙ୍ଗ ପଛେ ହେବୁ ଦହ ।

* କୌଣସି ଚରଣ ପ୍ରଣୟୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ।

ପୀରତିରେ ନାହିଁ ତଳେ ଅଳଙ୍କାର ଶୁଦ୍ଧ
 ଅଳଙ୍କାର ହୋଇ ବଢ଼ାଇଲୁ ଅମୃତଗ୍ରାସ,
 ସ୍ଵଳ୍ପଜ୍ଞାନ କଷଟିରେ ପ୍ରୀତି ନୁହେଁ ଧରା,
 ପ୍ରାଣ ଗାନ୍ଧ ଦୁଧ ଦନ୍ତ ଦିନ ବିଷଭରା
 ନୀରବ ନିଗମ ପୁରେ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରାଣ ପୂଜା,
 ତେବେ ହେ ପ୍ରଣୟୀ ପ୍ରୀତି ତତ୍ତ୍ଵହେବ ବୁଝା,
 କୁଳେ ବୁଲି ନିତି ନିତି ଭେଦ ଗଣିବାର—
 ଅଶୋଭନ ବୁଡ଼ି ଢଳେ, ତାଙ୍କେ ପାରାବର ।
 ଗଳକୁ ଗୁଣ କରୁ ଅମୃତ ଭରମ,
 ଗୁପ୍ତ ବୁଝଇ କାହିଁ ସେ ତତ୍ତ୍ଵ ନିଗମ ?

ପ୍ରଣୟଲିପି

ଶୁଦ୍ଧ ଜୀବନର ଶୁଦ୍ଧତମ ରତନାସ,
 ଉପମା କଲି ! ଅଗ୍ନିଶିଖା କଲା ହେଲେ ଗ୍ରାସ !
 ସେଥୁଲଗି ପ୍ରଣୟିନୀ ନେତ୍ର ତଳ ତଳ,
 ଅପଣା ଅନ୍ତରେ କଳ୍ପ ଶତ ଅମଙ୍ଗଳ !
 ସେ ଗର୍ହିତ କର୍ମ ଆଜି ଦୂରେ କରିବାର,
 ଅଜାତ ପ୍ରଣୟ ସ୍ଫୁଟ-ପୂଜାର ଆଧାର—
 ଉପମା-କଳପନା ପାପ ! ତେଣୁ ମୁଖ ଭାର !
 କହିଲି ମୁଁ ହସି “ଅଗୋ ତୁଚ୍ଛର ପୂଜାରୀ !
 ଗୁହ୍ୟ ଧରେ ମୁଖ ଟେକି ହୋଇଣି ଉପତ,
 ପଡ଼ି ରହିଅଛି ଦୀର୍ଘ ଜୀବନର ପଥ !

ପାଣେ ପ୍ରମୋଦ ଉଦ୍ୟାନ, କେତେ ଗୁମ୍ଫାବିଧୀ,
 ନିତ୍ୟ ନୂତନ ପ୍ରଣୟ ପୂଲ ପୂଟେ ନିତି;
 ତା ପାଣେ ଟଙ୍କର ମରୁ ! ଭଲ ଗୋ ସୁନ୍ଦରୀ—
 ପାରିବଟି ତହିଁ ପ୍ରୀତି ନିତ୍ୟ ନବ କରି ?
 ସେ ନିତ୍ୟ ପ୍ରଳୟ ଲାଗି ହୁଅ ଗୋ ପ୍ରସ୍ତୁତ
 ଅଭୂତ ଜୀବନେ ନିତ୍ୟ ପ୍ରଣୟ ଅଭୂତ !
 ପୂରାତନ ଅଜାତ ଯା ସେ ତ ଚାହିଁ ଅତି,
 ସୁଦୂର ବନ୍ଧୁତା ଗୁମ୍ଫା ତାଳ ଗୋ ପ୍ରଣତି !
 ନିତ୍ୟ ଉଷା ନବ ପ୍ରୀତି ନବୀନ ଯୋଗନ,
 ବନ୍ଧୁତା ଅନନ୍ତ ଗୁମ୍ଫା ଭଲ ପୂରାତନ !
 ବସ୍ତ୍ର ଯାହା ଅସୁନ୍ଦର ତହିଁ ଖେଳିବାର,
 ପ୍ରଣୟର ହୃଦ୍ରେ ଅର୍ଥ କଲ୍ଲୋଳ ବିକାର;
 ବିଶାଳ ଜୀବନ ! ଯୁଦ୍ଧ ଅଜାତ ପ୍ରଣୟ !
 ଧରିବ କେସନେ କହ କରବ ବା ଜୟ-
 ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ସୈନିକ ପ୍ରାଣ ? ବିଜୟର ଲିପି-
 କଳେ ଯେଉଁ ପ୍ରାଣେ ଚାହିଁ ପୂଲ୍‌ତୋଳା ନିଶା !
 ବିରଳ ଉଦ୍ୟାନେ ସ୍ବପ୍ନ ପ୍ରଣୟ ବିଳାସ
 ଦୁର୍ଦ୍ଦମ ପ୍ରଣୟୀ ମୃତ୍ୟୁ ଗଳା ନାଗ-ପାଶ ।
 ପ୍ରଣୟର ମୃତ୍ୟୁ ଗୁମ୍ଫା ? ଲୁପ୍ତ ଧନପର—
 ଲୁଗା ରଖିବ ଯୁଦ୍ଧ ସମ୍ମୁଖେ ସୁନ୍ଦରୀ ?
 ଯୁଦ୍ଧ କେତେ ପ୍ରୀତି-ଲିପି, ଚାହିଁ ପ୍ରଗଳ୍ଭତା,
 ଲୁଗାବ କାହିଁ ତାକୁ ? ଏତେ ଗୋ ମମତା !
 ଅସର ବାଉଁଶ୍ୟ ଶୋଷିବାକୁ ପ୍ରାଣରସ,
 ଶୋଷିବ କଲ୍ଲେତ ପ୍ରୀତି ସ୍ବପ୍ନର ଅଦର୍ଶ !

କି କରବ ତହିଁ ? ଉଠ ପ୍ରସାର ସେ କର
ରଖି ରୁଷ ହାତେ ହାତ ହେବା ଅଗ୍ରସର ।
ପାରିବ ତ ଭୁଲି ତୁଲେ ? ଦୂରେ ପ୍ରୀତିଶିଖା,
ସେ ପ୍ରୀତିରେ ସତ୍ୟ ହେଉ ଅମୃତର ଦାସା !”

ବାସରଫୁଲ —

ଯେ କୁସୁମ ଅଜି ବନ୍ଧୁ ଦେଲି, କଲ ଛୁଳି,
ନ ବୁଝିଲ ସରଳ ପ୍ରାଣର ପ୍ରୀତି ଶିଖା ।
ଯାର ରୂପ ସ୍ପର୍ଶ ଗନ୍ଧେ ହେଲ ଗୋ ବିହ୍ୱଳ,
ଦେଖିଛ କି ଅନ୍ତରାଳେ ତାର ଅଶ୍ରୁ ଧୂଳ ?
ଦେଖି ନାହିଁ ଯେବେ ବନ୍ଧୁ ନାହିଁ କିଛି ଦେଖି ?
ଦେଖ ଯେବେ ସ୍ମୃତିପଥେ ରଖିବଟି ଲେଖି ?
ଅଜ୍ଞାତ ସରଳ ପ୍ରାଣ ପ୍ରଥମ ମିଳନେ,
ଦେଲା ଯେ କୁସୁମ ଧରି ରଖିବଟି ମନେ ?
ସକଳ ମାଧୁରୀ ତାର ହୋଇ ନାହିଁ ଶେଷ,
ତୁଚ୍ଛ ଦଳ ବୃନ୍ଦ ଲାଗି ତବ ମୋହାବେଶ, —
ଦେଖି ବୁଝିଲି ମୁଁ ଲଜେ, ବାସର ଉତ୍ସବ
ସରଳ ରଜନୀ ଶେଷେ ଯୁକ୍ତ ନାରୀବର୍ବ !
ମଉଳି ନାହିଁ ସେ ଫୁଲ ସରନି ମାଧୁରୀ,
ବାସର କୁସୁମ ବ୍ୟଥା ଯିବ ନାହିଁ ଭୁଲି ।

[୧୫୩୭]

କୌଣସି ଚରୁଣୀ ଲେଖିକାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ

ଦରଦ୍ର ଚରୁଣୀପ୍ରୀତ ହୁହେ ବ୍ୟଭିଚାର,
ବୃଥା କିମ୍ପା କର ଜାଣି ଅପବ୍ୟବହାର ।
ଲଳପାର ପରତୁଷ୍ଟି ହୁହେଁ ବାଣୀ ପୂଜା,
ଏପଟେ କ୍ଷୁଧା ରଖି କେବେ ହୋଇବ କି ବୁଝା—
ପ୍ରଣୟର ପବନତା ? ପ୍ରାଣର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ
ତୁମ ବାଣୀ ବ୍ୟବହାରେ କୁଚ୍ଛିତ କଦର୍ଯ୍ୟ !
ତୁମର ରକ୍ଷସୀ କ୍ଷୁଧା କିହୁଁ ଲେଲହାନ
ଦିଶେ କଳପନା ନେହେ ! ଥରେ ମୁକ୍ତ ପ୍ରାଣ !
ନାରୀ ହୋଇ ଶିଖି ନାହିଁ ତଳେ ଶିଖାଗୁର,
ଚିର ଶୁଭ୍ର ପୂଜ୍ୟ ଛଡ଼ି କରୁଛ ପ୍ରଭୁର—
ନାରୀଙ୍କ ଧରମ, କରେ ଘାଣ୍ଟୁଛ ନରକ,
ଭାବୁଛ ପ୍ରଣୟୀ ହେବ କଣ୍ଠର ସ୍ତବକ ?
ଶୁଣି ତବ ଉଚ୍ଛ୍ୱେଷିତ ଲଳପା ଅହ୍ୱାନ, *
ଲଜ୍ଜିତ ଯେ ଲକ୍ଷ କୋଟି ନରନାରାୟଣ !
ଥରଇ ଦେବତା ଅମ୍ଭା ଲଭି ମୃତ୍ୟୁ ବ୍ୟଥା,
କ୍ଷୁଦ୍ରତ ପ୍ରାଣର ଦେଖି ଅଶ୍ରୁଳ ନଗ୍ନତା !
ଏ ଭୂମିରେ କୁସ୍ଥିତ ଯେ ଅଧର ଦଂଶନ,
ରାଜମାର୍ଗେ ଦିବା ଭାଗେ ପଶୁଅନ୍ତମଣି !
ପବନ କୁସୁମ ଛଡ଼ି ଦେବତ୍ୱର ଶିର,
ନକେ ଲେଟିବାର ଦେଖି ବହେ ନେତ୍ରନୀର !

[୧୯୩୭]

* ପଦ୍ୟଟିରେ ଚମ୍ପୂନ, ଅଲଙ୍କାରାଦିର ଉକ୍ତ ବିପ୍ଳବ ସୁଦୃଢ଼
ହୋଇଥିଲା ।

ବିଷ୍ଣୁଗୀତ

ଭୁଲିଲେ ତୁ କାଳକୁ ଭୋଲା,
କାଳ ତୋତେ ପାରେ କି ଭୁଲି
କେତେ ଦିନ ହେବୁରେ ସଜା.

ଅନ ନେତ୍ରେ ପକାଇ ଧୂଳି ?
ଯିବ ଦିନ ସମାନ ତୁ କି
ଭାବ ? କାଳ ଦେଲେରେ ଫୁଟି,
ଛାୟାବାଜି ଉଭେଇ ଯିବ

ସନ୍ଧ୍ୟା ମେଘ ଯିବ ମଞ୍ଜଳି
ଧୂଳିରେ ଯେ ରଚିଛୁ ଘର,
ଦିଶେ ନେତ୍ରେ କି ମନୋହର,
ଅଗରେ ସେ ପଡ଼ବ ଟଳି

କାଳ କର ଗଲେ ରେ ବୁଲି । ୨ ।
ଭାବ ମନେ ଜୀବନ ନଦୀ,
ବେଗଗତ ଚର ଅବଧୁ,

ଭାଳ ଥରେ ମୁହାଣେ ଚଢ଼ା
ପଥ ତୋର ଦେବ ଅଗୁଳି । ୩ ।

ଦୂରଦେଶୀ ପଥକ ଅରେ
ବିଫଳେ ତୁ ଖେଳୁଛୁ ଧାରେ,
ପଥ କେତେ ରହିଛି ପଡ଼ି,
ଭୁଲିଗଲା ପିନ୍ଧି କି ଧୂଳି । ୪ ।

୧—ଜନନୀ ଗୋ ଜନମିଲ ବହୁ ଦୁଃଖଦାୟା ।
 ଦୁଃଖ ଅଶ୍ରୁ ବେଦନାରେ ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରାଣଶିଖା—
 ନିଭିଲା ଅଜ୍ଞାତେ ! କରନାହିଁ ଡୋଳାହଲ,
 ସଂଗ୍ରାମର କ୍ଷତ ଅଶ୍ରୁ ତୁମରି ସମ୍ବଳ !
 ସେ ଶୁଷ୍କ ଅଧରେ ଦିନେ ପୁଟିବାର ହାସ,
 ପଡ଼େ ନାହିଁ ମନେ । ବନେ ମରେ ପୂଲ ବାସ,
 ମରିଛ ତେସନେ, ପ୍ରାଣେ ସାର କର ତ୍ୟାଗ,
 ମୃତ୍ୟୁଠାରୁ ବଳି ବାଧେ ତବ ଅନୁରାଗ !
 ନିରାଶ ଅଜ୍ଞାରେ ବସି ଜାଲିଛ ନୀରବେ
 ସୃଷ୍ଟିର ମଙ୍ଗଳ ଦାପ, ଦେଇଛ ଗରବେ—
 ହୃଦୟ ଶୋଣିତ ! ସନ୍ତାନର ମୁଖେ ସ୍ତନ୍ୟ,
 ମାରି ଅପଣାକୁ ଅନ୍ୟେ ଦେଇଛ ଜୀବନ !
 ସେତକ ସ୍ମାରକ ତବ ହୃଦୟକୁ ଜୀବନେ !
 କରୁଣ ନୟନ-ସ୍ନେହ ଦହେ ଅନୁକ୍ଷଣେ ।
 ଶୁଣିନାହିଁ ଦିନେ କାର ଅଦର ସୋହାଗ,
 କେବେ କିନ୍ତୁ ଦେଖିନାହିଁ ଜୀବନେ ବିରାଗ !
 ଭରବାସ୍ଥା ପଶୁପରି ବ୍ୟଥା କରି ସାର,
 ସକଳ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ କରି ନାହିଁ ହାହାକାର,
 ଚିର ଅବିଚଳ ଚିର ମୁକ ପରବତ,
 ସ୍ମରିତ ସେ ମ୍ଳାନ ନେତ୍ରେ ଦୈନ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱ !
 ଶୁଣିନାହିଁ ଏ ଅଧରୁ ତବ ସ୍ତନ୍ୟ ଦାଗ
 ଶେଷସମ ବାଧେ ତେଣୁ ତବ ଅନୁରାଗ !

ଭାବୁଁ ତବ କଥା ଫେରି ଅସେ ମୋ ଶୈଶବ !
 କଣ୍ଠ ପାଟିପଡ଼େ ରୁକ୍ଷ ହୃଦୟର ରବ !
 ମାତୃହସ୍ତ ସନ୍ତାନର ମର୍ତ୍ତ୍ୟ କାହିଁ ସ୍ଥାନ ?
 କେ କରିବ ମାତୃହସ୍ତ ବେଦନା ସମ୍ମାନ ?
 ଝରିବ ଅଭି କା ବନ୍ଧୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ ମମତା ?
 ଦେଖିବି କାହିଁବା ଅଭି ଦୁଃଖ ଅକୁଳତା ?

୨—ଉପବନେ କେତେ ମ୍ଳାନ ଫୁଲ ପଡ଼େ ଝରି,
 ପୁଣି କେତେ ଭଞ୍ଜ ପୂର୍ବ ଶର ଉତ୍ତକରି,
 ଉତ୍ପୁଷ୍ପି ତାରୁଣ୍ୟ ରସେ ଯେସନ ତରୁଣୀ
 ହାସ୍ୟ-ଲସ୍ୟେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଅଶେଷ ସୁଧା ସୁରଧୁନୀ ।
 ମୃତ୍ୟୁକୁ ହଟାଇ ପ୍ରଭୁ ହସର ନୀବନ;
 ଶେଷ ପରିଣତ ପଛେ ମୃତ୍ୟୁକା ଶୟନ ।
 ଦେଇଛ କି ଚନ୍ଦ୍ର ଦୁଃଖ ଦେଖିବାର ଲାଗି—
 ନୟନ ଏ ଦେହେ ପ୍ରାଣ ରହିଅଛି ଜାଗି ?
 ସକଳର ଅନ୍ତରୁଦ୍ଧ ଦୂର ଦ୍ରଷ୍ଟାରୂପେ
 କରଇ ଗୋଚର, ଦୁର୍ଦ୍ଦେୟ ଏ ଅନ୍ଧକୂପେ !
 ସୃଷ୍ଟି ପରିଣତ ପ୍ରଶ୍ନେ ନାହିଁ ଅଧିକାର ?
 ମାନବ ଦର୍ଶନ ପଛେ ନିଯୁକ୍ତ ଫୁଲାର ?
 ଦେଇଛ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୋଧ କାହିଁକି ମମତା ?
 କାହିଁକି ପରାଣେ ଏ ଦୁଃସହ ପ୍ରୀତି ବ୍ୟଥା ?

୩—ବିପୁଳ ସୃଷ୍ଟିର ତୁମେ ପ୍ରାଣ ପାରାବାର,
 ସଦା ଉଦ୍‌ବେଳିତ ନିତ୍ୟ ଶର ନିରାକାର,

ଭଦ୍ରପୁର ଅଗୋରେ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅବିନ୍ୟ,
 ଜାଣି ପ୍ରଭୁ କାହିଁ ପାଇଁ ବିକଳ ଏ ଚିତ୍ତ ?
 ଜାଣିଛି ଏ ଜୀବ ସୃଷ୍ଟି ସାଗରେ ବୁଦ୍‌ବୁଦ,
 କେବେ ଲାଗି ମହାବକ୍ଷେ କେବେ ଉଦ୍‌ବୁଦ ।
 ଜାଣେ ମୃତ୍ୟୁ ତୁମ କୋଳେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ସୁସ୍ଥିତି,
 ଅଲିଙ୍ଗ୍ୟ ବିଧାନ ଭୁଲି ଅମ୍ଭ ପରିତ୍ରୁତି—
 ଲେଡ଼େ ସଦା ମୁକ୍ତ ମନ ପରମ ନିୟନ୍ତ୍ରା !
 ଅପଣା ନିୟନ୍ତ୍ରା ହୋଇ ଲଙ୍ଘେ ଖାଲି ବ୍ୟଥା ।
 ଭଲଇଁ ଜନନୀ ତୁଣ୍ଡେ ଦେଇଥିଲେ ଶୀର,
 ବେଦନାର ସନ୍ଧି ଜାଗି ଢାଳିଥିଲୁ ନୀର,
 ଥାନ୍ତେ ଚରକାଳ ପାଶେ ଅମୃତପ୍ତି ଲାଗି
 ଭୁଲିଯାଏଁ ଅସ୍ଥା ଅନ୍ତର ଅନ୍ତରାଣୀ !

ଫ—ବିରମ ଲଭିଛି ମୁଁ ମେ ପରମ ଜନନୀ !
 କ୍ଷୁଦ୍ର ବୁଦ୍ଧି ସୁନ୍ଦରତ ପାରେ ନାହିଁ ଶୈ !
 ତେଣୁ ଏ ଦୌର୍ବଲ୍ୟ, ଚିତ୍ତେ ଏ ଅଶ୍ରୁବିକାର,
 ଜାଣେ ତୁମ ପ୍ରତି ମାତା ଘୋର ଅବିଚାର !
 ଭୁଲେଁ ପୋଛି ଅଶ୍ରୁ କର ଅଙ୍ଗ ପ୍ରସାଳନ
 ତବ ଅମ୍ଭା ଶାନ୍ତି ଲାଗି କରିବି ତର୍ପଣ ।
 ବହୁତ ଜୀବନେ ହସି ତବ ଦୈନ୍ୟ-ଦାସୀ,
 ଦେଲି ସେ ପ୍ରଦୀପ କରେ ଜାଳିବି ତା ଶିଖା—
 ପରମ ସତନେ, ନିତ୍ୟ କରିବି ସ୍ମରଣ,
 ପରମ ତ୍ୟାଗର ଶୁଭ୍ର ପ୍ରଶାନ୍ତ ନୟନ !
 ଶାନ୍ତ ହେଉ ଚିତ୍ତାନଳ ସନ୍ତାନ ଲେଉଟକେ ।
 ଶାନ୍ତ ହେଉ ଚିତ୍ତ ଗୁଣି ତବ ପୁଣ୍ୟାଲୋକେ !

ସକଳ ଅସୁର୍ଯ୍ୟେ ଯୁଗ୍ମ ଲଭୁ ଗୋ ପୁର୍ଣ୍ଣିତା,
ବିଦାୟ ଜନନି ! ସାର ହେଉ ତବ ବ୍ୟଥା !

୫—ପବନ ଶ୍ରେଣୀନ ଭୂମି । ଶବ ବିଦଗଧ,
ହିତ ଅପ ତେଜ ବ୍ୟୋମ ବାୟୁ ନିସ୍ତବଧ,—
ଅଦରେ ନିୟନ୍ତ୍ର ବର ଦେନ୍ତା ଶେଷ ସତ୍ତା,
ପୋଛ ଶେଷ ଅଶ୍ରୁ ପୋଛି ଦିଅ ସବୁ ବ୍ୟଥା !
ହୁଅ ଯୋଗଯୁକ୍ତ ! ବ୍ୟଥା ପରମ ଅନନ୍ଦ !
ଯେ ଅନନ୍ଦ ଲଭି ସୁଖି ନିବାଜ ନିସ୍ତନ୍ଦ !
ନୀରବେ ମଙ୍ଗଳ ବିଧି କରଇ ସ୍ତ୍ରୀକାର,
ପରାଣ ମରଣ ଯୋଗେ ଅଜି ନିର୍ବିକାର !
ଏହି ଯେ ପରାଣ, ସ୍ମରଣେ ଶବ୍ଦ-ଶବ୍ଦ,
ପ୍ରାଣପୂର୍ଣ୍ଣ ପରପୂର୍ଣ୍ଣ ! ମୁକ୍ତ ହୁଏ ବନ୍ଦ !
ଯୋଗୀ-ଔଦାସୀନ୍ୟ ଚିତ୍ତେ ପାଉଛି କେତାର
ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଭଞ୍ଜେ କହୁ “ଅରେ ଦୁଃଖ କାହିଁ ?”
ଏସନେ ଜନନୀ ନିଭି ଗଲେ ତୁମ୍ଭ ସତ୍ତା !
ଧଳା ମେଘ ଶଶ୍ରେ ମୋର ଅପୁର୍ବ ମମତା !

୬—କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି କେତେ ପ୍ରାଣୀ ଅଜି ତୁମ୍ଭ ଲଗି,
ତୁମ ସ୍ତନ୍ୟ ପୁଷ୍ଟ ମୋର ପ୍ରାଣ ବରସାଗି
ବିହ୍ୱଳେ କରଇ ଜୀବନର ଜୟଗାନ !
ଶୂନ୍ୟ ଜୀବନର ପ୍ରଶ୍ନ ଅଜି ସମାଧାନ !
ଯେଉଁ ନିର୍ବିକାର ପ୍ରାଣ ଦୈନ୍ୟ ବିଦଧେ,
ଯାହା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରସ୍କାର ଲେଖକ ସମ୍ପଦ,

ଦେଉଯାଅ ସେହି ପ୍ରାଣ ଏ ରକ୍ତେ ମିଶାଇ,
 ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତେ ସୃଷ୍ଟି ଜୟ ଗାନ ଗାଇ,
 ଅନନ୍ଦ ପ୍ରଦୀପ ଜାଳି ମୃତ୍ୟୁ ଅନ୍ଧକାରେ,
 ସୃଷ୍ଟିର ମଙ୍ଗଳ ସ୍ଵର ଗର ନିର୍ବିକାରେ,
 ମିଶିଯାଏ ହସି ହସି । ଲୀନ ହେଉ ଭୟ !
 ଶିଳ ଅପନୟ ମୋର ଅନନ୍ଦ ଅଶ୍ରୟ !
 ଯାଇଛ ଜନନୀ ଯାଅ ! ଅଶ୍ରା ତୁମ ପଥ...
 ଜୀବନେ ସାର୍ଥକ ହେଉ ମାତା ମନୋରଥ !

[୧୧୩୭]

ପ୍ରହର ବିକାର—

ସ୍ଵଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧି କ୍ଷୀଣ ଜୀବା ନତ କର ମଥା,
 ପୂଜକ ବୁଦ୍ଧିକୁ ଗଳା ! ଦେଖି ସେ ଉଗ୍ରତା—
 ହାସ୍ୟ ଉପୁଜଇ ମନେ ଦେଖି ବ୍ୟବହାର,
 ଦୁରାଚାରୀ ହେବ ଶେଷେ ପ୍ରହର ବିକାର !
 ହୋଇନି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ, ଦାୟିତ୍ଵର ମୋହ,
 ହରନ୍ତି ଦର୍ଶନ ! ତେଣୁ ଅମୃତମାରୋହ ?
 ପଡ଼ୁରୁ ଓଲଟି ହେବୁ ଦବସେ ଜଳକା
 ଅଜ୍ଞାତେ ବସିଲେ ଥରେ କାଳ ଗଳା ଧକ୍କା
 ହସିବେ ଜନତା ସିନା ମଣ୍ଡ ଯାକୁ ମଣ୍ଡ ?
 ଦେଖି ହେବେ ଖୁସି ତୋର ଭଗ୍ନ ଜାନ୍ତିଦଣ୍ଡ ।

କାଳହସ୍ତେ ରୁଣ୍ଡିରୁତ ଶତ ଭ୍ରମ-ବଦା,
 ସମ୍ଭବ ସାକେତ କେତେ ହୋଇଅଛି ପଦା,
 ସୁଫଳ ମାନବ କାଟି ତର୍ଜନ ଗର୍ଜନ,
 ଯୁଦ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧତମ ଥରେ ହେଉ ତୋ ସ୍ମରଣ !

ଭାରତବର୍ଷ—

୧—ପୁରବ ପଶ୍ଚିମେ ଋଷ-ଦାନବର ଲାଲା !
 ମଧ୍ୟ ଏ ଭାରତ ଭୂମେ ଶୈଳ ପୁଣ୍ୟଶୀଳା,
 ଗାଇଉଠେ, “ସ୍ୱାର୍ଥ-ଚନ୍ଦ୍ରା ସଦା ଅମଙ୍ଗଳ ।
 ଅମୃତ୍ୟାଗେ ସଦା ସୁଖ କୋଟି ଜନ୍ମଫଳ ।”
 ଦେଖୁଛି ଏ ମୁକ ଧାରା ଚରକାଳ ରହି,
 ସ୍ୱାର୍ଥର ଶୋଣିତ ସ୍ରୋତ ଯାଏ କେତେ ବହି,
 କେତେ ଜାତି ଅଭ୍ୟୁଦୟ ପଲକେ ପତନ
 ସକଳ ନିଶ୍ଚର ମେଲେ ଚର ସନାତନ
 ହେ ଭାରତ, ସ୍ମୃତେ ତବ ଅମୃତ୍ୟାଗ ଦାସା !
 ପରାଥେ ଏ ଦେଶ ରାଜା ପଥେ ମାଗେ ଭ୍ରଷା,
 ବିଶ୍ୱ ହୃଦେ କରେ ତ୍ୟାଗ ରାଜ୍ୟ ନାରୀ ଭୋଗ !
 ସନାତନ ଏ ବିଶ୍ୱର ତବ ରାଜସୋଗ !
 ନିର୍ବାଣ ସରବ ହେଲେ ଅମୃତ ଧରମ,
 ଏ ପୁଣ୍ୟ ଭୂମିର ମୋର ହେଉ କୋଟି ଜନ୍ମ !

୨—ମାନବର ଦପେଁ ସେବେ ଥରଉଠେ ମାଟି,
 କୋଟି ଅର୍ଘ୍ୟ କଣ୍ଠ ସ୍ମରେ ନର ଯାଏ ଫାଟି,
 ସ୍ୱାର୍ଥର ପ୍ରଶ୍ନାସେ ତତ୍ତ୍ୱଦୀନ କବିସିଦ୍ଧ
 ବିଷାଳ ଶୋଣିତଲିପିସା ! ଶୁଣେ ସେ ସଙ୍ଗୀତ—

“ସକଳ ପ୍ରପଞ୍ଚ ମିଥ୍ୟା ଭୂମା ସତ୍ୟସାର !
 ତ୍ୟାଗେ ସୁଖ ସନାତନ, ପ୍ରଶାନ୍ତ ବିକାର !
 ତ୍ୟାଗେ ଭୂମା-ଅନ୍ତରାତ୍ମ ! ଅମୃତ ଅନନ୍ଦ
 ବିପଥ ମାନବ ଶାନ୍ତ ହେଉ ତବ ହୃଦ୍ଯ !”
 ଜନନୀ ଭାରତ ତବ ସନାତନ ବାଣୀ
 କରଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନିତ୍ୟ ପବିତ୍ର ବନାନୀ;
 ଶୈଳ ଗୁମ୍ଫା ଶୀଳା ପ୍ରସ୍ଥ ସବେ ସମସ୍ତରେ
 ଗାଅନ୍ତି ନିର୍ଭୟେ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଵାର୍ଥ ସଫର୍ଷରେ !
 ଶମର ଶୋଣିତ ତୃଷା, ଅମୃତାତ୍ମା ରଣ,
 ହିମାଳୟ ସମ ତର ମତ୍ୟ ସନାତନ !

---

*ଆଧୁନିକ ବର୍ବରତା—

୧—ଥୁଲେ ପୁରାତନ ଅହା ଜାତି ଯେତେ ଗୋଟି
 ଏକେ ଏକେ ଧରା ପରେ ପଡ଼ିଲେଣି ଲୋଟି !
 ବିଷଣୁ ମଳିନ ଯେହ୍ନେ ଅସ୍ତ୍ରଗାମୀ ରବି
 ସମୁଦ୍ଧଳ ଭିତବୃତ୍ତ ତାଙ୍କ ଭୂଲେ ପବି ।
 ପୁରାତନ ଜାତି ଶିରେ ନବ୍ୟ ବର୍ବରତା,
 ସଗର୍ବେ ପ୍ରସ୍ତରେ ନିଜ ବିଜୟ ବାରତା !
 ଦଳି ଅବନତ ଶିର କରେ ରକ୍ତପାନ
 ପ୍ରାଣର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅଜି ବୁଝେନାହିଁ ପ୍ରାଣ ।
 ମୂଢ଼ ସେହ୍ନେ ଭଗବାନ ! ନ ହୁଏ ଶ୍ରବଣ
 ଯୁଧିତ ଆତ୍ମର ଜାତି ବିକଳ ଚିହ୍ନ !

* ଶନ୍ ମାପାନ ଯୁଦ୍ଧ ଉପଲକ୍ଷରେ ।

ଭଳି ପଡ଼େ ପ୍ରାଣୀ ପଥେ ସେହେ ମାଛୁ ମଣା,
 ସଗବେ ବଜୟୀ ହସେ ଦେଖି ଘ୍ନାନ ଦଶା ।
 ତୁଳୁ ପଶୁ ପ୍ରାଣେ କେତେ ପୀରତ ମମତା,
 ତା ତହୁଁ କୁହୁତ ଘୃଣ୍ୟ ନିଷ୍ଠୁର ସତ୍ୟତା ।

୨—ବବର ସତ୍ୟତା ! ସ୍ଥିର କର ତୋର ଗତି,
 ଶାନ୍ତ ହେଉ ଧ୍ବଂସ ଲାଳା ଅସହ୍ୟ ସେ ଅତି !
 ଅଜି ସେ ବୁଝିଯା ଅଗ୍ନି ଅନେ ଯାଏ ଦହ
 କାଲି ସେ ଦହବ ତୋତେ ପାରିବୁ ତ ସହ ?
 ପୁରତନ ବୋଲୁ ଯାକୁ କରୁ ଅବହେଳା,
 ପ୍ରାଣର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ତହିଁ ନ କରେ କି ଖେଳା ?
 ସଜଳ ସେ ନେତ୍ର ବେନି, କେତେ ତହିଁ ପ୍ରାସ,
 ନାହିଁ ଅବା ତହିଁ କେତେ ଯୁଗ ଇତିହାସ !
 ଭଲୁଙ୍ଗଳ କୁହୁତ ଯା ଯାହା ଅମଙ୍ଗଳ
 ଯେତେ ବବରତା କାଳ ହରିଛି ସକଳ ।
 ଆସିଛି ସହସ୍ର ଯୁଗ ମଙ୍ଗଳ ବିଭୁତ
 ପୁରତନ ମାନବର ସୁସ୍ଥ ଅନ୍ତରୁତ !
 ସଂହର ସେ ଧ୍ବଂସଲାଳା ପୂଜ୍ୟ ହେଉ ପ୍ରାଣୀ,
 ପୂଜ୍ୟ ହେଉ ପୁରତନ ଶିବ ଅବଦାନ ।

୩—ରଣିତକା ତୁରାବେଶ କମ୍ପାଏ ଅକାଶ
 ଧ୍ବନିତ ଗୋଦିଗେ ବଜୟୀର ଅଛହାସ !
 କୋଟି ଅସହାୟ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦଇ ଅତୁରେ,
 ଭୂର୍ପୀର ଅମୋଘ ଯନ୍ତ୍ର ରୁରଇ ନିଷ୍ଠୁରେ ।

ବବଂରତା ଶାନ୍ତି ମୈତ୍ରୀ କରେ ପରାହତ,
 ପ୍ରତଷ୍ଟିତ ସହିଁ ଦିନେ ଶ୍ରୀଷ୍ଠ ତଥାଗତ ।
 ବହୁଛୁ ରକ୍ତର ବନ୍ୟା ଗରଜେ କମାଣୀ
 ପ୍ରତିପ୍ର ବିଷାକ୍ତ ବାସେଷ ପ୍ରାଣୀ ଲୟମାନ !
 ଅଜି ମଧ୍ୟ ତଥାଗତ ମାଗୁଛନ୍ତି ଭକ୍ଷା,
 ଶ୍ରୀଷ୍ଠ ହୃଦ ରକ୍ତଗାର ପଡ଼ିନାହିଁ ଫିକା,
 ଅଦ୍ୟାପି ମାନବ ଦ୍ଵାରେ ସାଉଛନ୍ତି ଡାକି,
 “ସଂହର ସଂହର ଅସ୍ତ୍ର !” ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଶି !
 କିଏ ବା ଶୁଣିବ ଡାକ ଡାକିଲେ କାତରେ ?
 ମାନବ ସେ ନାହିଁ ଅଜି ଅପଣାର ଘରେ !

ଅଗରର

ତରୁଣ ତାପସ ଅଗରର

ହୁଅ ଅଗରର !

ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ତମେ ଯୁଣ୍ଠ ନୋହୁ ତୋ ଅନ୍ତର ।

ଯୁଣ୍ଠ ନୋହୁ ତୋ ପରାଣିନିଷ୍ଠା,

ଅଗ୍ନି ମନ୍ଦେ ଲଭ ପ୍ରତିଷ୍ଠା,

ନିର୍ଜୀବ ଶିରେ ପଦାଘାତ କର

ତରୁଣ ନିଶାଣ ତୋଳି ଧର !

ଚର ନିର୍ଭୀକ ଅଗରର !

ପଶ୍ଚାତେ ତୋର ମୃତ୍ୟୁ ସ୍ଥବର,

ହସେ ନିର୍ଭୀକ ନତ ନୋହୁ ଶିର,

ପ୍ରାଣ ଅମୃତ ନିତ୍ୟ ତାପ୍ତାଦ —

ଗାର ଜୀବନର ମନ୍ତ୍ର—

ଅଗରର ହୁଅ ଅଗର ।

ବିଚିତ୍ର ଏଇ ସୃଷ୍ଟିର ରସେ ନିତ୍ୟ ତୁ ଅଧିକାରୀ,

ନିର୍ଜୀବ ଘ୍ନାନ ମିଥ୍ୟା ଦୁଆରେ ଅଜ ପୁଣି ତୁ ଭିକାରୀ ?

ଶୁକୁ ଶୁଖୁ କି ଜାଣି ତଥ୍ୟ ?

ନିର୍ଜୀବ ଯେବା ଜୀବନ-ସତ୍ୟ ?

ଚିର ସବୁଜ ତୋ ଚରୁଣ ସୃଷ୍ଟି ।

ଅନନ୍ଦ ତୋର ସହଚର,

ବନ୍ଧୁ କର ତୋ ଶ୍ରବଣ ଦୁଆର

ଅଗରର ହୁଅ ଅଗର !

ସିଞ୍ଚିଲ ପଥ ? ନାହିଁ ନାହିଁ ଇନ୍ଦ୍ର !

ବିଦ୍ୟୁତ ତୋର ଗତି,

ଚିର ଜୀବନ୍ତ ତୋହଲଗି ସିନା

ବହୁଛି ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଭାଗିରଥୀ ?

ପଡ଼ି ରହୁ ପଛେ ଯେତେ କୁସ୍ଥିତ

ବ୍ୟଙ୍ଗ କୁଚ୍ଛା ଗୁଳି ଲଙ୍ଘିତ—

ତାରୁଣ୍ୟ ଅଧିକାରୀ !

ବହୁ ଗତା-ଶୂର ମିଥ୍ୟା ଜଡ଼ତା

ଶିର ସିନା ହେବ ଭାଗ ?

ସୃଷ୍ଟିର ଅପରୂପ ଅନନ୍ଦ,

ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁ ତୋ ଗତି ଛନ୍ଦ,

ବିଚିତ୍ର ! ରସେ ହେ ଚିର ! ରସିକ

ବାନ୍ଧୁ ଜୀବନ ଯନ୍ତ୍ର ।

ଅଗରର ଅରେ ଅଗର ।

ଅଦୂରେ ଭବାର ମୁଖ ଅଲୋକେ

ପୁଟେରେ ପଦ୍ମପୁଲ !

ଅନନ୍ଦେ ତାର ମୂଳ !

ଚର ତାରୁଣ୍ୟ ତୁ ତାର ଦାୟାଦ

ଅଜାତ ବ୍ରାନ୍ତ ଭୁଲ !

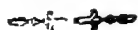
ସେ କୁସୁମ ବିନା କାହିଁ ତୋ ଶାନ୍ତି ?

ଅଜାତ ତାଡ଼ନା ମିଥ୍ୟା ବ୍ରାନ୍ତ !

ସତ୍ୟର ସେନା କାହିଁକି ଅଟକି

ଗୁଡ଼ୁ ପଶ୍ଚାତେ ଥରଥର ?

ଅଗଭର ହୁଅ ଅଗଭର !

ବନ୍ଧୀ-ବନ୍ଧନା

ଜୀବନ ବନ୍ଧୁ ଜୟ ଜୟ ହେ !

ଜୟ ଚର ମଙ୍ଗଳମୟ ହେ !

ଦୁର୍ଦ୍ଦିନେ ଝରେ ତବ ଭରସା,

ତମିରେ ତୁମର ପ୍ରୀତି ବରସା,

କୌମୁଦୀ ଚିତ ପଟେ ସହସା

ଅନ୍ତର ଚର ନିର୍ଭୟ ହେ !

ଜୟ ଚର ମଙ୍ଗଳମୟ ହେ । ୧ ।

ସାହାର ଦୁଶ ଅବସାନେ,

ପରଶେ ଶୀତଳ ଗୁମ୍ଫା ପ୍ରାଣେ,

ସୃଷ୍ଟି ଉତ୍ତଳେ ତୁମ ଗାନେ,

ସକଳ ଗୁଣି ମୋହ ଶୟ ହେ,
ଜୟ ଚର ମଙ୍ଗଳମୟ ହେ । ୨ ।

ଅନ୍ଧାରେ ବିଜୁଳିର ଚମକେ
ହୁକୁତା ଭାବହର ପଲକେ
ନିଜା ବ ଅଙ୍ଗ ମୋ ପୁଲକେ

ଲଭ ତୁମ ବାଣୀ ବରାବୟ ହେ ।
ଜୟ ଚର ମଙ୍ଗଳମୟ ହେ । ୩ ।

ମରୁରେ ବହଇ ପୁଣି ଝରଣା,
ହସେ ଉଷା ଅଲୋକବରଣା,
ମିଥ୍ୟାର ଉୟୁତ୍ରାତ ଯାତନା,

ସକଳ ମନ୍ଦହାସେ ଲୟ ହେ,
ଜୟ ଚର ମଙ୍ଗଳମୟ ହେ । ୪ ।

ଜୟ ହେ ପରାଣ ମହାସିନ୍ଧୁ !
ସ୍ବବିପୁଳ ମୁଁ ସଲିଳବିନ୍ଦୁ !
ଧନ୍ୟ ଦେଖି ସେ ମୁଖ ଇନ୍ଦୁ

ସକଳ ପାପଗୁଣିକୟ ହେ !
ଜୟ ଚର ମଙ୍ଗଳମୟ ହେ । ୫ ।

ଶୁଭ୍ର କୁସୁମ କେତେ ଝରଇ
ନଗନ କୁଞ୍ଜବନ ଭରଇ
ନିର୍ଝର କଳଗୀତା ସ୍ଫୁରଇ

ଜୀବନ ଜୈନ୍ଦ ବାଣୀ ବହ ହେ
ଜୟ ଚର ମଙ୍ଗଳମୟ ହେ । ୬ ।

[୧୫୩୮]

ବକ୍ସର ଗର୍ବ

ତୁମର ଗର୍ବ ହେଉ ଏ ଜୀବନେ ସାର,
ଅନ ଯାଗର ବଦଳି ହେଉ ନାରଖାର,
ତୁଟୁ ହେ ଦମ୍ଭ ଅମ୍ଭାର ଅଭିମାନ,
ତୁଚ୍ଛତା ହରି ଏ ମରୁରେ ଅଣି ପ୍ରାଣି । ୧ ।

ତୁମରି ଗର୍ବେ ବନ୍ଧ ଗୋ ହେଉ ସ୍ତ୍ରୀତ,
ମିଥ୍ୟା ସମୀପେ ନିର୍ଭୟ କର ଚିତ,
ଚିର ମଙ୍ଗଳ ସକଳ ଦାନତା ହର,
ଧ୍ରୁବ ହେଉ ତବ ବାଣୀ ଚିର ନିର୍ଭର । । ୨ ।

ଅଳ୍ପର ମୋହେ ମାନବର ଅରାଧନା,
ଭ୍ରମେ କଲେ କେବେ କୁସ୍ଥିତ ମୋ ରସନା,
କର ହେ ବିକଳ ନିଷ୍ଠୁରାଘାତେ ଜଡ଼
ତୁମର ଗର୍ବ ହେଉ ଏ ଜୀବନ ବଡ଼ । ୩ ।

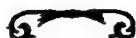
ତୁମରି ଗର୍ବେ ଅଶ୍ରୁ ଯାଉ ହେ ବହୁ,
ଅଶ୍ୟାତ ରତ୍ନ ନ ଗୁଢ଼ି ଘଣ୍ଟିରେ ମନ୍ଥା,
ନ ପୁରୁ ଉଦର ଅଙ୍ଗେ ନ ମିଡ଼ି କନା,
ତୁମରି ଗର୍ବ ନିତ୍ୟ ମୋ ଅରାଧନା । ୪ ।

ନିଃସ୍ବ ଜୀବନ ହେଉ ଚିର ସମ୍ବଳ,
ତୁଚ୍ଛ ମାନବ-ବନ୍ଧନରେ କି ପଳ ?
ତବ ବନ୍ଧନା ଅନ୍ତର କରୁ ପୁତ,
ତୁଚ୍ଛର ମୋହ ଗର୍ବ ବସ୍ତ୍ରୀଭୂତ । ୫ ।

ବେଶ ରଚନା

ରୂପସୀ ରହସି କର ସୁବେଶ ରଚନା,
ନୟନେ ଫୁଟଇ ତବ ବିଚିତ୍ର କଳ୍ପନା !
ବିଚିତ୍ର ସ୍ବପନ ସେ ଗୋ ବିଚିତ୍ର ରହସ୍ୟ,
ଉତ୍କଳେ ଗୋପନେ ତହିଁ ନିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ରସ !
ଜାଣେ ନା ଭାବୁଛ ଅବା, ଶୁଣୁ ଅଭିସାର ,
ବ୍ୟସନ ସଜ୍ଜାର ଭାବ, ରଚନା ବିକାର ।
ଦେଖଇଁ ମୁଁ ବ୍ରୀଡ଼ାନତ ସେ ନୟନ ତଳେ
ପ୍ରୀତ-ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ-ଦୀପ ବିଭା ତହିଁ ପ୍ରତିଫଳେ !
ମନ୍ଦର ଅନ୍ଧାରେ ସେ ଗୋ ପରମ କଲ୍ୟାଣ,
ଅକ୍ଳେଶେ ପଡ଼ଇ ଧରା ଦିଗ୍‌ବାଜୟୀ ପ୍ରାଣ ।
ସକଳ ଜଗିସା ଭୁଲି ନିଜେ ଦିଏ ଧରା,
ମଙ୍ଗଳର ଜୈନ୍ଦ୍ର ବାଣୀ ବେଶସଜ୍ଜା ପରା ?
ସାଜ ଗୋ କଲ୍ୟାଣମୟି ଦୃଷ୍ଟେ ସେ ଅଲୀକ,
ଦୂରେ ଦାନ ବନ୍ଦୀ ଗାଏ ସୃଷ୍ଟି ମାଙ୍ଗଳିକ ।

ପଥେ ଘାଟେ

ପଥେ ଘାଟେ କେତେ ଭରମିଲି ଏକା

ତାକିନାହିଁ ସିନା ତୁମରି ଦୁଆରେ,
ପ୍ରୀତି-ବାଣୀ ସେତେ ନ ମାନିଲି ମନ

ମିଶିଲି ଗୋପନ ପ୍ରାଣ ହାହାକାରେ;
ଭରମେ ଭରମି ପାଦଗଲ ଭାଜି,
ଅଖିପାଣି ମଲ ଦେଖି ଛୁପୁବାଜି,
ଦୂର ନଭ ଶଶି ପଡ଼ିଲକି ହାତେ ?

ମିଶିଗଲ ବେଳାକାଳ-ପାରାବୀରେ । ୧ ।

ନ ପୁରିଲ ଅଶା ନ ଶମିଲ ବ୍ୟଥା,
କେତେ କାହିଁ ବାଜି ରହିଗଲ କଥା,

ସକଳ ଶୂନ୍ୟତା ଭେଦି ବାଜିଉଠେ

ତୁମରି ବିରହ ଶ୍ରାବଣ ଅକ୍ଷରେ । ୨ ।

ତୁମରି ବିରହ ଅଜି ସ୍ମୃତିଧାର,
ଅସ ପ୍ରିୟତମ ମୋ ଘର ସ୍ବପ୍ନର,
ପର ପରି କଲି କେତେ ହତାଦର;

ପର ପ୍ରୀତି ରସେ ଶମଇ କି ତୃଷା ?

ବଳଇ କି ପ୍ରୀତି ଝର ଝୁଲୁହାରେ । ୩ ।

ବଧୂ-ଦର୍ଶନ

୧—ଦେଖି ଅସିଅଛ କନ୍ୟା ? ହୋଇଛି ପସନ୍ଦ ?
 ଅବ୍ୟକ୍ତ ସେ ମୁଖପଦ୍ମ ଯେହେ ପଦ୍ମଚନ୍ଦ୍ର ?
 କବି ଗୁରୁଗୁର ତହିଁ ତଳେ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ?
 ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ଏ ଜୀବନ ଥରେ ଦେଲେ ଗୁହଁ ?
 ବଧୂଲି ଅଧରୁ ଅବା ରକ୍ତପତ୍ତେ ଯିବି ?
 ରକ୍ତାବ ସେ ଗଣ୍ଡେ ଯାଏ ପଲକେ ସନ୍ତରି—
 କେତେ ନବ ଭାବ ପ୍ରୀତି ମମତା ଦେଖାତକ ?
 କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ଜାଗେ ଅଙ୍ଗେ ଅପୁର ପୁଲକ ?
 ନିର୍ଜୀବ ଏ ନାରୀ ସୃଷ୍ଟି ? ନାହିଁ ବା ସ୍ବୟନ ?
 ସେ ନାରୀ ଜୀବନ ତହିଁ ଅପୁର ସ୍ବପନ ?
 ଭାବମୟୀ ସେ ଗୁହାଣୀ, ସେ ଶିଳ୍ପ ଅତୁଳ ?
 ଉଷା ଲୋକେ ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ମୃତ ମୁଦ୍ୟ-ପଦ୍ମପୁଲ ?
 ପଦ୍ମ ବା କଂଶୁକ ଥରେ ଦେଖିଗଲ ଜାଣି ?
 ଅଥବା ଗୋଲପ ପ୍ରୀତି ନାଶା ହୁଏ ହାଣି ?

୨—କ୍ଷଣିକର ଦେଖା ! ଚିତ୍ତ ହେଲା ଚିରଦାସ ?
 କାଣିଛ ତ ବନ୍ଧୁ ନୁହେଁ ପ୍ରୀତି-ଉପହାସ ?
 କ୍ଷଣିକର ଜ୍ଞାନ ! ତହିଁ ଏତକି ଗରବ !
 ଥିବ ଅବା ଦିବ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ! ଦେଖିଛ ସରବ ?
 ଦେଖିଛ ଅନ୍ତରେ ଦିବ୍ୟ ଦେବତା ମନ୍ଦିର ?
 ଲଭିଛୁ ସେ ପୁଣ୍ୟପ୍ରଭା ରମଣୀ ସୃଷ୍ଟିର ?

ଦେଖିଛ ଗୋପନ ତାର ଅଶ୍ରୁସିନ୍ଧୁ ପ୍ରାଣ ?
 ନିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ନାଶ ଯହିଁ କରେ ସାମଗାନ ?
 ଦେଖିଛ ନାଶଭୟ ଶକ୍ତି ଅପୂର୍ବ ସାହସ ?
 ପୌରୁଷ ସୁନ୍ଦର ଲଭି ଯା ସ୍ଥିରତା ପରଶ ?
 ସଂଗ୍ରାମେ କଷିବ କାଳ ଅଛି ମନେ ବଳ ?
 ପୌରୁଷର ଖାଦ୍ୟ ଲାଗି ଅଛି ନା କୌଶଳ ?
 ଅବା ସେ ଗୋଲପ ମାନ ହେବ ସୂର୍ଯ୍ୟ ତେଜେ ?
 ଆସିବାର ସାର ଦୁର୍ବେ ଫେନନିଭ ଶେଷେ ?

*—ମୋ ପୀରତ କଥା ପୁଚ୍ଛ ? ନାହିଁ ଶୁଣା ଜଣା,
 କାଳସ୍ରୋତେ ଭେଟ ହେଲା ଅଜ୍ଞାତ ଲଳନା,
 ଅର୍ଦ୍ଧ ସ୍ମୃତ ସ୍ରୋତ-ପୂର୍ବ କରେ ନେଲି ତୋଳି,
 ବର୍ଷ ଅନ୍ତେ ଉତ୍ତରା ମୁଁ ନ ପାରିଲି ଖୋଲି ।
 ତାରୁଣ୍ୟ-ଉଦ୍‌ବେଗ-ବ୍ୟଥା ଦେଲା ନାହିଁ କହୁ
 ଅନବଦ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ରୀ ଦେଖି ଗାନ୍ଧି ହେଲା ଦହ !
 କରୁଛୁ ସହସ୍ରାଘାତ, ବୁଝିନି ସେ ଅର୍ଥ,
 ଅମ୍ଭ ପରକାଶ ଲାଗି ଚିର ଅସମର୍ଥ !
 ନ ବୁଝି ମୋ ନିଷ୍ଠୁରତା ସଜଳ ଲେଚନ,
 ଶିଶୁସମ କରୁଛୁ ସେ ଅମ୍ଭସମର୍ପଣ ।
 ପରତନ୍ତ୍ର ହେଲା ଯେବେ ଶେଷ ମଧୁକାଳ !
 ନିଃଶେଷ ତାରୁଣ୍ୟ ଘାସି, ସେ ନର-କଳାଳ !
 ହୁହେ ସେ ଗୋଲପ, ତେଣୁ ଦେଇ ନାହିଁ ପୀଡ଼ା,
 ସକଳ ବିଷ୍ଣୁ ମେଲେ ଜୀବନ୍ତ ତା ବ୍ରାତ୍ରୀ !

ଟ—ସହସ୍ର କଳ୍ପନା ମୋହ କବିତ୍ବ ଗୁରୁଣ,
 ତାରୁଣ୍ୟ ବାସନା ପଦେ ହୋଇଛି ତା ରୁଚି ।
 ବୁଝିନି ତା ଅର୍ଥ ସେହି ନିବୋଧ ବାଳିକା,
 ମନ୍ଦେ ହସେ ! କେବେ ସସ୍ତ୍ର ଦେଖି ବିଭୀଷିକା !
 ଡାକିଲେ ସୋହାଗେ ଥରେ ଏକାନ୍ତେ ରହସି,
 “କି ଅବା ଗୁପ୍ତ କଥା ?” ତୁଚ୍ଛେ ଯାଏ ହସି ।
 ଭଲଅଛି ଯେତେଥର କରିବି ମୁଁ ତ୍ୟାଗ,
 ଦୁଃଖର କର ବାନ୍ଧେ ତାର ଅନୁରାଗ ।
 ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମେ ଯହିଁ ନ ପାରେ ଭରସି,
 ଅମୋଘ ବିଜୟ ଦମ୍ଭେ କାନ୍ଦ ଦିଏ କଷି ।
 ବ୍ୟର୍ଥତାର ଅବସାଦେ ପଡ଼ିଲେ ମୁଁ ଲସି,
 ଶାମ ନେତ୍ର ମୁନ ଓଷ୍ଠଧାରେ ଯାଏ ହସି ।
 ଭାଲେ ଯହିଁ ଶୂନ୍ୟପାତ୍ର, ରକ୍ତ ମାଂସ ଯନ୍ତ୍ର—
 କ୍ଷୁଦ୍ଧ ଦାସି, ତହିଁ ପ୍ରୀତିପୁର୍ଣ୍ଣ ପରଚୟ !
 ତ୍ୟାଗ କରେ ଯେଉଁ କର ଟାଣି ଶିଳା ପରି
 ଭଜିବେ ସଂସାରମୟ ଦୁଃଖେ ତାକୁ ଧରି ।
 ମଳିନ ତାରୁଣ୍ୟ ମୋହ, ବଢ଼ଇ ବୟସ;
 ବୁଝଇ ମାତ୍ର ପ୍ରୀତି ଦୁର୍ବୋଧ ରହସ୍ୟ !

[୧୯୩୮]

* କୌଣସି କବିଙ୍କ ବବାହୋପଲକ୍ଷେ

ମାଟିର ଉପହାସ

ତେରୁଥିଲା ବାସ ତାଲି ସକଳ ଚୈତ୍ତବ୍ୟ,
ପଡ଼ିନାହିଁ ଶୁଭ, ଜିମା ପାଶେ ଇଟା ରୁନ;
କେତେ ସୁଖ କଲପନା ଯାଉଥିଲା ଗଣି
କାହିଁ ଉପବନ, କାହିଁ ସ୍ଥାପିବ ଘରଣୀ ।
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦକ୍ଷିଣ ପୁର ପ୍ରିୟା-କାଶ-ହାସେ,
ଅପୁର ଅନନ୍ଦ ପୁଣି ଶିଶୁକଣ୍ଠ ଭାଷେ;
ମାଟିରେ ଉଠିବ ଗଢ଼ି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଫିହାସନ,
ମାଟିର କୁଟୀର ହେବ ଦେବତା-ଉବନା ।
ତାଲି ତାର ମନ ପ୍ରାଣ ଅପୁର କୌଶଳ,
ଭାଲିଥିଲା ପୁଟାଇବ ମରୁରେ କମଳ,
ଶେଷ ହେଲା ଯଶେ ସବୁ ଡା ଫିକର ଫୟ,
ଅସିଲ ସେପାରୁ ଡାକ ! ଯଶେ ହେଲା ଧନ—
ଶିଶୁ ସମ ! ଇଟା ରୁନ ହସେ ଅନ୍ଧକାରେ !
ଶୁଭେ “ସୁମ ନାମ ସତ୍ୟ” ନିର୍ଜନ ନିଶାରେ ।

* ଜନ ସମୟା *

ଯୁଗଳ ଶୁଭ ବିଦ୍ୟା-ଅର୍ଥୀ ଦୂର ପଶ୍ଚିମ ଯାତ୍ରୀ !
ବାସ୍ତବ୍ୟ ପୋତେ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ସ୍ୱଳ୍ପ ଅସନ ପାତ,
କଟାଇ ଦେଲେଣି ସିନ୍ଧୁ ବସେ ସାତୋଟି ରଜନୀ ଦିବା,
ବାହାର ନିଗମ ଅକାର ପରି ଭବିଷ୍ୟ କାର କିବା—

* ତାଙ୍କର ମାୟାଧର ମାନସଂହାର ବଳତ ଭ୍ରମଣକାହାଣୀ
ପଠନାନ୍ତର ।

କେହି ନ ଜାଣିବ ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ବେନି ଜନ ଅଣା ଭଜ,
 ସେଥିଲ୍ଲି ଶତ ଯାହାର ପୀଡ଼ା ବେନି ଜନ ଅଗେ ଡୁଲ୍ଲ ।
 ଭୃତ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀର ଯାହା ବେଦନା ଅସହ୍ୟ ବେନି ଅଙ୍ଗେ,
 ସହଯାହୀ ସେ ପୁଛେ ବନ୍ଧୁକୁ ଯୌବନ-ରସ-ରଙ୍ଗେ;—
 “ଦରଦ୍ର ମୁହଁ ବରଛୁ ଏ ଦଶା, ନାହିଁ ମୋ ଉପାୟ ଅଭ,
 ତୁମେ କାହିଁପାଇଁ ସବୁଜ ନକେ ସମ୍ପଦ ଏତେ ଆଭ ?
 ଧନିକର ସୁତ ସୁଖର ଦାୟାଦ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ବର ଦୈନ୍ୟ ?
 ନିଷ୍ଠୁର ନାହିଁ ଦେବେ ତଳେ ଏଥୁ ବବରତାର ଦୈନ୍ୟ *”
 “ଜାଣିନା ନନ୍ଦ !” ଉତ୍ତରେ ଅନ “ଅଭିଜାତ ଛବି ତଳେ,
 ଜୀବନ ଦୈନ୍ୟ କରୁଣ-କାହାଣୀ-ମନ୍ଦ-ପ୍ରଦାୟ ଜଳେ !
 ଜାଣିନା ବରଛୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ କିଅଁ ନିୟତର ଉପହାସ
 ଦୈନ୍ୟର ବ୍ରତ ବହୁଛି ସୁଖେ ମୁଁ, ଶୁଣି ମୋର ଇତିହାସ ।”

—୨—

“ତଟଣୀଳାର ଅଧିବାସୀ ଅମେ ଚୌଦ ଭଗିନୀ ଭ୍ରାତ୍ର
 ଜନକ ଜନନୀ ସହାୟ ଅମର ଅଗପଛ କେହି ନାହିଁ ।
 ରୁଚ୍ଛା ଜନନୀ, ବିବ୍ରତ ପିତା, ବୃଦ୍ଧ ଅଧ୍ୟାପନା,
 ସ୍ୱଳ୍ପ ବେତନ ମିଳେ ଯା ମାତର ଅୟରେ ନୁହେଁ ସେ ଗଣା ।
 ଅକାଳରେ ପୁଣି ବୃନ୍ତରୂପ ଚୌଦରୁ ତନି ଜଣ
 ରହିଗଲୁଁ ବାକି ଯେତେ ଜଣ ସାର ନିୟତ ସହୃଦେ ରଣ ।
 ବୃଦ୍ଧ ବୟସେ କରନ୍ତି ପିତା କ୍ଳାନ୍ତିବିଘ୍ନାନ ଶ୍ରମ,
 ଅମରି ସୁଖର ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ସେ ଯେ ନିତ୍ୟ ଗଳ୍ପଦ୍ୱର୍ମ ।
 ରୁଚ୍ଛା ଜନନୀ ଅମ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ଦନ୍ତ ଦିନ କ୍ଷୀଣତର
 ଦିନେ ତାଙ୍କରି ଯତ୍ନ ଚେଷ୍ଟା ଜାଣିନାହିଁ ଅବସର ।

* ସାଧାରଣ ନୌପାହୀ ଦଳ ।

ଅଗ୍ରଜ ମୁହଁ ସନ୍ତାନ ଗଣେ, ହେଲ ଦନ୍ତ ମୋର ଜ୍ଞାନ—
 ଏକଇ ପ୍ରଶ୍ନ ନିତ୍ୟ ଦବସ ବ୍ୟାକୁଳ କରିଛି ପ୍ରାଣ ।
 କି ଲକ୍ଷ ଯଦେ ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରୟାସେ ମିଳେ କାହୁଁ ଅମୃତ—
 ଇଚ୍ଛାରେ ଗଲେ ଲଗାଇଲେ ପାଣି ଦୈନ୍ୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ?
 ପିତା ହେଉ ଅବ. ନମସ୍ୟ ଗୁରୁ, ଅମୃକୃତ ଯେ ପାପ—
 ବିଫଳ ତା ଲାଗି ସମ ଅନୁରୂପ ବ୍ୟର୍ଥ ମନର ତାପ ।
 ଦୁବଂସ ଏଇ ସଂସାର ଭାର ବହୁଲେ ଯେ ପିତା ଜାଣି
 ଅବିବେଚନାର ଫଳ ଭୋଗୁଁ ଅମେ ନିଶ୍ଚୟ ଚୌଦ ପ୍ରାଣୀ ।
 କେବେ ଦିନେ ଦିନେ ଅସହ୍ୟ ହେଲେ ଦୈନ୍ୟ ଅଭାବ ପୀଡ଼ା,
 ମୃକ୍ତ କଣ୍ଠେ କହିଛି ପିଅରେ ଦଳି ମୁଁ ବନୟୁଁ ବ୍ରୀଡ଼ା—
 ବେଳସୁଁ ଉପାୟ ଖୋଜିନାହିଁ ତୁମେ ଖଟାଇ ଅପଣା ବୁଦ୍ଧି
 ନଦୀ ସ୍ରୋତ ପରି ବାଣ ସହିତେ ଦୈନ୍ୟର ଜ୍ୱାଳା ବୁଦ୍ଧି !
 ଥରେ ନୁହେଁ ବାବୁ ତନି ଥର ଜାଣି କରିଅଛି ଦୋଷାସୋପ,
 ଦେଖିନି ମାତ୍ର ଜନକ ଜନନୀ ନୟନ କୋଣରେ ଡେଇପ ।
 ଅଜ୍ଞାନେ ଦିନେ କହିଲି “ଦିଅନା ଅଦୂରି କେତୋଟି ମାରି
 କିବା ପୌରୁଷ ମିଳଇ ଏସନ ହଳାହଳେ ନିତି ଭାରି ।”
 ସେଦିନ ଦେଖିଛି ଲଜ୍ଜିତ ପିତା ଅବନତ କଲେ ଶିର,
 ଅନୁତାପାନଳେ ଜାବୁ ଦୟା ମାତର ଶାନ୍ତ ଗର ।
 କହିଲେ “ବାବୁ ମୋ ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ ଦୁନିଆରେ ଅଉ କାହୁଁ ?
 ଅପଣାର ମୋର ଦୁଷ୍ଟତ ଲାଗି ଅଉ କିଏ ହେବ ଦାୟୀ ?
 ଇଚ୍ଛା କରିନି ଚୌଦକୁ କେବେ, ଲେଉଟୁଥିଲି ତନି ଗୁରୁ;
 ଗୁରୁକୁ ଚୌଦ କଲି ଟକ କାହୁଁକି ନ ପାରିଲି ଥରେ ବାରି ।
 ଖଟାଇଛି ସବୁ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରଜ୍ଞା ପରାହତ ହେଲ ଜ୍ଞାନ,
 ଏକଇ ସତ୍ୟ ହୋଇଛି ପ୍ରଜାତ ସୁନ୍ଦରତମ ପ୍ରାଣ !”

ସୁନ୍ଦର ମୋର ଚୌଦ କଳିକା । କେଶୋଗଲେ ତନି ଅହା !
 ସେହି ଶୂନ୍ୟତା ପୂରାଇବ କିଏ ? ସହାୟ ସେ ଚଉ-ବାହା !
 କରୁଛି ତ କେତେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ! ପେଷିଛି ଶମନ ପୁତ୍ରେ,
 ତନୋଟି ପ୍ରାଣର କମଳ କଳିକା ! ପୁଛୁଅଛି ମୁଁ ଅନୁରେ !
 ଅଭେଦ୍ୟ ହୃଦ ନିୟନ୍ତର ଦ୍ଵାରେ ପାଇ ନାହିଁ ଭଞ୍ଜର,
 ଦେଲି ଅଜି ବାବୁ ତୋତେ ସ୍ଵାଧୀନତା

ଭକ୍ତା ତୋ ଯାହା କର ।

ଭକ୍ତା ଯାହାକୁ ଦିଅ ଅଜି ବଳ ମିଶାଇ ଏ ବେନି ପ୍ରାଣୀ !
 ଉପାୟ ନ ଦିଶେ !” ଭୁବ କଣ୍ଠ ! ନୟନୁ ଝରଇ ପାଣି !
 ହଜିଲା ସକଳ ତରୁଣି ଦମ୍ଭ ଗୁହଁ ସେ ଅହତ ମୁଖ,
 କରୁଣି ନୟନ ସ୍ଫୁରିଲେ ବନ୍ଧୁ ତୁଚ୍ଛ ସକଳ ଦୁଃଖ !
 ସୃଷ୍ଟିରେ ମୋର କିବା ପ୍ରୟୋଜନ-ପ୍ରୟୋଜନ କିବା କାର
 ବୁଝିଲି ସେ ଦିନ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରଶ୍ନେ ନାହିଁ ମୋର ଅସ୍ଵକାର ।
 ପିତା ହୁଅନ୍ତେ ମୁହିଁ ! ସେ ଦିନୁ ବରିଲି ପିତାର-ଅମ୍ଭ-ଦାନ,
 ସୃଷ୍ଟିର ଲାଗି କୁଛୁ ସାଧନ ଦାସି କଲ ମୋ ଜ୍ଞାନ !
 ସିନ୍ଧୁ ବନ୍ଧ ଅନ୍ଧାରପରି ଶର ରହମ୍ୟମୟ,
 କ୍ଷୁଦ୍ର ଜୀବନ ! ମାତର ବନ୍ଧୁ ମୃତ୍ୟୁକୁ କରେ ଜୟ !
 ତୁଚ୍ଛ ତାଠାରୁ ସ୍ଵାର୍ଥ ଅଶୁ, ତୁଚ୍ଛ ଶତ ସମସ୍ୟା,
 ଜୀବନର ସ୍ରୋତେ ବସାଇ ପାରିଲେ

ଅଜ କି ଦୈନିକ ଦଶା ?”

*ବନ୍ଦୀ-ବାର—

ଯୁଦ୍ଧେ ଜନମ ଭୂମି ମାନ ରକ୍ଷା ଲାଗି
 ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରାଣେ, ସୁଦ୍ଧ ରକ୍ତଧର ଜାଗି !
 ଏ ଧରର ନିପୀଡ଼ିତ ପଦାନତ ବନ୍ଦ
 ଶିଖିବେ ତୁମେ ବାର ମରଣ ଅନନ୍ଦ ।
 କାହିଁକି କୁହୁଛ ଭୁରୁ ? ମୁଖ ଅବସନ୍ନ ?
 ବେଦନାର ଛୟାପାତ ? ସମ୍ମୁଖେ ମରଣ ?
 ପଛେ ପୁଣି ମୃତ୍ୟୁ ସେନା ହସର ବିକଟ ?
 ସମ୍ମୁଖେ ସେ ବଧ ଭୂମି ଅତି ସଜ୍ଜିକଟ ?
 ତହିଁ ତବ ମର ଦେହ ହେବ ଦ୍ଵିଗଣିତ,—
 ମିଶିବ ମାଟିରେ ? ସେଥିଲାଗି ସଜ୍ଜିତ ?
 ଭାଳିଥିଲୁ ଅବା ଯୁଦ୍ଧେ ମାରି ଅଗଣନ,
 କରିଥାନ୍ତୁ ହସି ହସି ବାରର ମରଣ ?
 ବାରର ମରଣ ନିତ୍ୟ ବାର କରେ ଦାବ
 ମାତ୍ର କାଳହସ୍ତେ ଶୁଣ ନରଭାଗ୍ୟ ଗୁଣ ।
 ଜାଣେ ସେ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରାଣ ଶୋଣିତ ତୃଷ୍ଣିତ
 ଦେଖି ନର ନିଷ୍ଠେଷଣ ବିଷ୍ଣୁବ୍ୟ ବ୍ୟଥା ।
 ସତ୍ୟତାର ଅତ୍ୟାଚାର ଦୁର୍ନୀତିର ପୀଡ଼ା
 ଶୂନ୍ୟ ଦେଖି ଦୈବ ଭୂମେ ଦାନବର ଶୀଡ଼ା !

* ଅବସିନୀର ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ରାମଦେବ୍ରା । ସେ ପତ
 ଇତାଲି-ଅବସିନୀ ମନ୍ଦିରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ପରେ ବନ୍ଦୀ
 ହୋଇ ଶତ୍ରୁ ହସ୍ତରେ ହତ ହୋଇଥିଲେ ।

ନ ପୂର୍ବ ପିପାସା ଅପେ ପଡ଼ିଗଲା ଧରା,
 ଶବ୍ଦ ହସ୍ତେ ତୁମ ପ୍ରାଣ ସମାଧାନ ପରା ?
 ପୂର୍ବେ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ମଦେ ! ସେତକି ଅଶ୍ଵାସ ।
 ଅନ୍ୟାୟ ମିଥ୍ୟାର ତଳେ ହୋଇନାହିଁ ଦାସ ।
 ରହିଅଛି ତବ ଜନ୍ମରୁମି ଟାଣ ମାନ,
 ବିପଳତା ଲାଗି ଦୁଷ୍ଟ ଦେବତା ବିଧାନ ।
 ମରଣର ଯାନ୍ତ୍ରୀ ବୁଝେ ନାହିଁ କାଳ ପାତ୍ର,
 ବାରତ୍ତେ ନୁହଇ ମରଣର ଛପାପାତ୍ର,
 ହୁଅ ବାର ନିର୍ବିଢ଼ାର ନୁହ ଅଭୟ ଶୁଣ୍ଠି;
 ଅସୁଖକୁ କୋଟି ସେନା କରିବାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ—
 ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଲା ପାହା, ଜଳିବ ଅନଳ,
 ଭୟ ହେବ ଦିବ୍ୟ ଭୂମେ ମାନବ ଗରଳ ।
 ସଂଗ୍ରାମର ଅନ୍ତେ ହେଉ ଅଟଳ ବିଶ୍ଵାସ
 ସକଳ ପ୍ରପଞ୍ଚ ମେଲେ ଦେବତ୍ଵ ପ୍ରକାଶ ।
 ଯାଅ ଦୈବ ସେନା, ଯାଅ ପରମ ନିର୍ଦ୍ଦୀକ,
 ତୁମର ବିଜୟ-ହାସ୍ୟ ବିଜୟୀ ସୈନିକ—
 ଦେଖି ହେଉ ସବୁ ଚିତ ! ଜାଲର ପୁଲାର
 ସକଳ ବିକୃତ କରି ଦିଏ ପରିସ୍କାର ।
 ଜାଣି ନା ଯେ ତୁମ ଭଳି ବାରର ସମ୍ମାନ
 ଚର ପରାନ୍ତ ହେଲେ ବବର ସମାନ ।
 ବବରର ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ନୁହେଁ କେବେ ବୁଝା, —
 ମହାକାତ ଧର୍ମ ନାମେ ବବରତା ପୂଜା ।

[୧୯୩୭]

* କୌଣସି ପ୍ରଣୟୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ

—୧—

ପଞ୍ଚମ ପରଶେ ଫୁଲ ପଡ଼ିବ ତ ଝଡ଼ି,
 ଝଡ଼ିବ ଶ୍ୟାମଳ ପତ୍ର ! ପାରିବ କି ଧରି ?
 ବିବିଧ ରଞ୍ଜିତ ସ୍ବଭାବ ବିଫଳ ପ୍ରୟାସ,
 ଶୂନ୍ୟକାଳା ଶିଳ୍ପେ କରେ କାଳ ଉପହାସ !
 କୁସୁମର ଶେଷ ଦଶା ନ ପାରିବ ଦେଖି,
 ତେଣୁ ବାସ୍ତବତା ସତ୍ୟ ଯାଉଛି ଉପେକ୍ଷି ?
 ଅପଣା ଅଜ୍ଞତା-ମୋହେ ପିନ୍ଧି ରୁପଫୁଲ,
 କେତେଦିନ ଜରା ମୃତ୍ୟୁ ନେହେ ଦେବ ଧୂଳି ?
 ଶୁଣୁ ନ ଅଦୂରେ ଶୁଭେ କାଳ ଅଗମନୀ ?
 କାତ ହେବ କାତ ଅଜି ଦଶର ସା ମଣି ।
 କରପାରିଥାନ୍ତୁ ମଣି ! କାହିଁ ସେ ପୌରୁଷ ?
 ଭଲକୁ କରୁଛ ଭେଲ, ସତ୍ୟ ବିଷଦୃଶ !
 ଯେ ମରଣେ କର ଭୟ ତହିଁ ମିୟମାଣ,
 ତେବେ ଶିଳ୍ପୀ ହେବ ଲଭ ଅମୃତ ସନ୍ତାନ !

—୨—

ଝରଲେ କୁସୁମ ତାର ରୂପ ସଜରବ—
 ଲାଗି ରହେ ଚିତ୍ତ ପଟେ, ତାର ଅନୁରବ—
 ନିର୍ଜନ ନିଶାରେ ପ୍ରାଣ କରଇ ଅକୁଳ,
 ମରଥାଇ ଜର୍ଜି ଉଠେ ସେ ଅତୁଳ ଫୁଲ !

* ଅନୁରକ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ନିଶିତ ସ୍ବପ୍ନାନୁରବ ପଦ ।

ତେସନେ ପ୍ରୀତିରୁ ବନ୍ଧୁ ସୁଧା ପାର ଛଣି ?
 ପ୍ରୀତିବନ୍ଧ୍ୟା ତୁମ ଲାଗି ବହୁବ ଭଜାଣି !
 ଯଜ୍ଞବନ ଗଲେ ଜରା ହେବ ଯଜ୍ଞବନ,
 ତୁମ୍ଭ ପ୍ରୀତି ଶୁଷ୍କ କାଷ୍ଠ ଅଥବା ଚନ୍ଦନ —
 ପଡ଼ିବ ସେ ଦିନ ଧରା ! କାହିଁ ପାଇଁ ଭର ?
 ପାଷାଣରେ ହେଲେ ଘଷି ପୀରତି ସୁନ୍ଦର !
 କାଠକୁ କରୁଛ ଯନ୍ତ୍ର, ଦେଖି ନ ଚନ୍ଦନ !
 “ଗଲା ଗଲା ରୂପ” ବୋଲି ହୃଦୟ ସ୍ପନ୍ଦନ —
 ଦିବସେ ସହସ୍ରଥର । କର ଅତି ଯନ୍ତ୍ର !
 ବଢ଼ିଯାଏ ଅବଳତା, ନାହିଁ ମିଳେ ରତ୍ନ !

—୩—

ଝଡ଼ବାର ଯାହା ଝଡ଼ ! କାହିଁକି ଅକୁଳ ?
 ପୁଣି ଶୂନ୍ୟ ବ୍ରତତୀରେ ପରପୂର୍ଣ୍ଣ ଫୁଲ !
 ଗଲେ ପୁରତନ ନବୀନର ଅଗମନ,
 ସବୁ ବିବର୍ତ୍ତନ ମେଲେ ବିକଶେ ଜୀବନ !
 ହସନ୍ତ ଦେବତା, ଅଭ କିବା ଭୀଷ୍ମବୟ ?
 ଅବର୍ତ୍ତନେ ବିବର୍ତ୍ତନେ ଜୀବନର ଜୟ !
 ଜୀବନ ଅମୃତ ରୂପ ପୀରତି ବିକାଶ .
 ମୃତ୍ୟୁର ପାଶୁ ଦେଲେ ସବୁ ରହେ ପ୍ରୀତି-ହାସ !
 ସେ ରୂପ ଲେଖିବ ନାହିଁ ଶୂନ୍ୟର ରଚନା,
 ସୌର ତାପେ ନବଭାବେ ତା ପ୍ରୀତି ମୁଚ୍ଛିନା;
 ଜାଣେନା ଅଶଙ୍କା, ଭ୍ରାତ, ରଖିବା ଗୋପନ,
 ଶତ ଘୃଣ୍ଣି-ଝଞ୍ଜା ଜାଣି କରଇ ବରଣ ।

ନୟନବିଦା

- ୧—ଶୁଣିଲି ମୁଁ ଅଧୁନିକ ନରପତି ଜଣେ
ଏ ଜରତ ଭୂମେ—ହୁହେଁ ପ୍ରତି—ସ୍ବପ୍ନ ମଣେ !—
ଅପଣାର ରାଜ୍ୟେ ଶୁଣି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଅସନ—
ତେଜିଛନ୍ତି ସ୍ବେଚ୍ଛାକ୍ରମେ ବେଳାଏ ଅଶନ ।
ରାଜଭୂଷା ବ୍ୟସନରେ ଦେଇ ଜଳାଞ୍ଜଳି,
କରୁଛନ୍ତି ଅରାଧନା ଦନ୍ତେ ଭୃଣ ଧର—
ଦୁଃସ୍ଥ ପ୍ରଜାବର୍ଗ ଲାଗି; ସ୍ବର ଅମଙ୍ଗଳ—
ନୟନୁଁ ଝରଇ ଅଶ୍ରୁଧାର ଅବରଳ !
ଭାଳି ଦାନ-ପୈର୍ଥ ମୋର ହୁହୁଇ ସମ୍ଭାଳି
ଦେବଭୂର ମୋହାବେଶ ଅପେ ଭଠେ ଜଳି ।
ସେ ଦେଶେ ଏସନ ରାଜା ଚିର ଅବପଳ
ସେ ଦେଶେ ମରଣ ସିନା ମଧୁର ସ୍ବପନ ?
ସେ ଦେଶେ ଏସନ ନର-ଦେବତା ମୁକ୍ତାରା
କି ଭୟ ଭାବନା କିସ କରିବି ବଗାରି ?
- ୨—ଧୃବ ସେହି ରାଜା ଯାର ପରଜା ଅଶେଷ,
ପ୍ରାଣ ସନମାନ ଲାଗି ଯାନ୍ତି ପରଦେଶ ।
ପର ରାଜ୍ୟେ ପଥେ ଘାଟେ କରନ୍ତି ଶୟନ,
ଚର-ଭିକ୍ଷା-ଅଣି ଶୂନ୍ୟ ଅଶନ ବସନ,
ଶ୍ଵାନ ଶିବା ସମ ପଥେ ଭଜନ୍ତି ମରଣ,
ଛାଡ଼ି ନିଜ ବସବାସ ପ୍ରବାସ ବରଣ,
ବରନ୍ତି ଅକ୍ଳେଶେ ଶୀତ-ବରଷା-କଷଣ,
ରାଜ-ପୀଡ଼ା ଦୁର୍ନୀତିରୁ ହୁହେଁ ଯା ଦୂଷଣ ।
- ୨୮

ସେ ନର-ପିଣ୍ଡ ତାର ଜନମୁଖେ ପୁକ,
 ଚର କ୍ରାନ୍ତ ତାର ସୁଖ-କଳ୍ପନା ଧଳାକ ।
 ଜାଣି ସେ ବଢ଼ାଏ ଅମ୍ଳ-ଅପମାନ-ଦମ୍ଭ
 ତା ନାମ ଧରିବା ତୁଣ୍ଡେ ଭାଲେ ପ୍ରାଣୀ ପ୍ରାପ ।
 ପାପପ୍ରହ୍ୱ ବୋଲି ଅପସୃତ ଗୁଣୀ ଜ୍ଞାନ
 ଜିଇଁ ଥାଇ ମରେ ସେହୁ ପାରେ ନାହିଁ ଜାଣି ।

—୩—

ଏ ଭାରତେ କାଳେ ରାଜା—କହେଁ ଇନ୍ଦ୍ରବୁଦ୍ଧ—
 ଚପଳ ମାନବ ଲଗି ପରମ ଅମୃତ—
 ଅଶିବା ଅଶାରେ ତେଜି ଗଲେ ରାଜଗାଦି,
 ହୃଦୟଶୋଣିତ ଦାନେ ହେଲେ ସବଂତ୍ୟାଗୀ,
 ଛେଦିଲେ ସ୍ୱହସ୍ତେ ପ୍ରଜା ଲଗି ହୃଦପ୍ରୀତି,
 ବଢ଼ିଲେ ସନ୍ନ୍ୟାସ ! କାଳ ଯାଇଅଛି ବିତ !
 ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ରାଜନୀତି ତୁମେ ବଂଶଧର,
 ମରୁଦ୍ୟାନ ଫୁଲ ସମ ଦଶୁଛ ସୁନ୍ଦର ।
 ସେ ଅଦର୍ଶ ଅଜ୍ଞ କାଳେ ଅନ୍ଧାର-ମାଣିକ୍ୟ,
 ରକ୍ଷକର ନୀତି ପଦ୍ମ ସ୍ୱାର୍ଥ ଅରହକ,
 ସ୍ୱାପଦ-ବୁଦ୍ଧି କଲେ ଶତ ରାଜ-ପ୍ରାଣେ !
 ପରଜା ଦୁର୍ଦ୍ଦେଶ ଶୁଣିଛ କେ ଅବଧାନେ !
 ନ ଶାର ମରିନି ରାଜା, ମରିଛ ଅଶାଦେ
 ନମସ୍ୟ ଅମୃତ-ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ ନିବିବାଦେ ।

ବରେ ଶ୍ରଦ୍ଧ ନିଷ୍ଠୁରତା, ଖସଇ ଯୁଦ୍ଧତା,
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏ ଅଗ୍ନିଦାହୁଁ ପୀରଇ ମମତା ।

—୪—

ସେ ପ୍ରୀତି ସେ ରୂପ ଛାଡ଼ା ଜୀବନର ସାର
ଅନ ଯେତେ ରୂପ ଅଭ୍ର ଖାଲି ହାହାକାର !
ଭବିଷ୍ୟ ଜୀବନ ରସ ପିଇବ ନିଗାଡ଼ ?
ଜଗତେ ଯୌବନ ସୃଷ୍ଟି ? ମୃତ୍ୟୁ ମୃତ୍ୟୁକାଳି
ସହଇ କି କାଳ ଏତେ ଅସୁ-ପ୍ରବୀଣ ?
ଲତାକୁଞ୍ଜ ଅନ୍ତରାଳେ ଶୃଙ୍ଗାର ରଚନା—
ଲକ୍ଷ ହେବ ଦିନେ ! ବନ୍ଧୁ ଅସିଲେ ବରଷା !
ଭାଲିଛ ସେ ଦିନ କିବା ପ୍ରାଣର ଭରସା ?
ପୀରଇ ଲଭିବ ପିତା, ଭୋଗେ ଅସମତା,
ମୃତ୍ୟୁ ତହୁଁ ଶତରୁଣି ବାଧୁବ ସେ ବ୍ୟଥା ।
ଝରପଡ଼ୁ ଫୁଲ । ନଦୀ ବହୁ ଯାଉ ଦୂରେ ।
ଭାବୁ ଭୋଗ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ! କୋଟି ପଲ୍ଲୀପୁରେ—
ଉଛୁଡ଼ୁ ଅନନ୍ଦ ଗାନ ! କ୍ଷୀଣ ସେ ରୂପସୀ—
କୋଟିରୂପେ ତା ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଉଠୁନା ବକଶି ।
ଭୟ କିବା ? ରୂପ ଅଭ୍ର ଯେବେ ଯାଉ କ୍ଷୀଣ,
ଅକାଳେ ମରଣେ ପ୍ରୀତି ଲଭିବ ବିଲିନ ।

[୧୯୩୮]

